Міжнародний університет бізнесу і права

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

Науково-виробничий журнал

№1(36)
2015

м. Херсон

БІЗНЕС-НАВІГАТОР

№1 (36)
2015

Науково - виробничий журнал

Засновник і видавець: Приватний вищий навчальний заклад Міжнародний університет бізнесу і права. Україна.

73039. м. Херсон, вул. 49 Гвардійської Дивізії 37-А

тел.факс (0552) 33-53-40, 33-53-38

e-mail: mubip@mubip.org.ua, sovet@mubip.org.ua. web: www.mubip.org.ua

Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 15586-4058ПР від 03.09.2009р.

Затверджено постановою ВАК за № 1-05/5 від 18.11.2009р. як фахове видання з економіки і підприємництва

Періодичність видання: 2, 3 рази на рік.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжнародного університету бізнесу і права 26.03.15 р., протокол №8.

Головний редактор: Жуйков Г.Є., доктор економічних наук., професор.

Заступник головного редактора: Наумов О.Б., доктор економічних наук, професор.

Редакційна рада:

Білоусова С.В. - доктор економічних наук, професор, Міжнародний університет бізнесу і права, дійсний член Міжнародної Академії економіки та екотехнологій;

Левківський К.М. - кандидат історичних наук, академік Академії інженерних наук України, замісник директора Науково-методичного центру вищої освіти Міністерства освіти і науки України;

Некряч А.І. - доктор політичних наук, Київський міжнародний університет

Відповідальний секретар: Крупіца І. В.

Редакційна колегія: Білоусов О.М., д.е.н., професор, Бавико О.Є. – д.е.н., доцент; В'юн В.Г. – д.е.н., професор; Гавриш В.І. – д.е.н., професор; Гаркуша О.М. – д.е.н., професор; Борщ Л.М. – д.е.н., професор; Данилін В.М. – д.е.н., професор; Іртищева І.О. – д.е.н., професор; Лагодієнко В.В. – д.е.н., професор; Шаповалова І.О. – д.е.н., доцент, Соловйов І.О. – д.е.н., професор.

У збірнику подаються результати наукових досліджень з питань економіки та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), а також економіки природокористування та охорони навколишнього середовища.

Рекомендовано для науковців, викладачів, аспіратів, студентів, фахівців у галузі економіки, управління, права державних і місцевих органів самоврядування.

Усі права захищені. Повний або частковий передрук і переклади дозволено лише за згодою автора або редакції. При передрукуванні посилатися на „Бізнес-навігатор".

Редакція не обов'язково поділяє думку автора і не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

©Міжнародний університет бізнесу і права. 2015

© Колектив авторів. 2015

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

Атаманчук Ю. М.

ІНТЕГРУЮЧІ СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА 6

Бойко А.Б.

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ РИНКІВ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ 11

Жуйков Г.Є., Імшеницька І.Г.

ДИВЕРСИФІКОВАНІСТЬ ЕКОНОМІКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ 17

Максименко А.Г.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БАЛАНСУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА РИНКУ ПРАЦІ 22

Петренко М.П.

ДІАЛЕКТИКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ МІСТА 28

Орел В.М.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА 35

Білоусова С.В.

МАРКЕТИНГ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ 39

Петричко М.М.

ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ 43

Мельник Ю.М., Ніколюк О. В.

РОЗБУДОВА СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ 48

Орленко О.В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ПРОСУВАННЯ КРУП'ЯНОЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ВІТЧИЗНЯНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 53

Руснак А.В.

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНУ СТРУКТУРУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 60

Огинская А.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СТРУКТУР 65

Жигірь А.А.

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ РИНКУ 74

ФІНАНСИ

Федорчук І. В.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЩОДО ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ 81

Просянчук В.Л.

СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ, ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ 86

Прохорчук С.В.

ІННОВАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 93

УПРАВЛІННЯ

Бавико О.Є.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ 98

Кузькіна Т.В., Правоторов С.Б.

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ АГРОМАРКЕТИНГУ ЯК БАЗОВОЇ РИНКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 103

Корнієцький О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ 107

Бойко В. І.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ПРОГРАМ У МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ 113

Шабага Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БЕНЧМАРКЕТИНГОВОЇ ПРОГРАМИ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 119

Бабій І.В.

АЛГОРИТМ МОНІТОРИНГУ ПРОЦЕСІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ 122

Лазаренко Д.А.

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ 128

Соколова Л. В.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ У МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН УМОВ РИНКУ 134

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Берегова В.В., Сілецька Н.В

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ 140

Іванов А.М., Саламатіна С.Є

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУМОСЬКОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ 145

Марченко О.А.

СУЧАСНА ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ 151

Горлачук В.В., Белінська С.М.

ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ 157

Белінська С.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗЕМЛІ 168

Колосюк А.А.

КРІТЕРІЇ НЕСУМІСНОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ (У Т.Ч. ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОПОДАТКУВАННЯ) ТА ВИМОГ РИНКОВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ 173

Морозов Р.В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗРІВНОВАЖЕНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ 184

Гришова І.Ю., Лебедєва В.В.

МЕХАНІЗМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ 189

УДК: 338.431

Атаманчук Ю. М.

ІНТЕГРУЮЧІ СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Повільне відновлення посткризової аграрної економіки України ускладнює процес ефективного використання та реалізації економічного та виробничого потенціалу підприємств агропродовольчої сфери через відсутність єдиного методологічного підходу, визначеної методики та стандартного набору інструментів щодо його оцінки, що актуалізує питання оцінки економічного потенціалу підприємства, як інструменту вирішення багатьох завдань, що стають перед суб'єктами ринкових економічних відносин в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням визначення наукової дефініції категорії «економічний потенціал підприємств» та науково-методичним засадам його оцінки присвячені наукові праці таких відомих вчених, як: І.Ю. Гришова, І.С. Должанський, В.С. Кужель В.В., І.О.Крюкова, М.І. Лагун, Є.В. Лапін, Отенко, Л.С. Сосненко, І.О. Тарасенко, Малік М.Й., Лагодієнко .В.В. Наумов О.Б., Чупіс А.В., Борисова В.А.,Непочатенко О.О., Пасхавер Б.Й., Андрійчук В.Г, Саблук П.Т., Лупенко Ю.О., Хома І.Б., Шабатура Т.С., Чирва О.Г., Стоянова-Коваль С.С., та інші.[1-10]

Проте, не зважаючи на вагомість їх наукового доробку, варто зазначити, що увага науковців акцентується переважно на термінологічній та класифікаційній проблематиці, тоді як майже відсутні конкретні розробки щодо оцінки складових економічного потенціалу підприємства, що і підкреслюю необхідність поглиблення методологічного апарату проблеми дослідження.

Мета статті. Мета статті полягає в поглибленні методологічних засад оцінки інтегруючих складових економічного потенціалу підприємства аграрного виробництва з урахуванням розвитку сучасних ринкових відносин.

Виклад основного матеріалу. Економічний потенціал підприємства розглядають як сукупність наступних часткових потенціалів:

- *трудового*, який характеризує необхідний і достатній для досягнення цілей підприємства кількісний склад співробітників, виходячи з їхніх персональних здатностей, навичок і інших якостей, що впливають на трудову діяльність;
- *потенціалу основних фондів*, що характеризує кількісний склад і ефективність використання основних фондів, що перебувають у розпорядженні підприємства;
- *потенціалу обігових фондів*, що характеризує кількісний склад і ефективність використання обігових фондів підприємства;
- *фінансового потенціалу*, який характеризує забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами, необхідними для його стабільного функціонування, і ефективність їх розподілу й використання;
- *організаційно-управлінського потенціалу,* який характеризує здатність керівництва поєднувати ресурси підприємства в процесі господарської діяльності для збереження й створення конкурентних переваг;
- *маркетингового потенціалу*, який являє собою оцінку здатності маркетингової системи вчасно і якісно виконувати маркетингові функції з метою збереження й підвищення конкурентоспроможності підприємства;
- *інноваційного потенціалу* – оцінки здатності підприємства використовувати наявні ресурси для здійснення інноваційної діяльності з метою задоволення існуючих або перспективних потреб [1].

При цьому перші три види потенціалу автор поєднує в «*виробничий потенціал*». Ми солідарні з автором у такому з'єднанні, однак вважаємо, що, наприклад, об'єднання ресурсів (організаційно-управлінський потенціал) також є частиною виробничого

потенціалу, а виділені автором складові слід іменувати «ресурсно-виробничим потенціалом».

У дослідженні [2] структуру потенціалу підприємства розглядають як сукупність об'єктних і суб'єктних складових.

Об'єктні складові зв'язані с матеріально-речовинною формою потенціалу підприємства. Вони споживаються й відтворюються в тій або іншій формі в процесі функціонування. До них належать:

- *інноваційний потенціал* – сукупні можливості підприємства щодо генерації, сприйняття й впровадження нових ідей;

- *виробничий потенціал* – наявні й приховані можливості підприємства щодо залучення й використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг). Його розуміють також як сукупність ресурсів, які функціонують і здатні виробляти певний обсяг продукції. До його складу входять: *потенціал землі й природно-кліматичні умови* – можливості підприємства використовувати сукупні природні багатства в господарській діяльності; *фондовий потенціал* – наявні й приховані можливості основних фондів, які формують техніко-технологічний базис виробничої потужності підприємства; *потенціал обігових фондів* – це частина виробничого капіталу підприємства у вигляді певної сукупності предметів праці, які перебувають у виробничих запасах, незавершенім виробництві, напівфабрикатах власного виготовлення й видатках майбутніх періодів; *потенціал нематеріальних активів* – сукупність можливостей підприємства використовувати права на нові або наявні продукти інтелектуальної праці в господарському процесі з метою реалізації корпоративних інтересів на принципі задоволення суспільних потреб; *потенціал технологічного персоналу* – здатність робітників виробляти різні продукти, надавати послуги або виконувати роботи;

- *фінансовий потенціал* – обсяг власних, позикових і притягнутих фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних і перспективних видатків;

- *потенціал відтворення* – це сукупність матеріально-технічних, нематеріальних, фінансових і інших ресурсів капіталу, які перебувають у розпорядженні підприємства або можуть бути додатково притягнуті й використані для простого або розширеного відтворення факторів виробництва й інших складових потенціалу підприємства.

Суб'єктні складові пов'язані із суспільною формою їх прояву:

- *науково-технічний потенціал* – узагальнююча характеристика рівня наукового забезпечення виробництва, науки, техніки, технології, інженерної справи, виробничого досвіду, можливостей і ресурсів, у тому числі науково-технічних кадрів, які є в розпорядженні підприємства для вирішення науково-технічних проблем;

- *управлінський потенціал* – це навички й здатності керівників усіх рівнів управління по формуванню, організації, створенню належних умов для функціонування й розвитку соціально-економічної системи підприємства;

- *потенціал організаційної структури управління* – це загальнокорпоративний управлінський механізм функціонування підприємства, який втілює в собі рівень організації функціональних елементів системи й характер взаємозв'язків між ними;

- *маркетинговий потенціал* – це здатність підприємства систематизувати й планомірно направляти всі свої функції на задоволення потреб споживачів і використання потенційних ринків збуту;

- *логістичний потенціал* – це максимальна продуктивність системно інтегрованих підрозділів, які охоплюють усі види діяльності щодо пересування в просторі й руху в часі: персоналу; матеріалів і готових виробів; енергетичних і інформаційних потоків.

Інтегруючі складові не підлягають під відзначену класифікацію складових потенціалу підприємства, їх не можна однозначно віднести чи то до суб'єктних, чи то до об'єктних складових:

- *трудовий потенціал* – це персоніфікована робоча сила, яка розглядається в сукупності своїх якісних характеристик;

- *інфраструктурний потенціал* – збалансовані з вимогами виробництва можливості цехів, господарств і служб забезпечити необхідні умови для діяльності основних підрозділів підприємства, задоволення соціальних потреб його персоналу;

- *інформаційний потенціал* – це єдність організаційно-технічних інформаційних можливостей, які забезпечують підготовку й прийняття управлінських рішень і впливають на характер виробництва через збір, зберігання, обробку й поширення інформаційних ресурсів.

У данім дослідженні представлені різні види потенціалів, однак не зазначено, яким чином взаємозалежні між собою різні складові, який потенціал уважати інтегральним. Функції деяких потенціалів об'єктної й суб'єктної складової однакові й дублюють одна одну. Крім того, інфраструктурну й інформаційну характеристики, на нашу думку, взагалі не коректно називати потенціалом.

На нашу думку, становить інтерес дослідження, у якому для вивчення кількісних взаємозв'язків між гамою потенціалів промислового підприємства їх розділяють на три групи. До першої групи, названої *формуючою*, відносять виробничі потенціали, засновані на триєдності елементів виробництва: основних, обігових засобів і персоналу: потужнісний, ресурсний і економічний виробничі потенціали. До другої групи, названої *формованою*, відносять потенціали, які утворені на основі фінансової бази групи формуючих потенціалів: фінансовий, інвестиційний і інноваційний. До третьої групи, названої *керуючою*, відносять ті, які забезпечують формування й функціонування названих вище двох груп потенціалів: управлінський і маркетинговий [40, с 85]. Автор вважає, що початковою ланкою комплексної характеристики потенціалів підприємств виступає потужнісний виробничий потенціал, який є розрахунковою величиною й вимагає наповнення розрахунковими гармонізованими обсягами основних засобів, обігових коштів і персоналу. Наповнений реальними обсягами ресурсів виробництва потужнісний потенціал трансформується в ресурсний, який характеризує максимальну можливість виробництва продукції при існуючому обсязі ресурсів виробництва й рівні їх гармонізації. Результатом функціонування ресурсного потенціалу є обсяг виробленої продукції при певному рівні витрат, що визначає існування економічного виробничого потенціалу, який можна характеризувати мінімально можливим рівнем витрат ресурсів виробництва.

Такий підхід, на нашу думку, відображає всі взаємозв'язки між елементами узагальнюючого потенціалу підприємства й може бути використаний для дослідження питань трансформації ресурсно-виробничого потенціалу підприємства.

Визначившись із місцем ресурсно-виробничого потенціалу в сукупності потенціалів підприємства, слід розглянути склад самого ресурсно-виробничого потенціалу.

Досліджуючи склад ресурсно-виробничого потенціалу, потрібно, насамперед розглянути основні види ресурсів і їх характеристики.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «економічні ресурси» і до їхньої структури. Ряд авторів розглядає економічні ресурси як джерела, засоби забезпечення виробництва, і підрозділяє їх на природні (сировинні, географічні), трудові (людський капітал), капітальні (фізичний капітал), обігові кошти (матеріали), фінансові (грошовий капітал) і інформаційні ресурси [3,8]. Інші автори трактують цю категорію як сукупність матеріальних і нематеріальних сил, які використовуються або можуть бути використані в процесі виробництва продукції, товарів, послуг, підрозділяючи їх на матеріальні, трудові, фінансові й нематеріальні ресурси [5]. Розглядається й розмежування економічних ресурсів лише на дві групи – матеріальні (земля, або сировинні матеріали, і капітал) і людські. При цьому характерною властивістю всіх видів економічних ресурсів є їхня натурально-речовинна й вартісна обмеженість (недоступність

для використання) у конкретний момент часу, що і є для суб'єктів ринкової економіки стимулюючим фактором ресурсозбереження.

Економічні ресурси можна класифікувати за:

- приналежністю до сфери виробництва – основні, допоміжні, підсобні;
- за стадіями виробничого процесу – постачання, виробництво, збут;
- етапами управління – стратегічне, тактичне, оперативне;
- рівнями управління – генеральне управління, менеджмент, виробниче управління [5].

Основними властивостями економічних ресурсів, крім їхньої обмеженості, є:

- *економічна результативність ресурсів* – порівнянність витрат і результатів;
- *організованість ресурсів* – просторова, часова, технологічна орієнтованість ресурсів;
- *системотехнічність ресурсів* – об'єктна технологічність, фондова технологічність, ресурсна технологічність;
- *розподіленість ресурсів* – за джерелами одержання, процесами переробки, напрямками поставки;
- *здатність інформаційного відображення ресурсів*: перетворення, агрегування, деталізація, постачання.

Організація ресурсів у системі економічних ресурсів здійснюється в просторово-часовій формі, що забезпечує ефективне їхнє використання в процесі створення продукції.

У самій загальній постановці елементами ресурсно-виробничого потенціалу підприємства можна вважати всі ресурси, що яким-небудь чином пов'язані з функціонуванням і розвитком підприємства. Вибір найбільш важливих з них являє собою досить складну проблему, про що свідчить безліч думок про склад ресурсного потенціалу. Головні труднощі полягають в тому, що всі його елементи функціонують одночасно й у сукупності. Отже, закономірності розвитку потенціалу можуть бути розкриті не як окремо взяті закономірності розвитку його складових, а тільки як їхня комбінація. Тому найбільш об'єктивним методом дослідження складу елементів ресурсного потенціалу промислового підприємства, як складної системи представляється системний підхід.

Як зазначає Шабатура Т.С., вартісний підхід це принципово новий підхід в ідеології оцінювання економічного потенціалу підприємства, адже вже сьогодні традиційна концепція управління бізнесом, що опирається на співставлення економічних результатів з аналогічними базовими показниками, переходить до довгострокового прогнозу фінансових потоків і безперервного моніторингу вартісних індикаторів.[8]

Висновки та пропозиції. Проведені дослідження дають підставу для висновку, що за сучасних ринкових умов розвитку економічний потенціал підприємства варто розглядати як здатність підприємства створювати конкурентні переваги за для максимізації ринкової вартості бізнесу, аспектом забезпечення яких є ринкові фактори успіху та ключові компетенції. Як було відзначено вище, до складу ресурсно-виробничого потенціалу повинні бути включені основні елементи виробничого процесу: основні засоби, матеріальні ресурси й персонал підприємства, які представляють відповідно: потенціал основних фондів; потенціал матеріальних ресурсів; потенціал персоналу,інвестиційний та інноваційний потенціал, вартісний потенціал, що дозволяє нарощувати ринкову вартість підприємства в майбутньому періоді.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню методологічних засад інтегруючих складових економічного потенціалу підприємства з урахуванням розвитку сучасних ринкових відносин агропродовольчої сфери України. Проведена систематизація основних методичних підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства, а саме: ресурсний, вартісний, порівняльний та комплексний; визначенні принципи оцінки та методичний інструментарій.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, конкурентні переваги, ресурсний підхід, складові економічного потенціалу, комплексний підхід.

Abstract

The article investigates methodological framework integrating components of the economic potential of the company with the development of modern market economy agro sector of Ukraine. The systematization of basic methodological approaches to assessing the economic potential of the company, namely: resource, cost, comparative and comprehensive; determining the valuation principles and methodological tools.

Keywords: economic potential of the company, competitive advantage, resource approach that make economic potential of an approach complex

Список використаної літератури:

1. Катькало В.С. Методологические особенности и перспективы развития ресурсной концепции стратегического управления / В.С. Катькало // Экономическая наука современной России . – 2003. - № 2. – с. 61 – 70.

2. Краснокутська Н. С. Методологічні основи оцінювання реалізації потенціалу підприємства / Н.С. Краснокутська // Академічний огляд. – 2010. – № 1 (32). – С. 67-72.

3. Крюкова І.О. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та комплекс заходів з його відтворення і раціонального використання / І.О. Крюкова. Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». - № 3. – Харків, 2007. – с. 94-98

4. Лагун М.І. Економічний потенціал як основа розвитку бізнесу / М.І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №5. – С. 77 – 82.

5. Гришова И.Ю. Финансовое обеспечение перерабатывающих предприятий в контексте формирования финансовых потоков./ И.Ю. Гришова// Азимут научных исследований: экономика и управление.- Россия. - 2012.- № 1. - С.22-24.

6. Саблук П.Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. - К.: ННЦ ІАЕ, 2012. - 46 с

7. Хома І.Б. Економіко-математичні методи аналізу діяльності підприємств: Навч.-метод.посіб./І.Б. Хома, В.В. Турко. - Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 328 с.

8. Гришова І.Ю. Імплементація принципів соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного розвитку потенціалу харчових підприємств/ І.Ю. Гришова, Т.С.Шабатура// Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3.- С. 13-22. – Режим доступу до журн.: http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html

9 Кужель В.В. Методологические основы формирования стратегий повышения конкурентоспособности предприятия /В.В. Кужель // Стратегическое планирование развития городов и регионов. IV Международная научно-практическая конференция. Сборник научных трудов. – 2014. – Ч.1.- С. 48-53.

10. Кужель В.В Особенности реализации экономического потенциала пищевых предприятий в контексте формирования продовольственной безопасности / В.В. Кужель, Т.С. Шабатура //Вектор науки. Научный журнал. Серия: Экономика и управление. - 2014. - № 2(17). – С. 55-57.

УДК: 338.242.2

Бойко А.Б.

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ РИНКІВ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Розвиток ринків провідних телекомунікаційних послуг є однією із пріоритетних і важливих напрямків економіки України. Вона створює інноваційну складову в соціально-економічному розвитку держави, демонструючи упродовж десятиліть стійку динаміку росту. Сталий розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури є найважливішою передумовою для підвищення конкурентоспроможності економіки та інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство, дозволяє розширити можливості людини отримувати доступ до національних та світових інформаційних ресурсів, поліпшити умови та якість життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем і розвитку телекомунікаційних ринків в Україні не нове для економічної науки. Процес еволюції галузі та її подальший розвиток досліджувало немало вчених, серед яких: В. Афанасьєв, Р. Кох, П. Голишко та інші [1]. Особливості регулювання та стратегії розвитку ринків зв'язку, тенденції та закономірності економічних відносин на зазначеному ринку відображені в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних учених: В.І. Андріанова, А.В. Соколова, В.М. Орлова та ін. [2; 3].

Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, їхнє наукове та практичне значення, низка питань стосовно перспектив розвитку телекомунікаційних ринків в Україні вимагає уточнення та нових підходів.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні динаміки ринків телекомунікаційних послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сучасному ринку телекомунікаційних послуг, де попит досяг певного насичення, основна увага операторів зв’язку спрямована на розширення переліку послуг та підвищення їх якості, для максимальної доходності бізнесу.

Таким чином, доходи від надання послуг зв’язку за 2013 рік склали 52492,3 млн. грн., збільшившись на 221,3 млн. грн., що становить 0,42% приросту порівняно з попереднім роком. Доходи від надання послуг поштового зв’язку у 2013 році склали 3370,3 млн. грн. [4].

Доходи від надання телекомунікаційних послуг за 2013 рік склали 48103,1 млн. грн., або збільшилися на 115,2 млн. грн., що становить 0,24% приросту порівняно з попереднім роком. З них доходи від надання послуг IP-телефонії, передачі і прийому телевізійних і радіопрограм, радіозв’язку та комп’ютерного зв’язку продемонстрували зростання на 0,4%, 0,5% та 5,5% відповідно. За такими складовими телекомунікаційних послуг, як фіксований телефонний зв’язок, мобільний зв’язок, телеграфний зв’язок, проводове мовлення, спостерігається зниження обсягів доходів. Основними сегментами на ринку телекомунікаційних послуг залишаються мобільний, фіксований та комп’ютерний зв’язок, спільна частка яких в загальних доходах від надання телекомунікаційних послуг складає 94,4%.[4].

У 2013 році продовжилась тенденція попередніх років до загального зростання доходів, втім дещо знизився їх темп росту. Порівняно з 2012 роком доходи від надання послуг зв’язку зросли всього на 0,42%, з них доходи від надання телекомунікаційних послуг зросли на 0,24%.

В структурі доходів від надання телекомунікаційних послуг змінилася частка фіксованого телефонного, мобільного та комп’ютерного зв’язку, в основному за рахунок зростання обсягу доходів від надання послуг доступу до мережі Інтернет та незначного зниження обсягу доходів від надання послуг телефонного фіксованого та мобільного зв’язку, на 20,3 млн. грн. та на 148 млн. грн. відповідно[4].

Доходи від реалізації послуг зв'язку за 2014 рік склали 52434,0 млн. грн., що на 2,0% (або на 1051,4 млн. грн.) більше порівняно з аналогічним періодом 2013 року (табл.1).

Зокрема, доходи від надання телекомунікаційних послуг за 2014 рік порівняно з минулим роком збільшилися на 2,5% і склали 48334,6 млн. грн., що становить 92,2% від загальної кількості доходів від надання послуг зв'язку (рис.1).

Таблиця 1

Доходи від надання послуг зв'язку за 2014 рік [4]

Показник	Доходи від надання послуг зв'язку, млн. грн.		Абсолютний приріст, млн. грн.	Темп росту, %	Питома вага доходів у загальному обсязі доходів зв'язку, %	
	2013 рік	2014 рік			2013 рік	2014 рік
Доходи – всього, у т.ч.:	51382,6	52434,0	1051,4	102,0	100	100
Телекомунікаційні послуги	47135,0	48334,6	1199,6	102,5	91,8	92,2
Послуги поштового зв'язку	3242,4	3215,8	-26,6	99,2	6,3	6,1
Інші послуги	1005,2	883,6	-121,6	87,9	1,9	1,7

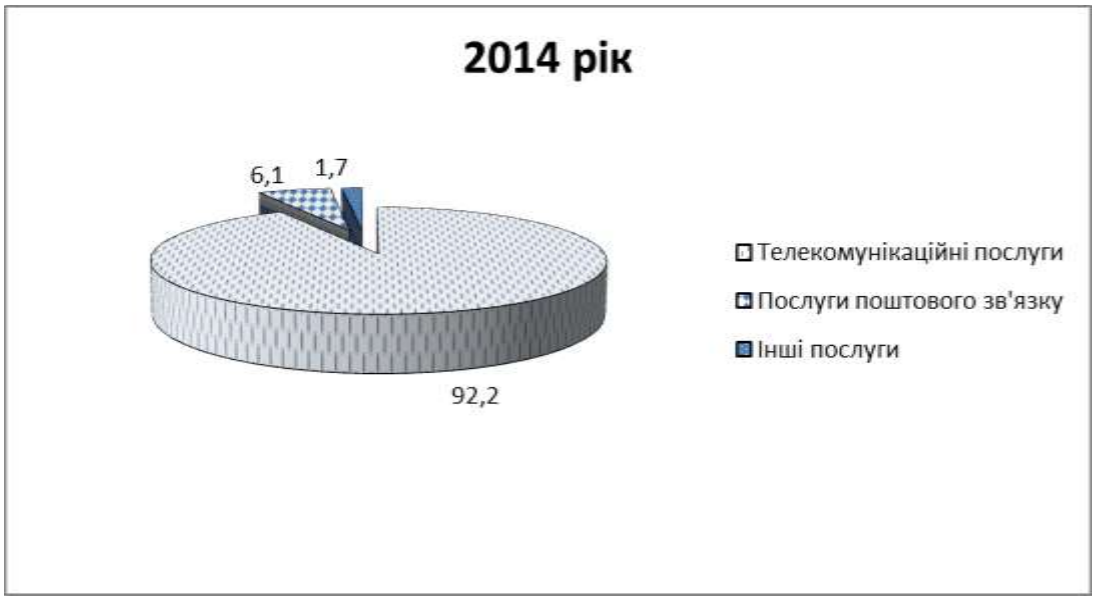

Рис. 1. Структура доходів галузі зв'язку [4].

Основними сегментами на ринку телекомунікаційних послуг залишаються мобільний, телефонний фіксований та комп'ютерний зв'язок, спільна частка яких у загальних доходах від надання телекомунікаційних послуг за підсумками 2014 року склала 94,8 %.

Доходи від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку за 2013 рік склали 8318,9 млн. грн., що на 0,24% менше за обсяг доходів, отриманий від надання цих послуг у 2012 році. В структурі доходів від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку найбільшу частину становлять доходи від надання послуг місцевого зв'язку, їх обсяг, починаючи з 2008 року, щорічно зростає в середньому на 9% і на кінець 2013 року складає 6030,6 млн. грн.

Водночас, обсяги доходів від надання послуг міжміського і міжнародного зв'язку та їх частки в загальному обсязі доходів фіксованого телефонного зв'язку, починаючи з 2009 року, постійно знижуються, зокрема, обсяг доходів від надання послуг міжміського телефонного зв'язку щорічно знижується в середньому на 17,8% і за підсумками 2013 року складає 1499,6 млн. грн., а обсяг доходів від надання послуг міжнародного зв'язку – в середньому на 15,3% і складає 788,7 млн. грн. Кількість основних телефонних апаратів станом на 31 грудня 2013 року склала 11428,5 тис. одиниць, що на 2,7% менше за їх кількість на початку звітного року. Основну частину з них становлять апарати міської телефонної мережі – 87,6%, кількість яких зменшилась порівняно з 2012 роком на 2,1% і складає 10010,2 тис. од. Телефонні апарати сільської телефонної мережі складають 1418,3 тис. од., (або 12,4% від загальної суми), що на 6,8% менше, ніж на початку року. Показник щільності мереж фіксованого зв'язку в Україні станом у 2013 році склав 25,1 на 100 мешканців, у порівнянні з аналогічним показником у 2012 році – 26,4 на 100 мешканців. Рівень щільності фіксованого зв'язку у різних регіонах України нерівномірний. Регіонами з найнижчим рівнем проникнення фіксованого телефонного зв'язку є Рівненська, Івано-Франківська, Закарпатська, Луганська та Донецька області. Регіонами з найвищим рівнем – м. Київ, Чернігівська, Харківська, Дніпропетровська, Запорізька та Одеська області [4].

Доходи від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку за 2014 рік склали 8057,8 млн. грн., що на 0,7 % менше ніж у минулому році. Доходи від надання послуг місцевого телефонного зв'язку зменшились на 0,2 % і склали 5850,9 млн. грн. Доходи від послуг міжміського та міжнародного зв'язку зменшились у порівнянні з 2013 роком на 1,9 % і склали 2206,9 млн. грн. Кількість основних телефонних апаратів (ОТА) порівняно з 2013 роком зменшилась на 812,8 тис. або на 7,4%, та станом на кінець 2014 року склала 10124,1 тис. ОТА. Зокрема, найбільший відсоток зниження кількості ОТА спостерігається в Дніпропетровській (на 17,9%) та Донецькій (на 12,4%) областях. Забезпеченість населення основними телефонними апаратами (ОТА) на 100 чоловік в середньому по Україні склала 23,7 ОТА на 100 чоловік населення. Кількість універсальних таксофонів на кінець 2014 року склала 6,5 тис. одиниць[4].

Ринок мобільного зв'язку – один із сегментів галузі зв'язку, що найбільш інтенсивно розвивається. Мобільний телефонний зв'язок перейшов в розряд найбільш доступних послуг. І в чималому ступені завдяки меншій – у порівнянні з фіксованим зв'язком – вартістю розгортання та обслуговування телекомунікаційних мереж. В даний період кількість мобільних телефонних терміналів в Україні перевищує кількість стаціонарних телефонів у 2,5 рази, при цьому стрімкими темпами зростає кількість телефонів, які працюють під управлінням операційних систем (смартфонів). Частка власників смартфонів та комунікаторів, що були зареєстровані в телекомунікаційних мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку протягом року, зросла приблизно на 35–40% та перевищила 6 млн. од. Це в свою чергу створило умови для зростання попиту населення на послуги з використанням вискошвидкісних широкосмугових технологій радіодоступу, таких як CDMA і UMTS, та до значного збільшення обсягів мобільного Інтернет-трафіка. Протягом останніх років суттєво зросли телекомунікаційні ресурси мереж, які використовують технології CDMA EV-DO. Зацікавленість у розвитку зазначеної технології з боку суб'єктів ринку є ознакою подальшого прискореного розвитку цієї технології на ринку телекомунікацій України. За допомогою технології стільникового зв'язку третього покоління (3G) UMTS у всіх обласних центрах України стало можливим отримання абонентами послуг передачі даних та доступу до Інтернет на швидкості до 7,2 Мбіт/с. У той же час подальше впровадження перспективних радіотехнологій в Україні вимагає додаткового радіочастотного спектра, який на даний момент практично вичерпаний у ринково привабливих смугах частот.

Починаючи з 2010 року кількість абонентів мобільного зв'язку постійно зростає у середньому на 5,0% і на кінець 2013 року вона становила 62458,8 тис.аб. Порівняно з 2012 роком кількість абонентів збільшилась на 3115,1 тис.аб., що складає 5,2% росту. Рівень

проникнення мобільного зв'язку в Україні становить 137,3%. Станом на кінець 2013 року у двох регіонах України цей показник нижче 100%, зокрема, у Хмельницькій області – 92,5%, Тернопільській області – 95,4%. Доходи від надання послуг мобільного зв'язку у 2013 році склали 31405,8 млн. грн., знизившись порівняно з попереднім роком на 0,5%. Варто зазначити, що в період з 2009 по 2012 рік обсяги доходів зростали щорічно в середньому на 3,5%.

За 2014 рік доходи від надання послуг мобільного зв'язку збільшились на 1,9% у порівнянні з минулим роком і склали 31566,3 млн. грн.

Станом на кінець 2014 року кількість абонентів мобільного зв'язку склала 61170,2 тис. і зменшилась порівняно з 2013 роком на 2458,5 тис. абонентів. Забезпеченість населення мобільним зв'язком на 100 чоловік в середньому по Україні становить 142,4%. Водночас, найнижчий рівень забезпеченості населення мобільним зв'язком спостерігається у Тернопільській області – 98,1% та Хмельницькій області – 97,8% [4].

Зупинимось на ринку широкосмугового доступу до мережі Інтернет. Широкосмуговий доступ (далі – ШСД) – доступ до Інтернету з великою швидкістю.

Найбільший рівень доходів спостерігається у разі надання послуги ШСД з використанням волоконно-оптичних ліній зв'язку за технологією FTTx.

Сучасні високошвидкісні мережі організуються поєднанням магістральних ліній з мережами доступу, рішеннями «останньої милі». Перспективними, економічно прийнятними напрямками розвитку фіксованих телекомунікаційних мереж залишається будівництво сучасних волоконно-оптичних ліній зв'язку з використанням технологій DWDM і CWDM, пакетного передавання на рівні транспортної мережі, а також розвиток мереж широкосмугового доступу з використанням оптичних ліній з технологіями FTTx (в тому числі пасивними, PON) та радіотехнологій – як технологій доступу для останніх метрів у місцях високої концентрації користувачів (Wi-Fi), а також фіксованих рішень WiMAX – у важкодоступних регіонах, або у випадках, де їх розгортання швидше й дешевше в порівнянні із проводовими лініями. Мобільні мережі, запуск яких швидше і менш витратний, забезпечують зростання кількості абонентів мобільного ШСД. Наочним прикладом може слугувати досвід операторів «МТС Україна», «Інтернаціональні телекомунікації», People-net (за допомогою технології CDMA-EVDO RevA(B) та «ТриМоб» (за технологією UMTS) [5].

Продовжують розгортатись телекомунікаційні мережі, побудовані використанням технології WiMAX, що забезпечує безпроводовий доступ до Інтернет. Незначне збільшення кількості кінцевих користувачів спостерігається в обласних та районних центрах, де працюють регіональні оператори телекомунікацій. Це обумовлено використанням обладнання, яке потребує значних фінансових витрат на розвиток інфраструктури мережі, оскільки передбачає наявність багаточисельних точок доступу. Кількість абонентів ШСД в Україні перебільшила 7,19 млн. абонентів, при цьому починаючи з січня 2012 року темпи зростання абонентської бази послідовно зменшуються. Головну роль в розвитку абонентської бази ШСД продовжує грати сегмент приватних користувачів. За оцінками iKS-Consulting, показник проникнення ШСД в домогосподарства України на кінець червня 2013 року збільшився до майже 37,5% (за даними Державної служби статистики в Україні на кінець 2013 року налічувалося 16,9 млн. домогосподарств). Недостатнє проникнення фіксованого

ШСД пов'язано в першу чергу з великою територією країни, різним рівнем попиту в сільських і міських регіонах [4,6].

В сукупній абонентській базі співвідношення приватних та корпоративних користувачів складає 89% и 11% відповідно. 2013 рік не був відмічений змінами у розстановці сил лідерів. На шість великих постачальників послуг ШСД приходилося більше 47% від сукупної абонентської бази. На першому місці за чисельністю абонентів ШСД залишається «Укртелеком» (22,3% ≈ 1600 тис. абонентів). На другому місці знаходиться «Київстар» (9,9% ≈ 693 тис. абонентів). Третє місце займає компанія «Воля»

(7,7% ≈550 тис. абонентів). Питома вага «Триолана» не змінилася (3%, ≈ 215 тис. абонентів), частки «Датагруп» и «Веги» також залишилися без змін (2,4%, ≈174 тис. абонентів та 2,1%, ≈153 тис. абонентів відповідно) [7].

Протягом 2013 року не змінилася тенденція щодо збільшення кількості операторів, провайдерів, що надають послуги ШСД. Незважаючи на тенденцію до зменшення темпів, ринок ШСД України ще далекий від насичення: позитивна динаміка зростання доходів свідчить про стабільний попит, як з боку комерційних структур, так і з боку населення. У 2013 році доходи від надання послуг доступу до Інтернет склали 4908,5 млн. грн. та зросли на 235,5 млн. грн. у абсолютному виразі, або на 5% порівняно з попереднім роком.

Обсяги доходів від надання послуг комп'ютерного зв'язку у 2014 році порівняно з показником 2013 року зросли на 11,9 % і склали 6190,4 млн. грн.

Обсяги доходів від надання послуг широкосмугового доступу до мережі Інтернет у 2014 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року збільшились на 280,5 млн. грн. і становили 4503,3 млн. грн., їх питома вага в загальному обсязі доходів від телекомунікаційних послуг склала 9,3 %.

Станом на кінець 2014 року кількість фіксованих абонентів Інтернет склала 5892,3 тис. абонентів, що на 95,9 тис. абонентів більше порівняно з 2013 роком, зокрема, число абонентів ШСД збільшилось на 97,5 тис. чол. та становило 3945,6 тис. чоловік [8].

Починаючи з 2009 року обсяги доходів від надання послуг доступу до Інтернет постійно зростають, проте темпи їх росту щорічно уповільнюються.

До основних проблем розвитку ринку ШСД відносяться:

- недостатній рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури в сільських та депресивних регіонах України;
- затримка з конкурсом на частоти мобільного зв'язку для мереж 3G;
- наявність організаційних бар'єрів, великих фінансових витрат під час побудови інфраструктури доступу до Інтернет;
- наявність правових бар'єрів під час доступу операторів до житлового фонду всіх форм власності у разі проведення будівельних і монтажних робіт зі створення інфраструктури доступу до Інтернет;
- відсутність механізму спільного використання інфраструктури доступу до Інтернет.

Для вирішення зазначених проблем пропонуємо наступні заходи:

- стимулювання розвитку телекомунікаційних мереж для надання широкосмугового доступу в сільських та багато витратних районах;
- розробку та затвердження нормативно-правових актів, які сприяють зниженню адміністративних бар'єрів з розвитку мереж, побудови інфраструктури мереж доступу;
- розробку, спільно з ЦОВВ у галузі телекомунікацій, нормативних і нормативно-технічних документів, що стимулюють розвиток інфраструктури ШСД.

Висновки та пропозиції. Як показав аналіз, основними сегментами на ринку телекомунікаційних послуг залишаються мобільний, телефонний фіксований та комп'ютерний зв'язок, спільна частка яких у загальних доходах від надання телекомунікаційних послуг за підсумками 2014 року склала 94,8 %.

За останній час стрімкими темпами зростає кількість телефонів, які працюють під управлінням операційних систем (смартфонів). Завдяки цьому частка їх власників, що були зареєстровані в телекомунікаційних мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку протягом року, зросла приблизно на 35–40% та перевищила 6 млн. од. Це в свою чергу створило умови для зростання попиту населення на послуги з використанням вискошвидкісних широкосмугових технологій радіодоступу. У той же час подальше впровадження перспективних радіотехнологій в Україні вимагає додаткового радіочастотного спектра, який на даний момент практично вичерпаний у ринково привабливих смугах частот. Найбільший рівень доходів спостерігається у разі надання послуги ШСД з використанням волоконно-оптичних ліній зв'язку за технологією FTTx.

Перспективними, економічно прийнятними напрямками розвитку фіксованих телекомунікаційних мереж залишається будівництво сучасних волоконно-оптичних ліній зв'язку. Мобільні мережі, запуск яких швидше і менш витратний, забезпечують зростання кількості абонентів мобільного ШСД.

Анотація

У статті розглянуто сучасний стан ринку телекомунікацій, проведено аналіз доходів та функціонування фіксованого, мобільного зв'язку, мережі інтернет, окреслено основні проблеми та напрями подальшого їх розвитку.

Ключові слова: телекомунікаційний ринок, мобільний зв'язок, фіксований зв'язок, широкосмуговий доступ, абонентська база, доходи, радіо технології, радіо доступ, Інтернет.

Аннотация

В статье рассмотрено современное состояние рынка телекоммуникаций, проведен анализ доходов и функционирования фиксированной, мобильной связи, сети интернет, обозначены основные проблемы и направления дальнейшего их развития.

Ключевые слова: телекоммуникационный рынок, мобильная связь, фиксированная связь, широкополосный доступ, абонентская база, доходы, радио технологии, радио доступ, интернет.

Summary

The article reviews the current state of the telecommunications market, the analysis of income and operation of fixed, mobile, Internet, outlines the key issues and areas for further development of them.

Keywords: telecommunications market, mobile, fixed-broadband subscriber base, revenues, radio technology, radio access, internet.

Список використаних джерел:

1. Афанасьев В.В. Бизнес модели развития сетей мобильной связи / В.В. Афанасьев // Мобильные системы. – 2003. – № 10. – С. 35-42.

2. Андрианов В.И. Сотовые, пейджинговые и спутниковые средства связи / Андрианов В.И., Соколов А.В. – СПб. ; 2010. – 160 с.

3. Орлов В.М. Основи управління в галузі зв'язку / В.М. Орлов. – Одеса: Видавничий центр УДАЗ, 1999. – 205 с.

4. Офіційна сторінка «Державна служба статистики України». Електронний ресурс – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 № 386-р

6. IKS-Consulting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iks-consulting.com.ua/

7. Річний звіт про роботу НКРЗІ за 2013 рік. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. – К., 2014р.

8. Офіційна сторінка «Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації». Галузь зв'язку – цифри та факти. Електронний ресурс – Режим доступу: http://www.nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=138&language=uk

УДК: 323.11: 631.1

Жуйков Г.Є., Імшеницька І.Г.

ДИВЕРСИФІКОВАНІСТЬ ЕКОНОМІКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

Актуальність дослідження. Стійкий розвиток сільських територій є найважливішим чинником поліпшення життя населення регіону і країни. Сучасний етап соціально-економічних перетворень в Україні характеризується істотними змінами умов господарської діяльності в сільській місцевості, які призвели до росту безробіття й зниження доходів населення. Протягом ряду років заробітна плата працівників сільського господарства продовжує залишатися самою низкою серед інших галузей економіки, спостерігається ріст сільської бідності, прогресують негативні тенденції в соціальній сфері села, продовжує погіршуватися демографічна ситуація, скорочується мережа установ соціальної інфраструктури сільських територій.

Підтримка стабільності соціально-економічного розвитку внутрішніх територій України особливо важлива для Південного регіону, якому властиві глибокі диспропорції в галузевій структурі економіки, природно-ресурсному, матеріально-технічному,організаційному, кадровому, фінансовому й інвестиційному забезпеченні регіонального виробництва.

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що проблема розвитку сільських територій має глибокі історичні коріння й викликає інтерес своєю багатогранністю, у науковому відношенні соціально-економічні основи стійкого розвитку сільських територій вивчаються сегментарно, поза концепцією системності. Тим часом, саме досліджуючи сільські території як базову основу відтворення трудових ресурсів і робочої сили, особливості природно-ресурсного потенціалу і їх використання, можливо розробити стратегію стійкого розвитку сільських територій, максимально адекватну сучасним вимогам суспільства, суб'єктам підприємницької діяльності й держави.

Аналіз останніх досліджень. Світовий досвід і вітчизняна практика показують, що проблема стійкого розвитку сільських територій вимагає для свого вирішення проведення нових наукових досліджень, що дозволяють зрозуміти економічну природу ефективного функціонування сільських територій у економічному просторі регіону. Формування дієвих інституційних механізмів сільського розвитку дозволить активізувати діяльність сільського господарства, і на основі накопиченого досвіду і реалізувати соціально-економічну стратегію стійкого розвитку сільських територій.

Серед вітчизняних і зарубіжних авторів, праці яких присвячені проблемам інституційного забезпечення розвитку сільських територій, слід назвати таких дослідників, як В. Андрійчук, С. Васильчак, І. Гончаренко, М. Малік, Л. Молдаван, О. Онищенко, Т. Осташко, О. Павлов, І. Прокопа, К. Прокопишак, П. Саблук, Л. Транченко, М. Хвесик, Л. Шепотько, О. Шпикуляк, В. Юрчишин та інших відомих авторів.

Мета статті. Розробка теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій з формування та функціонування інституційних механізмів розвитку сільських територій в економічному просторі регіону.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах управління розвитком сільських територій зазнало значних змін. На ускладнення контролю за процесами розвитку сільської місцевості вплинуло як розширення форм власності на головний ресурс розвитку - землю, так і зростання кількості джерел інвестування, пошук компромісів між інтересами різних землекористувачів та виробників сільськогосподарської продукції тощо.

Сьогодні головною метою економічної та соціальної політики сталого розвитку сільських територій є забезпечення комплексного розвитку. Для цього необхідно суттєво змінити державний підхід не лише до адміністративного управління на рівні регіонів, але і

забезпечити можливість різностороннього розвитку, а також доступність джерел фінансування потреб регіону [1].

В таких умовах Україна потребує нового підходу до розвитку сільських територій, який ґрунтувався б на розвитку місцевого самоврядування та покращення стану соціальної сфери. Результатом такого підходу повинно бути запровадження нових технологій взаємодії між сільськогосподарськими підприємствами, сільським населенням, їх об'єднаннями, місцевою владою та державою.

Сільські території характеризуються значно нижчим рівнем доходів, високим рівнем безробіття, а також поселенськими, демографічними, кваліфікаційними, інфраструктурними та іншими проблемами. Тому виникає необхідність в проведенні комплексу заходів політичного та економічного характеру для підтримки розвитку сільських регіонів.

Однак слід наголосити, що реформування органів влади має відбуватися дуже виважено. В іншому випадку це може стимулювати процеси руйнації конституційної системи здійснення влади у державі, створити суттєві перепони для забезпечення додержання прав і свобод громадян незалежно від місця проживання.

Тому неприпустимими є спроби знайти шляхи вирішення проблем у цих сферах на засадах протиставлення державної влади та місцевого самоврядування. Джерелом державної влади, і місцевого самоврядування є народ. Саме на задоволення потреб конкретної людини їх органи мають працювати. Завдання полягає в тому, щоб забезпечити їх ефективну взаємодію і водночас повну відповідальність за виконання наданих повноважень.

По суті, сьогодні завдання полягає в тому, щоб поряд з регламентацією питань організації діяльності місцевого самоврядування створювати умови для самостійного вирішення сільськими територіальними громадами все більшого кола питань свого функціонування. Стабільність досягається в тому випадку, коли організацією влади займаються кваліфіковані та віддані справі керівники, які усвідомлюють відповідальність за вирішення суспільних справ і не керуються при цьому споживацькими сподіваннями на розв'язання всіх проблем з центру. Саме тому актуальним питанням розвитку місцевого самоврядування є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів органів місцевого самоврядування [2].

Великий вплив на розвиток сільських територій має аграрна політика держави та дії місцевих органів влади.

В період становлення ринкової економіки в Україні існує ряд особливостей розвитку територій в залежності до дій місцевої влади.

Перше - будь-яка нова економіка зазвичай розвивається на тих територіях, які не були достатньо активно включеними в стару економічну систему.

Друге - території, які стали менш розвиненими, як правило, мають додаткові конкурентні переваги з погляду розвитку "нової економіки" порівняно з аналогічними регіонами інших держав, насамперед європейських.

Третім важливим напрямом підвищення ефективності функціонування бізнес-структур в регіоні є використання їхнього туристичного потенціалу.

Формування регіональної стратегії в умовах реалізації Україною курсу на європейську інтеграцію вимагає значної уваги не лише економічній та соціальній складовими розвитку територій, а й такій важливій темі як децентралізація влади та посилення ролі місцевого самоврядування.

Останнім часом у результаті здійснення послідовної регіональної політики значно посилилася роль територій у вирішенні життєво важливих питань сталого розвитку. Території перестають бути простими виконавцями волі центру і все більше набувають ролі повноправного суб'єкта державного управління. Водночас усе ще зберігається тенденція щодо диференціації економічного розвитку, їх можливостей у сфері соціального забезпечення громадян унаслідок дії різноманітних історичних, природно-географічних,

економічних факторів, що призводить до суттєвих негативних наслідків - неотримання громадянами гарантованих державою належних послуг.

У свою чергу це створює підґрунтя для негативного ставлення та недовіри населення до влади. Такий стан зумовлений цілою низкою факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Серед них - неузгодженість дій державних органів щодо формування та впровадження державної політики сталого розвитку сільських територій, недостатня активність у створенні правових, економічних та організаційних умов для відповідних перетворень, відсутність належних координаційних зв'язків між державними управлінськими структурами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями щодо вирішення нагальних проблем сільського розвитку в контексті державної регіональної політики.

В умовах значного розширення повноважень та компетенції місцевого самоврядування за європейськими стандартами, що планується в ході реформування, особливої гостроти набуває також питання запобігання некомпетентності та зловживанням місцевого самоврядування в управлінні відповідними сільськими територіями. Адже надаючи значну самостійність сільським територіальним громадам, держава не має права уникати відповідальності за територіальну цілісність країни, збалансований сталий розвиток усіх компонентів.

Крім того, слід взяти до уваги, що певна частина функцій місцевої влади по суті має загальнонаціональний характер. Тільки розробка спеціальних організаційних механізмів, доведених до детальних процедур, яка закріплена в нормативних актах, здатна направити державне регулювання сталого розвитку в режим нормальної організаційної діяльності, зняти з порядку денного звинувачення державних структур у вибірковості лобіювання певних регіональних інтересів, у необґрунтованості політичних пріоритетів тощо.

Реалізація цих напрямів повною мірою залежить від спільних дій як у центрі, так і на місцях, від активності членів сільських територіальних громад, органів місцевого самоврядування, всіх, хто в тій чи іншій мірі причетний до справ сільського територіального розвитку.

Уряд України завжди приділяв велику увагу цим питанням, але, незважаючи на це, проблеми розвитку сільських територій продовжують існувати. Рішення, які приймаються на державному рівні не завжди ефективні або не отримають схвалення на місцях, ому необхідно на основі вивчення досвіду країн європейського співтовариства впровадити дієву програму розвитку сільських територій з залучанням до цього процесу всіх суб’єктів територіального розвитку.

Сучасні виклики вимагають ставити в основу подальшого розвитку сільських територій добробут і безпеку людини, її прагнення жити і творити в гармонії з природою. Має бути започаткований процес змін, які за характером та обсягом експлуатації ресурсів, інвестиційною політикою, спрямуванням освіти та науково-технічного прогресу, захищеністю життєдіяльності нації відповідатимуть сучасним і майбутнім потребам, створять сприятливі умови для розвитку сільських територій, збереження навколишнього природного середовища і природно-ресурсного потенціалу, тобто започаткують перехід до сталого розвитку [5].

Впровадження цієї ідеї в сучасних умовах пов'язується з процесом розвитку несільськогосподарських видів економічної активності, зменшення в структурі сільської економіки частки (але не обсягів) аграрного виробництва, що, у свою чергу, передбачає прискорений розвиток несільськогосподарських видів діяльності. У даному випадку доцільніше вести мову про розвиток несільськогосподарських видів діяльності. При цьому на перший план виходить проблема визначення господарських функцій сільських територій, які є не лише конкурентними, а навіть альтернативними сільськогосподарській. Паритет між функціями сільських територіальних утворень залежить від наявного ресурсного потенціалу.

Ефективне залучення потенційних ресурсів здатне значно прискорити їх розвиток і навіть змінити властивості й сутнісні характеристики сільських територій. Разом з тим, з огляду на природоохоронну функцію сільських територіальних утворень, розвиваючи ті чи інші види господарської діяльності, слід враховувати зростаюче навантаження на ландшафт.

Виконання сільськими територіями певних функцій накладає відбиток на управлінські моделі. Зараз в управлінні задіяна модель, побудована на галузевому принципі, що відображено в назві відповідного міністерства та його підрозділів на місцях. Спотвореним віддзеркаленням сталого розвитку виступає аграрна політика, яка звужує функціональне призначення сільських територій. Більш адекватно його виражає така політика, яка за визначенням, на відміну від аграрної, є не галузевою, а територіальною. Метою політики сталого розвитку є створення сприятливих умов життєдіяльності сільського населення шляхом підвищення багатофункціональності територій.

Вона виступає як основа та засіб реалізації стратегії сталого розвитку сільських територіальних утворень, що відбувається в процесі управлінської діяльності.

Розбудова системи управління сільськими територіями передбачає її комплексний аналіз у територіальному, суб'єктному,галузевому та функціональному вимірах. Територіальний вимір на низовому рівні представлений неподільними первинними господарськими і поселенськими симплексами, в яких об'єкт і суб'єкту правління співпадають. Дана модель управління виключає втручання державних органів у діяльність сільських громад, які діють у межах визначених чинним законодавством, задовольняючи власні потреби за рахунок використання місцевих ресурсів. Починаючи з районного рівня, об'єктно-суб'єктні відносини ускладнюються. Збільшується не лише кількість суб'єктів управління за рахунок районних рад і райдержадміністрацій, але й поширюються міжгалузеві зв'язки господарських суб'єктів. Виникає проблема узгодження галузевих інтересів з територіальними, що потребує запровадження місцевої політики. На територіальному рівні більш розгалуженою і різноманітною стає господарська структура, зростає чисельність суб'єктів управління.

Суб'єктний вимір представлений державно-самоврядною моделлю на горизонтальному та вертикальному рівнях управлінської діяльності. В умовах, коли громадянське суспільство лише формується, а бізнес на селі розвивається надто повільно, на законодавчому рівні необхідно чітко визначити повноваження різних суб'єктів управління, виключити дублювання їх функцій.

У контексті галузевого виміру простежується аграрна модель управління. Разом з тим слід регулювати розвиток й інших сфер діяльності й передусім соціальної. Передачею в комунальну власність закладів соціальної інфраструктури села, держава, по суті, відсторонилася від вирішення проблем його життєдіяльності.

Складність управління сільськими територіями посилюється їх природною специфікою, що визначається залежністю господарської діяльності від природно-кліматичних умов, природних ресурсів і, передусім, від якості землі як головного засобу виробництва. Важливу роль відіграють також уповільнений оборот капіталу, нерозвиненість аграрного ринку, незавершеність технологічного циклу сільськогосподарського виробництва.

На цій підставі сільські території можна віднести до соціальних систем, які характеризуються непередбаченістю розвитку, відкритістю до впливу зовнішніх факторів, неврівноваженістю та нестабільністю [3, 4].

Таким чином, побудова нової парадигми управління не повинна обмежуватись її теоретико-методологічним забезпеченням та пошуком шляхів самоорганізації об'єкта, вона потребує перегляду функцій управлінської діяльності, уточнення повноважень суб'єктів управління.

Оптимальною систему управління можна визнати лише за умови, коли всі її складові взаємодіють узгоджено та функціонують як єдине ціле і з якомога більшою

ефективністю. Це досягається за рахунок забезпечення кожної функції об'єкта відповідною управлінською дією суб'єктів та розмежуванням рівня їх компетенції.

Висновки та пропозиції.. За результатами оцінки розвитку сільських територій регіонів України встановлено, що більшість сільських територій потрапляє в категорію відсталих. Величина розрахованих інтегральних показників дала можливість визначити рейтинг сільських територій України за рівнем розвитку та з'ясувати можливі причини відхилень того чи іншого регіону. У групу областей із найнижчим рівнем інтегрального показника розвитку сільських територій за результатами аналізуємого періоду років потрапили Чернівецька, Закарпатська, Донецька, Івано-Франківська та Рівненська області. Головні причини депресивності даної групи регіонів - низькі демографічні, економічні, управлінські та соціальні показники тощо. Дослідження виявило найвищий рівень інтегрального показника розвитку сільських територій у Кіровоградській, , Чернігівській, Миколаївській, Харківській областях. Встановлено, що у період трансформаційних інституціональних змін відбулося звуження більшості функцій сільських територій як соціально-територіальних систем суспільства, що значно знизило рівень соціально-економічної ефективності управління розвитком сільських територій.

Анотація

Досліджено трансформаційні зміни умов господарської діяльності в сільській місцевості та зроблено аналіз сучасного стану соціально-економічних перетворень внутрішніх територій України, що обумовлено глибокі диспропорції в галузевій структурі економіки.

Ключові слова: сільські території, диверсифікованість, соціально-економічна ситуація, економічний простір регіону, самоврядування.

Аннотация

Исследованы трансформации изменений условий хозяйственной деятельности в сельской местности и приведён анализ современного состояния социально-экономических преобразований внутренних территорий Украины, которые обуславливают глубокие диспропорции в отраслевой структуре экономики.

Ключевые слова: сельские территории, диверсификация, социально-экономическая ситуация, экономическое пространство региона, самоуправление.

Summary

Are researched transformation changes of conditions of economic activities in the countryside and is made the analysis of the current state of socio-economic transformation of internal territories of Ukraine that lead to profound imbalances in the sector structure of the economy.

Key words: rural areas, diversification, social and economic situation, economic space in the region, local government.

Список використаних джерел:

1. Буркинский Б.В. Сучасні інноваційні уявлення конкуренції переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс] / Б.В. Буркинский . Проблема и перспективы инновационного развития экономики: Мат. XII межд. научно-практ. конф. (с подборки, 10-15 сентября 2007г.) – Режим доступу: http//www.incon-conference.org.ua/download/files/Bourkinsky%20BVdok.pdf/ - Назва екрану.
2. Іщенко О. Актуальні питання розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі / О. Іщенко // Вісник НАДУ.-2004.-№3.-С.333-338.
3. Павлов О.І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: Монографія / О.І.Павлов.-Одеса: Астропринт, 2006.-369 с.
4. Папіна Н. Українське суспільство: соціологічний моніторинг / Н.Папіна.-К.: Ін.-т соціол. НАН України, 2006.-94 с.
5. Прокопа І.В. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І.В.Прокопа // Економіка України.-2007.-№6.-С. 50-59.

УДК: 378:338.46:331.5

Максименко А.Г.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БАЛАНСУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА РИНКУ ПРАЦІ

Постановка проблеми. Проблема балансу ринку освітніх послуг та потреб економіки в кадрах з'явилась в нашій державі вже давно і спричиняє чимало проблем для усіх суб'єктів господарювання. Існує чимало освітніх установ із великим спектром освітніх послуг. Є й багато споживачів даних послуг, проте їх кількість залежить від уподобань та «престижності» майбутньої професії. Проте, ринок праці не висуває велику кількість пропозицій.

Обмеження задачі визначення неузгодженості попиту на освітні послуги і задоволення потреби підприємств у кваліфікованих кадрах знаходженням балансу попиту-пропозиції на професійно освічену робочу силу приводить до помилок в прогнозах розвитку даних ринків на перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ринку праці присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема дослідженням даного питання займались Анищенко І.В., Бендасюк О.О., Ващенко Н.В., Липчук В.В., Онікієнко Л.Г., Ткаченко Л.Г., Макконел К.Р. та ін. Щодо ринку освітніх послуг, то свою увагу приділили такі вчені: Гаращук О.В., Меншун В., Неушова Є.В., Рубинштейн А.Я., Саблук П.Т. та ін. Отримані ними результати досліджень дали поштовх до розгляду пропорційності ринку освіти та ринку праці. Дане питання знаходить відгуки у працях Бандур С.І., Гнибіденко І.Ф., Гібсон М., Мартякової О.В. та ін.

Однак, як свідчить аналіз результатів дослідження, ще недостатньо вивчені теоретичні та практичні аспекти збалансованості ринків освітніх послуг та праці.

Мета статті. Метою статті є дослідження організаційних та методологічних принципів функціонування ринку освітніх послуг та ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі проведених досліджень встановлено, що існує дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці. В свою чергу ринок праці пов'язаний із ринком освітніх послуг, оскільки саме звідси з'являються потенційні споживачі на ринку праці.

Слід зазначити, що спроби моделювання процесів, що відбуваються в системі «ринок освітніх послуг – потреби в кадрах» неодноразово робилися фахівцями [1,2,3]. У той же час, в цих роботах, як правило, розглядаються лише окремі суб'єкти, що діють в даних сферах, також як і їх окремі поведінкові стратегії.

У зв'язку з цим, доцільно встановити в концептуальній моделі основні напрями взаємодії суб'єктів національного ринку освітніх послуг і аграрних підприємств. Загальний склад основних суб'єктів, взаємодіючих на даних ринках, представлений на рис. 1.

Слід зазначити, що вказані стрілками на рис. 1 зв'язки з розглянутими нами ринками мають різну ступінь прояву. Так посередники на ринку забезпечення зайнятості (центри зайнятості, кадрові агентства) практично не роблять істотного впливу на зміни ринку освітніх послуг.

В якості основного показника рівня взаємодії національного ринку освітніх послуг і потреб підприємств у кадрах, як правило, фігурує, ступінь неузгодженості між величиною потреби господарюючих суб'єктів у робочій силі відповідної кваліфікації та реальною її пропозицією.

Природно, що цей показник розглядається в рамках маркетингових закономірностей попиту і пропозиції. Однак, при такому розгляді проблеми ігнорується безліч аспектів, які стосуються відмінності інтересів контрагентів даних ринків (причому

деякі інтереси мають діаметрально протилежний характер) і різних стратегій функціонування відповідних інститутів (представлених на рис. 1).

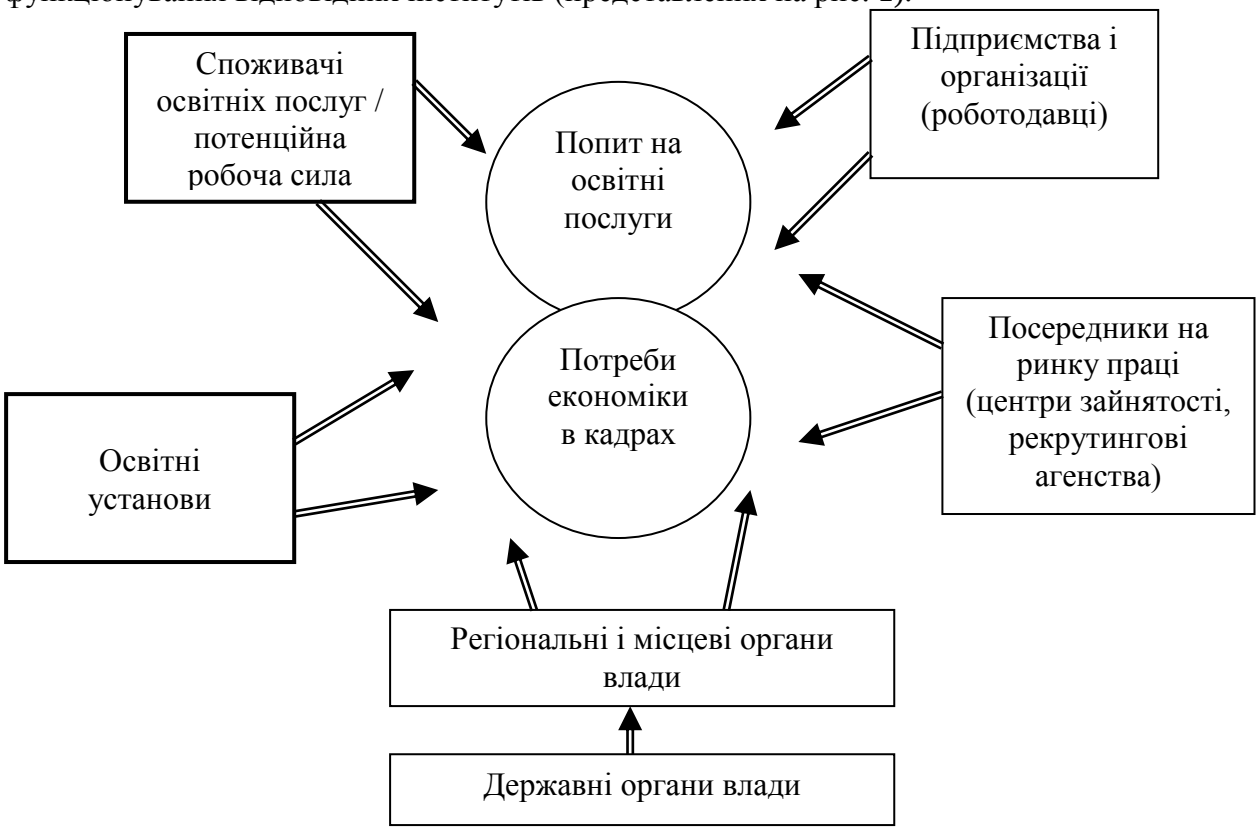

Рис. 1. Схема основних взаємозв'язків ринку освітніх послуг і задоволення потреб економіки у кваліфікованих кадрах

Джерело: авторська розробка

Оскільки інтереси суб'єктів аналізованих ринків не завжди збігаються за напрямком і не піддаються прямій зміні в статистичних параметрах (при усередненні може пропасти логіка як явних, так і латентних зв'язків, яка важлива у сучасній економіці) в даній сфері для моделювання процесів, що відбуваються в системі «ринок освітніх послуг – ринок потреб підприємств у кваліфікованих кадрах», доцільно скористатися теорією нечітких множин Лофті Заде [4].

Теорія нечітких множин використовує аналіз лінгвістичних змінних (слів, термінів), які, відображаючи якість тих чи інших об'єктів і ситуацій, не можуть бути достовірно оцінені в точних (об'єктивних) кількісних оцінках. Наприклад, такі поняття, що мають відношення до нашого предмету дослідження, як «високий» і «низький» (стосовно до рівня безробіття, професійна мобільність, якість освіти тощо), не мають чітких математичних кордонів і не можуть бути представлені в несуперечливих і точних математичних описах. Безліч таких лінгвістичних змінних, що стосуються стану яких-небудь значимих змін аналізованого об'єкта, в даній теорії позначаються як терм-множини.

Для отримання узагальненої характеристики рівня взаємодії регіональних ринків освітніх послуг і трудових ресурсів, результат якого лежить в широкому діапазоні: від повного дисбалансу до мінімуму розбіжностей, безпосередньо пов'язаний з особливостями адміністративно-територіальних одиниць, які мають різний потенціал досягнення оптимального результату. Відмінною особливістю використання концепції Лофті Заде є участь суб'єктивного фактора на попередньому етапі оцінки лінгвістичних змінних, що визначаються експертами та / або консультантами. Частина показників також може визначатися на основі соціологічних опитувань.

У якості прикладу оцінки лінгвістичної змінної «високий рівень безробіття» візьмемо діапазон її значень в регіонах України за даними 2011р., прийнявши такі оцінки, що при безробіттю менше % її доцільно вважати низькою, від до % - середньої, а від % і вище - високою. Відповідно, межі між цими лінгвістичними змінними є нечіткими.

В цілях перекладу лінгвістичних змінних на математичну мову використовуються функції приналежності, яка визначає рівень належності елементів деякої множини Z заданої нечіткій множині А. При цьому, чим більше аргумент функції (z) належить нечіткій множині А, тим більше його значення наближається до одиниці.

Для інтерпретації даних за всіма аналізованими параметрами в теорії нечітких множин використовується метод побудови функції належності шляхом побудови трикутника (трикутної нечіткої множини, записаної у вигляді формули: P = (a,b,c), де параметри a, b, c позначають відповідно найменше з можливих, найбільш ймовірне і найбільше з можливих значень розглянутої величини. Ці три стани інколи описуються (в тому випадку, коли більша величина відповідає позитивному значенню розглянутого судження) як, відповідно, - «песимістичний», «найбільш ймовірний» і «оптимістичний» сценарії зміни фактора.

Ми пропонуємо використовувати ряд критеріїв, які в тій чи іншій мірі, впливають на діапазон «узгодження / неузгодження» ринку освітніх послуг і ринку потреб підприємств у кваліфікованих кадрах. При цьому підкреслимо, що при експертній оцінці окремих чинників, важливо враховувати, що один і той же параметр в різних адміністративно-територіальних одиницях може мати різний сенс і, відповідно, оцінюватися і інтерпретуватися в різних величинах і значеннях. Так, висока плинність в мегаполісі, яка може сприяти більшій професійній мобільності кадрів і, відповідно, оцінювана більш позитивно (до певних меж) в умовах невеликого міста з містоутворюючим підприємством може трактуватися в плані однозначно негативного фактора, до того ж прямо впливає на зростання соціальної напруженості. Також слід враховувати, що в умовах фінансово-економічної кризи деякі фактори відображають, скоріше не стан певного дисбалансу розглянутих ринків, а реакції суб'єктів взаємодії на даних ринках, мають виражений антикризовий характер (наприклад, реакція роботодавців на кризу у вигляді зниження обсягів вакансій). Перерахуємо дані критерії (кожен з яких є нечіткою підмножиною):

X1 - рівень безробіття (від економічно активного населення), в %;

X2 - рівень зайнятості в економічно активному віці (від 25 до 64 років), у %;

X3 - потреба в нових працівниках, заявлена в службу зайнятості, тис. чол. (для регіону);

X4 - напруженість на ринку праці (чисельність незайнятих громадян, зареєстрованих в органах служби зайнятості в розрахунку на одну заявлену вакансію);

X5 - кількість осіб розподілених і влаштованих на роботу за профілем навчання + розподілених і влаштованих не за профілем (але задоволених вибором) / загальне число випускників, у %.

Слід зазначити, що вимірювання критерію X5 може бути здійснено службою маркетингу навчальних організацій або відповідних підрозділів органів влади, відповідальних за освіту. У цьому зв'язку було б доцільно використовувати і шостий і сьомий критерії та (X7), що визначають якість навчання, відповідно з боку роботодавців (X6) і з боку випускників (X7). Для визначення якості навчання в даному контексті видається недоцільним використовувати критерії, які зазвичай використовуються для оцінки якості навчального процесу, які практично мало пов'язані з кінцевим результатом. Так як, в якості критерія X6 можна прийняти частку або відсоток прийнятих на роботу, професійними знаннями яких задоволені керівники. Аналогічно визначається (на основі соціологічних опитувань) критерій X7, тільки оцінюється (серед опитаних) частка випускників, задоволених швидкістю і повнотою професійної адаптації. І в тому і в

іншому випадку визначення та аналіз відповідних критеріїв може бути прерогативою служби освітнього маркетингу.

Розглянемо характеристики окремих показників.

Показник *«рівень безробіття»* (X1) має непрямий (опосередкований) зв'язок з балансом / дисбалансом ринку освітніх послуг і ринку праці, оскільки при високому безробіттю може зрости напруженість ринку праці (за рахунок посилення конкуренції за вакантні місця). При низькому безробітті показник напруженості може знизитися, але зросте конкуренція між роботодавцями за залучення кваліфікованої робочої сили. У зв'язку з цим, більш сприятливим чинником для ринку праці є підтримання безробіття на певному середньому (для території) рівні.

Показник *«рівень зайнятості»* (X2), по суті, зворотний безробіттю так само побічно пов'язаний з балансом / дисбалансом ринку освітніх послуг і ринку праці. Тут, також, як і для безробіття механізм саморегуляції балансу ринків включається при досягненні деякого оптимального значення зайнятості. Якщо зайнятість перевищує цю величину, то можна говорити, не скільки про стабілізацію, скільки про негативні тенденції, пов'язані з відсутністю мобільності персоналу, мінімізацією можливостей для виходу на ринок праці нових підготовлених фахівців.

Потреба в нових працівниках, заявлена в службу зайнятості (X3), має двоїстий характер. З одного боку, ця потреба формується за рахунок заявок підприємств, що не користуються попитом на ринку праці. В умовах кризи ці вакансії можуть бути заповненими. З іншого боку, заявки можуть формуватися підприємствами та організаціями з високим потенціалом розвитку, що дозволяє і в кризовій ситуації суттєво не знижувати потребу в персоналі. Як у тому, так і в іншому випадку, частина заявок не задовольняється у зв'язку з дефіцитом відповідних фахівців, що безпосередньо відображає наявність дисбалансу розглянутих нами ринків.

Напруженість на ринку праці, яка визначається чисельністю незайнятих громадян, зареєстрованих в органах служби зайнятості, в розрахунку на одну заявлену вакансію (X4), може, з одного боку, свідчити про надлишок на ринку праці фахівців окремих професій (як втратили роботу, так і випускників навчальних організацій, що не знайшли робочі місця за профілем освіти). І в тому, і в іншому випадку можна говорити про дисбаланс розглянутих нами ринків.

Показник *«Кількість осіб розподілених і влаштованих на роботу за профілем навчання + розподілених і влаштованих не за профілем (але задоволених вибором) / загальне число випускників, у %»* (X5) безпосередньо корелює з нормальним балансом ринку освіти і ринку потреби підприємств у кваліфікованих кадрах. У той же час, кількість випускників, задоволених вибором робочого місця не за профілем навчання диференціюється на кілька ефектів: як позитивних, що свідчать про необхідну мобільність персоналу, орієнтованого на вільні форми зайнятості (фрілансерство), оволодіння новими професіями та ін., так і негативних, пов'язаних з вимушеною зміною профілю діяльності.

Таблиця 1

Основні показники, що характеризують рівень збалансованості ринку освітніх послуг і потреб у кваліфікованих кадрах

Критерій		Значення показника в аналізований період часу (ретроспектива, поточний момент або перспектива)				
		Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
X1	Рівень безробіття (%)	X1≤3,9	4,0≤X1≤5,9	6,0≤X1≤7,9	8,0≤X1≤14,9	X1≥15,0
X2	Рівень зайнятості (%)	X2≤47,9	48,0≤X2≤53,9	54,0≤X2≤59,9	60,0≤X2≤67,9	X2≥68,0
X3	Необхідність у	X3≤3,4	3,5≤X3≤4,4	4,5≤X3≤5,4	5,5≤X3≤6,9	X3≥7,0

	нових працівниках, заявлена у службу зайнятості (тис. чол.)					
X4	Напруженість на ринку праці (чисельність незайнятих громадян, зареєстрованих в органах служби зайнятості в розрахунку на одну заявлену вакансію)	X4≤0,7	0,8≤X4≤1,3	1,4≤X4≤1,9	2,0≤X4≤2,4	X4≥2,5
X5	Кількість осіб розподілених і влаштованих на роботу за профілем навчання + розподілених і влаштованих не за профілем (але задоволених вибором) / загальна кількість випускників, у %	X5≤30,0	31,0≤X5≤49,0	50,0≤X5≤60,0	61,0≤X5≤84,0	X5≥85,0

Таким чином, більшість показників, в тій чи іншій мірі пов'язаних з балансом розглянутих нами ринків, при аналізі форм їх прояву (як об'єктивних, так і суб'єктивних, що стосуються відмінності інтересів, переваг і мотивацій) диференціюється за своїми ефектами різними зв'язками з досліджуваним феноменом балансу/дисбалансу ринку освіти і ринку потреби підприємств у кваліфікованих кадрах.

В якості шкали оцінок приймемо п'ять градацій, з наступним позначенням відповідних нечітких підмножин для системи критеріїв X1...5:

Z1 - нечітка підмножина «дуже високий рівень критерію Xi».

Z2 - нечітка підмножина «високий рівень критерію Xi».

Z3 - нечітка підмножина «середній рівень критерію Xi».

Z4 - нечітка підмножина «низький рівень критерію Xi».

Z5 - нечітка підмножина «дуже низький рівень критерію Xi».

Приблизні характеристики критеріїв, оцінені експертним шляхом, можуть бути представлені таким чином (див. табл. 1).

Вказані критерії дозволяють оцінити рівень збалансованості ринку освітніх послуг та ринку праці у загальному плані, виявити фактори, які мають найбільш негативний вплив на збалансованість вказаних ринків.

В цілому, отриманий «профіль» свідчить про наявність на початок 2013 р. суттєвого дисбалансу розглянутих ринків, в той же час, значну негативну роль в погіршенні показників відіграє фінансово-економічна криза, оскільки негативна динаміка

змінила в цілому більш позитивний «профіль» 2010 року. Проте, враховуючи те, що в роки, що передували настанню фінансово-економічної кризи, більшість показників в країні мало позитивну динаміку розвитку, можна припустити, що для даного періоду вихід з кризи і повернення позитивних тенденцій буде більш-менш швидким.

Висновки та пропозиції. Сьогодні в державі існує чимало економічних, соціальних, фінансових та інших проблем, проте основою їх вирішення є кваліфіковані, інтелектуально розвиті кадри. Проблема потреби в кваліфікованих кадрах стосується як окремого господарюючого суб'єкта, так і держави в цілому. Тому подальші дослідження в цьому напрямі мають проводитися і знаходити нові шляхи вирішення проблем ринку освітніх послуг та ринку праці окремо і у взаємозв'язку.

Анотація

В процесі дослідження використовувалися балансовий метод – при оцінці стану, тенденцій розвитку ринків освітніх послуг та праці, факторний аналіз – при визначенні впливу чинників на формування балансу ринків, метод експертних оцінок – для оцінки критеріїв збалансованості ринку освітніх послуг та ринку праці, графічний метод – при побудові схеми основних взаємозв'язків ринку освітніх послуг і задоволення потреб економіки у кваліфікованих кадрах.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, ринок праці, рівень зайнятості, рівень безробіття, критерії, взаємозв'язки, суб'єкти ринку.

Аннотация

В процессе исследования использовались балансовый метод - при оценке состояния, тенденций развития рынков образовательных услуг и труда, факторный анализ - при определении влияния факторов на формирование баланса рынков, метод экспертных оценок - для оценки критериев сбалансированности рынка образовательных услуг и рынка труда, графический метод - при построении схемы основных взаимосвязей рынка образовательных услуг и удовлетворения потребностей экономики в квалифицированных кадрах.

Ключевые слова: рынок образовательных услуг, рынок труда, уровень занятости, уровень безработицы, критерии, взаимосвязи, субъекты рынка.

Summary

The study used the balance method - in assessing the status and trends of the education market and the labor factor analysis - to determine the influence of factors on the formation of rebalancing, the method of expert assessments - assessment criteria for balancing the educational market and the labor market, the graphical method - in scheme of the main building relationships education market and meet the needs of the economy for skilled personnel.

Keywords: education market, labor market, employment, unemployment, criteria, relationships, market actors.

Список використаної літератури:

1. Бендасюк О.О. Механізм регулювання ринкових відносин в трансформації економічних систем : Дис. канд. екон. наук : 08.02.03 / О.О. Бендасюк. – Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2001. – 219 с.
2. Гузар І. Є. Економіка знань та її перспективи для України / І.Є. Гузар // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 27-35.
3. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики (розроблено за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного фонду «Відродження», Інституту відкритого суспільства (Будапешт). – К. : «К.І.С.», 2003. – 296 с.
4. Zadeh L.A. Toward a perception-based theory of probabilistic reasoning with imprecise probabilities / L.A. Zadeh // Journal of Statistical Planning and Inference. – 2002. – № 105.

УДК: 332.1:330.8

Петренко М.П.

ДІАЛЕКТИКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ МІСТА

Постановка проблеми. Діалектичний характер соціально-економічного розвитку екстраполюється до змісту теоретико-методологічних аспектів сучасної урбаністики в частині аналізу взаємозв'язків та взаємного впливу між економічними процесами і містами, як агентами економічного розвитку. З одного боку, логіка економічного розвитку, особливо капіталістичної доби, передбачає пошук місць вигідної локалізації виробничих процесів та центрів інфраструктурного сполучення. З іншого, міста, що виникли у результаті розвитку економічних відносин доволі швидко перетворюються на самостійних суб'єктів, які мають свої власні інтереси та цілі розвитку.

Міста відіграють безпрецедентну роль в історії соціально-економічного розвитку, вони виявилися концентрованим вираженням складових сторін біосоціальної природи людини, вміщуючи у собі всі позитивні можливості та проблеми розвитку людського суспільства. Саме міста слугували майданчиками на яких відбувалися базові економічні процеси: поділ праці, формування ринків товарів, послуг, капіталу.

Експонентне зростання масштабів урбанізації актуалізує необхідність дослідження механізмів налагодження взаємодії економіки і міста, їхнього взаємного впливу, детермінант розвитку та його організаційних форм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Урбаністика, як окремий напрям дослідження проблем розвитку міста сформувалася на початку XX ст. Зріст конкуренції за умов вільного обігу капіталу актуалізував увагу підприємців до об'єктів міського простору. Взаємодія підприємницьких та ринкових факторів з соціально-економічним організмом міста, комодифікація міського простору та окремих його елементів, досліджуються у працях Ф. Броделя, Д. Харві, М. Кастельса, А. Аміна, Л. Грехема.

Мета статті. Метою представленого дослідження є визначення конструкційних основ діалектичної взаємодії міста й економічних відносин капіталістичної доби. Факторів, що забезпечують можливість міським громадам досягати успіху у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку в умовах постійного розширення масштабів комодифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному місті формується тісний взаємозв'язок між капіталом і простором. Розробка картографічної документації і земельних кадастрів посприяли коммодифікації міського простору, тобто перетворенню землі в актив, який міг бути проданий або куплений. Фіксація прав на землю призвела до того, що її поділили на ділянки з чітко визначеними межами. Земля с початку стає об'єктом купівлі-продажу, потім її власники навчилися одержувати орендну плату, яка збільшувалася в міру того, як зростала вартість міського простору. Близькість нерухомості до центру, ринків, вокзалів гарантувала збільшення орендної плати, і з тих пір надійним способом збільшення вартості землі стало будівництво на ній будинків або доріг, каналів, залізниць, аеропортів та інших об'єктів, особливо тих, що належать до різних видів інфраструктури – транспортної, торговельної, культурної.

Стрімкий економічний зріст змінювався кризами перевиробництва на початку 1930-х, та наприкінці 1960-х – початку 1970-х років. На зміну майже повній зайнятості та зросту рівня життя населення, приходить масове банкрутство підприємств та банків, зріст соціальної напруги на фоні погіршення макроекономічних умов. Зміна техніко-економічних укладів запускає механізм оновлення економічної системи на фоні зниження продуктивності традиційних виробництв. Застаріле обладнання не забезпечує конкурентоспроможної продуктивності праці, скорочуються капітальні вкладення у традиційні виробництва, зростає безробіття. Підпорядковуючись підприємницькій функції, фінансові потоки диверсифікуються у напрямі галузей новітніх технологічних

укладів. Одночасно, детермінований глобалізацією, підвищується рівень економічної конкурентної боротьби між країнами Південно-Східної Азії та Європи і США. Останні програють конкуренцію, оскільки їх підприємства переважно відносяться до застарілих технологічних укладів, а організаційні механізми управління господарською діяльністю визначаються великим ступенем інерційності. Неоліберальні концепти економічного розвитку, що були прийняті до використання в управлінні, мали своїм наслідком активізацію процесів приватизації, дерегуляції і переносу виробництва зі старих промислових центрів у регіони з дешевою робочою силою. Традиційні виробництва другого та третього технологічних укладів у капіталістичних містах, втратили свою економічну ефективність ще й за рахунок різкого подорожчання нафти, яке відбулося на початку 1970-х років.

Традиційна логіка розвитку ринкових економічних відносин передбачає, що в умовах економічної стагнації відбувається активний пошук нових джерел одержання прибутку. Саме комодифікація міського простору, і перш за все нерухомості відіграють роль, нехай не надвеликого, але стабільного джерела доходів. Створення нових або реконструкція старих міських просторів як місць споживання або розваги виявляються засобом диверсифікації фінансово-інвестиційних потоків, що з великим ступенем ймовірності є прибутковими. Фіксація капіталу у міському просторі відбувається завдяки довгостроковим інвестиціям у землю і будівництво, створення інфраструктури, які в ході кожної кризи переоцінюються. Відповідне закріплення капіталу у міському просторі, стає причиною за якої форми урбанізації і територіальної організації міста попадають в залежність від розвитку ринкових економічних відносин, що спричиняє постійне будівництво нового, руйнування і перебудову старого простору міст [1].

Комодифікація міського простору часто відбувається в супереч суспільним інтересам, коли місця загального користування: парки, сквери, площі, кінотеатри, стадіони, історичні та промислові будівлі, легітимними або напівлегітимними шляхами переходять у приватну власність і стають об’єктом девелопменту.

Діалектика відносин міста й економіки в цілому проявляється у тому, що міський простір виступаючи основою для традиційного циклу виробництва, обміну, розподілу й споживання, одночасно, підпадає під вплив макроекономічної динаміки. Зріст облікової ставки та здорожчання кредитів має своїм наслідком зменшення попиту на оренду офісних і житлових приміщень, збільшення частки бюджетного попиту, що в цілому зменшує вартість міської землі. Економічний підйом забезпечує збільшення вільних коштів та активізацію ринку міської нерухомості. За відповідних умов найбільш заповзятливі підприємці активно залучають девелоперів до процесу капіталізації міського простору.

Таким чином, розвиток економічних відносин на при кінці XIX – у першій половині XX століття визначив двозначну роль міста в економічній системі країни. Місто сформувалося як самостійний агент економічних відносин, зосереджуючи та втілюючи у життя соціально-економічні інтереси свого населення у взаємодії з підприємницькими колами. Одночасно, міський простір зазнає перетворюючого впливу від розвитку економічних відносин, основною детермінантою яких є максимілізація та збереження прибутків. За відповідних умов формуються ринки землі та нерухомості, окремі зони міського простору змінюють своє соціально-економічне призначення, а розвиток міста в цілому стає тісно пов’язаним з економічною кон’юнктурою.

Постіндустріальна трансформація зробила свій внесок у розвиток сучасних міст, їх деіндустріалізація – зменшення обсягів промислового виробництва, перетворила міста на центри ІТ і сервісної економіки. Велика частина промислових потужностей була перенесена у регіони з дешевою робочою силою, на зміну заводам-гігантам прийшли невеликі сучасні, часто мережеві підприємства. Оскільки українська економіка перебуває на початковій стадії постіндустріальної перебудови, відповідні процеси у більшості міст, можна спостерігати лише як поодинокі натяки на кардинальні зміни.

У розвинених країнах міська економіка перетворилася на доволі замкнуту систему елементи якої є частиною механізму віртуалізації основних факторів економічних відносин (біржі, банки, страхові компанії та інші фінансові установи). Тобто, за умов істотного скорочення виробничих потужностей, у сучасній економіці розвинених країн відбувається процес надання реальної вартості таким нематеріальним факторам економічних відносин як фондові котирування та прогнози вартості акцій, ресурсів, економічної і політичної динаміки. Створено відповідні механізми в основі яких лежить спекуляція та маніпуляція бажанням людини отримати більше матеріальних і нематеріальних благ, не витрачаючи зайвих зусиль: купівля-продаж акцій підприємств, валютних коштів, фінансових зобов'язань, форвардні та ф'ючерсні угоди та ін. Створена віртуально-спекулятивна економіка, що засновується на торгівлі нематеріальними факторами, забезпечує отримання великої маси грошових коштів поза сферою виробництва реальних товарів. Більше того, для забезпечення успішного функціонування створюється відповідна інфраструктура: менеджмент, аналітика, зв'язок, реклама, доставка й інші види діяльності, в яких зайнято велику кількість міського населення. Організація повсякденного життя людей теж потребує відповідної інфраструктури забезпечення перш за все житлом, їжею, одягом, меблями, автомобілями, соціальними (охорона здоров'я та освіта) і культурними (кіно та академічні театри, музеї, виставкові зали та ін.) послугами.

За умов постіндустріальної цивілізації місто перетворюється на місце виробництва та спекуляції віртуальними факторами економіки, до яких на фоні розвитку інформаційного суспільства та мережевої економіки додаються знання та інновації [2]. Велика кількість дослідників урбанізації серед яких є наприклад англійські дослідники Аш Амін і Лорен Грехем, доволі критично відносяться до впливу економічної системи на розвиток міст. Який супроводжується зростанням вартості землі та нерухомості, перенаселенням низькою ефективністю міської інфраструктури та соціальної сфери [3].

Але більшість дослідників сходяться на думці про те, що міста, враховуючи синергетичні й кумулятивні ефекти, якими супроводжується їх функціонування, залишаються центрами соціально-економічного розвитку. Відповідне місце в економічній системі обумовлюється на думку А. Маршала наступними факторами агломерації:

- локалізація у межах міста робітників високої кваліфікації, що сприяє налагодженню професійної і наукової комунікації та формує умови для створення нових об'єктів економічної діяльності;
- розвинена економічна і соціально-політична інфраструктура;
- територіальна близькість, яка надає можливості для особистого спілкування, встановлення ділових контактів, обміну інформацією.

Щодо більш сучасних уявлень про місце агломерацій в економічній системі зауважимо на їх майже повній ідентичності з поправкою на сучасні умови існування суспільства. Так, на думку А. Аміна, по-перше, відсутньою є альтернатива організаційно-економічним можливостям і перевагам від синергетичних та кумулятивних ефектів міської агломерації за, навіть врахування всіх їхніх недоліків. По-друге, в умовах глобалізованої інформаційної економіки, міста продовжують відігравати роль вузлових центрів, організаційного й інформаційного каркасу економіки на всіх рівнях її функціонування [4].

Однією з головних тенденцій розвитку економіки міста в умовах постіндустріальної трансформації стає, на нашу думку, віртуалізація факторів економічного розвитку, перехід від матеріалістичного сприйняття процесів до пошуку нових – нематеріальних об'єктів прикладення підприємницької функції. За відповідних умов особливого розвитку набувають відносини взаємного конституювання між економікою та культурою. Відповідні тенденції проявляються з одного боку, у пошуку сучасних вимірів національної ідентичності та відповідних підходів до вирішення проблем економічного розвитку, а з іншого, у комодифікації символічної складової

мистецтв, формування окремого виду економічної діяльності – символічної або культурної економіки. Перед усім культура і мистецтво стають об'єктами підприємницької діяльності, купівлі-продажу, спекуляції, вкладення коштів, страхування, масового споживання. Одночасно, все більшого поширення набуває трансцендентальність естетичних та семіотичних рис культури у товарах і послугах масового вжитку.

Культурна семіотика в економіці міста набула понятійного визначення завдяки американській дослідниці сучасної урбанізації Ш. Зукін. Основним об'єктом її дослідження став процес перетворення сучасних глобальних міст, перед усім Нью-Йорка, у міста-світи. Тобто, у процесі свого розвитку, місто концентрує у своєму просторі все, що необхідно людині для повноцінного, цікавого, наповненого подіями та емоціями життя, тим самим, являючи собою природне середовище існування [5]. За відповідних характеристик міста становляться самодостатніми й починають споживати самі себе. Девелопмент міського простору не зупиняється ні на хвилину, постійно перебуваючи у пошуку нових об'єктів та засобів для комодифікації. Штучно створюється богемна аура визначених кварталів, відбувається їх джентрифікація, що притягує увагу елітарних прошарків міського населення, одночасно підвищуючи вартість вкладених у нерухомість та її трансформацію коштів. Наочними прикладами таких трансформацій можуть слугувати райони Нью-Йорка – Сохо (Манхеттен) і Челсі. У недавньому минулому – це промислові райони з великою кількість виробничих будівель великої площі. Їх нова історія почалася у 1968 році, коли художники отримали у мерії дозвіл на проживання у виробничих районах міста. Саме тут, на 47-ій вулиці Манхеттена знаходилася відома «фабрика» одного із засновників сучасного західного мистецтва Енді Уорхола. Перебудовані під художні майстерні, галереї та житло, виробничі приміщення отримали визначення – «лофт». Воно стало символом трансформації міських просторів у сучасному світі. Саме у межах цього поняття сформувалася тенденція щодо відмови від членування житлового простору на окремі кімнати за їх функціональним призначенням, що надавало змогу перебувати у великому просторі, спостерігаючи його гібридну природу та цілісність.

Своєрідний взаємозв'язок економіки та культури використовується міською владою для вирішення проблем благоустрою, реставрації та відродження історичних місць і кварталів, розбудови парків та скверів для масового відпочинку. Занедбані та небезпечні місця, після роботи девелоперів перетворюються на популярні ареали для відпочинку, розваг, занять спортом. У процесі вирішення відповідних завдань створюються своєрідні коаліції за єдністю інтересів, між міською владою та девелоперами.

Комодифікація об'єктів міського простору посилює тенденції до апропріації міста, за якої, об'єкти, що існують довгі роки, отримують нове функціональне й естетичне наповнення. Вони претворюються на елементи символічної економіки та допомагають продавати міста їхнім мешканцям і туристам.

Сучасне виробництво великої кількості товарів та послуг для жителів міста зазнає істотних змін в частині співвідношення утилітарних та символічних характеристик, у бік переважання останніх. Більше того, розширюється асортимент і кількісні показники споживання культурних продуктів, що призначені для розваги, комунікації, саморозвитку, прикраси, затвердження та підвищення соціального статусу: носії інформації, книги, одяг, меблі, предмети інтер'єру, автомобілі. Як видно, ці предмети можуть відноситись лише до культури, або поєднувати у собі культурні та утилітарні характеристики.

Відповідна трансформація у виробництві товарів та послуг стає можливою в умовах сучасного міста завдяки концентрації у межах територіальної доступності, великої кількості фахівців високої кваліфікації, які є спроможними до вироблення інноваційної продукції у різних сферах. Саме на відповідній основі, яка, необхідно зауважити, частково визначається матеріальними передумовами (географічне положення, особливості історичного та культурного розвитку), формується один з головних факторів соціально-

економічної ефективності сучасного міста – креативність. Продовжуючи думку А. Скотта: «Великі міста є креативними полями, що поєднують культурне й економічне життя [6].

Історична ретроспектива міської креативності, тобто спроможності населення або його окремих груп виробляти унікальні продукти, започатковувати нові напрями розвитку мистецтва, науки та економічної діяльності, сягає своїм корінням у сиву давнину. Так, можемо згадати, наприклад, італійські міста Генуя і Венеція в яких у XIV ст. було започатковано банківську справу. Синергія від агломерованої творчої енергії призводила до появи знакових явищ в історії людства: розвиток імпресіонізму в Парижі 1880-х років, виникнення психоаналізу у Відні на рубежі XIX-XX ст., абстрактний експресіонізм Манхеттену 1950-х, революція в текстильній промисловості Ланкаширу, Силіконова долина та ін.

На думку П. Хола, яку він виклав у дослідженні «Міста в історії цивілізації», розв'язання проблем розвитку міста, що виникають у процесі співіснування великої кількості людей на обмеженій території стає можливим лише за творчого – креативного підходу [7].

Американський дослідник сучасних проблем урбанізації Р. Флоріда вказує на те, що в умовах глобалізованої світогосподарської системи, найбільших результатів у соціально-економічному розвиткові досягають саме креативні міста, які здатні продукуватися нові ділові ідеї й комерційні продукти [8]. З великою долею вірогідності можна стверджувати наявність певної, більшої чи меншої долі креативності у всіх без винятку міст. Визначивши основи міської креативності ми закладаємо можливості для аналізу ступеню їхнього розвитку, якісної динаміки та стимуляції розвитку.

Досліджуючи історико-креативну динаміку П. Холл визначив характеристики міст, що визначають напрям їхнього креативного розвитку. Центрами мистецьких інновацій у різні часи становилися Афіни, Флоренція, Лондон, Відень, Париж, Берлін та інші міста. Вони поєднуються наступними загальними характеристиками: 1) сталий економічний розвиток; 2) активне населення; 3) культурна різноманітність; 4) усвідомлення єдності інтересів різними верствами населення та об'єднання у діях; 5) високий рівень розвитку відповідної для богемного життя інфраструктури; 6) столичний статус міста.

В інших містах, за різних часів, випереджаючого розвитку набували технологічні та бізнесові інновації – Манчестер, Глазго, Детройт, Силіконова долина, Токіо. Які характеристики цих та інших, подібних міст забезпечили підґрунтя для швидкого інноваційного розвитку: 1) периферійний статус міст та відсутність жорсткої ієрархії економічних можливостей; 2) наявність людей, спроможних до інновацій (наприклад, Генрі Форд); 3) готовність масової свідомості до кардинальних змін у соціально-економічних відносинах. Симбіоз мистецтва і новітніх технологій призводив до появи міст – полюсів масової культури: Лос-Анджелес (кінематограф), Мемфіс (звукозапис). Найбільшого успіху у соціально-економічному розвиткові набули міста, що відносяться до четвертої групи. Вони характеризуються спроможністю влади і громади до ефективних організаційно-управлінських практик, у вирішенні питань організації суспільного життя, починаючи від побутових проблем (Рим, Нью-Йорк, Париж, Лос-Анджелес) і, закінчуючи створенням ефективних моделей політичного управління (Стокгольм, Лондон, Брюссель, Нью-Йорк). Необхідно зазначити, що вирішення проблем безперебійного постачання енергетичних, водних та інших ресурсів у великі міста та забезпечення плідної співпраці бізнесу і громади, потребують великого ступеня креативності думок та вчинків.

Висновки та пропозиції. Експонентне прискорення соціально-економічного життя, що детермінується інформаційною Інтернет-економікою, в містах набуває надвеликих розмірів. З одного боку це призводить до підвищення ступеню соціально-економічної ентропії, а з іншого, мережа є місцем формування нових критеріїв якості товарів та джерелом відповідної інформації. Виробництва перебудовуються у відповідності до швидкоплинних умов постіндустріальності. Вони стають більш локальними, спеціалізованими та гнучкими, все частіше набуваючи форми мережевої

організації. По-друге, концентрація інформаційно-комунікаційних систем у містах та їх загальна доступність, забезпечують активізацію соціально-економічної комунікації, що призводить до виникнення нових сполучень, наділених великим потенціалом синергетизму. По-третє, одним з факторів розвитку міської креативності виступає розвинена інфраструктура та функціональний поділ праці між учасниками мережевої економічної взаємодії. Так, будівництво або девелопмент – неможливі без архітекторів, роботу яких організовують відповідні агентства. Фешенебельність того чи іншого району формується у масовій свідомості завдяки роботі критиків та журналістів, що відображається на сторінках інтернет-видань, журналів та газет. По-четверте, глибокі мистецькі та виробничі традиції забезпечують основу для відтворення людського потенціалу. Приватні школи професійної майстерності, цілеспрямована діяльність міської влади з формування мережі спеціалізованих навчальних закладів – забезпечують формування нового прошарку кваліфікованої робочої сили.

Анотація

У дослідженні визначено, що міський простір виступає в якості об'єкту вкладення капіталу в умовах підвищення ступеню ентропії економічних відносин. Основним напрямом збереження та збільшення вартості об'єктів міської нерухомості та простору виступає девелопмент. У процесі його здійснення відбувається сполучення інтересів жителів, міської влади та бізнесових кіл. Інваріантною характеристикою успішного розвитку міст є креативність, яка полягає у спроможності громади виробляти нові товари, технології та бізнесові ідеї.

Ключові слова: економіка міста, комодифікація, міський простір, девелопмент нерухомості, креативність міста, культурна економіка.

Аннотация

В результате представленного исследования установлено, что городское пространство выступает в качестве объекта вложения капитала в условиях повышения степени энтропии экономических отношений. Основным направлением сохранения и увеличения стоимости объектов городской недвижимости и пространства выступает девелопмент. В процессе его осуществления происходит совмещения интересов жителей, городской власти и деловых кругов. Инвариантной характеристикой успешного развития городов является креативность, которая заключается в способности общества производить новые товары, технологии и бизнес идеи.

Ключевые слова: экономика города, комодификация, городское пространство, девелопмент недвижимости, креативность города культурная экономика.

Summary

The study determined that urban space serves as the object of investment in terms of increasing the entropy of economic relations. The main direction of preserving and increasing the value of real estate and urban space serves Development. In the process of its implementation is a combination of interests of residents, local authorities and businesses. Invariant characteristic of successful urban development is creativity, which is the ability of communities to produce new products, technologies and business ideas.

Keywords: economy of the city, commodification, urban space, real estate development, creative city, the cultural economy.

Список використаної літератури:

1. Harvey D. Spaces of Global Capitalism. Towards a Theory of Uneven Geographical Development. L: Verso, 2006.

2. Castells M. The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries. Baltimore and London: John Hopkins University Press, 1989.

3. Amin A. Graham S. The Ordinary City // Transactions of the Institute of British Geographers. 1997. № 22. P. 411-429.

4. Amin A. The Economic Base of Contemporary Cities // A Companion to the City / Ed. G. Bridge, S. Watson. L: Blackwell, 2000.

5. Zukin S. Loft Living. New Brunswick: Rutgers University Press, 1989.

6. Scott A. The Cultural Economy of Cities: Essays on the Geography of Image-Producing Industries. L: Sage, 2000.

7. Hall P. Cities in Civilization. N.Y.: Pantheon Books, 1998.

8. Florida R. Who's Your City: How the Creative Economy is Making Where to Live The Most Important Decision of Your Life. N.Y.: Basic Books, 2008.

УДК: 338.43.01:636.2:658.512

Орел В.М.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ ЯК ОДИН ІЗ ФАКТОРІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвиток агропромислової інтеграції полягає в поєднанні виробництва м'яса худоби та птиці, її промислової переробки та реалізації.

Монополізм переробних підприємств на більшості ринків м'ясної сировини викликає необхідність створення механізмів організації взаємовигідних економічних взаємовідносин між ними, запровадження раціональних цінових регуляторів.

У сфері цінової політики, на наш погляд, перспективним є коригування цінової політики на основі концепції життєвого циклу товару. Концепція життєвого циклу товару передбачає урахування, при розробці цінової політики, ряду факторів: зміни витрат у результаті розширення обсягів виробництва товару, зміна купівельного попиту, в залежності від ступеня новизни товару; облік часу перебування товару на ринку тощо.

На конкурентоспроможність будь-якої продукції впливає її ціна, що безпосередньо залежить від витрат виробництва. У галузі свинарства 55-70% виробничих витрат припадає на корми. За свідченням В.П. Рибалка, незбалансованість раціонів на 30-35% знижує середньодобові прирости живої маси свиней, на 50% збільшує витрати корму на вироблену продукцію. Як наслідок, у більшості господарств свині досягають живої маси 100 кг за 22-24 місяці, а витрати кормів на 1 кг приросту перевищують 10-12 корм.од. Тому де далі більшої актуальності набувають питання щодо формування відповідної кормової бази та оптимізації раціонів для зниження собівартості та підвищення конкурентоспроможності свинини вітчизняного виробництва. Разом із тим у господарствах, де добре усвідомлюють переваги інтенсивних технологій, впроваджують досягнення науки і техніки, комплексно враховують всі фактори, які впливають на ефективність виробництва, свинарство є прибутковим бізнесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методиці розробки цінових стратегій присвячені роботи багатьох відомих вчених - М. М. Ільчук, М. В. Калінчик [1], Каркач О.В. [2], М. І. Кісіль [3], Г. В. Козаченко [4], Т. М Одінцова [5], Ю. С. Погорєлов, Л. Ю. Хлапьонов, О. В. та інших.

Дослідженню проблем формування кормової бази та ефективності виробництва свинини значна увага приділяється в наукових працях вітчизняних вчених таких, як: Л.В. Бондарчук, М.М. Ільчук, М.В. Калінчик, О.В. Крятов, Р.Є. Крятова, Т.М. Одінцова, О.М. Царенко та інші.

Формулювання цілей статті. Визначити можливості оптимальної організації кормової бази та ефективного її використання з метою підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва.

Виклад основного матеріалу. Збільшення обсягів виробництва свинини при одночасному скороченні витрат на одиницю продукції потребує створення міцної кормової бази на підприємстві, яка забезпечувала потреби у кормах відповідно до обсягів виробництва та фізіологічних потреб свиней.

Колектив науковців під керівництвом О.М. Царенка [6] пропонує враховувати наступні вимоги при організації кормової бази:

1. Кількість кормів, що виробляються, повинна відповідати запланованому обсягу виробництва свинини, тобто необхідно дотримуватися принципу пропорційності;

2. За кількісними і якісними ознаками корми повинні надходити безперебійно і своєчасно, відповідно до руху поголів'я, кількісного складу тварин різних виробничих груп, рівня продуктивності та обсягу виробництва;

3. Структура кормового балансу повинна передбачати використання якісних і дешевих кормових компонентів;

4. Годівля повинна здійснюватись відповідно до зоотехнічних вимог на основі розробки оптимального складу раціонів за допомогою методів економіко-математичного моделювання;

5. Систематичне проведення належного обліку надходження та використання кормів з метою запобігання перевитрат.

Дотримання вищезазначених вимог дозволить найбільш ефективно організувати та використовувати ресурси кормової бази на підприємстві та контролювати наявність кормів, що, в свою чергу, забезпечить досягнення більш високого рівня продуктивності свиней. Підвищення продуктивності тварин зумовлює скорочення тривалості їх утримання, відповідно, скорочуються витрати кормів, праці, води, електроенергії тощо на виробництво одиниці приросту живої маси, що призводить до зниження собівартості свинини.

Цілком погоджуємось з думкою науковців, що резервом зниження собівартості свинини слід вважати перехід до біологічно повноцінної годівлі свиней різних виробничих груп на основі використання кормів власного виробництва. Основним напрямком розвитку кормо виробництва слід вважати підвищення рівня урожайності, якості й повноцінності сільськогосподарських культур та зниження їх вартості.

Економічні зв'язки між сільським господарством і переробкою його продукції складаються в процесі розвитку суспільного розподілу праці. Взаємний обмін між результатами праці цих галузей встановлює між ними і перетворює їх на більш-менш залежні один від одного галузі сукупного суспільного виробництва.

У сучасних умовах необхідний механізм регулювання цінової політики всіх учасників руху товару від виробників сировини до споживачів (рис. 1).

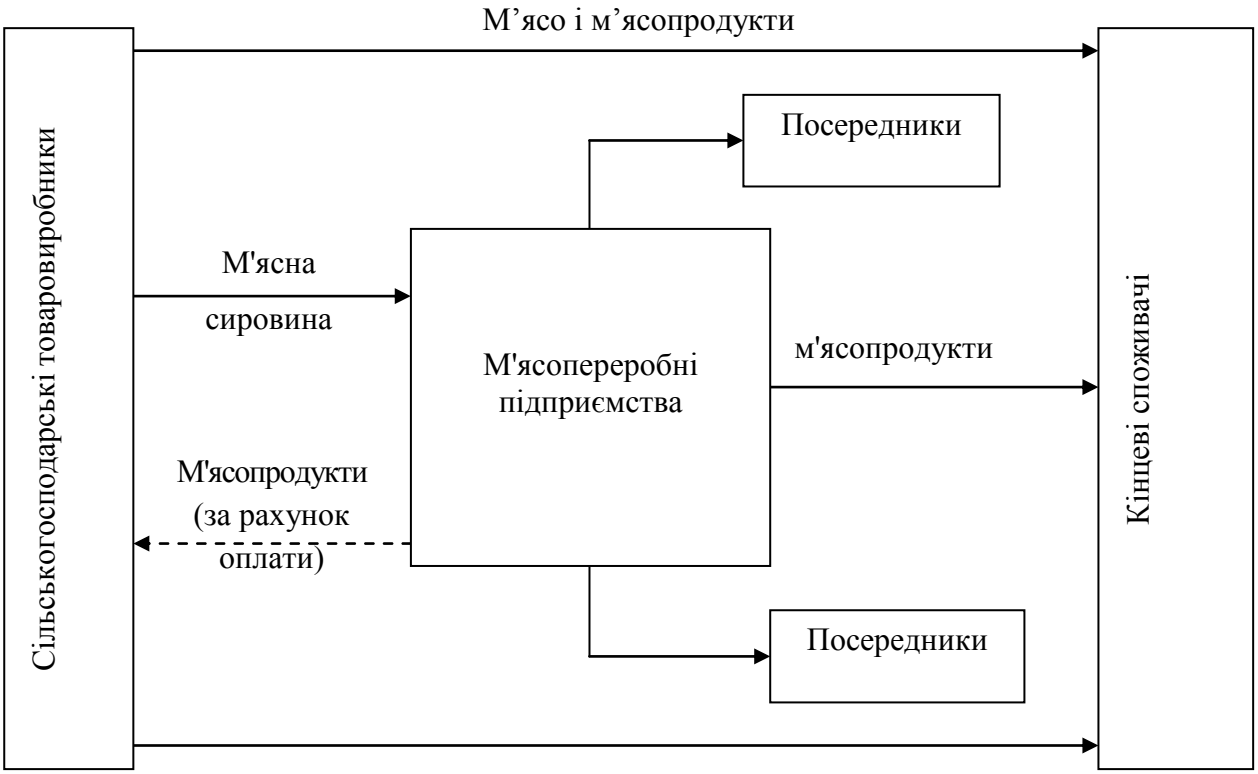

Рис. 1. Товарорух на ринку м'яса і м'ясопродуктів

Конкуренція – це механізм регулювання пропорцій суспільного виробництва. Через механізм між галузевої конкуренції відбувається перелив капіталів з галузі в галузь. Конкуренція забезпечує функціонування ринкового механізму ціноутворення.

Для того потрібен механізм, який має урегульовувати інтереси всіх учасників – виробників, переробників, якщо є - посередників та споживачів. Потрібно, в першу чергу, узгодити ціни – закупівельні, оптові та роздрібні. Перші мають відповідати вимогам виробникам та переробникам, другі – забезпечувати їх рентабельність, а треті – подобатися споживачам та не ображати посередників з переробниками. У цьому ланцюжку виникає ціновий паритет, який має перерозподілити частину вартості продукту виробника на користь переробника (для м'ясної галузі), однак цей паритет не повинен поширюватися на суміжні галузі. Там потрібно підтримувати прибуток за нормативами.

Вирішенню цієї проблеми присвячено багато праць вчених як вітчизняних, так і зарубіжних країн. Серед них треба виділити наступний варіант розрахунку паритетної ціни (Цп):

Цп= Сі * (R/100 + 1),

де Сі – прогнозована зональна собівартість реалізації виду худоби (тис.грн. за 1 т);

R – заданий рівень продуктової рентабельності,%.

Але й ця методика, на наш погляд, має недоліки: виробники не зацікавлені в зменшені собівартості товару; невраховування особливостей кожного підприємства, що у свою чергу, призводить до завищення ціни для споживачів.

Ми пропонуємо наступний шлях вирішення даної проблеми – трансферна ціна м'ясної продукції має ділитися на прибутки згідно дольової участі в її створені. Таким чином, не буде завищеної ціни, всі отримають саме той прибуток, який заклали та споживачі будуть задоволені нормальною ціною.

Враховуючи все вище викладене, ми пропонуємо наступний механізм з обрання ціни на м'ясну продукцію, першим етапом, якого є визначення сукупного прибутку всіх учасників (Пс):

Пс = Вр – Зп – Зпер–Зт,

де, Зт – витрати товаровиробника на 1 т м'ясної сировини;

Зпер – витрати м'ясопереробного підприємства на переробку 1 т сировини, виробництво з неї готової продукції і її просування на ринку (без урахування собівартості основної сировини);

Зп – витрати обігу посередників у розрахунку на продукцію з 1 т сировини; Вр – прогнозована виручка від продажу м'ясопродуктів з 1 т сировини кінцевим споживачам на ринку.

Наступним кроком є розподіл сукупного прибутку між учасниками, який визначається коефіцієнтами. Ці коефіцієнти ми встановлюємо на основі взаємної угоди: α – виробнику сировини, β – м'ясопереробному підприємству, с - посереднику (α + β + с = 1).

Прибуток учасників складе:

α*Пс - товаровиробнику,

β*Пс - м'ясокомбінату,

с*Пс - посереднику.

Отже, ціна товаровиробника складе: Цт = Зт + α * Пс,

Ціна переробника Цпер = Зпер + Цт + β * Пс,

Ціна посередника Цп = Зп + Цпер + с * Пс.

Доцільне співвідношення α = β = с, а в ідеалі α>β> с. За таких умов ми можемо самостимулювати виробництво якісної продукції, в процесі якого створюється додаткова вартість. Але існує певна перешкода для реалізації такої методики – треба створювати великі інтегровані агроформування або вертикальні маркетингові системи (можливо за допомогою державного втручання).

В умовах ринкової економіки оцінка конкурентоспроможності пропонованої споживачам продукції є необхідною умовою в процесі операційного управління маркетинговою діяльністю в такому її розділі, як розробка товару.

Сьогодні важливо оцінювати не тільки внутрішні показники, а ще й зовнішні – тобто вимоги ринку до підприємства.

В оцінку конкурентоспроможності товару входять дві групи показників. Перша оцінює сам товар, а друга – сферу укладання угоди про просування товару. До показників другої групи відносимо забезпеченість сировиною, репутація виробника, оперативність поставки, організація сервісу.

При визначені товарного ринку ми відразу визначаємо його конкурентне середовище, визначаючи його ми формуємо свою стратегію розвитку з врахуванням особливостей саме цього ринку.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок даного напрямку. Споживача цікавить не природа продукту як такого, йому важливо те, що продукт, який стає товаром, має потрібні функції, які є об'єктом споживання. Сам предмет споживання представляє собою не що інше, як сукупність корисних функцій продукту праці. При наявності чітко визначеної конкретної потреби, кожен предмет споживання, крім здатності його задовольняти, характеризується ще й тим, наскільки повно він це робить, тобто ступенем виконання функцій.

Науково обґрунтована система годівлі та розвиток кормової бази мають велике значення у свинарстві. Відповідний підхід до формування кормової бази та оптимізації раціонів годівлі на підприємстві дозволить підвищити продуктивність свинопоголів'я та знизити собівартість виробництва, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності продукції тваринництва, зокрема свинини.

Анотація

На збільшення виробництва продукції свинарства, підвищення її конкурентоспроможності впливає безліч економічних і організаційних чинників, які з часом піддаються істотним змінам як за спрямованістю, так і за ступенем впливу на основні процеси. Формуються нові ареали розміщення виробництва, що розрізняються цілями, розмірами, технологіями, процесами кооперації та інтеграції. Все це вимагає наукового обґрунтування різних аспектів проблеми підвищення ефективності виробництва продукції свинарства.

Ключові слова: ефективність виробництва; ціна; конкуренція; області; суспільне виробництво; монополізм; продуктивність; кооперація; інтеграція.

Аннотация

На увеличение производства продукции свиноводства, повышение ее конкурентоспособности влияет множество экономических и организационных факторов, которые со временем подвергаются существенным изменениям как по направленности, так и по степени влияния на основные процессы. Формируются новые ареалы размещения производства, различающихся целями, размерами, технологиями, процессами кооперации и интеграции. Все это требует научного обоснования различных аспектов проблемы повышения эффективности производства продукции свиноводства.

Ключевые слова: эффективность производства; цена; конкуренция; регионы; общественное производство; монополизм; продуктивность; кооперация; интеграция.

Annotation

Practical importance substantiation of organizational and economic measures to improve the organization of forage production reproduction pigs organization, remuneration and incentive to increase the volume and improve the efficiency of production and sale of pig meat, increase the competitiveness of the industry. Exit to the position of the competitiveness of pork

production is possible through increased concentration and increased specialization industry (which is fully consistent with global trends), and on this basis to obtain economies of scale, at the expense of innovation through the development of advanced technologies, forms and methods of work organization.

Keywords: efficiency of production; price; competition area; social production; monopoly; productivity; cooperation; integration.

Список використаної літератури:

1. Калінчик М.В. Ефективність виробництва та розвиток ринку свинини / М.В. Калінчик, М.М. Ільчук, Т.М. Одінцова. – К.: Нічлава, 2005.
2. Каркач О.В.Забезпечення беззбитковості виробництва сільськогосподарської продукції в системі контролінгу / О. В. Каркач // В існ. Харків. нац. аграр. ун-ту. – 2007. – № 9.
3. Кісіль М. І. Критерії і показники економічної ефективності малого та середнього бізнесу на селі / М. І. Кісіль // Економіка АПК. – 2001. – № 8. – С. 59–64.
4. Козаченко Г. В. Управління затратами підприємства : монографія / Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелов, Л. Ю. Хлапьонов. – Київ: Лібра, 2007. – 320 с.
5. Одинцова Т. М. Економічна ефективність крупномасштабного виробництва свинини : автореф. дис. на здоб. наук.ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 „Економіка сільськогого сподарства і АПК” / Одинцова Тетяна Михайлівна ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х., 2004. – 20 с.
6. Ресурсозберігаючі технології виробництва свинини: теорія і практика: Навч. посіб. / О.М. Царенко, О.В. Крятов, Р.Є. Крятова, Л.В. Бондарчук; за ред. д.е.н., проф. О.М. Царенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 269 с.

УДК: 339.138

Білоусова С.В.

МАРКЕТИНГ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні зумовило той факт, що освіта з безкоштовною привілегією, яка оплачується державою, перетворилась на товар, а точніше послугу нематеріального характеру. За досить короткий проміжок часу в Україні склався ринок освітніх послуг, пропозиція яких за останні 5-7 років зробило колосальний стрибок. У багатьох випадках пропозицію навіть перевищує попит.

Разом з тим, якщо інструменти маркетингу вже досить тривалий час застосовуються в бізнесі, економіці, рекламі, то освіта і комерція ще недавно сприймалися громадською думкою як антагоністичні поняття. Тому в сфері освіти маркетингові та ринкові інструменти управління використовуються в недостатній мірі. Однак проблема актуальності застосування маркетингу в галузі освіти викликає величезний інтерес. Реальна життєва практика, досвід діяльності процвітаючих освітніх установ наочно демонструють, що надійною запорукою успішної діяльності освітньої установи в умовах ринку є використання маркетингового підходу в управлінні своєю діяльністю, зокрема збутом і просуванням послуг.

Аналіз останніх досліджень. До основних досягнень останнього десятиліття в маркетингу вищої освіти можна віднести визначення продукту ВНЗ, його споживачів, покупців і цільової аудиторії, а також усвідомленні необхідності стратегічного підходу до

маркетингової діяльності і її організаційного оформлення. Однак, не зважаючи на велику кількість публікацій з маркетингу різних сфер послуг, освітні питання займають дуже мало місця і представлені в основному монографіями і науковими статтями. При цьому помітно бракує видань практичного характеру, що значно гальмує обмін досвідом і поширення маркетингу освіти.

Значний внесок у становлення розвитку маркетингових освітніх послуг зробили І.Балабанов, І.Бланк, А.Гроппелі, Е.Нікбахт, А.Поддєрьогін, К.Уолш, А.Чупіс та ін. Однак питання маркетингу освітніх послуг на сьогоднішній час не одержали достатнього висвітлення.

Мета статті полягає в розкритті сутності та особливості маркетингу освітніх послуг, в дослідженні основних елементів вищого навчального закладу, визначення відмінних рис освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. Після переходу до ринкової економіки в Україні почав формуватися і ринок освітніх послуг. Разом з розвитком в країні навчальних структур і технологій є і еволюція маркетингу як виду діяльності, спрямованої на задоволення потреб, потреб і запитів людей у даній сфері. На ринку освітніх послуг можна отримати середню професійну освіту, пройти перепідготовку або додаткові курси, але особливу увагу, в першу чергу, слід приділити вищим навчальним закладам.

Маркетинг освітніх послуг має свої особливості тільки в сфері практичного застосування, а всі основні принципи в ньому не відрізняються від маркетингу на будь-якому ринку товарів чи послуг.

Мотиви, які рухають людьми в сучасному суспільстві в прагненні підвищити власний освітній рівень, різноманітні. Але основним мотивом є прагнення до поліпшення свого соціального статусу та розвитку особистості. Нужда в освіті проявляється в усвідомленому або неусвідомленому бажанні навчання.

В якості потреби на даний специфічний вид товару є об'єктивний і зрозумілий людиною недолік знань, умінь і навичок його в якій-небудь області. Прояв потреби в освіті є бажання людини отримати якісно новий рівень освіти або отримати яку-небудь додаткову кваліфікацію, в якій дана людина потребує.

Як показують соціологічні дослідження, споживачами освітніх послуг зазвичай виступають молоді люди у віці від 16 до 30 років. Мотивація молоді при придбанні тих чи інших послуг зазвичай сильно відрізняється від мотивації людей старшого віку, яких серед споживачів освітніх послуг явну меншість.

Товаром на ринку освітніх послуг є знання, вміння та навички, пропоновані суб'єктами цього ринку (вузами, приватними викладачами, училищами, коледжами тощо). Угоди між послугами, які пропонуються установами сфери освіти та їх споживачами, здійснюються за допомогою обміну. Очевидно, що в даний час угоди здійснюються таким чином: продавець освітньої послуги навчає чогось споживача і підкріплює отриману освіту дипломом, свідченням, атестатом, а споживач вносить плату за навчання, або за нього це робить хтось ще, наприклад, держава.

Відповідно до класичної теорії маркетингу, послугам притаманний ряд специфічних характеристик, що відрізняють їх від товару і які необхідно враховувати при розробці маркетингових програм. Ці характеристики наступні:

- Невідчутність. Послуги неможливо побачити, спробувати на смак, почути чи понюхати до моменту придбання.
- Невід'ємність від джерела. Послуга невід'ємна від свого джерела, її здійснення можливе тільки в присутності виробника.
- Мінливість якості. Якість послуг коливається в широких межах залежно від їх виробників, а також від часу і місця їх надання.
- Незбереженність. Послугу неможливо зберігати для подальшого продажу або використання.

Ринок освітніх послуг, у даному випадку, постає як сукупність людей, які мають

або матимуть у майбутньому потребу в отриманні будь-якої освіти, з одного боку, та осіб і організацій, що можуть їм забезпечити належний рівень освіти, з іншого. Ринок послуг у галузі вищої освіти має також свої особливості, які важливі для правильного застосування принципів маркетингу на практиці.

В даний час держава виступає в ролі своєрідного судді на ринку освітніх послуг, видаючи ліцензії на право ведення освітньої діяльності і встановлюючи державний акредитаційний статус навчального закладу, за яким ВНЗ має право видавати дипломи державного зразка.

Більшість вузів надають освіту на конкурсній основі, тобто споживачеві, бажаючому скористатися послугами вузу, які будуть надані, тільки якщо він володіє певними знаннями, вміннями і навичками, наявність яких здійснюється за допомогою тестів, іспитів чи співбесід. Особливо наочно ця ознака проявляється у державних вузах, а й значна частина приватних також встановлює певні бар'єри для відсіювання людей, які, з їх точки зору, не можуть поки отримати якісні освітні послуги.

В даний час український ринок послуг з отримання вищої освіти швидко розвивається і вже досить насичений як державними, так і недержавними вузами. Боротьба на ньому фактично йде за ті 15-25 років, за різними оцінками, відсотків студентів, які в змозі оплатити самі або за допомогою спонсорів власне навчання. Попит на освіту - це платоспроможна потреба в освітніх послугах. Частка недержавних вузів не так вже й велика, але більшість студентів державних вузів навчаються за рахунок бюджету, тому приватні вузи, як правило, перегравали державні в маркетингу. Крім того, недержавні вузи свідомо позиціонують себе в нішу гуманітарної освіти, в якій їх частка становить майже 15% від загальної кількості студентів, а за деякими спеціальностями і вище.

Існує думка, що Україна неминуче прийде до тих певних пропорцій у системі вищої освіти, які існують в країнах з ринковою економікою, де, як відомо, частка студентів у недержавних установах значно вище. Наприклад, в Латинській Америці, яка ближче до нас за рівнем життя, ніж країни Західної Європи і США, вона сильно зросла за останні двадцять років і становить у середньому 38%.

Зрозуміло, провідна роль у можливому прирості частки студентів вузів залежить від правильно обраної маркетингової політики і стратегії ведення конкурентної боротьби. Ті вузи, які не зможуть знайти свою нішу і правильно позиціонувати свої послуги припинять існування взагалі або стануть філіями державних вузів.

Для правильного маркетингового ходу залучення абітурієнтів в приватні вузи необхідно:

- проведення відповідних досліджень ринку освітніх послуг;
- планування і проведення рекламних кампаній, в тому числі і по телебаченню і радіо протягом усього навчального року.

Реклама на телебаченні (у вигляді як рекламних роликів, так і спеціальних передач та інформаційних сюжетів), яка застосовується для подання основної інформації та іміджу вузу:

- в області цінової реклами будь-яке друковане видання використовується тому, що вартість навчання на різних спеціальностях і в різних вузах, як правило, аналізується споживачем і її необхідно в цей момент мати під рукою, що у випадку з телевізійною рекламою це незручно;
- підвищення активності в галузі PR-публікацій в обласних газетах, особливо орієнтованих на молодь, як найбільш значиму цільову групу;
- активне використання в маркетингу сучасних інформаційних технологій, а також активне і грамотне використання ресурсів Інтернет. Сучасний дизайн і хороша інформативність сервера кожного ВНЗ повинні залишати приємне враження. На сервері має бути наведена інформація про список факультетів вузу, умови вступу та навчання, про юридичний статус вузу, відомості про видання вузу, можливості отримати міжнародну

освіту, географічна карта та інше;

- підтримання та використання контактів з випускниками ВНЗ;
- організація служби, яка б займалася працевлаштуванням випускників, або сприяла пошуку роботи.

На мій погляд, одним з ефективних методів розширення та глобалізації освітнього простору в сучасному світі є стрімкий розвиток системи «змішаної освіти», побудованого на принципі навчання «в будь-якому місці і в будь-який час». Такий підхід дуже важливий, оскільки швидкість обміном інформації в звичайному житті збільшилася в сотні разів.

Базова система освіти, як ми бачимо, перестала встигати за швидкістю поширення, не здатна генерувати велику кількість знань, які людина, за своєю природою, здатна сприймати в досить великих обсягах.

При закінченні вузу фахівцеві не вистачає практичних знань, компетенцій, які пред'являють сьогоднішні роботодавці, щоб швидко влитися в робоче середовище і будувати свою професійну кар'єру. Тому, приймаючи на роботу такого випускника, роботодавець несе додаткові витрати на додаткове навчання кожного з них.

Цього можна уникнути або мінімізувати такі ризики, якщо змінити або модернізувати спосіб і швидкість отримання знань в навчальних закладах України.

Тоді ми не тільки знімаємо проблему якості нового фахівця, а й більш ефективно зможемо використовувати фінансові кошти роботодавців для підготовки потрібних фахівців і менеджерів ринкової економіки.

Перше, на що треба звернути увагу - це:

- створення ефективної навчально-технічної бази у ВНЗ, побудованої на інноваційних моделях інформаційно-комунікаційних технологій;
- формування потужного висококваліфікованого науково-педагогічного колективу, що використовує у своїй педагогічній практиці сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій;
- залучення підприємців до формування необхідної навчальної бази для підготовки свого фахівця, обладнавши комп'ютерні центри комплектацією для підвищення сучасної роботи в навчальних аудиторіях або дистанційно із застосуванням професійної аудіо- та відеотехніки, інтерактивного обладнання та мережевих рішень.

Висновки та пропозиції. Сутністю маркетингу освітніх послуг є максимальний облік і задоволення потреб замовників: окремої людини – в одержанні освіти, підприємств та інших організацій – у зростанні кадрового потенціалу, суспільства – у розширеному відтворенні сукупного особистого й інтелектуального потенціалу, з одного боку, й самих установ, з іншого. Досягнення цієї мети забезпечується завдяки взаємодії всіх сторін.

Впровадження системи маркетингу в освітньому закладі означає по суті філософію ринкових стосунків в систем освіти, де забезпечується взаємодія споживачів і виробників освітніх і супутніх послуг і продуктів в умовах вільного ринку.

Анотація

У статті розглянуто головні проблеми освіти в Україні на етапі її реформування. Розкрито сутність та особливості маркетингу освітніх послуг. Виділено принципи організації освітньої діяльності та впровадження елементів маркетингу в управління освітніми послугами.

Ключові слова: маркетинг освіти, ринок освітніх послуг, суб'єкти ринку послуг, цільова аудиторія.

Аннотация

В статье рассмотрены главные проблемы образования в Украине на этапе ее реформирования. Раскрыта сущность и особенности маркетинга образовательных услуг.

Выделены принципы организации образовательной деятельности и внедрения элементов маркетинга в управление образовательными услугами.

Ключевые слова: маркетинг образования, рынок образовательных услуг, субъект рынка услуг, целевая аудитория.

Summary

The main problems of education in Ukraine on the stage of its reformation are considered in this article, also it outlines the principles of organization of educational activity and of introduction of marketing elements into management of educational services. The essence and characteristics of marketing of educational services.

Key words: marketing of education, the market of educational services, the subject of the services market, audience.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України.-2014.- № 37-38.
2. Вуйленков С.А. Проблемы развития и регулирования рынка образовательных услуг / С.А.Вуйленков //Экономические науки.- 2009.-№ 4.-С. 363-367.
3. Теорія і практика маркетингу в Україні : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АПН України А. Ф. Павленка. – К. : КНЕУ, 2005. – 584 с.
4. Вільчинська С.Б. Сфера освітніх послуг як об’єкт маркетингу відносин / С.Б. Вільчинська, С.В. Ковальчук // Формування ринкової економіки [Електронний ресурс] : зб. наук. праць. – Спец. вип. Маркетингова освіта в Україні / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана" ; відп. ред. О. О. Бєляєв. – К. : КНЕУ, 2011. – С. 14–25.
5. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід / Т. Є. Оболенська. К.: КНЕУ, 2001. – 208 с.
6. Чорний О.О. Актуальні проблеми підготовки майбутніх маркетологів у системі вищої освіти України [Електронний ресурс] / О.О.Чорний//Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/

УДК 336.22

Петричко М.М.

ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіка України нерозривно пов'язана з інтеграційними процесами в європейський економічний простір, який вимагає функціонування ефективної та прозорої системи оподаткування.

Створення стабільної податкової системи можливе лише при умові функціонування ефективного адміністрування податків та зборів, яке вплине на основне джерело доходів держави та управління ринковою економікою, адже податки - це основне джерело доходів держави. Фіскальна та стимулююча ефективність податків значною мірою залежить від рішень та діяльності органів контролюючих органів з питань оподаткування, на які покладено завдання забезпечення доходів бюджету. Тобто на податкові важелі акумуляції державних доходів та стимулювання економічної активності досить жорстко накладаються обмеження організаційно-управлінськими аспектами оподаткування - адмініструванням податків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика адміністрування податків є актуальною і широко висвітлюються у науковій літературі. Проблемі адміністрування податків та та процесам управління податковою системою, зокрема у частині організації податкового адміністрування, перебувають у полі зору провідних українських учених-фінансистів. Вагомий внесок у дослідженні цієї проблеми зробили: В. Мельник, В. Андрущенко, А. Крисоватий, В. Луніна, В. Опарін, В. Федосова, Е.Проскура. Однак, дискусійність багатьох теоретичних положень щодо системи адміністрування податків, підвищення її результативності та ефективності вимагає подальшого вирішення цієї проблеми.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в обґрунтуванні теоретичних засад функціонування елементів системи адміністрування податків та особливостей її впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що адміністрування податків і зборів є однією з найважливіших ознак держави та необхідною умовою її існування. Адміністрування (від англ. "administration") означає управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль); у широкому розумінні, це - організаційно-розпорядча діяльність керівників і органів управління, що здійснюється шляхом наказів і розпоряджень [1]. Існують різні види адміністрування у фінансовій та економічній сферах.

Серед сучасних економістів відсутнє єдине розуміння цього терміна. Зазвичай воно визначається як діяльність податкових органів (відповідно до їхніх прав і повноважень, гарантованих законодавством) під час здійснення податкового контролю за своєчасністю, повнотою і правильністю сплати податкових платежів юридичними та фізичними особами. Існує широкий арсенал думок щодо визначення категорії "податкове адміністрування податків" який вказує на те, що наукова полеміка навколо соціально-економічної природи і призначення його ще далеко не завершена.

В.Л. Андрущенко вважає, що податкове адміністрування – це основна функція управління, яка включає в себе планування, організацію, керівництво, облік і контроль [2]. Ми погоджуємось з тим, що адміністрування – це управлінська діяльність і йому властиві всі етапи управління, проте дане трактування сутності адміністрування потребує уточнення, які саме дії включає в себе адміністрування в розрізі функцій управління.

В.М. Мельник вважає, що адміністрування податків – це управлінська діяльність органів державної виконавчої влади, яка пов'язана з організацією процесу оподаткування, засновується на державних законодавчих і нормативних актах та використовує соціально зумовлені і сприйняті правила [3]. Ми не погоджуємось з таким трактуванням сутності

адміністрування, оскільки цей процес не завжди ґрунтується на соціальному сприйнятті. Про однозначне соціальне сприйняття можна говорити тільки при високому рівні податкової культури в країні, як з боку платників, так і з боку держави.

Е.П. Проскура вважає, що податкове адміністрування – це нормативно регламентована організаційно-розпорядча діяльність повноважних державних органів у сфері управління процесами оподаткування з метою забезпечення виконання вимог податкового законодавства учасниками податкових відносин [4].

Таким чином, узагальнивши наявні підходи до визначення сутності адміністрування податків, вважаємо, що податкове адміністрування податків являє собою комплекс правових, економічних і фінансових заходів держави для формування системи оподаткування, забезпечення своєчасної і повної сплати податків і зборів з метою задоволення фінансових потреб суспільства в цілому, а також розвитку економіки країни шляхом перерозподілу фінансових ресурсів.

Отже, під податковим адмініструванням слід розуміти сукупність норм (правил), методів, засобів і дій, за допомогою яких спеціально уповноважені органи держави здійснюють управлінську діяльність у податковій сфері, спрямовану на контроль за дотриманням законодавства про податки та збори (обов'язкові платежі), за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю внесення у відповідні бюджети податків і зборів, а у випадках, передбачених законами України, - за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю надходжень у відповідний бюджет інших обов'язкових платежів та притягнення до відповідальності порушників податкового законодавства.

Адмініструванню податків і зборів присвячений розділ II ПКУ, який визначає порядок адміністрування податків і зборів, а також порядок контролю за дотриманням вимог податкового і іншого законодавства у випадках, коли здійснення такого контролю покладене на контролюючі органи .

Згідно статті 14.1.1 ПКУ адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування (далі - єдиний внесок) та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи (далі - податків, зборів, платежів) - це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об’єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [5].

Отже, у процесі адміністрування можна виділити такі напрями робіт: розробка основних положень податкової системи та системи оподаткування, обґрунтування та розробка заходів податкової політики, проведення роз’яснювальної роботи серед платників податків організацію нарахування, сплати податків, узгодження податкових зобов’язань; здійснення контрольно-перевірочної роботи, впровадження заходів відповідальності за порушення у сфері податкового законодавства.

Реалізація адміністрування податків в Україні здійснюється здійснюється за допомогою системи адміністрування, яка являє собою досить складну систему впливу на різні сторони податкової діяльності окремих суб’єктів. Основним вектором цього впливу є взаємовідносини держави, яка здійснює податкову політику, із суб’єктами господарювання, що її реалізовують.

Таким чином, можемо вважати, що система адміністрування податків - це сукупність окремих елементів адміністрування, які повязанні між собою, регламентуються правовим забезпеченням та функціонують за допомогою відповідного апарату управління.

Структура системи адміністрування податків досить складна. До неї належать різні елементи, що відповідають різноманітності податкових відносин. Структуру системи адміністрування податків відображають взаємопов’язані елементи (рис. 1): інформаційно-

аналітичне забезпечення діяльності контролюючих органів, організація діяльності контролюючих органів, здійснення контролю контролюючими органами

Кожний елемент системи адмініструванняс є складовою єдиного цілого. Разом з тим вони функціонують відносно самостійно. Ця обставина зумовлює необхідність постійного узгодження складових системи адміністрування.

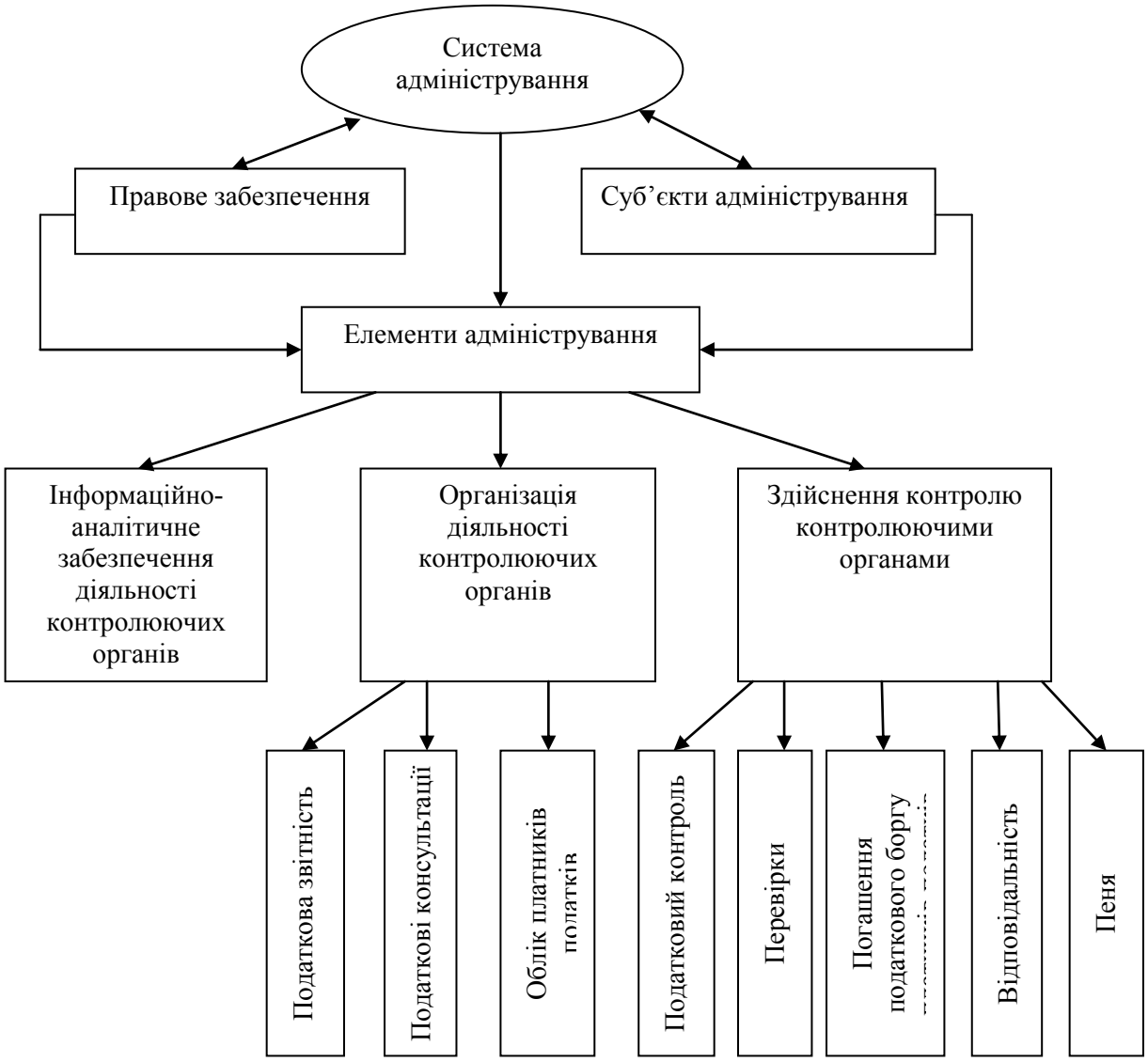

Рис. 1. Система адміністрування в Україні [розробка автора]

Однією з важливих проблем системи адміністрування є визначення кола суб'єктів та об'єктів адміністрування, оскільки від цього залежить ефективность податкового адміністрування в цілому.

Вважається, що суб'єктами податкових правовідносин можуть бути: адміністративно-територіальні утворення (держава, адміністративно-територіальні одиниці), колективні суб'єкти (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації) та індивідуальні суб'єкти (громадяни, підприємці - фізичні особи). На сьогодні безпосередньо в адмініструванні податків в Україні задіяні органи Державної фіскальної служби.

Однак суб'єктами податкового адміністрування можуть бути не лише державні органи, але й юридичні та фізичні особи, які у визначених законом випадках виступають

не лише як платники податків, а ще як податкові агенти, що забезпечують окремі процедури податкового адміністрування.

Об'єктом податкового адміністрування є податкові надходження (у вигляді податків, зборів, інших обов'язкові платежів) до бюджетів усіх рівнів

Слід зазначити, що ефективність системи адміністрування будь-яким залежить від оптимальності структури задіяних субєктів. Саме цей чинник справляє вирішальний вплив на швидкість прийняття рішень, їх адекватність конкретній ситуації та потребам, оперативність впровадження в практику діяльності, результативність дії, вартість обслуговування процесу тощо.

Правове забезпечення функціонування системи адміністрування включає Конституцію України, Податковий кодекс, Митний кодекс України та інші нормативно-правові акти, які регламентують відносини повязанні з оподаткуванням. Залучення юридичних норм дає змогу встановити єдині правила організації податкових зв'язків, захистити економічні інтереси платників податків, проводити єдину політику у сфері податків, забезпечити податкову дисципліну.

Серед чинників що справляють вплив на ефективність системи адміністрування податків та зборів, слід виділяти урегульованість питань взаємовідносин з платниками, обґрунтованість методики адміністрування податків та її адекватність економічним процесам, оптимальність структури органів, що адмініструють податки, тощо. Слід відмітити що ефективна система адміністрування податків в Україні повинна забезпечувати наступні умови:

– спрощує для платників адміністративні процедури в оподаткуванні;
– спрямована на захист законних прав та інтересів платників податків;
– забезпечує дотримання вимог податкового законодавства усіма учасниками податкових відносин.

Таким чином, з метою покращення функціонування системи адміністрування податків та зборів, на наш погляд, необхідно вжити наступні заходи, спрямовані на: скорочення видів перевірок та терміну їх проведення; скорочення тривалості перевірок та строків їх продовження; удосконалення норм щодо подання звітності; скасування деяких необгрунтованих прав податкових органів; встановлення обов'язку контролюючого органу сповістити платнику податків про виявлення помилково та (або) надміру сплаченої суми грошового зобов'язання та інші.

Прийняття запропонованих змін до чинного Податкового кодексу України дозволить значно спростити питання адміністрування податкових платежів, надасть можливість бізнесу більш якісно адаптуватися до нових умов ведення господарської діяльності, забезпечить скорочення податкових перевірок, що в свою чергу дозволить бізнесу вільно розвиватися та створювати нові робочі місця.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, порядок системи адміністрування податків поступово змінюється. Але спостерігаються як позитивні, так і негативні зміни. Істотним кроком у вдосконаленні податкового адміністрування може стати постійний діалог законодавчої і виконавчої влади з платником податків. У цілому впровадження таких змін у порядку адміністрування податків означатиме додатковий потужний поштовх щодо підвищення фіскальної та регулювальної ефективності податкової системи, а відтак акумулювання податкових надходжень до державного бюджету

Анотація

У статті досліджено сутність податкового адміністрування податків, розкрито елементи системи податкового адміністрування, запропоновано заходи щодо підвищення ефективності її функціонування.

Ключові слова: податки, податкове адміністрування, система адміністрування, податкові надходження, платники податків.

Аннотация

В статье исследована сущность налогового администрирования налогов, раскрыто элементы системы налогового администрирования, предложены меры по повышению эффективности ее функционирования.

Ключевые слова: налоги, налоговое администрирование, система администрирования, налоговые поступления, налогоплательщики.

Annotation

This article explores the nature of tax administration tax disclosed elements of the tax administration proposed measures to improve its functioning.

Keywords: taxes, tax administration, system administration, tax revenues, taxpayers.

Список використаних джерел:

1. Калінеску Т.В. Адміністрування податків [текст] Навч.посіб./ Т.В.Калінеску, В.О. Корецька-Гармаш, В.В. Демидович. – К: “Центр учбової літератури”, 2013. – 290 с.
2. Андрущенко В. Л. Фінансове адміністрування як наука і мистецтво / В. Л. Андрущенко // Фінанси України. - 2003. - № 6. - С. 27-35.
3. Мельник В.М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу [текст] Монографія. / В.М. Мельник. - К.: Комп’ютерпрес, 2006. – 278 с.
4. Проскура Е.П. Методологічні засади податкового адміністрування / Е.П. Проскура, Капустян Е.М. // Актуальні проблеми економіки. – 2012.- № 10 (136).- С. 195-201.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // zakon2. rada.gov.ua/ rada/show/ 2755-17

УДК: 338.436.33

Мельник Ю.М., Ніколюк О. В.

РОЗБУДОВА СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Трансформаційний процес викликав глибокі і масштабні інституційні зміни в агропромисловому виробництві. Процеси, пов'язані з подальшими інституційними перетвореннями вітчизняної системи аграрного виробництва, відбуваються в напрямку розвитку дієвого комплексу соціальних і економічних інститутів. Тому дослідження соціальних та економічних аспектів аграрної економіки з позицій інституціоналізму є актуальним науковим завданням. Більшість статей про аграрний сектор присвячені його економічним проблемам. У той же час у багатьох районах головним обмежуючим фактором розвитку сільського господарства давно став дефіцит трудових ресурсів, причому не стільки кількісний, скільки якісний, пов'язаний з геодемографічними проблемами і деградацією соціального середовища в сільській місцевості.

Реальне соціально-економічне, особливо демографічне становище в селі обумовлює необхідність подальшої більш поглибленої роботи в області цілеспрямованого правового, економічного та організаційно-управлінського регулювання власне

інституційних процесів розвитку аграрного сектора економіки. Особлива увага має бути акцентована на формуванні соціальних зв'язків на основі соціальної відповідальності та соціальних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у наукові дослідження проблем розвитку агропродовольчого комплексу належить працям провідних вчених-аграріїв, таких як Бородіна О., Прокопа І., Жаліла Я.А., Андрійчука А.Г, Саблука П.Т., Лупенка Ю.О., Дем'яненка М.Я., Гришової І.Ю., Кужеля В.В., Непочатенко О.О., Крюковой І.О., Худолій Л.М., Чупіса А.В., Борисовой В.А., Пасхавера П.Й., Федуловой Л.І., Стояновой-Коваль С.С., Хоми І.Б., Шабатури Т.С.

Спільною є думка всіх науковців щодо пріоритетності розвитку аграрного сектору задля досягнення продовольчої безпеки країни [1,2,3,5,6,8,9]. Умовою формування ефективного аграрного виробництва Академік НААН України Саблук П.Т. вважає створювані державою умови економічної діяльності, чого не можна досягти без капіталізації землі і врахування її в системі ціноутворення для економічного регулювання міжгалузевих відносин [6]. Бородіна О. та Прокопа І. умовою ефективного функціонування аграрного сектору вважають формування кластерних об'єднань виробників сільськогосподарської продукції [1]. Позицію інноваційного забезпечення розвитку сільського господарства поділяють Лупенко Ю.О. та Месель-Веселяк В.Я., акцентуючи увагу на першочерговості формування інфраструктури ринку і цінового механізму, удосконалення міжгалузевих і внутрігалузевих економічних відносин, фінансово-кредитного забезпечення, інформатизації, розвитку сільських територій [8]. Сучасний стан та проблеми агропродовольчого забезпечення підприємств агропродовольчої сфери аналізує Крюкова І.О [9]. Непочатенко О.О. вказує на недосконаліть і суперечливість земельного законодавства, що створює несприятливі умови для розвитку аграрної сфери, а розвиток системи іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників визначає чинником розвитку галузі [2].

Питання розвитку теорії та практики аспектів соціальної відповідальності бізнесу знайшли висвітлення в роботах зарубіжних та українських вчених: Черних О.В., Алексєєва А., Гессен А.Є., Деркач С., Смовженко Т.С., Кузнєцова А.Я., Сівак О.Б., Колот А.М., Друкер П., Керолл А., Мескон М. Серед українських вчених аналізу цієї проблеми в різних її контекстах присвятили свої дослідження Гришова І.Ю., Кужель В.В., Шабатура Т.С., Чирва О.Г., Гнатьева Т.Н., наукові розробки яких в аспектах формування інноваційного потенціалу підприємств, фінансового забезпечення їх стратегічного розвитку , державної підтримки інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора і т.д. базуються на досвіді зарубіжних країн і моделях соціальної відповідальності [1-13].

Сучасна гостра політична та економічна криза країни породжує нагальну потребу пошуку шляхів розбудови інтеграційних та соціальних зв'язків агропродовольчої сфери за допомогою інструментів, механізмів соціальної відповідальності та соціальних інвестицій.

Цілі статті. Метою даної публікації є аналіз соціальних зв'язків агропродовольчої сфери і обґрунтування їх розвитку на основі соціальної відповідальності та соціальних інвестицій як важливого аспекту розвитку підприємств агропродовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аграрний сектор історично займає провідне місце в економіці України. Він впливає не тільки на добробут населення, але є визначальним для багатьох інших галузей, насамперед, як джерело сировини. Збереження історично сформованого, звичного способу життя людини, забезпечення повної зайнятості, стан соціальної сфери на селі, облаштування самої території беззаперечно визначають стратегію соціально-економічного розвитку суспільства.

Проведені в аграрному секторі економіки країни з 90-х років соціально-економічні реформи, різке скорочення державного фінансування агро продовольчої сфери, повільне становлення місцевого самоврядування призвели до змін у соціальній структурі сільського суспільства і надали в цілому негативний вплив на соціальний розвиток села,

рівень і якість життя більшості сільського населення. В останні двадцять років відбулася деградація виробничого потенціалу агропродовольчої галузі, в результаті чого аграрне виробництво стало більш трудомістким, багато в чому втративши свій індустріальний характер. Село переживає системну кризу, основними проявами якої є не тільки спад аграрного виробництва, але і загострення демографічної ситуації, високий рівень безробіття сільського населення, проблеми бідності, зниження якості життя.

У цих умовах все більшого значення набувають соціальні програми бізнесу, який не повинен обмежуватися тільки економічними цілями. Соціальні інвестиції стають важливим елементом соціальної відповідальності бізнесу, який зобов'язаний враховувати соціальні впливи своєї діяльності на працівників, споживачів і місцеві спільноти, а також сприяти досягненню соціальних цілей суспільства в цілому. Соціальна відповідальність підприємця породжує і відповідну відповідальність працівників по відношенню до підприємця за дотримання дисципліни праці та виробництва, за кінцеві результати своєї фірми. Перед державою підприємець зобов'язаний своєчасно і у встановленому розмірі виплачувати всі види податків, дотримуватися антимонопольного законодавства, законодавства про захист прав споживачів та інших нормативних актів. Вирішення цього завдання залежить від досконалості законодавства, ефективності судової системи, відсутності корумпованості в ній. Соціальна відповідальність підприємця припускає прозорість та інформаційну відкритість його господарювання, відмова від будь-яких тіньових угод, чесне і шанобливе ставлення до ділових партнерів, своєчасне і повне виконання всіх зобов'язань як перед ними, так і перед державою. Найважливішим індикатором соціальної відповідальності підприємців виступає також їх свідома і цілеспрямована участь у вирішенні злободенних соціальних проблем, що стоять перед працівниками підприємств, жителями територій в місцях розташування підприємницьких структур, перед державою і суспільством в цілому, вирішуване за допомогою соціальних інвестицій.

Під соціальними інвестиціями розуміють вкладення, корисний ефект від яких поширюється як на суспільство, так і на компанію [12, с.122]. У цьому трактуванні об’єкт вкладення є невизначеним, а соціальний ефект в результаті соціальних інвестицій не є визначальним.

Соціальне інвестування можемо розглядати як спосіб реалізації корпоративної соціальної відповідальності за допомогою цільових програм, які відповідають потребам основних груп зацікавлених осіб – споживачів, персоналу, місцевих громад. Для створення та відтворення людського капіталу відповідно до потреб сучасного економічного розвитку здійснюються соціальні інвестиції, які Н.А. Шибаєва поділяє на три види на основі методів їх реалізації та очікуваних результатів [13, с.64]:

1. Непрямі, які забезпечують суспільні блага та покращують якість життя громадян.
2. Прямі, які забезпечують поліпшення якості людського капіталу.
3. Змішані, які надають суспільні блага і забезпечують збільшення людського капіталу.

Показниками рівня життя є: грошові та реальні доходи на душу населення, що визначаються рівнем заробітної плати працівників, величиною соціальних виплат і пільг, рівнем податків, індексом споживчих цін, рівнем інфляції, забезпеченість житлом, кількість безкоштовних соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, культурне, побутове та комунальне обслуговування), структура витрат населення, рівень безробіття. Соціальні інвестиції покликані підвищити якість життя. Звичайно, визначальна роль у створенні економіки добробуту відводиться державі, але в деяких галузях лише державних коштів недостатньо, а приватні інвестиції пов'язані з високими ризиками, а значить, важко здійсненні (фундаментальна наука, освіта, охорона здоров'я, екологія та ін.) Тут соціальні інвестиції є одним з найважливіших інструментів створення соціально-орієнтованої економіки. Даний вид діяльності ускладнений у зв'язку з відсутністю єдиного управління

соціальними інвестиціями і безсистемним підходом до соціального інвестування, а також відсутністю загальноприйнятих стандартів публічної соціальної звітності компаній.

Соціальні інвестиції – це добровільний внесок бізнесу у розвиток суспільства. До соціальних інвестицій найбільш часто відносять: спонсорство і корпоративну благодійність, піклування, взаємодія з місцевим співтовариством, владними структурами, корпоративні партнерські програми.

На державному та регіональному рівнях доцільно підтримати розвиток великого сільськогосподарського виробництва, яке дає додаткові робочі місця на селі, забезпечить розвиток інфраструктури сільських територій, сприятиме розвитку контрактних взаємин з дрібними товаровиробниками, забезпечуючи їх стійкість. Впровадження принципів соціальної відповідальності в аграрній сфері виступає фактором подальшого розвитку підприємств і набуває першочергового значення при вирішенні ряду соціальних проблем. Багатоаспектний і різносторонній процес інституціоналізації соціальної відповідальності привів до відсутності єдиної стратегії її розвитку, що ускладнює впровадження концепції соціальної відповідальності на сучасних підприємствах. Враховуючи це доцільним є формування інституту соціальної відповідальності, який дозволить визначити соціально-економічні основи розвитку соціальної відповідальності підприємств в сучасних умовах. Основними рисами цього інституту є: домінування позитивних методів мотивації, самостійний вибір обсягу соціальних зобов'язань, поступовий перехід від моральної відповідальності до юридичної, спрямованість на досягнення ефективних результатів соціальної відповідальності, проактивний характер соціальних заходів. Аналіз проблем соціалізації діяльності підприємств свідчить, що для ефективного функціонування даного інституту в сучасних умовах необхідно впровадити процедуру переходу від чисто моральної до юридично оформленої відповідальності. Соціальний розвиток сільських територій та підвищення ефективності аграрного сектора - це основа забезпечення не тільки продовольчої, але й національної безпеки, зростання добробуту всього населення країни.

Висновки. 1. Аграрна сфера економіки України переживає системну кризу, основними проявами якої є спад аграрного виробництва, загострення демографічної ситуації, високий рівень безробіття сільського населення, проблеми бідності, зниження якості життя.

2. Розбудова інтеграційних та соціальних зв’язків агро продовольчої сфери країни має відбуватись на основі антропосоціального підходу (первинності людини як особистості та головної продуктивної сили суспільства).

3. Соціальні інвестиції є найважливішим індикатором соціальної відповідальності підприємців, їх свідомої і цілеспрямованої участі у вирішенні соціальних проблем працівників підприємства, жителів регіонів, держави і суспільством в цілому.

4. Результатом соціальних інвестицій є покращення показників рівня життя: грошових та реальних доходів на душу населення, що визначаються рівнем заробітної плати працівників, величиною соціальних виплат і пільг, рівнем податків, індексом споживчих цін, рівнем інфляції, забезпеченість житлом, кількість безкоштовних соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, культурне, побутове та комунальне обслуговування), структура витрат населення, рівень безробіття.

5. Формування інституту соціальної відповідальності на основі розбудови інтеграційних та соціальних зв’язків агропродовольчої сфери за допомогою інструментів соціальної відповідальності та соціальних інвестицій дозволить визначити соціально-економічні пріоритети розвитку підприємств в сучасних умовах.

Анотація

У публікації підлягають розгляду питання щодо аспектів соціальної відповідальності в умовах кризового стану аграрної сфери; аргументовано необхідність розбудови інтеграційних та соціальних зв’язків за допомогою інструментів соціальної відповідальності.

Ключові слова: соціальна відповідальність, соціальні інвестиції, соціальні зв'язки, антропосоціальний підхід, рівень життя.

Аннотация

В публикации рассматриваются вопросы относительно аспектов социальной ответственности в условиях кризиса состояния сельскохозяйственного сектора; необходимость интеграции и социальных связей с использованием инструментов социальной ответственности.

Ключевые слова: социальная ответственность, социальные инвестиции, социальные отношения, антропосоциальный подход, уровень жизни.

Summary

The publication to be considering the issues of social responsibility in the conditions of crisis of the agrarian sector; The necessity of building integration and social ties with the tools of social responsibility.

Keywords: social responsibility, social investment, social networks, antroposotsialnyy approach, quality of life.

Список використаної літератури:

1. Бородіна О., Прокопа І. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення // Економіка України. – 2009. – №5. – с.59-67.].
2. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні: аналіт. доп. / В.М. Русан, О.В. Собкевич, А.Д. Юрченко, – К.: НІСД, 2012. – 88 с.
3. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналіт. доп. / за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 104 с.
4. Саблук П. Т. Формування ринку землі як основа ефективного аграрного виробництва: матеріали Других регіональних річних зборів Північно-Східного відділення Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників, 5 лютого 2009 р., м. Харків. / П. Т. Саблук – Х. : ХНТУСГ, 2009. – С.11–17.
5. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с.
6. Сучасний стан розвитку харчової промисловості Одеської області / І.О. Крюкова // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 1. – С. 11-14.
7. Шибаева Н.А. Методы оценки эффективности социальных инвестиций // Проблемы управления. – 2008. – № 3. – С. 64–68.
8. Кужель В.В. Теоретичні засади модернізації аграрної економіки / В.В.Кужель., Я.В. Солтик. // Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Россия. Тольятти, 2012. – № 4. – С.83-87.
9. Чирва О.Г. Генезис и тенденции развития системы управления региональной политикой повышения конкурентоспособности пищевых предприятий в Украине / О.Г. Чирва // Азимут научных исследований экономика и управление. ─ г. Тольятти, 2012. ─ №1 ─ С. 67 ─ 71.
10. Шабатура Т.С. Інвестиційні потоки як фактор нарощення інноваційного потенціалу підприємств [Електронний ресурс] /С.С. Стоянова-Коваль, Т.С. Шабатура, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 3. – С. 160-165. – Режим доступу до журн.: http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n3.html
11. Гришова И.Ю. Инновационная модель развития предприятий молокоперерабатывающей отрасли / И.Ю, Гришова, И.А.Крюкова// Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Тольятти. Россия. - 2014. № 1 – С.20-24.
12. Гришова І.Ю. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2 . – С. 201-206. – Режим доступу до журн.: http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html

УДК: 338.439

Орленко О.В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ПРОСУВАННЯ КРУП'ЯНОЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ВІТЧИЗНЯНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ РИНКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Для досягнення доброї обізнаності споживачів про круп'яну органічну продукцію і створення попиту на неї важливо вивчити передовий досвід провідних країн ЄС, використавши інтенсивну рекламну кампанію через засоби масової інформації, підкреслюючи переваги органічних продуктів для людського здоров'я, пов'язання їх з позитивними атрибутами, такими як «добробут», «тривалість життя», «традиційна кухня», «народна культура»[3].

Інтенсивний маркетинг круп'яних органічних продуктів в Україні через мережі гуртової торгівлі та супермаркетів має значний потенціал для розвитку внутрішнього ринку органічних продуктів і може створювати, а надалі й стимулювати, попит споживачів. Це може сприяти створенню позитивного ставлення громадськості до органічного сектора загалом і, здебільшого, стимулюватиме споживання органічної продукції, розвиток органічного агровиробництва. [1]. Становлення органічної локальної продовольчої системи призводить до сталого регіонального розвитку і, як результат, сільське господарство та продовольча система регіону можуть забезпечувати не лише зростаючі темпи експорту, а й інтенсивний розвиток внутрішнього та локального ринку органічної продукції. Враховуючи це, для органічних виробників в Україні пропонується об'єднувати виробництво, переробку та збут у маркетингові стратегії для просування органічної продукції на шляху до потенційного споживача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку ринку органічної продукції в Україні розглядалися такими вітчизняними науковцями, як: Артиш В.І. [5], Зайчук Т.О. [6], Милованов Є.В. [7], Шлапак В.О. [8] та ін. Невирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. Однак, на нашу думку, особливості формування ринку органічної продукції в Україні, взаємозв'язок його основних суб'єктів та оцінка потенціалу не отримали достатньої уваги.

Завдання дослідження Актуальність проблеми розвитку органічного виробництва в Україні виходить на перше місце серед інших важливих проблем. Вітчизняні споживачі прагнуть до підвищення якості споживання та здорового способу життя. Органічна ж продукція забезпечує реальну вигоду для навколишнього середовища та здоров'я споживачів, які надають перевагу використанню органічних методів виробництва. Тому ринок органічної продукції постійно зростає. Дослідження стану та розвитку органічного виробництва в нашій країні обумовлює актуальність обраної теми статті. Не зважаючи на наявність значного теоретичного доробку з цієї теми, необхідно відзначити, що важливим значенням для формування стратегії розвитку органічного ринку має ідентифікація та групування переваг органічних продуктів, дослідження основних перешкод, що спричиняють розвиток цього ринку, та розробка заходів по їх подоланню.

Виклад основного матеріалу. Просування круп'яної органічної продукції ефективне, якщо ключові повідомлення добре розуміються і цінуються великою кількістю осіб, які належать до цільових груп споживачів. Щоб створити чіткий і міцний зв'язок між цими ключовими повідомленнями та органічною продукцією, велике значення має оптимальне використання елементів брендингу (євролисток, твердження, слоган) разом з правильним вибором ЗМІ. Враховуючи той факт, що у якості основної цільової групи споживачів вибрані сучасні люди вище середнього та середнього класу, які проживають переважно у містах, повинні використовуватись ЗМІ, які розраховані саме на таких осіб:

- Точки продажу – просування продукції в тій точці продажу, де продаються

органічні продукти, має велике значення для створення безпосереднього зв'язку з органічною продукцією.

- Інтернет / соціальні мережі – ці медіа важливі для поєднання органічних продуктів зі стилем життя; їхньою великою перевагою також є те, що вони сприяють прозорості та викликають позитивні емоції. Їхнє використання пов'язане з відносно незначними витратами.

- Спеціалізовані статті – журнальні та газетні статті є ідеальними інструментами для привернення уваги різних сегментів споживачів до органічних продуктів, оскільки вони доступні для багатьох осіб при незначних витратах і сприяють появі нових статей тощо.

- Ярмарки та різні заходи – ярмарки та різні заходи важливі , оскільки надають можливість людям відкрити для себе органічні продукти, спробувати її на смак; крім того, інтерес ЗМІ до таких заходів чудово сприяє додатковому просуванню продукції, при чому безкоштовно.

- Телереклама – телебачення справді є цікавим засобом масової інформації з точки зору можливості донесення інформації до широких верств населення, хоча воно є досить дорогим інструментом. Необхідні творчі рішення для зменшення витрат і збільшення результативності.

Основними видами просування продукції органічного виробництва слід вважати: рекламу, створення доброзичливої думки, персональний продаж, стимулювання збуту. Споживач органічної продукції здійснює свій вибір в залежності від співвідношення впливу двох груп чинників.

1. Фінансово-економічні:
- вартість органічної продукції;
- доступність органічної продукції;
- корисність (ефективність).
2. Соціо-культурні:
- вподобання і смаки;
- мода і тренди;
- суспільна думка, авторитет;
- самосвідомість [4].

Зазначимо необхідність дотримання відповідних умов проведення маркетингової кампанії, що дозволить досягти поставленої мети:

1) орієнтація на цілісне і системне розуміння цільовою аудиторією терміну «органіка», та похідних термінів, розмежування виключних рис та характеристик «органіки»;

2) формування усвідомлення споживачів про абсолютність та однозначність вищої цінності «органіки» порівняно з традиційними продуктами, відповідно до системи потреб споживачів;

3) акцентування на перевагах «органіки» слід робити у питомій, а не абсолютній формі (наприклад – «органіка хоч і дорожча, але у розрахунку на 1 грн. ви отримаєте вищу цінність…»)

Дотримання даних умов дозволить виробити логічний і єдиний (але не однаковий за формами комунікацій) меседж органіки.

У той же час для ефективного досягнення поставлених цілей, форма маркетингової комунікації має відповідати наступним критеріям:

- інформативність і просвітництво – меседж має дати вичерпну інформацію та відповіді на найбільш актуальні питання щодо органіки, або сприяти їх виникненню у позитивному сенсі;

- ідентичність – споживач за меседжем будь якої форми, повинен бути в змозі чітко відокремити органіку від різного роду «близнюків»;

- пізнаваємість – наявність обов'язкових і уніфікованих атрибутів органіки;

- довіра – переборення внутрішнього захисного барєру споживача та створення атмосфери доброзичливості;

- локальність походження – споживач підсвідомо позитивно сприймає локальну територію походження органіки (легкість контролю, культурна та етнічна близькість, тощо.)

Саме дані елементи й визначають структуру маркетингової комунікації:

«Зміст меседжу» → «форма меседжу» → «канал меседжу» → «точка передачі меседжу» → «ефективне сприйняття меседжу цільовою аудиторією»

У маркетингу йде мова не просто про збут, а про просування товару на ринку. Існує кілька методів (прийомів) просування товару на ринку: реклама, паблісіті, стимулювання збуту, прямий маркетинг.

Реклама є найефективнішим засобом просування товару. Основне завдання реклами - дати інформацію про товар або послугу і стимулювати думки та дії покупця щодо їхнього придбання. Процес сприйняття рекламного повідомлення споживачем можна подати у вигляді схеми (рис. 1)

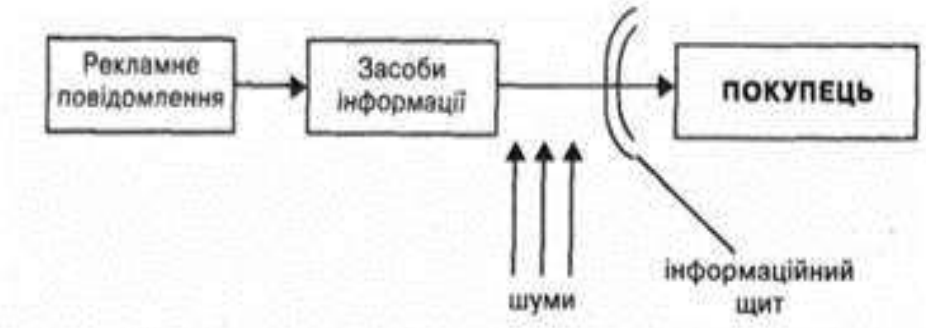

Рис. 1. Процес сприйняття рекламного повідомлення споживачем

Як видно, на шляху сприйняття покупцем рекламного повідомлення стоїть інформаційний щит. Завдання рекламної кампанії цей щит пробити, викликавши інтерес споживача до органіки. Крім того, на цьому шляху виникають інші перешкоди, так звані «шуми», тобто інформація, що йде паралельно і зашкоджує сприйняттю. Як засоби реклами (канали поширення) використовуються засоби масової інформації (газети, журнали, радіо, телебачення), окремі видання (проспекти, каталоги, плакати, листівки), а також образотворча реклама (плакати, афіші, світлова реклама, рекламні написи на транспорті тощо), сувенірна реклама (значки, брелоки, кулькові ручки, запальнички тощо), спеціальні засоби реклами (вікторини, конкурси, концерти тощо). При цьому основне навантаження в сфері реклами несуть, насамперед, засоби масової інформації.

Паблісіті (англ. publicity - гласність) - це пропагандистська кампанія, спрямована на поширення інформації про органіку та її виробників, що не оплачується рекламодавцем. Паблісіті та пропаганда є найважливішими компонентами роботи по зв'язках з громадськістю або паблік рілейшнз, яка являє собою цілеспрямовану діяльність з організації громадської думки, створення сприятливого ставлення до органіки з боку тих кіл громадськості, в яких вона зацікавлена. Досягається це в основному за рахунок тривалих зв'язків з засобами масової інформації, органами державної влади, цільовими аудиторіями. Паблісіті називають також фірмовою або престижною рекламою, на відміну від звичайної реклами. Престижна реклама пов'язана з проведенням значної громадської і добродійної діяльності, такої як організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів, участь у виставках і ярмарках, усіляких фондах підтримки освіти, розвитку мистецтва, спорту, проведення святкових і ювілейних заходів, спонсорство, презентації тощо. Престижна реклама покликана забезпечувати позитивну установку для сприйняття сприятливого образу фірми та її товарної реклами, скорочувати час на переконання покупця до ухвалення рішення про покупку. З престижною рекламою

нерозривно пов'язане поняття фірмового стилю органіки. Фірмовий стиль – це особливий, властивий тільки даній фірмі, образотворчий, текстовий і звуковий образ фірми та її товарів. Фірмовий стиль містить у собі:

- товарний знак або торговельну марку;
- логотип, тобто оригінальне написання повного або скороченого найменування;
- девіз або гасло;
- фірмовий комплект шрифтів;
- фірмовий колір або поєднання кольорів;
- єдиний музичний супровід усіх рекламних оголошень тощо.

Стимулювання збуту здійснюється такими методами:

- використання ціни (знижки з ціни);
- надання пільг покупцю (премії, купони, товарний кредит);
- психологічні ефекти (конкурси, ігри, лотереї);
- використання упаковки (наприклад, упаковка багаторазового використання);
- кампанії розпродажів (сезонні, ювілейні та ін.);
- семплінг (роздача або розсилання безкоштовних зразків; від англ. sample - зразок);
- сервісне обслуговування (наприклад, доставка додому);
- після продажне обслуговування (гарантійний ремонт тощо). Стимулювання збуту є засобом короткочасного впливу на ринок, проте ефект досягається набагато швидше, ніж бід реклами.

Прямий маркетинг, або директ-маркетинг, полягає в індивідуальній роботі з окремими потенційними покупцями. Прямий маркетинг містить у собі пряму рекламу і прямі (персональні, особисті) продажі. Пряма реклама, або директ мейл, передбачає розсилання рекламних матеріалів поштою, телефаксом, або безпосереднє спілкування по телефону чи при особистій зустрічі. Прямі (персональні) продажі - це продаж товару безпосередньо покупцю у нього вдома або на підприємстві. На відміну від інших методів просування прямий маркетинг не містить у собі діяльності зі стимулювання споживчих запитів для майбутніх покупок, угод, а являє собою завершальний процес рекламної діяльності, орієнтований безпосередньо на укладання торгової угоди, купівлю конкретного товару.

Рис. 2. Реакція споживачів на телевізійну рекламу

Дослідження ефективності різних каналів комунікації в усьому світі показують, що саме преса дає не просто знання марки, а й формує лояльність до бренда й впливає на ухвалення рішення про купівлю товару чи послуги. Відповідно до даних останніх

досліджень 40% телеглядачів уникають перегляду телереклами – вони перемикають телевізор на інший канал, ідуть або вимикають його. І тільки 14% переглядають рекламний блок від початку до кінця. Це результати дослідження «Омнібус»(Omnibus) – це різновид кількісного дослідження, котре щомісяця проводять одночасно для декількох клієнтів з тема, що їх цікавлять, а також містить постійний блок демографічних запитань). Генеральну сукупність становить населення України у віці від 16 до 75 років, вибіркову сукупність – 1200 респондентів щомісяця. Опитування здійснюють методом інтерв'ю «віч-на-віч» вдома у респондентів. Похибка вибірки не перевищує 3%. (рис. 2)

У випадку відповіді на запитання: «Скажіть, будь ласка, яка реклама Вас дратує найменше? Будь ласка, назвіть види реклами в порядку зростання роздратування від реклами, де 1 – це найменш дратівлива реклама, а 5 – найдратівливіша реклама», отримані результати доводять маніпулятивний характер твердження про те, що телереклама є найефективнішою. Як видно з даних «Омнібуса», насправді це не так. Дослідження засвідчило, що реклама в пресі й на зовнішніх носіях є найменш дратівною і найкраще сприймається аудиторією.

Під час дослідження респондентам пропонували визначити ступінь роздратування, викликаний певним видом реклами за 5-бальною шкалою, де 1 – найменш дратівна, а 5 – найбільш дратівна реклама. За результатами дослідження, найбільше українців дратує реклама на ТВ (78% телеглядачів телереклама дуже дратує). На інше запитання дослідження – «Що звичайно Ви робите, коли по телебаченню починається рекламний блок?» – українці дали відповіді продемонстровані на рисунку 3.

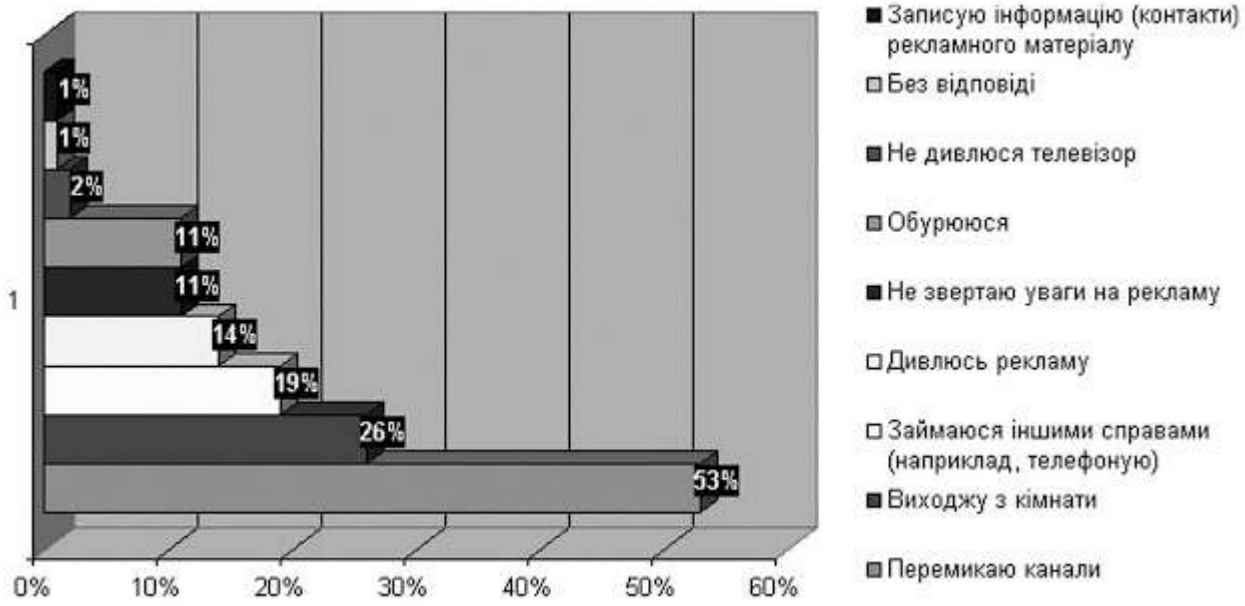

Рис. 3. Реакція споживачів на рекламні блоки

Найкраще наші співвітчизники сприймають рекламу в пресі й на зовнішніх носіях – такий спосіб просування продукції дуже дратує лише 3% опитаних. Як пояснюють маркетологи, на рекламу в пресі споживач швидше зверне увагу тому, що цей вибір він зробить усвідомлено (читати або не читати) і така реклама не буде викликати в нього роздратування, оскільки не відволікає від перегляду фільму або передачі. Крім того, як свідчать дані досліджень, прочитане запам'ятовується краще, ніж почуте й побачене. За останні два роки навіть найбільші інтернет-майданчики ua.net змогли на 100% заповнити свої рекламні місця. На сьогодні заповненість деяких з них становить усього 40% – удвічі менше, ніж перед початком кризи в 2010 році. Головних причин кілька – конкуренція з російськими майданчиками, недооціненість інтернету та реклама на ТБ. В Україні телебачення дивляться 60% жінок та 40% чоловіків.

Інтернет з усіма його інструментами статистики та вимірюваннями – набагато детальнішими, ніж ті, що пропонує телебачення, – ніяк не може переконати рекламодавців у своїй надійності. Через це рекламні бюджети он-лайну рік за роком залишаються скупими, розподіляючись між основними гравцями ринку, і навіть після цього залишається багато вільного місця. За відсутності реклами банерне місце використовують для якогось внутрішнього просування (банери, що ведуть на власний сайт), або на засадах доброчинності віддають на соціальну рекламу. Обсяг ринку інтернет-реклами в Україні торік становив 680 млн. грн (дані Всеукраїнської рекламної коаліції), хоч гравці ринку вважають, що ця цифра занижена на третину. Правда це чи ні – невідомо, але зрозуміло одне – з такою кількістю сайтів і такими обсягами бюджетів рекламні майданчики ще довго не будуть заповнені на 100%.

До цієї моделі рекламного інтернету треба додати агенції, знижки для яких починаються з 30%, а інколи сягають половини початкової вартості реклами. Висновок напрошується такмй: будувати інтернет-проекти, які використовують винятково рекламну бізнес-модель, невигідно. І не буде вигідно ще, як мінімум, кілька років. Такої честі – цілком окупити вкладені зусилля – гідні лише ті сайти, відвідуваність яких настільки суттєва, щоб на них звернули увагу рекламодавці. Причиною того, чому рекламодавці не отримують очікуваного ефекту від інтернет-реклами є недостатній розвиток інтернет-ринку в Україні. Доки хоча б половина населення не буде активними інтернет-користувачами, мріяти про суцільне захоплення он-лайном, а, відповідно, про високу ефективність від такої реклами не варто.

Оцінюючи вартість і якість контакту, необхідно враховувати й емоційне тло в момент сприйняття, і ступінь довіри до інформації, не кажучи вже про сам факт такого контакту. Контакт буває різним, «одна справа коли тебе зачепили плечем у юрбі й зовсім інше – дружнє рукостискання». Реклама коштує грошей, а телевізійна – великих грошей. Доводиться зустрічати думки, що рекламодавці виділяють гроші на рекламу за принципом: основний бюджет – на ТВ, а інше – за залишковим принципом. Необхідно звернути увагу на те, що такий підхід неефективний, занадто марнотратно не думати про те, нащо витрачено 85% телевізійного бюджету, що у кращому разі зігнорований аудиторією ТВ, а в гіршому – спричинив роздратування щодо бренда або рекламованого товару.

Висновки. Аналізуючи ефективність комунікації у Європейських країнах, там майже всі споживачі володіють знаннями про органічну продукцію, та, незважаючи на високі ціни, все більше споживачів хочуть купувати органічну продукцію. Великі переробні підприємства та роздрібні мережі інвестують в просування органічної продукції з метою покращення іміджу і продажів, а більшість країн проводили/проводять кампанії з метою підвищення рівня обізнаності щодо органічної тематики.

В Україні споживачі турбуються про якість продукції, натуральність якої є ключовою властивістю, однак багато з них все ще не знають, що означає «органічний продукт». Багатьом з тих, хто знає, що таке «органічний продукт», важко їх розпізнати та знайти. Великі роздрібні мережі і переробні підприємства лише починають розуміти потенціал органічної продукції в Україні, обмеженість роботи з підвищення рівня обізнаності серед споживачів. Особливістю ринку органічної продукції є постійний зріст попиту та збільшення ціни на 20-50% на відміну від традиційного ринку.

Дієвим способом просування органічних продуктів є проведення спеціальних масових заходів, направлених на ознайомлення споживачів із органічною продукцію: виставки, фестивалі, флеш-моби і т.п. Вагомим засобом просування круп’яної органічної продукції є організація та участь у різних фестивалях, наприклад, фестиваль здорової їжі та здоров’я. В рамках таких заходів можна поєднувати багато цікавих подій: семінари, на яких відвідувачі можуть познайомитися з світовими тенденціями в здоровому харчуванні, з новинками органічної продукції, кулінарні майстер-класи кращих шеф-кухарів, лекції провідних дієтологів, фахівців щодо здорового способу життя, проведення вікторин та

розіграшів цінних призів. Однією із категорій споживачів органічної продукції є батьки, що піклуються про здоров'я своїх дітей. Тому, дуже ефективними для просування органічної продукції є проведення заходів, що направлені на ознайомлення цих споживачів із перевагами, асортиментом та місцями продажу органічних продуктів.

Анотація

Обґрунтовано важливість проведення маркетингових досліджень попиту на круп'яну органічну продукцію. Визначено чинники, що стримують розвиток органічного виробництва в Україні. На підставі результатів анкетування представлено ключові характеристики споживачів органічної сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: круп'яна продукція, органічне виробництво, екологічно безпечна продукція, маркетингові дослідження, сегментація, цільові споживачі.

Аннотация. Обоснована важность проведения маркетинговых исследований спроса на крупяные органическую продукцию. Определены факторы, сдерживающие развитие органического производства в Украине. На основании результатов анкетирования представлены ключевые характеристики потребителей органической сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: крупяная продукция, органическое производство, экологически безопасная продукция, маркетинговые исследования, сегментация, целевые потребители.

Annotation The importance of marketing research demand for organic cereal products. Factors that hinder the development of organic production in Ukraine. Based on the results of the survey are presented key characteristics of consumers of organic agricultural products.

Keywords: cereal products, organic farming, environmentally safe products, market research, segmentation, target consumers.

Список використаної літератури:

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року від 19.09.2007 р. №1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.gov.ua/page/?3800.
2. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015 рр. від 25.05.2011 р. №577-р [Електронний ресурс].
3. Зайчук Т.О. Розвиток ринку органічних продуктів харчування як напрям підвищення конкурентоспроможності української економіки в умовах євроінтеграції / Т. О. Зайчук // Вісник Сумського НАУ. – 2013,. – Вип. 6/2. – С. 106–112 (Серія «Економіка і менеджмент»).
4. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / Проект «Аграрна політика для людського розвитку». – К., 2014. – 23 с.
5. Артиш В.І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В І. Артиш // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С 117-120.
6. Зайчук Т.О. Вітчизняний ринок екологічно чистих продуктів харчування та шляхи його розвитку / Т.О. Зайчук // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 4. – С. 114-125.
7. Милованов Е.В. Органические продукты: чешские ориентиры / Е.В. Милованов // Агроперспектива. - 2004. – №9. – С. 62-64.
8. Шлапак В.О. Створення інфраструктури виробництва та маркетингу екологічно чистої овочевої продукції в Україні / В.О. Шлапак, В.М. Попенко // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С. 135-139.

УДК: 331.5:316.343.37

Руснак А.В.

ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ НА РЕГІОНАЛЬНУ СТРУКТУРУ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Постановка проблеми. На ринок трудових ресурсів сільських територій впливають демографічні процеси, що відбуваються на селі. Вони зумовлюють значні структурні зміни в складі трудових ресурсів сільських територій. Такі демографічні процеси, як зниження рівня народжуваності та зростання смертності сільського населення, зменшення частки молодших вікових груп та збільшення частки осіб похилого віку, негативно впливають на статево-вікову структуру й економічну активність трудових ресурсів сільських територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування ринку праці, формування та розвитку трудових ресурсів, людського капіталу сільських територій досліджувались у працях відомих вчених-економістів: С.І. Бандура, О.О. Бендасюка, М.П. Бутка, В.С. Дієсперова, О.Ю. Єрмакова, Г.І. Купалової, Е.М. Лібанової, Л.Г. Чернюк, К.І. Якуби та ін. Проте комплексні дослідження впливу демографічної ситуації та якості життя населення на формування трудових ресурсів сільських територій потребують подальшого вивчення.

Метою статі є аналіз проблем та впливу демографічної ситуації і якості життя населення на структуру трудових ресурсів сільських територій.

Результати дослідження. Сільське населення займає важливу частку в загальній чисельності та статево-віковій структурі всього населення, а взаємовплив народжуваності, смертності, міграцій формують і визначають напрям та результати демографічного розвитку, що впливає на формування трудових ресурсів сільських територій.

Демографічні втрати населення України за 1990–2013 рр. становили 6,5 млн. осіб (12,5%), у т. ч. чисельність міського населення зменшилася на 10,8 %, або на 3,8 млн. осіб, сільського – на 16,1 %, або на 2,7 млн. осіб. У 1980-1990 рр. основною складовою зменшення чисельності сільського населення було від'ємне сальдо міграції – воно майже у 9 разів перевищувало природне скорочення населення, а починаючи з 1991 р. основним чинником зменшення чисельності населення сільських територій стало його природне зменшення [2].

Чисельність постійного сільського населення станом на 1.01.2013 р. становила 14,1 млн. осіб, його частка у загальній чисельності населення України зменшилася з 32,7 % у 1990 р. до 31,1 % у 2013 рр. (рис. 1).

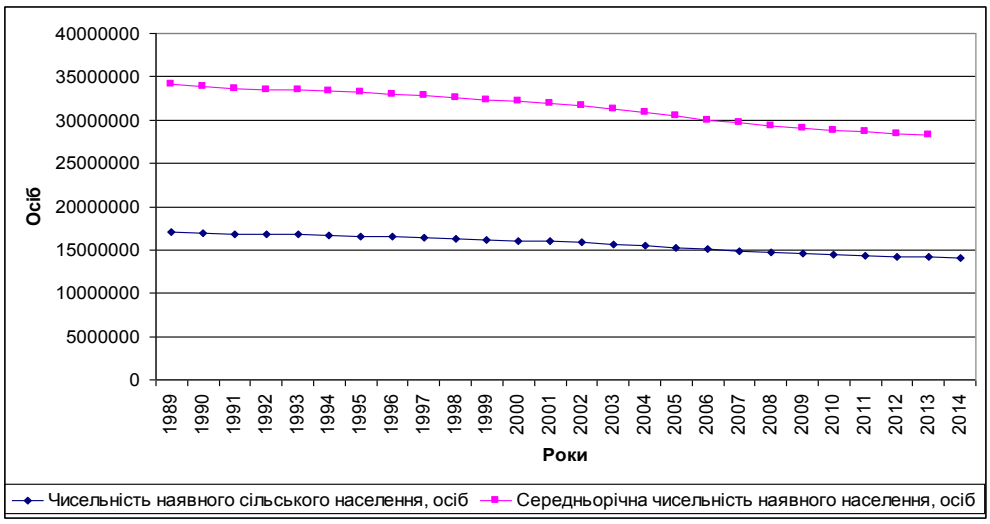

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного сільського населення України, осіб (станом на 01.01.)

За дослідженнями Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, втрати населення у сільській місцевості до 2025 р. можуть перебувати в межах 1,7-2 млн. осіб у зв'язку з вичерпанням потенціалу демографічного відтворення [3].

Визначено, що основними чинниками зменшення чисельності населення сільських територій є:

По перше, високий рівень смертності. Так, загальний коефіцієнт смертності у розрахунку на 1000 осіб у сільській місцевості за період 1990-2013 р. був найвищим у 2005 р. і становив 20,5. Протягом останніх років він дещо знизився, проте залишається високим і у 2013 р. становив 17,7 (для міста цей показник складає 13,2).

По-друге, низький рівень народжуваності. Незважаючи на те, що з 2002 р. в сільській місцевості, як і в країні в цілому, народжуваність почала зростати, вона все ще залишається на досить низькому рівні. Якщо у 2000 р. загальний коефіцієнт народжуваності на селі у розрахунку на 1000 осіб наявного населення становив 9,2, то у 2013 р. – 12,3. Найвище значення цього показника зафіксовано у Рівненській (17,0), Волинській (15,6) та Закарпатській (15,2) областях. Найнижчі коефіцієнти народжуваності були у Чернігівській (8,7), Луганській і Сумській (8,8) областях.

Загальний коефіцієнт смертності у сільській місцевості України у 2013 р. становив 17,7. Найвищим цей коефіцієнт був у Сумській (22,3), Київській і Хмельницькій (21,7) областях. Найнижчі значення коефіцієнта смертності було зафіксовано на сільських територіях Закарпатської області (12,0), Автономної Республіки Крим (13,5), Івано-Франківської (14,5), Рівненської (15,1), Львівської і Херсонської (15,3) областей.

По-третє, на зменшення чисельності сільського населення впливають міграційні процеси. Хоча для України 2013 р. характеризувався незначним позитивним міграційним приростом - на 10000 осіб наявного населення 7,0, для сільської місцевості він залишається від'ємним. Найвищий від'ємний показник на 1.01.2014 р. зафіксовано у Донецькій (- 4516 осіб), Луганській (- 4365 осіб), Кіровоградській (-2183 осіб) та Дніпропетровській (-2169 осіб) областях. Позитивне значення показника зафіксовано у Київській (8821 осіб), Одеській (2533 осіб) та Харківській (1741) областях [2].

Отже, в останні роки у сільській місцевості в Україні спостерігається тенденція щодо покращення народжуваності. Разом з тим, рівень народжуваності перевищує рівень смертності лише у Закарпатській й Рівненській областях та Автономній республіці Крим. Тобто майже у всіх регіонах спостерігається від'ємний природний приріст населення, а міграційні процеси призводять до змін кількісних та якісних характеристик сільського населення.

Статево-вікова структура населення має значний вплив на соціально-економічне становище регіонів. Від структури населення залежить не тільки спроможність до відтворення населення, але і вплив на обсяг і структуру трудових ресурсів, який значною мірою обумовлює функціонування і розвиток усіх сфер життєдіяльності. У статевій структурі сільського населення переважають жінки. Найбільший цей розрив складає у статево–віковій групі від 80 років і старше. В Україні на 1000 жінок у 2013 р. припадає 860 чоловіків (у 2001 р. – 861 особа). Найбільший цей показник складає у Рівненській (902 особи), Львівський (899 осіб), Волинській (891 особа) та Чернівецькій (885 осіб) областях. Найменша кількість чоловіків на 1000 жінок приходиться у Чернігівській (830 осіб), Донецькій (831 особи) та Запорізькій (840 осіб) областях [4, с. 318].

Отже, демографічна база відтворення зайнятості сільського населення значною мірою залежить також від статевої структури сільського населення. Оптимальне з точки зору демографічного забезпечення природного руху селян і соціально-економічного розвитку села є співвідношення чоловіків і жінок в селі 1:1. Воно необхідне для кожної вікової групи населення: дітей 0-14 років, покоління батьків – 15-49 років, прабатьків – 50 років і більше. Дане співвідношення статей серед дітей забезпечує демографічну базу відтворення населення у майбутньому, а серед покоління батьків – на найближчі 35 років. Оптимальність у цьому випадку визначає також соціальна роль кожної статі та її місце у

суспільстві, сприяє первинному поділу праці.

Процес формування та відновлення трудових ресурсів сільських територій не обмежується лише власне демографічними проблемами. Існує не менш небезпечна загроза формування трудових ресурсів сільських територій регіонів України. Йдеться про рівень і якість життя населення.

Так, на склад і якість трудових ресурсів сільських територій впливають також рівень і якість життя. В Україні налічується близько 17 мільйонів домогосподарств, у користуванні і володінні яких знаходиться 38,1% сільськогосподарських угідь країни, а вклад у сільськогосподарське виробництво становить за підсумками 2013 р. 46,0%. З метою аналізу якості життя населення Держстат України у жовтні 2013р. провів модульне опитування 10,6 тис. домогосподарств, які брали участь у вибірковому обстеженні умов життя, щодо їхніх доходів та споживчих можливостей. Вищевказане дослідження передбачало вивчення сприйняття населенням ознак бідності та депривації у сфері їхніх споживчих можливостей за існуючих у суспільстві стандартів, ступеня актуальності для населення базових ознак бідності та позбавлення, а також аналіз поширення серед домогосподарств окремих проявів позбавлення в частині можливостей задоволення не тільки мінімально необхідних фізіологічних потреб, а й потреб, пов'язаних із розвитком особистості та забезпеченням належного рівня комфортності існування.

Понад 95% опитаних вважали ознаками бідності наступні економічні позбавлення, тобто фінансову неспроможність домогосподарств: не відмовляти собі в найнеобхідніших недорогих продуктах харчування; споживати страви з м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанським еквівалентом) через день; оновити за потребою верхній одяг і взуття для холодної пори року для дорослих один раз на 5 років; придбати за потребою новий одяг і взуття для дітей; придбати побутову техніку (за її відсутності); мати житло в нормальному стані; мати водогін у житлі; збільшити наявну житлову площу, що не перевищує 5 м^2 на особу; своєчасно сплачувати рахунки за житло або послуги з його утримання; підтримувати достатньо теплу температуру у своєму житлі (придбати паливо, обігрівач тощо) протягом опалювального сезону; оплачувати послуги лікаря в медичному закладі та призначені ним обстеження та процедури, життєво необхідну хірургічну операцію або лікування в стаціонарі (за відсутності таких послуг на безоплатній основі), купувати ліки та медичне приладдя, призначені лікарем; забезпечити членам домогосподарства, за необхідністю, отримання будь-якої професійної освіти.

Ознаками позбавлення щодо розвитку інфраструктури сільських територій в умовах сучасних суспільних стандартів майже все опитане населення вважало відсутність закладів, які надають побутові послуги, та об'єктів роздрібної торгівлі, регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом із більш розвиненою інфраструктурою, відсутність поблизу житла дошкільних закладів, медичної установи, аптеки, а також незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами швидкої медичної допомоги.

Сільські домогосподарства, порівняно з міськими, менше потерпали від фінансової неспроможності збільшити наявну житлову площу, що не перевищує 5 м^2 на особу. Сільські жителі у більшій мірі, ніж міські, потерпали від майже усіх проявів бідності та позбавлень. Найбільша різниця у сфері економічних депривацій сільських територій спостерігалася у можливості обладнати житло водогоном, ванною або душовою кімнатою, а також туалетом зі зливом всередині житла (частки сільських домогосподарств, які потерпали від таких позбавлень, були в 5-7 разів більшими, ніж серед міських), підтримувати достатньо теплу температуру у своєму житлі (придбати паливо, обігрівач тощо) протягом опалювального сезону (18% сільських домогосподарств проти 8% міських), утримувати житло в нормальному стані (15% проти 7%), споживати страви з м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанським еквівалентом) через день (21% проти 15%), оплатити життєво необхідну хірургічну операцію або лікування в стаціонарі (за відсутності таких послуг на безоплатній основі) (25% проти 19%). Частки сільських

домогосподарств, які не мали можливості придбати за потребою побутову техніку, новий одяг та взуття для дітей, були в 1,3 – 2,1 рази вищі, ніж серед міських домогосподарств. Суттєва частина домогосподарств не мали коштів для сімейного відпочинку не вдома, а також не з родичами в їх житлі, щонайменше один тиждень за рік (45% сільських та 37% міських домогосподарств).

Сільські мешканці більш суттєво, ніж міські, відчували також позбавлення, пов'язані з низьким розвитком інфраструктури сіл. Майже 46% сільських домогосподарств потерпали від відсутності закладів, які надають побутові послуги (серед міських – 4%), 42% – від незабезпеченості сільського населеного пункту послугами швидкої медичної допомоги (4%), 29% – від відсутності поблизу житла медичної установи (6%), чверть – від відсутності регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом із більш розвиненою інфраструктурою та 15% – від відсутності поблизу житла об'єктів роздрібної торгівлі (по 2%), 6% – від відсутності поблизу житла дошкільних закладів (1,2%).

Частка сільських домогосподарств України у 2013 р. порівняно З 2011 р., які потерпали від незабезпеченості сіл своєчасними послугами швидкої медичної допомоги, від відсутності поблизу житла об'єктів роздрібної торгівлі, а також від відсутності в населеному пункті закладів, які надають побутові послуги, скоротилася на 1 в.п. по кожному показнику. Разом з тим, зросли на 1,6 в.п. частки сільських домогосподарств, у яких була відсутня поблизу житла медична установа, дошкільний заклад та відсутнє регулярне транспортне сполучення з іншим населеним пунктом із більш розвиненою інфраструктурою.

Бідність за умовами життя за ознаками позбавлень була найбільш поширена в сільських та багатодітних домогосподарствах. Так, серед сільських домогосподарств були бідними за умовами життя 45% проти 14% домогосподарств, які проживають у міських населених пунктах. Серед багатодітних домогосподарств 41% мали 6 та більше ознак позбавлень, що відповідно в 1,7 та 1,9 рази більше, ніж в домогосподарствах без дітей та в однодітних домогосподарствах. В Україні в 2013 р. чисельність економічно активного сільського населення становила 6178,3 тис. осіб. Найбільша чисельність економічно активного сільського населення була у Львівській (413,4 тис. осіб), Вінницькій (350,3 тис. осіб) і Автономній Республіці Крим (350 тис. осіб), а найменша – у Луганській (141,9 тис. осіб) і Кіровоградській (155,9 тис. осіб) областях. Загальний рівень економічної активності населення сільських територій України складає 73,8%. За регіонами він значно відрізняється. Так, найвищий рівень економічної активності сільського населення у 2013 р. був зафіксований у Херсонській (80,6%), Луганській (80,0%) та Донецькій областях (79,1%), а найнижчий – у Закарпатській (64,3%), Івано-Франківській (65,9%) та Тернопільській (68,3%) областях [1].

Чисельність зайнятого сільського населення з 2000 р. до 2013 р. зменшилась з 6429,3 тис. осіб до 5676,3 тис. осіб (на 11,7 %). У 2013 р. частка зайнятих осіб працездатного віку в загальній кількості складала 88,6 % (5676,3 тис. осіб) проти 88,2 % у 2000 р. (рис. 2).

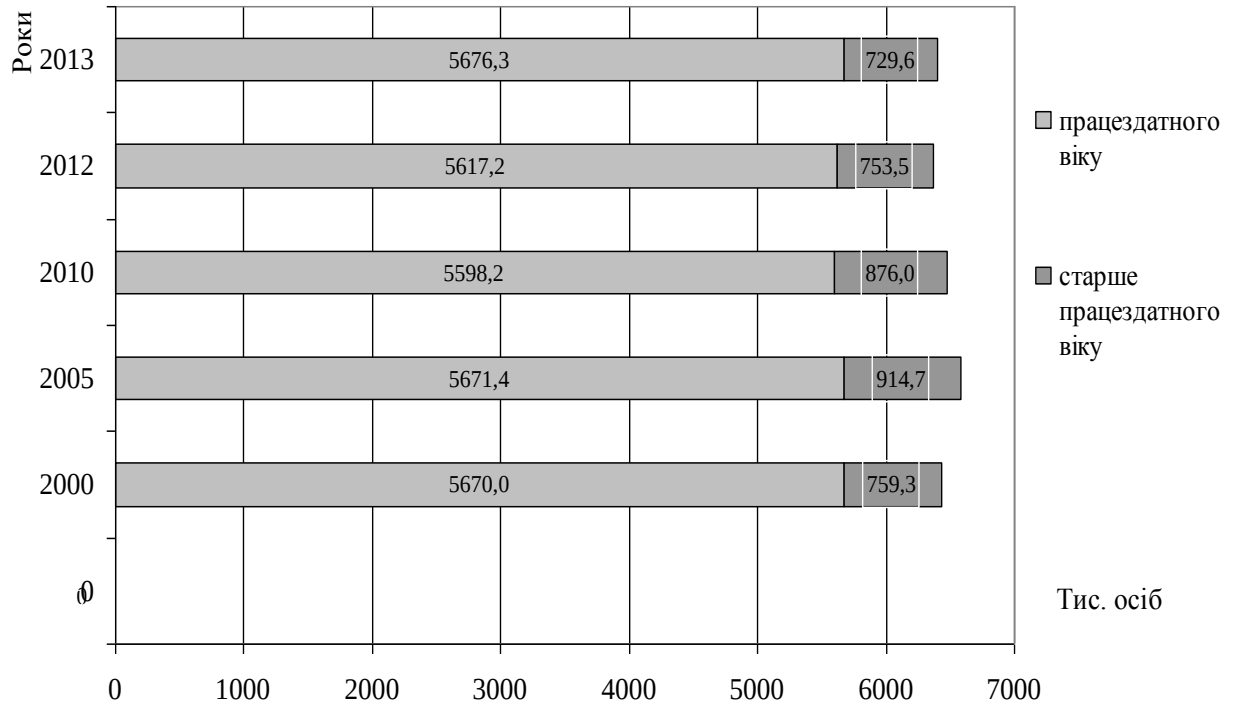

Рис. 2. Динаміка чисельності зайнятого сільського населення України за віковими групами у 2000-2013 рр.

Найбільше осіб працездатного віку серед економічно активного сільського населення у віці 15-70 років було у Дніпропетровській, Волинській, харківській та Львівських областях. Рівень зайнятості сільського населення по Україні у 2013 р. становив 67,8%. Найвищі значення цього показника спостерігалися у Херсонській (75,8%), Луганській (74,4%) і Чернівецькій (72,7%) областях, а найнижчі – у Закарпатській (59,6%), Івано-Франківській (61,7%) та Тернопільській (62,9%) областях [1].

Традиційно значна частка трудових ресурсів сільських територій займається сільським господарством. В Україні 2013р. середньооблікова кількість найманих працівників на підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб, що займались сільським господарством та наданням пов'язаних з ним послуг, становила 504,9 тис. осіб. Фонд оплати праці, нарахований за рік штатним працівникам сільського господарства становив 13754,3 млн. грн., або 3,5% загального фонду оплати праці штатних працівників, що був нарахований в економіці країни. Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника підприємств сільського господарства у 2013р. зросла проти 2012р. на 12,1%, але при цьому залишилась однією з найнижчих серед усіх видів економічної діяльності й становила 2270 грн.

Висновки. Зв'язок між рівнем і якістю життя та формуванням трудових ресурсів є очевидним. Кожне суспільство має дбати про поліпшення якісних характеристик населення, а оптимальною вважається така демографічна політика, яка передбачає комплекс широких соціальних та економічних заходів, спрямованих на досягнення необхідної чисельності населення, його найсприятливішої соціальної, професійної та вікової структури, раціонального регіонального розміщення при одночасному забезпеченні високого рівня здоров'я та трудової активності людей.

Анотація

У статті дано оцінку соціально-демографічному стану на селі, оцінено рівень та якість життя сільського населення. Оцінено вплив демографічної ситуації та якості життя населення на регіональну структуру трудових ресурсів сільських територій.

Ключові слова: трудові ресурси, сільські території, демографічна ситуація, рівень життя населення, економічна активність, зайнятість, регіон.

Аннотация

В статье дана оценка социально-демографическому состоянию на селе, оценен уровень и качество жизни сельского населения. Оценено влияние демографической ситуации и качества жизни населения на региональную структуру трудовых ресурсов сельских территорий.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, сельские территории, демографическая ситуация, уровень жизни населения, экономическая активность, занятость, регион.

Summary

This article assesses the socio-demographic status in the country, assessed the level and quality of life in rural areas. The influence of demographic and quality of life on regional structure of human resources in rural areas.

Key words: human resources, rural development, demography, standard of living, economic activity, employment, region.

Список використаної літератури:

1. Економічна активність населення України у 2013: Стат.зб. - [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Населення України за 2013 рік: Демографічний щорічник. - [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Населення України. Соціально-демографічні проблеми українського села. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 370 с.
4. Статистичний щорічник України за 2013 р. : Стат. зб. / Державна служба статистики України / [за ред. О.Г. Осауленка]. – К., 2013. – 533 с.

УДК: 65.016.7

Огинская А.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СТРУКТУР

Постановка проблемы. Модернизация национальной экономики и, в частности, отечественных производственных комплексов сопровождается ее структурными трансформациями. Последовательные и органичные изменения в структуре экономики возможны в результате диверсификации деятельности предприятий и их объединений, которая является составной и неотъемлемой частью их стратегического развития. Диверсификация является основой для осуществления изменений в организационной структуре, методах и процессах управления, формируя актуальный механизм снижения издержек и открывая новые научно-технические возможности. Исследование теоретико-методологических основ диверсификации обуславливает определение роли и механизмов диверсификации в решении проблем развития хозяйственных структур на современном этапе.

Анализ исследований и публикаций. Основы теории диверсификации были впервые сформулированы М.Гортом и Е.Есинарой, и получили развитие в трудах по

стратегическому управлению таких ученых, как Р.Акофф, И.Ансофф, О.С.Виханский, Дж.К.Грейсон, Э.Кэмбелл, М.Мескон, Г.Минцберг, М.Портер, А.Стрикленд, А.Томсон, А.Чандлер, К.Эклунц, А.Ю.Юданов и др. Разработки, касающиеся механизмов диверсификации, принадлежат таким авторам как Б.Альстред, Б.В.Боломчук, П.Дойль, Ф.Гуияр, Дж. Келли, Дж. Лэмпэл и др. Отдельные аспекты технологического развития хозяйственных структур нашли свое отражение в работах В.П.Варфоломеева, Х.Грабовского, Ф.Кодама, Е.А.Костюченко, С.А.Люфта, В.П.Сидоренко, А.М.Титоренко, Ф.Цесарони и др.

Цель исследования – разработать теоретико-методологическую основу развития хозяйственных структур на основе диверсификации. В соответствии с указанной целью поставлены и решены следующие задачи:

- определить место диверсификации в воспроизводственном процессе;
- систематизировать существующие методологические подходы к сущности, предпосылкам и направлениям диверсификации;
- обосновать влияние диверсификации на развитие хозяйственных структур.

Основные результаты исследования. Диверсификация (от позднелат. diversificatio– изменения, общее разнообразие) в общем смысле характеризует меру разнообразия в совокупности. В рамках процесса воспроизводства диверсификация является формой концентрации и связана с такими экономическими категориями как разделение труда, специализация, комбинирование, централизация, кооперация, интеграция [1]. Концентрация производства, являясь направлением укрупнения промышленности, выражается процессом увеличения доли крупных предприятий в отрасли (посредством интеграции), комплексного использование сырья в рамках одного предприятия (комбинирования), формирования крупных объединений (централизация). Высокий уровень концентрации требует использования рациональных форм специализации и кооперирования. Когда специализация исчерпывают резервы снижения издержек единицы продукции и повышения качества организация переходит к диверсификации. Вместе они складываются в цикл воспроизводственного процесса, следовательно, экономическая категория диверсификация относится к категории воспроизводства, отображающую совокупность и структуру видов деятельности конкретного хозяйствующего субъекта. Исходя из этого, под диверсификацией в широком экономическом смысле понимается «процесс обобществления труда, основанный на соединении разных видов производства и сфер предпринимательской деятельности в одном предприятии» [2]. Диверсификация является процессом роста разнообразия видов экономической деятельности, вместе с тем при диверсификации предприятие юридически объединяет специализированные подразделения. Процесс диверсификации предполагает кооперацию, при которой «рыночный (ценовой) механизм координации сменяется управленческим, то есть реализуется внутри юридически целостного, но осуществляющего несколько видов деятельности предприятия» [3].

Диверсификация как форма организации экономики характеризуется одновременным развитием в рамках единой хозяйствующей системы различных видов производственной и предпринимательской деятельности. Предпосылки такого развития различны, что и вызывает сложности в четком определении понятия. В первую очередь, этому способствует двоякая природа диверсификации: она охватывает как стратегические (маркетинговые), так и производственные (ресурсные) аспекты принятия решений.

Маркетинговая концепция (также называемая концепцией позиционирования) к обоснованию диверсификации была распространена в 1960-1980-е годы (И.Ансофф, Б.Карлов, М.Портер, А.Дж.Стрикленд, А.А.Томпсон и др.).Исследование природы и направлений диверсификации осуществлялось с позиций формирования структуры запросов потребителей. Концепция основывалась на «поддержании устойчивости конкурентных преимуществ корпорации на базе мощных движущих сил динамических взаимосвязей между бизнес-единицами» [4]. Следовательно, конкурентоспособность

фирм обосновывалась структурными различиями отраслей. Узким местом теории стало полагание на высокие входные барьеры и низкий уровень определенности. Кроме того, как отмечал С.Глазьев, отраслевой «срез» экономической структуры в настоящее время достаточно размыт, что делает отрасль элементом, неудобным для анализа [5].

Дальнейшая трансформация системы взглядов на развитие фирмы привела к формированию ресурсной концепции стратегического управления, используемой и в настоящем исследовании. В рамках данной теории, впервые сформулированной в работе «Теория роста фирмы» Э.Пенроуз, хозяйственные структуры воспринимаются как набор экономических ресурсов (природные ресурсы, трудовые ресурсы, капитал, предпринимательские способности, а также знания), который обеспечивает их уникальность. Б.Вернерфельт подчеркивает эффективность портфеля ресурсов в противовес продуктовому портфелю для анализа положения фирмы и выявления ее перспектив на рынке [6]. Наибольший объем исследований диверсификации в русле ресурсного похода касался внутреннего потенциала роста, развиваемого за счет организационных компетенций и ресурсов хозяйственных структур. Способность управлять этими ресурсами посредством выстроенной определенным образом административной структуры с учетом факторов внешней среды обеспечивает фирме конкурентные преимущества.

Среди прочих подходов к обоснованию характера диверсификации П.Хоппкинс и Р.Питс выделяют рыночный (при котором уровень диверсификации определяется числом рынков, на которых функционирует фирма) и продуктовый (который идентифицирует бизнес, ориентируясь на ассортимент производимых продуктов) [7].Диверсификация как стратегия управления рисками путем инвестирования в различные активы (перераспределения финансовых ресурсов в новые отрасли) рассматривается в работах А. Буз, который определяет диверсификацию как «проникновение капитала данной корпорации в отрасли, которые прямо не связаны с основной сферой ее деятельности» [8]. Однако представляется, что диверсификация капитала (инвестиционного портфеля) является частым случаем, наравне с диверсификацией экспорта и импорта, рынков, продуктовых линеек, энергетических источников, а рассмотрение диверсификации только как расширения номенклатуры товаров является слишком узким, поскольку приравнивает диверсификацию к дифференциации. Столь неоднозначное толкование сути диверсификации объясняется в работе [9], где виды и направления диверсификации рассматриваются по отношению к корпоративному образованию. Так, потенциальные объекты диверсификации находят воплощение во внешней среде (тогда это диверсификация каналов снабжения и сбыта – поставщиков и торговых посредников соответственно, рынков сбыта – географическая диверсификация). Объектами диверсификации во внутренней среде являются номенклатура и ассортимент продукции, технологии производства, трудовые ресурсы, организационная структура и методы управления. В этой связи более объемной выглядит трактовка Е.Жулиной, в которой под диверсификацией понимается «трансформация предприятия, связанная с внедрением ранее не выпускавшихся товаров; не применявшихся технологий производства, управления, предпринимательства; освоением новых рынков, осуществляемая на основе перераспределения и рационализации использования ресурсов» [10].

Объем, направления и особенности диверсификации значительно различаются в зависимости от силы стратегических соответствий, определяемых в рамках ресурсной концепции посредством используемого пула ресурсов. В соответствии с этим выделяется связная (синергетическая) и несвязная диверсификация [11]. Первая предполагает освоение новых ресурсов (технологий) на традиционном рынке либо применение традиционных ресурсов (технологий) на новом рынке и, в свою очередь, делится на вертикальную и горизонтальную. Связная вертикальная диверсификация в отдельных источниках определяется как вертикальная интеграция [12**Ошибка! Источник ссылки не найден.**] и означает инвестирование средств в производственный процесс или стадии

реализации продукта. Вертикальная диверсификация может осуществляться «снизу» или «сверху» в зависимости от направления движения по цепочке создания ценности. При диверсификации «снизу» фирма расширяет сферу деятельности с охватом функций, которые ранее выполнялись поставщиками (добыча ресурсов, поставка полуфабрикатов, комплектующих). При диверсификации «сверху» происходит присоединение (создание) следующего элемента производственного цикла. Несвязанная или конгломератная (латеральная) диверсификация означает переход к новым технологиям, не связанным с текущим бизнесом и освоенными рынками. Концентрическая диверсификация выступает разновидностью несвязной и характеризуется выходом фирмы в те сферы деятельности, которые она может поддержать посредством своих компетенций. В отличие от горизонтальной и вертикальной она выступает безотносительно цепочки создания ценности, а затрагивает совместимость бизнесов с точки зрения технологий, рынков или продуктов [13**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Подобный характер интеграции выделяется и в работе [14], где отмечается наряду с чистыми конгломератными слияниями слияния с расширением продуктовой линии и слияния с расширением рынка.

Анализ категории диверсификации хозяйственных структур указывает на значительную схожесть с понятием «интеграция». В основном, отличия данных процессов заложены в параметрах их развития (таблица 1). Рассматривая степень интеграции, авторы в большей степени делают акцент на организационно-правовой форме сотрудничества двух и более субъектов хозяйствования. В то же время диверсификация характеризуется выявлением границ рынков или отраслей деятельности [15].

Таблица 1

Отличия диверсификации и интеграции хозяйственных структур

Параметры развития	Диверсификация	Интеграция
Институциональные рамки	Хозяйственная деятельность	Юридические лица
Базовые источники для реализации стратегии	Внутренний и внешний рост	Внешний рост
Механизм реализации	Вхождение в новые сферы посредством их создания	Создание организационно-правовых отношений между существующими на рынке фирмами

Прим.: разработано автором

Э.А.Кузнецов в работе [16] указывает на источники роста фирмы как главные критерии отличия диверсификации и интеграции. Диверсификация наблюдается, если фирма расширяет сферу своей деятельности за счет внутреннего роста; интеграция происходит, когда используются внешние ресурсы, например, фирма объединяется с предприятиями, работающими или конкурирующими в одной области деятельности (таблица 1). При этом подчеркивается, что диверсификация – процесс более широкий, чем интеграция, так как интеграция – это объединение компаний, которое может вести и к диверсификации.

Таблица 2

Матрица слабых и сильных сторон источников роста хозяйственных структур при диверсификации

Источники роста	Преимущества	Недостатки
Внутренний рост: - развитие товара, - покупка лицензий, -перераспределение финансовых потоков, - передача компетенций между стратегическими зонами хозяйствования, - разделение функций и ресурсов, - реструктурирование	- низкая степень риска; - основан на накопленных знаниях и ресурсах; - более дешевый способ развития	- высокие затраты времени; - более высокие расходы на НИОКР, создание ноу-хау и регистрацию патентов - ограниченные возможности при диверсификации бизнеса в перспективные сферы
Внешний рост: - покупка предприятий (слияние, присоединение) - кооперация и т.д.	- ускоренные темпы достижения цели; - быстрое приобретение стратегически важных активов (в т.ч. нематериальных); - быстрое получение конкурентных преимуществ (расширение географии, доли рынка, технологий и пр.) - получение синергетического эффекта	- высокие риски; - высокие финансовые затраты; - сложности интеграции компаний

Прим.: разработано автором.

В работе Б.В.Боломчук [17] категория диверсификации деятельности предприятия определяется с учетом следующих подстратегий: повышение разнообразия деятельности; перераспределения и (или) комплексного использования производственных ресурсов; изменения формы организации хозяйственной деятельности; изменение способов создания добавленной стоимости; организация разработки и реализации корпоративной стратегии; институциональных и структурных изменений предприятия. Однако названные стратегии, во-первых, характеризуют деятельность отдельного предприятия, а не объединения хозяйственных структур; во-вторых, выступают безотносительно процесса развития объекта диверсификации. В то же время, руководствуясь принципами системного и структурного анализа, любую хозяйственную структуру необходимо рассматривать как систему, состоящую из определенных взаимосвязанных элементов, которая сама является элементом более крупной системы. Скорости развития элементов системы отличаются и приводят к нарушению пропорций, для исследования и установления которых применяется структурный анализ. Диверсификация хозяйственных структур всегда приводит к изменениям в ее функциональных и структурных элементах. Это отражается на развитии хозяйственных структур через соответствующие направления диверсификации (см. рисунок 2):

Рис. 1. Влияние диверсификации на развитие хозяйственных структур

Прим.: разработано автором

Таким образом, рассмотрение диверсификации как механизма развития, требует нового определения категории диверсификации, как экономической категории, обозначающей развитие хозяйственных структур посредством расширения сферы их экономической деятельности, связанным с изменением стратегии производства в результате перераспределения и (или) комплексного использования факторов производства и сопровождаемыми этот процесс организационными изменениями. Выделенные в данном определении аспекты позволяют выделить 4 вида диверсификации:

- диверсификация инвестиционного портфеля;
- продуктовая диверсификация;
- технологическая диверсификация;
- диверсификация бизнеса.

Установлено, что в рамках ресурсной концепции основные предпосылки диверсификации заложены в факторах производства, формируя, таким образом, основу для *технологической диверсификации*. В западной литературе понятие технологической диверсификации отождествляется с проведением НИОКР за пределами конкретного продуктового сектора отрасли как основным источником развития [18]. Однако в отечественных экономических реалиях представляется обоснованным отнесение к технологической диверсификации не только развитие посредством собственных НИОКР, но и приобретение технологий, производственных линий – то есть внедрение любых процессных инноваций. Вследствие технологической диверсификации хозяйственные структуры усиливают конкурентные преимущества и открывают для себя новые возможности на рынке. Новые технологии могут полностью замещать или использоваться совместно со старыми производственными возможностями [19]. Все это указывает на то, что технологическая диверсификация напрямую ведет к развитию хозяйственных структур.

Исследованные аспекты диверсификации хозяйственных структур позволяют построить модель влияния диверсификации на развитие интегрированных хозяйственных структур (см. рисунок 2).

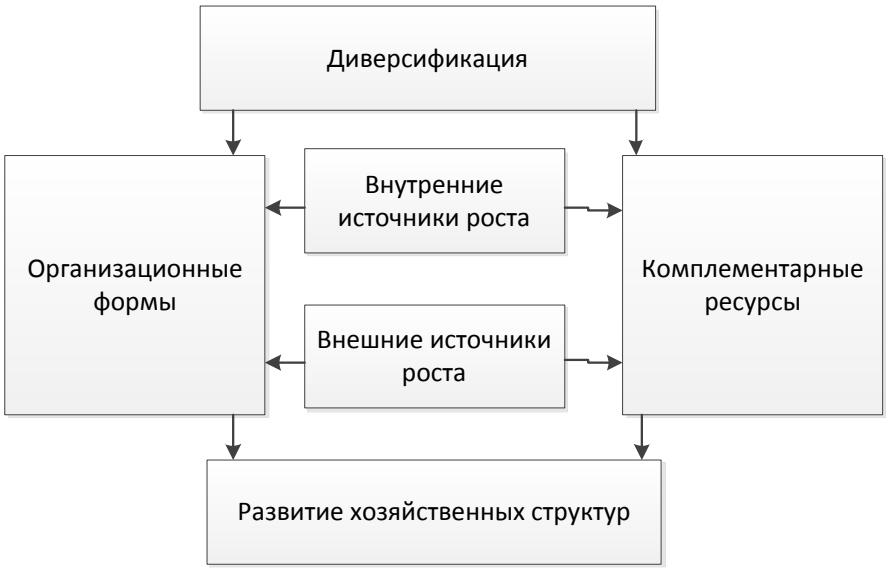

Рис. 2. Концептуальная модель влияния диверсификации на развитие хозяйственных структур

Прим.: разработано автором

Существует ряд подходов к оценке степени диверсификации организаций. Выбор той или иной меры диверсификации зависит от изучаемой проблемы. Так, если задача сводится к стратегическому прогнозированию зависимости объема продаж от циклических флуктуаций, либо определению долгосрочных трендов спроса на продукт, то целесообразно пользоваться мерой концентрации продукта в первичном сегменте. В этом случае задача состоит в определении зависимости между деятельностью предприятия и успешностью его основного продукта. Оценка также необходима для определения успешности запуска нового вида деятельности, не связанного с основным профилем фирмы, однако набирающем обороты в прочих отраслях. Для этого высчитывается количество отраслей, в которых задействовано предприятие. Таким образом, базовыми индексами выступают общий показатель концентрации в отрасли, индекс Херфиндаля-Хиршмана и показатель энтропии. Для расчета уровня технологической диверсификации в ряде источников используется показатель объемов расходов на НИОКР. В работе [20] показатель технологической диверсификации рассчитывается для отрасли. Если предположить, что распределение расходов на НИОКР по продуктовым секторам отдельной отрасли представляет собой вероятностное распределение, то индикатор уровня технологической диверсификации строится на основании индекса энтропии. Пусть E_{ij}(расходы i-той отрасли в j-тый продуктовый сегмент), а Pij – доля j-того продуктового сегмента в общем объеме расходов i-той отрасли на НИОКР (Pij=Eij/∑Eij). Тогда энтропия i-той отрасли Hi принимает вид:

$$H_i = -\sum_j P_{ij} \ln P_{ij} \quad (1)$$

Если уровень диверсификации в отрасли высок, то распределение расходов на НИОКР охватывает многие продуктовые сегменты, не концентрируясь на основной продукции, а значит, значение энтропии в отрасли возрастает. С другой стороны, если уровень диверсификации низок и расходы на НИОКР направляются в основной продуктовый сегмент, это приведет к снижению показателя.

Представляется, что кроме собственных разработок уровень технологической диверсификации определяется и внешними приобретениями лицензий, а также затратами на новое оборудование, необходимое для расширения сфер производства. Кроме того, показатель технологической диверсификации интегрированных хозяйственных структур

должен учитывать структурные характеристики исследуемых объединений. Исходя из этого разработанная методика анализа уровня технологической диверсификации основана на измерении количества выпускаемых товаров по видам экономической деятельности по ОКЭД, с учетом доли отгруженной инновационной продукции по отдельным предприятиям:

$$TD_s = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}\left(\frac{m_i}{m} * \sum_{j=1}^{m}\left(\frac{IP_{ij}}{P_i}\ln\left(\frac{P_i}{IP_{ij}}\right)\right)\right), \quad (2)$$

где n- количество предприятий комплекса, m_i – количество видов экономической деятельности, осуществляемое i-тым предприятием, Pi – объем отгруженной продукции i-того предприятия, IPij – объем отгруженной инновационной продукции по j-му виду деятельности, осуществляемому i-тым предприятием.

Использование формулы (2) для оценки влияния диверсификации на развитие хозяйственных структур позволяет учитывать ее влияние как на структурные, так и на технологические параметры деятельности. Таким образом, решается вопрос методологического обеспечения оценки уровня диверсификации и обоснования эффективности принятия решений о направлениях и объеме дальнейшего расширения сфер деятельности.

Выводы. В результате исследования теоретико-методологических основ диверсификации было обосновано определение диверсификации как развития хозяйственных структур посредством расширения сферы их экономической деятельности, связанным с изменением стратегии производства в результате перераспределения и (или) комплексного использования факторов производства и сопровождаемыми этот процесс организационными изменениями. Установлено, что экономическая категория диверсификация относится к категории воспроизводства, отображающую совокупность и структуру видов деятельности конкретного хозяйствующего субъекта. Разработанная концепция технологической диверсификации, обосновывающая предпосылки развития хозяйственных структур, факторы эффективности, выбор стратегии (направления) диверсификации, может быть принята в качестве теоретической основы для разработки механизма диверсификации хозяйственных структур комплекса.

Аннотация

В статье систематизированы методологические подходы к сущности, предпосылкам и направлениям диверсификации. Доказано, что объем, направления и особенности диверсификации значительно различаются в зависимости от используемого пула ресурсов и выстроенной определенным образом административной структуры с учетом факторов внешней среды, что обеспечивает фирме конкурентные преимущества. Эффективность диверсификации в целях развития хозяйственных структур значительно повышается в случаях, когда она реализуется за счет расширения базы нематериальных ресурсов фирмы и оптимизации ее инновационной структуры. В связи с этим, наряду с диверсификацией бизнеса, капитала и продуктового портфеля рассматривается технологическая диверсификация, как отдельное направление расширения видов деятельности, необходимое для технологического развития хозяйственных структур. Выявлены особенности механизма технологической диверсификации, элементы стратегии технологической диверсификации и принципы оценки ее эффективности.

Ключевые слова: диверсификация, развитие, ресурсный подход, хозяйственные структуры, технологическая диверсификация.

Анотація

У статті систематизовано методологічні підходи до природи, припущень і шляхи диверсифікації. Доведено, що об'єм, напрямки і особливо диверсифікація значно варіюються залежно від пулу ресурсів і побудованого певним чином адміністративного

устрою, з урахуванням факторів навколишнього середовища, що надає фірмі конкурентну перевагу. Ефективність диверсифікації для розвитку економічних структур значно збільшується, коли вона здійснюється шляхом розширення бази нематеріальних ресурсів компанії і оптимізації її інноваційної структури. В цьому відношенні, разом з диверсифікацією бізнесу, капіталу та продуктового портфелю, розглядається технологічна диверсифікація як окремий напрямок розширення видів діяльності, необхідних для технологічного розвитку господарських структур. Виявлені особливості механізму технологічної диверсифікації, елементи стратегії технологічної диверсифікації та принципи оцінки її ефективності.

Ключові слова: диверсифікація, розвиток, ресурсний підхід, господарські структури, технологічна диверсифікація.

Summary

The article is devoted to methodological approaches to the essence, premises and areas of diversification. It is proved that the volume and direction of diversification characteristics vary considerably depending on the resource pool and constructed in a certain way, taking into account the administrative structure of environmental factors, which provides a competitive advantage to the company. The effectiveness of diversification for development of economic structures is significantly increased when it is realized by expanding the base of intangible resources. In this regard, along with the diversification of business, capital and product portfolio it is considered a technological diversification as a separate extension activities necessary for economic structures technological development. It helps to develop the features of the mechanism of technological diversification, technological diversification strategy elements and principles of assessing its effectiveness.

Keywords: diversification, development, resource-based approach, economic structures, technological diversification.

Список использованных источников:

1. Ибатуллова, Ю.Т. Диверсификация хозяйственных систем как фактор развития региональной экономики: автореф.дисс. на соискание уч. ст. к. э. н.: 08.00.05/ Ибатуллова Юлия Тагировна. - Казань, 2009. - 21 с.
2. Немченко, Г. И. Эффективность диверсификации производства:теория и методология: Автореф.дис.насоиск.учен.степ.д-раэкон.наук:(08.00.05) / Санкт-Петербург.гос.инж.-экон.акад. - СПб., 1993. - 34с.
3. Боломчук, Б. В. Механизм управления диверсификацией деятельности перерабатывающих предприятий агропромышленного комплекса (на примере предприятий пищевой промышленности г. Гомеля): автореф.дисс. на соискание уч. ст. к. э. н.: 08.00.05 / Б. В. Боломчук; Институт системных исследовании в АПК Национальной академии наук Беларуси. - Минск, 2011. - 25 с.
4. Трубчанин В.В. Диверсификация производства на промышленных предприятиях: концепции, методы, модели: монография / В. В. Трубчанин ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. - Донецк : Апекс, 2010. - 315 с.
5. Глазьев, С.Ю. Экономическая теория технического развития / С.Ю.Глазьев. – М.: Наука, 1990. – 232 с.
6. Катькало, В.С. Ресурсная концепция стратегического управления: генезис основных идей и понятий/ В.С.Катькало // Вестник СПбГУ. – 2002. - № 32. - С. 20-43;
7. Pitts, R. A.. Firm diversity: conceptualization and measurement [Text] / R. A. Pitts, H. D. Hopkins . // Academy of Management Review. – № 7. – 1982. – pp. 620-629.
8. Booz, A. Diversification. A Survey of European Chief Executives [Journal] / A. Booz, H. Booz. – New York: 1985.

9. Токарева, И.В.Выбор направлений и критериев диверсификации внутренней среды корпоративных образований/ И.В.Токарева // Вестник КГУ. – 2012. - № 2. - С. 229-232;

10. Жулина, Е. Г. Диверсификация деятельности предприятия / Жулина Е. Г., Мягкова Т. Л., Кацуба О. Б. - Москва : Журнал "Управление персоналом", 2006. - 176 с.

11. Маркова, В.Д. Стратегический менеджмент: курс лекций / В Д. Маркова, С.А. Кузнецова.- М.: ИНФРА-М, 2012.- 288 с.

12. Сабурова М.М. Диверсификация как фактор устойчивого развития предприятия: автореф.дисс. на соискание уч. ст. к. э. н.: 08.00.05/ Сабурова Марина Михайловна. - Ульяновск, 2006. - 21 с.

13. Пирс, Дж. Стратегический менеджмент / Дж.Пирс, Р.Робинсон.- СПб.: Питер, 2013.- 560 с.

14. Мазур, И. Корпоративный менеджмент / И.Мазур, В.Шапиро.- М.: Омега-Л, 2008.- 781 с.

15. Белобородова, А.Л. управление эффективностью деятельности многоотраслевых холдингов в рамках теории заинтересованных сторон: автореф.дисс. на соискание уч. ст. к. э. н.: 08.00.05/ Белобородова Анастасия Леонидовна. - Казань, 2010. - 21 с.

16. Кузнецов А.В. Интернационализация экономики: инвестиционный аспект / А.В. Кузнецов. - М.: КомКнига, 2007. - 288 с.

17. Боломчук, Б. В. Механизм управления диверсификацией деятельности перерабатывающих предприятий агропромышленного комплекса (на примере предприятий пищевой промышленности г. Гомеля): автореф.дисс. на соискание уч. ст. к. э. н.: 08.00.05/ Б. В. Боломчук; Институт системных исследовании в АПК Национальной академии наук Беларуси. - Минск, 2011. - 25 с.

18. Kodama F. Technological diversification of Japanese industry // The Science. – 1986. – № 4 (233) : 291-296 p.

19. M.Koren. Technological diversification // American economic rewiew. – 2013, 103 (1): 378-414 p.

20. Hsien-Che Lai. Technological Diversification and Organizational Divisionalization: The Moderating Role of Complementary Assets// The Science. – 2010. – Vol.21 :983-995 p.

УДК: 334.7

Жигірь А.А.

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ РИНКУ

Постановка проблеми. Сучасний стан світового економічного розвитку характеризується посиленням прагнення держав до забезпечення сталого, збалансованого і взаємозумовленого функціонування усіх сфер життєдіяльності національних спільнот.

Забезпечення сталого розвитку агропродовольчої діяльності через її порівняно більшу вразливість пов‘язане з певними труднощами навіть для країн, що досягли високих рівнів розвитку. Агропродовольча сфера України, послаблена роками кризи, потребує для свого відновлення значної кількості ресурсів і зусиль, які мають застосовуватися на всіх

рівнях, оскільки формуючи підґрунтя продовольчої безпеки країни, вона є однією з провідних ланок національної безпеки держави.

Політика держави в аграрній сфері протягом 2000-2010 рр. не сприяла нарощуванню темпів її ринкового реформування, а навпаки, тривалий час консервувала їх відставання, порівняно з іншими галузями народногосподарського комплексу, у тому числі, харчовою промисловістю.

Аналіз останніх досліджень. З 1990 р. держава ввійшла в затяжну "громадянську війну" за переділ власності, у тому числі і в аграрній сфері. Метою аграрної реформи 2000-х років стало "захоплення" прав власності на існуючі та потенційні фінансові потоки. Законодавче забезпечення процесу реформування не передбачало прямої передачі з державної (або колективної) форми власності у приватну. Формувалося деяке абстрактне середовище, що мало на меті створити видимість роздержавлення основних економічних процесів у галузі. Але, на жаль, це була лише фікція: деколективізація йшла насильницьким шляхом і тому тривалий час не мала логічного завершення.

Таким чином, передбачалося на перших етапах формування сурогатних власників в аграрній сфері: власники без відповідальності за власність (тіньові власники) та власники без права розпоряджатися нею (сільські власники).

Виклад основного матеріалу. Реформування колективних сільськогосподарських підприємств і створення на їх базі агроформувань з приватною формою власності на землю та майно, передбачене Указом Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки", було майже завершене у 2000 р. Внаслідок цих заходів не сталося значного подрібнення земельно-майнових комплексів, що дало певні позитивні зрушення у подальшому розвитку аграрної сфери.

Відзначимо той чинник, що при створенні у процесі реорганізації КСП приватних підприємств управління власністю на землю та майно передано в основному колишнім керівникам господарств. Понад 75 % приватних формувань очолили колишні голови колгоспів, а решту - фахівці-аграрії та фермери. Майже дві третини нових господарств стали правонаступниками попередніх підприємств.

Одним із соціально-економічних результатів реформування аграрних відносин є розширення (поява нових укладів) та поглиблення (наповнення їх новим соціально-економічним змістом) процесів розвитку різноукладності. Формування системи підприємств з різними організаційно-правовими формами сприяло підвищенню конкуренції на товарно-сировинному агропродовольчому ринку.

Зростання кількості сільськогосподарських підприємств в період формування нових майнових відносин забезпечувалося в основному за рахунок невеликих господарств.

Найбільш поширеними в Україні є господарства, розмір сільськогосподарських угідь яких становить 20,1-50 га, тобто переважно фермерські господарства. Дані по Запорізькій області також підтверджують цей висновок, так 44,3 %, а це 1309 підприємств мають площу угідь до 50 га. Взагалі підприємств Запорізької області, які мають більше 1000 га землі 370, що складає 12,5 відсотків від всієї кількості сільгосппідприємств.

Таблиця 1

Розподіл діючих сільськогосподарських підприємств за розміром сільськогосподарських угідь у 2012 році по Запорізькій області

	Кількість підприємств	Відсотків до загальної кількості	Площа сільськогос-подарських угідь, тис. га	Відсотків до загальної площі сільськогосподарських угідь підприємств
Підприємства, що мали сільськогосподарські угіддя	2957	100,0	1422,2	100,0
площею, га				
до 50	1309	44,3	37,8	2,7
51–100	352	11,9	25,9	1,8
101–500	552	18,7	136,6	9,6
501–1000	169	5,7	124,4	8,7
1001–1500	92	3,1	113,8	8,0
1501–2000	69	2,3	119,0	8,4
2001–2500	50	1,7	112,1	7,9
2501–3000	43	1,5	117,0	8,2
3001–4000	44	1,5	153,2	10,8
4001–5000	24	0,8	107,5	7,6
5001–8000	33	1,1	204,9	14,4
8001–10000	7	0,2	63,0	4,4
більше 10000 га	8	0,3	107,0	7,5
Підприємства, що не мали сільськогосподарські угіддя	205	6,9	–	–

Реорганізація АПК України здійснювалася у декількох напрямах. Перетворення в аграрному секторі економіки, включаючи земельну реформу, роздержавлення й реорганізацію радгоспів і колгоспів, галузей і підприємств, які постачають ресурси сільському господарству, а також суб‘єктів переробної індустрії, правомірно виділити як головний напрям проведених реформ. їх основу становлять перетворення відносин із приводу земельних ресурсів - приватне землеволодіння, надане в країні усім формам власності й організації виробництва.

Як свідчать дані, протягом 2000-2012 рр. радикально трансформувалася соціальна структура землекористувачів. Питома вага державного сектора в загальній структурі скоротилася з 25,6 % до 5,6 %, а частка приватних форм землекористування як колективних, так і індивідуально-сімейних, зросла з 76,0 % до 96,0. У процесі реформування АПК на 1.01.2013 р. було роздержавлено понад 90 % підприємств харчової і переробної промисловості та підприємств системи агросервісу.

По Запорізькій області в 2012 р. кількість державних підприємств склала 24, що складає в цілому 0,8 % до загальної кількості підприємств, найбільшу частину підприємств складають фермерські господарства – 2088, або 70,6 %.

Інтенсивне використання орних земель забезпечує позитивне зростання в сільгоспвиробництві. У 2012 році майже 85 % ріллі було зайнято під посівами сільськогосподарських культур. Але якщо з 1995 до 2000 року посівні площі країни залишалися порівняно стабільними (суттєвого зменшення не було з початку 80-х років), то для 2000-х характерним є певне скорочення посівів. Так, у звітному 2012 році вся

посівна площа становила 27,5 млн. га, що було на 4,9 млн. га менше, ніж у базовому (2000) році, при цьому виявлялась тенденція до скорочення. Інформаційно-аналітична інформація за 2012 р. показує, що ця тенденція продовжує зберігатися й зараз. Стосовно Запорізької області, їй також це притаманно, в 1990 році посівна площа складала 1734 тис. га, в 2012 році – 1589,8 тис. га.

Площі під кормовими культурами за 2000-2012 рр. зазнали найбільшого скорочення (на 51,2 %). На 8,6 % збільшились посіви технічних культур. Проте внутрішні структурні зміни площ культур цієї групи не є цілком однозначними. Регресивні процеси поєднуються з висхідними при перевазі останніх. Тут спостерігається стійке нарощування посівів соняшнику (на 73,2 %) при одночасному зменшенні посівів цукрових буряків (на 44,2 %). Але особливо значним є скорочення посівних площ льону-довгунцю: у звітному році вони становили лише 16,9 % значення базового року і його регресивна тенденція є стійкою. При деяких відхиленнях в окремі роки в цілому відбувається розширення посівів зернових культур, картоплі, овочів відкритого ґрунту. Міжгрупові та внутрішньогрупові структурні зміни свідчать про здійснюваний пошук найбільш прийнятного поєднання сільськогосподарських культур в умовах становлення вітчизняного агропродовольчого ринку. А загальне безкомпенсаційне скорочення посівів вказує на домінування в цілому руйнівних процесів щодо цієї бази аграрного виробництва.

Стрімка регресивна тенденція стосовно площі групи кормових культур свідчить, що при формуванні ринкових відносин особливо несприятливі умови складаються для галузі, яка має відносно низьку товарність продукції та використовується переважно для внутрішньогосподарських потреб, її найбільш уразливі місця показують внутрішньогрупові зрушення. Важливо враховувати той факт, що руйнування кормовиробництва підриває базу функціонування тваринництва. Адже природні кормові угіддя займають низьку питому вагу в структурі сільськогосподарських угідь країни, і основою кормової бази є польове кормовиробництво. Воно не зменшилось ще більше тільки за умови, що при розрахунках за сільськогосподарськими паями – застосовують один з видів оплати – кормові культури.

Стан аграрного виробництва значною мірою визначається рівнем розвитку його матеріально-технічної бази. Будучи матеріальною основою сільського господарства, засоби виробництва і предмети праці є також важливою умовою його розвитку, тому що саме вони визначають можливості використання досягнень науково-технічного прогресу й переходу до нового, сільськогосподарського виробництва вищої якості, що відповідатиме сучасним вимогам.

У структурі основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення 65-75 % становили будівлі та споруди, відображаючи до певної міри надмірність пасивної частини над активною, тоді як частка робочої та продуктивної худоби в останні роки дорівнює лише 1-2 %, багаторічних насаджень - 1,5-2,2 %.

Визначаючи соціально-економічну форму функціонування цієї частини продуктивних сил, можна зробити висновок, що за багато років у вітчизняному сільському господарстві був накопичений досить потужний виробничий потенціал. Особливо це стосується великих агротоваровиробників, якими були колективні господарства. Разом із міжгосподарськими підприємствами їх частка в основних виробничих фондах становила майже 80 %.

Однак лише натуральні показники дають змогу оцінити рівень забезпеченості засобами виробництва та їх реальну динаміку. Наявний парк тракторів, зернозбиральних комбайнів та вантажних автомобілів сільськогосподарських підприємств показує, що в аграрній сфері все ще зберігається значний арсенал техніки. Разом з тим аналіз динаміки технічної оснащеності сільського господарства показує, що розвиток цієї складової матеріально-технічної бази в цілому та по окремих її частинах має негативні тенденції.

З 2000 року спостерігається стійка тенденція до скорочення парку тракторів та зернозбиральної техніки. Процес деіндустріалізації галузі триває і нині, у десятки і сотні

разів зменшується виробництво в Україні тракторів, комбайнів та інших сільськогосподарських машин.

Дані Запорізької області в цілому підтверджують загальні тенденції, так кількість тракторів в 1990 році становила 23064, а в 2012 році маємо 7321, що в середньому дає 2 - 2,5 трактора на підприємство. Кількість зернозбиральних комбайнів також зменшилась з 4838 в 1990 р. до 1755 в 2012 році. Кількість кукурудзозбиральних комбайнів зменшується більшими темпами порівнюючи з зернозбиральними, так кількість кукурудзозбиральних комбайнів зменшилась майже в 7 раз, з 743 до 104, а зернозбиральних приблизно в 2,8 рази.

Відновлення матеріально-технічної бази АПК має об‘єктивні передумови стати однією з найбільш пріоритетних форм його державного фінансування. За період проведення економічних реформ технічна оснащеність підприємств значно погіршилася. Аналіз оснащеності основними засобами підприємств АПК свідчить що для його розвитку на сьогодні практично відсутні об‘єктивні постулати: насиченість ринку сучасної техніки й устаткування за прийнятними цінами, платоспроможного попиту споживачів матеріально-технічних ресурсів і агросервісних послуг: конкуренція серед виробників і постачальників цих товарів.

В умовах ринку, що формується, агропромислові виробники повинні мати реальну можливість вибору технічних засобів. Незважаючи на значні фінансові проблеми і високі ціни, багато регіонів України закуповують техніку й устаткування за кордоном, тому що тільки при високопродуктивних технічних засобах існує можливість перейти на принципово нові технології і підвищити конкурентоспроможність виробництва. Необхідна принципово нова технічна політика, що, можливо, вимагатиме залучення іноземного капіталу за допомогою, наприклад, створення спільних виробництв із наданням відповідних гарантій іноземним партнерам по агробізнесу.

Такий самий небезпечний характер мають і процеси, що відбуваються у тваринницькій галузі. Різке скорочення поголів‘я худоби вказує на повне панування руйнації в галузі тваринництва. Вона охоплює всі базові галузі: скотарство, свинарство, вівчарство. У 2012 році поголів‘я великої рогатої худоби та свиней зменшилось більше ніж на половину, а овець залишилося лише чверть від кількості поголів‘я в 2000 р. Слід відзначити, що, на відміну від приватного сектора, суспільний сектор зазнав більш значних втрат.

Розвиток тваринництва особистих підсобних господарств формально характеризується певним прогресом: кількість поголів‘я корів зросло на 51,6 %, а свиней та овець і кіз на - 8,5 % та 29,5 % відповідно.

Регресивна тенденція розвитку тваринництва суспільного сектора зростає і не може бути компенсована збільшенням приватного сектора. І ця динаміка має місце тоді, коли споживання людиною м‘яса та молока в нашій країні є значно меншим, ніж це передбачено науково обґрунтованими нормами харчування, а продуктивне тваринництво, будучи головним постачальником цінної сировини для харчової та переробної промисловості, є базою розвитку вітчизняної промисловості. Крім цього, поставляючи органічні добрива рослинництву, галузь визначає рівень результативності використання землі в сільському господарстві. Вона ж забезпечує рівномірне надходження фінансових коштів до агросфери.

Регрес тваринництва і, відповідно, руйнація харчової та економічної основи суспільства свідчать про значний вплив на галузь негативних факторів, тобто сучасні умови функціонування галузі призводять до скорочення і цих базових елементів сільськогосподарського виробництва, хоча і спостерігається незначне збільшення поголів’я в тих підгалузях, де можлива швидка репродукція: свинарство, кролівництво та птахівництво - за останні два роки спостерігається стале зростання поголів’я на 15-20 %.

Найбільш значні зрушення відбулися в господарствах населення. За досліджуваний період їх частка в загальному обсязі виробництва зросла на 32,3 %. Особливо велика

частка господарств населення у виробництві картоплі - 98,6 %, овочів - 85,9 %, плодів і ягід - 85,5 %: продуктів тваринництва: м'яса - 72,9 %, молока - 75,5 % і меду - 95,7 %. Аналіз показує, що між цими категоріями господарств формується галузевий поділ праці. Причому на виробництві трудомісткої продукції спеціалізуються господарства населення.

Характерним для цього процесу є та обставина, що темпи зростання частки господарств населення у виробництві сільськогосподарської продукції непорівнянні з темпами збільшення їх питомої ваги в структурі землекористування. Отже, розширення економічного потенціалу господарств населення відбувається переважно не за рахунок земельного компоненту, а за рахунок розширення самоексплуатації їх власників - родин і інших факторів, найбільш істотний з яких, зафіксований офіційною статистикою, прихований перерозподіл ресурсів і продукції колективних підприємств на користь господарств населення.

Висновки. Слід зазначити: збільшення виробництва в особистих господарствах населення було б ще більш значним, якби не виник ряд обмежень. По-перше, кількість сільських родин і резерви інтенсифікації їх праці в умовах слабкої технічної оснащеності господарств виявилися практично вичерпаними. По-друге, кожне домогосподарство справляється із завданнями, що стоять перед ними, зазвичай поодинці чи з елементарною сусідською (родинною) допомогою. Постачальницькі, збутові, агротехсервісні, кредитні й інші кооперативи власників домогосподарств населення не функціонують і не розвиваються, а зв'язки із заготівельними організаціями і Споживчим союзом виявилися порушеними. По-третє, дотепер залишається дуже розпливчастий правовий статус господарств населення, цілком відсутня їх цільова підтримка з боку держави. З боку колективних сільськогосподарських підприємств, що зазнають величезних економічних труднощів, також зменшується допомога.

Господарства населення Запорізької області також виробляють більшість яловичини і телятини, молока області. По м'ясу птиці виробництво сільськогосподарських підприємств області та приватних господарств приблизно рівні.

Дуже суперечливі тенденції відзначені у функціонуванні й розвитку селянських (фермерських) господарств. У цілому по Україні кількість фермерів з кожним роком збільшується, зростає й загальна площа фермерського землекористування. У цій категорії господарств переважно розвиваються підгалузі рослинництва - худобу, як правило, їх власники утримують для особистого споживання. Лише незначна частина господарств має товарні ферми. У зв'язку з обмеженою матеріально-технічною базою і дефіцитом фінансових ресурсів фермерські господарства ведуть, як правило, екстенсивне землеробство.

Анотація

В статті аналізується сучасний стан економічного розвитку сільськогосподарського підприємництва в умовах ринку. На статистичних матеріалах діяльності Запорізької області показано тенденції функціонування та розвитку сільгоспвиробництва.

Ключові слова: сільгоспвиробництво, підприємництво, тенденції розвитку.

Аннотация

В статье анализируется современное состояние экономического развития сельскохозяйственного предпринимательства в условиях рынка. На статистических материалах деятельности Запорожской области показаны тенденции функционирования и развития сельхозпроизводства.

Ключевые слова: сельхозпроизводство, предпринимательство, тенденции развития.

Summary

In the article modern economic development of agricultural enterprise status is analysed in the conditions of market. On statistical materials of activity of the Zaporozhia area the tendencies of functioning and development of agricultural production are rotined.

Keywords: agricultural production, entrepreneurship, development trends.

Список використаної літератури:

1. «Статистичний щорічник Запорізької області за 2012 рік». Головне управління статистики у Запорізькій області. Запоріжжя. 2013.

2. Запорізька область в цифрах 2013. Короткий статистичний збірник. Головне управління статистики у Запорізькій області. Запоріжжя. 2013.

УДК: 344.10.02

Федорчук І. В.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЩОДО ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Постановка проблеми дослідження. На сучасному етапі розвитку в Україні спостерігається ґрунтовна економічна трансформація, що потребує залучення довгострокового вкладення коштів іноземними інвесторами. В умовах сьогодення одним із найголовніших факторів розвитку нашої країни є інвестиції. Управління інвестиційними процесами, їх інтенсивність, результативність і характерні особливості залежать від інвестиційного клімату, що сформувався в державі. Тому дослідження інвестиційного клімату та напрямів його зміцнення є досить актуальною темою, адже саме на основі його стану визначається привабливість країни для здійснення іноземними інвесторами у ній інвестиційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями даної теми займалися такі вчені-економісти: І. А. Бланк, Д. В. Ляпіна, А. А. Пересад, С. В. Покропивний, У. Ф. Шарп, А. П. Вожжов, О. І. Дацій, І. О. Бут, І.Ю.Гришова, В.В.Кужель, Т.С.Шабатура, С.С.Стоянова-Коваль, І.О. Крюкова, О.В.Митяй, О.Г.Чирва та ін.[1-15] Так, як економічна система постійно змінюється, з'являється об'єктивна необхідність у проведенні додаткових досліджень у галузі інвестування, з метою виявлення чинників, що негативно позначаються на процесі іноземного інвестування.

Метою статті є дослідження сучасного інвестиційного клімату в Україні та з'ясування можливих напрямків щодо його покращення.

Виклад основного матеріалу. Однією із провідних умов розвитку економіки України є активізація інвестиційного процесу. Сучасні умови здійснення виробничо-господарської діяльності підприємств України потребують додаткового залучення капіталу від іноземних інвесторів. Залучення іноземних інвестицій сприяло б безперервній діяльності підприємств та покращенню стану економіки загалом. Світова практика свідчить, що залучення ресурсів у вигляді інвестицій є дієвим способом підвищення рівня національної економіки.

Згідно із законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. №1560-XII (остання редакція від 06.12.2012 р.) інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які є вкладеннями в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) чи досягається соціальний ефект [6]. Інвестиції посідають головне місце в економічному процесі, вони сприяють розвиткові національної економіки та покращенню її стану в міжнародній економічній діяльності. Для поглибленого залучення іноземних вкладень держава зобов'язана створити сприятливий інвестиційний клімат.

Інвестиційний клімат – сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових і географічних факторів, які притаманні певній країні і визначають її привабливість для іноземного інвестора [2].

Інвестиційний клімат для України є одним із головних чинників забезпечення її стабільного розвитку, який означає вихід усієї господарської діяльності країни на режим сталого соціально-економічного розвитку. Інвестиційний клімат – це поєднання факторів інвестиційної привабливості та факторів інвестиційних ризиків.

Особливості економіки України як об'єкта інвестування в контексті глобальних процесів щодо інвестиційної привабливості:

− достатньо місткий внутрішній споживчий ринок. За чисельністю населення Україна є однією з найбільших країн у Європі. Всупереч тенденції щодо загального зменшення чисельності населення за кількісним показником споживчий ринок

залишається дуже великим. До того ж купівельна здатність в цілому незначна, але факт масштабу сам по собі формує інвестиційну привабливість;

− високий інтелектуальний і професійний рівень працівників в Україні. При цьому вагомим елементом є те, що вартість трудових послуг на ринку праці України мала і не суттєво відрізняється від рівня країн ЄС. Тобто в країні забезпечується привабливе для інвесторів співвідношення між кваліфікаційним потенціалом і ринковою ціною робочої сили;

− вигідне географічне положення та наявність важливих природних ресурсів. Україна розташована в центральній частині Європи – на межі розширеного ЄС і має територіально розвинуту залізничну мережу, морські порти і магістральні трубопроводи;

− оновлена фінансово-банківська система. Це пов'язано з появою у банківському секторі міжнародних фінансових груп і покращенням регулювання банківського сектора Національним банком України.

Прийняття інвестиційного рішення супроводжується детальним аналізом середовища можливої діяльності, особливо якщо мова йде про великі масштаби вкладення коштів. Під час проведення аналізу необхідно визначити шанси і ризики, які можуть виникнути в середовищі діяльності. Так, як ризик – це неодмінний аспект будь-якої підприємницької діяльності, то за наявності певної інвестиційної привабливості відразу з'являються такі інвестиційні ризики:

− ризики макроекономічної нестабільності. Так, одним із вагомих чинників вдалої інвестиційної діяльності є низький рівень знецінення грошей та передбачуваність динаміки цього показника;

− ризики корупційного впливу на підприємницьку діяльність. Корупція реформує певні стереотипи ведення підприємництва і взаємодію з державними органами;

− ризики недостатнього захисту прав інвесторів. Ця проблема поширюється насамперед на забезпечення прав власності;

− ризики недосконалості інвестиційного законодавства, невідповідності організаційно-управлінських форм світовим, нестабільності правової сфери в цілому, нестабільності політичної ситуації.

Інвестиційний клімат – це стан певної сфери інвестування або її бачення реальними та потенційними інвесторами. Для інвесторів потрібні правова стабільність і прозорість, які дають можливість оцінити економічну вигоду проектів в майбутньому та впевненість у наявності передумов для їх реалізації.

Нині найбільш привабливими для іноземних інвесторів такі сфери економіки України як автомобільна промисловість, високі технології, виробництво біопалива, хімічна промисловість, металургія, харчова промисловість та інші. Але все ж таки не вдається в Україні створити привабливий інвестиційний клімат для надходження іноземного капіталу в національну економіку.

На сучасному етапі в економіці України склались особливі умови інвестиційного клімату. В рамках проведення макроекономічної політики, інвестиції здійснюються тільки у сфері обігу і в експортоорієнтованому сировинному сегменті виробничої сфери [5].

Специфічні умови української національної економіки визнають існування особливих проблем формування її інвестиційного клімату[2]:

− високе податкове навантаження, відсутність пільг для виробничих інвестицій, надмірний випуск облігацій державної внутрішньої позики для поповнення державного бюджету. Інвестори віддають перевагу вигіднішим сферам вкладення капіталу – банківським операціям, купівлі цінних паперів, нерухомості, торгівлі споживчими товарами тощо;

− надмірна демонетизація ВВП, внаслідок чого підприємства втратили необхідні обсяги оборотних засобів і грошових коштів, що наштовхнуло їх переходити на бартерні розрахунки. В Україні спостерігаються втрати фінансово-відтворювальної бази

інвестиційного розвитку. Багато підприємств не в змозі формувати необхідні фінансові ресурси для розвитку за рахунок прибутку та амортизації;

− сучасний ринок не використовує величезну частку виробничого потенціалу через його низьку конкурентоспроможність, високе фізичне та моральне зношення;

− в Україні відбулося надзвичайне знецінення основного капіталу і матеріальному виробництві. Амортизаційні кошти нерідко використовуються не за прямим призначенням, а на поповнення оборотних коштів чи відволікаються в банківський сектор на комерційні цілі.

Устаткування на цих підприємствах занепадається, висококваліфікований персонал залишає високотехнологічні виробництва. Персонал, зайнятий у науково-дослідних роботах і розробках, зменшився майже у 2 рази.

При створенні сприятливого інвестиційного клімату, важливо пам'ятати, що глобалізація економіки, розширюючи доступ до наявних у світі інвестиційних ресурсів, тим самим неодмінно загострює конкуренцію між суб'єктами економічних відносин, що потребують вкладення коштів в ту чи іншу підприємницьку діяльність. Для того, щоб підвищити обсяг залучених інвестицій, необхідно мати для них умови, кращі, ніж у конкурентів. Якщо національні інвестиційні ресурси витікають за межі країни, то це говорить про те, що у своїй країні інвестиційний клімат для них менш сприятливий.

Вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки України певним чином пов'язано із можливостями залучення прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції – форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проектів на території країни-реципієнта, яка характеризується активною участю інвестора (чи його представників) у діяльності організації. Прямі іноземні інвестиції характеризуються найбільшим попитом особливо в країнах, що розвиваються, оскільки дозволяють реалізувати масштабні й важливі проекти, сприяти доступу до сучасних технологій і методів управління підприємствами [1].

Переважна більшість інвесторів, які вкладають кошти в українську економіку орієнтовані на одержання прибутку в межах короткострокового інвестування, а інвестиційна політика України має бути спрямована на стратегічних інвесторів. Щоб підвищити інвестиційний імідж України на міжнародному ринку необхідно забезпечити стабілізацію соціально-економічного та політичного розвитку, а саме – створити сприятливі умови із високим рівнем захищеності прав закордонних інвесторів. Також існують недоліки, що пов'язані із відсутністю регуляційних визначень та меж інвестиційної діяльності – тобто не встановлено кваліфікаційний мінімум іноземних інвестицій, не визначено процес отримання прав власності на землю іноземними інвесторами, не зазначено методи страхування іноземного капіталу тощо. Актуальною проблемою є непрозорість системи реєстрації та можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу внаслідок додаткових емісій акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо [7].

Інвестиційний процес є дуже вагомим для відображення та піднесення економіки України. Національна економіка використовує зовнішні джерела фінансування, які надходять в різних формах.

При оцінці перспектив фінансування інвестиційних проектів серед особистих джерел одним із головних залишається прибуток підприємств, але через велике оподаткування і наявність великої кількості багатьох підприємств ці можливості дуже обмежені. Скорочення доходів підприємств звужує не тільки фінансові ресурси країни, а й можливості суб'єктів господарювання фінансувати укладення за рахунок внутрішніх джерел.

Крім того, головна причина низької участі місцевих органів влади у фінансуванні інвестиційних проектів – дефіцит коштів у місцевих бюджетах. За дослідженнями провідного економіста А. А. Пересади, більша частина коштів, яка виділяється з державного або місцевого бюджетів, спрямовуються на фінансування у малоефективні або

збиткові підприємства державної власності, а це знижує роль держави у регулюванні інвестиційного процесу [8].

У сучасних умовах один із інститутів, що бере активну участь у фінансуванні інвестиційних проектів є банківська система, але банки ставляться невпевнено до ризику і вимагають суттєвого забезпечення кредиту від позичальника. На розвиток кредитування інвестицій негативно впливає нестабільний фінансовий стан суб'єктів господарювання. Тому потрібно погодитися з думкою Крюковой І.О., яка стверджує, що джерелом зростання банківського капіталу є прибуток суб'єктів господарювання. При цьому суттєве нарощування банківського капіталу й зростання обсягів інвестиційного фінансування за рахунок банківської системи можливе лише за умов стабільного економічного розвитку підприємств. Основні тенденції процесу накопичення ресурсів банківської системи України вказують на доволі обмежений їх розмір [4].

Розвиток інвестиційних проектів залежить від створення в Україні сприятливого інвестиційного клімату, а так, як українські методи забезпечення інвестування проектів ще лише формуються, то це є основною проблемою здійснення ефективного проектного фінансування в умовах трансформації економіки України.

Основні фактори недофінансування інвестиційними ресурсами національної економіки:

− орієнтованість політики держави на залучення інвестицій з боку міжнародних фінансових організацій таких, як Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкцій і розвиток, а не на створення сприятливих умов в інвестиційній галузі для залучення потенційних стратегічних іноземних інвесторів;

− непрозорість системи відкритості фінансового ринку України та недосконаліть розвитку законодавчої бази як для національних, так і для іноземних потенційних інвесторів;

− спад розвитку національного господарства та політична нестабільність.

Недостатній обсяг інвестицій в українську економіку позначається на технологічному відставанню виробництва, зростаючій зношеності основних фондів. Існуючі в Україні перешкоди реалізації пріоритетів формування інвестиційного клімату мають системний характер і охоплюють правову, економічну, науково-технологічну та фінансову складові [9].

Стратегічним завданням для України є підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості її економіки, а для досягнення цього необхідно не тільки підвищувати і розвивати інвестиційні переваги української економіки, а й зменшувати ризики інвестиційних вкладень, які дуже впливають на зацікавленість іноземних інвесторів у інвестуванні в українську економіку.

Висновки. Економіка України вимагає великих інвестицій для модернізації виробничої бази, структурних змін, підвищення конкурентоспроможності в межах глобальної економіки, а інвестиційний клімат потребує істотного покращення.

Для формування сприятливого інвестиційного клімату слід відзначити такі напрями [3]:

− досягнення вищого ступеня політичного консенсусу, який має забезпечити партійна структуризація і перехід до нової парламентсько-президентської форми правління, що в свою чергу має сприяти послідовній державній політиці у напрямку поглиблення реформ;

− завершення формування стабільної і передбачуваної нормативно-правової бази, яка б ґрунтувалася на принципі рівності всіх інвесторів і забезпечувала всебічне регулювання питань інвестиційної діяльності;

− гармонізація взаємовідносин між органами держаної влади та управління і підвищення їх ефективності, усунення бюрократизму і прояву корупції;

− подальше реформування податкової системи, в тому числі шляхом зниження податкового навантаження, підвищення прозорості процедури адміністрування податків, диференціації податкових ставок, скасування окремих податків чи їх заміна;

− реформування діючої системи корпоративного управління, створення механізму результативного захисту та законних інтересів інвесторів.

Перелік впровадження зазначених заходів дасть змогу збільшити ступінь інвестиційної привабливості економіки України, що призведе до залучення нових потенційних іноземних інвесторів.

Анотація

У статті розкрито особливості сучасного інвестиційного клімату в України та чинники його формування. Розглянуто мотиви стримування грошових потоків в економіку України. Визначено особливості проектного інвестування. Проаналізовано вплив джерел інвестування на інвестиційний клімат. З'ясовано головні напрями покращення інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиції, інвестиційний ризик, іноземні інвестиції.

Аннотация

В статье раскрыты особенности современного инвестиционного климата в Украине и факторы его формирования. Рассмотрены мотивы сдерживания денежных потоков в экономику Украины. Определены особенности проектного инвестирования. Проанализировано влияние источников инвестирования на инвестиционный климат. Выяснено главные направления улучшения инвестиционного климата.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиции, инвестиционный риск, иностранные инвестиции.

Abstract

The article describes the features of current investment climate in Ukraine and the factors of its formation. Considered grounds containment cash flows in Ukraine. The features of the project investment. Found out the main directions of improving the investment climate. The influence of the sources of investment in the investment climate.

Key words: investment climate, investment attraction, investment, investment risk and foreign investment.

Список використаної літератури:

1. Бланк І. А. Основи інвестиційного менеджменту / І. А. Бланк – К.: Ельга-Н, Ніка-Центр. – Т. 1. – 2001. – 536 с.

2. Бут І. О. Інвестиції як основа структурних зрушень в економіці / І. О. Бут // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес. – Дніпропетровськ. – 2008. – Т. 1. – С. 3-4.

3. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект / Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2007.− № 4. – С.79-81.

4. Вожжов А. П. Банківський капітал в економіці України / А. П. Вожжов, О. І. Клименко // Фінанси України. – 2002. − № 8. – С. 88-97.

5. Дацій О. І. Інноваційні моделі забезпечення економічної безпеки держави / І. О. Дацій // Інвестиції: практика та досвід. – 2008.− № 19. – С. 5-8.

6. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12.

7. Іваночко С. Чинники формування інвестиційного клімату в Україні / С. Іваночко // науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. − № 21. С. 143-151.

8. Проблеми та перспективи покращення інвестиційного клімату України // Економічні науки. − [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=20342.

9. Крюкова І.О. Інноваційна модель розвитку підприємств молокопереробної галузі / І.О. Крюкова, І.Ю. Гришова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. – 2014. - № 1(16). – С. 20-24.

10. Гришова И.Ю. Стратегическое развитие предприятий агропродовольственной сферы в контексте социальной ответственности бизнеса./ И.Ю. Гришова, В.В.Сафонов// Стратегическое планирование развития городов и регионов. Памяти первого ректора ТГУ С.Ф. Жилкина : IV Международная научно-практическая конференция (Тольятти, 30 июня 2014 года) : сборник научных трудов : в 2 ч. / отв. ред. Ю.А. Анисимова. – Тольятти : Изд-во ТГУ, 2014. – Ч. 1. – С.27-32.

11. Кужель В.В. Методологические основы формирования стратегий повышения конкурентоспособности предприятия /В.В. Кужель // Стратегическое планирование развития городов и регионов. IV Международная научно-практическая конференция. Сборник научных трудов. – 2014. – Ч.1.- С. 48-53.

12. Kuzhel V. The theoretical basis of investment support of the development of the enterprises of agro food sphere. / V. Kuzhel// Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Науковий збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. - № 1(72). – С. 144-149.

13. Митяй О. В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О. В. Митяй // Весник науки Тольяттинского государственного университета. – 2013. – № 3 (14). – С. 53-59

14. Крюкова И.А. Современные подходы к классификации финансовых инноваций / И.А. Крюкова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. – Тольятти, ТГУ. – 2013. - № 2 (13). – С. 40-45.

УДК:331.1

Просянчук В.Л.

СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ, ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ

Постановка проблеми. Масштабність дефініції поняття «продуктивні сили» обумовлює його категоріальність, віддзеркалюючи рівень та характер загального соціально-економічного і технологічного розвитку визначеної держави або її окремого регіону. Узагальнена структура продуктивних сил традиційно включає в якості основних елементів: засоби виробництва і робочу силу. Уособленням другого елементу продуктивних сил виступає людина, що наділена фізичними та духовними властивостями, які застосовуються у процесі виробництва споживчих вартостей. Людина, її здатності до цілеспрямованої та організованої діяльності, розглядається сучасною наукою як визначальний елемент продуктивних сил та спроможності визначеного суспільства до стійкого розвитку.

Постіндустріальний розвиток детермінує формування інформаційної економіки, заснованої на постійному продукуванні інновацій на технологічному та організаційному рівнях економічних відносин. Тобто, одним з основних напрямів розвитку підприємств та організацій різних форм власності та галузевої приналежності виступають пошук, визначення та впровадження новітніх – інноваційних методик організації управління професійною діяльністю людей. Сучасні механізми менеджменту персоналу, традиційно спираються на засоби мотивації та стимуляції робітників до праці.

Однак теоретичні засади, кількісні методи оцінювання та прогнозування продуктивності праці робітників залишаються поза увагою дослідників. Характерними тенденціями у діяльності промислових підприємств є недосконаліть науково-методичних засад винагородження працівників за активну трудову поведінку, відсутність науково-обгрунтованих систем оцінки продуктивності праці та диференційованого підходу до мотивації персоналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку теорії, методології та практики систем мотивації та стимулювання трудової діяльності персоналу в організаціях приділялася серйозна увага в роботах зарубіжних вчених-економістів [1, 2, 3, 4, 5, 6]. З робіт вітчизняних науковців, які стояли біля витоків і займалися формуванням концепцій організації оплати праці та мотивації, слід відзначити праці відомих наукових діячів [7, 8, 9] та інші. У наукових роботах [10, 11] наведено аналіз систем менеджменту персоналом підприємств на основі існуючих концепцій мотивації і стимулювання трудової діяльності.

Керівники структур бізнесу обґрунтовано стверджують, що сучасній теорії управління людськими ресурсами відповідає мотиваційна концепція «різнобічної людини», яка орієнтована на підвищення ефективності індивідуальної праці. Одночасно робляться висновки, пов’язані з необхідністю задоволення широкого спектру потреб працівників. З позицій системно-діяльнісного підходу мотивація трудової діяльності обов’язкова в двох аспектах: на суб’єктивно-особистісному й організаційно-управлінському рівнях. Дослідження мотивації і стимулювання трудової діяльності ефективно проводяться на основі теоретико-методологічного підходу, в якому розгляд даних явищ управління персоналом представляється взаємопов’язаними елементами (підсистемами) єдиної системи на відміну від традиційних підходів, що розглядають мотивацію і стимулювання як самостійні, а нерідко і замінюючі одне одного, явища.

Постановка завдання. В умовах інтенсифікацій трудового навантаження та експонентного прискорення технологічного розвитку, особливої актуальності набувають завдання представленого дослідження, яке спрямовується на визначення ефективних механізмів організації праці в контексті розвитку продуктивних сил.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність управління мотивацією праці обумовлена різким зниженням її рівня в останні роки. Деяка позитивність і достатність систем мотивації та стимулювання трудової діяльності персоналу залишається в компаніях великого і середнього бізнесу.

Оскільки трудова мотивація являється внутрішньо обумовленим явищем, то управляти ним можна за допомогою зовнішнього впливу, в якості якого керівник підприємства використовує стимулювання. Класифікація форм стимулювання трудової діяльності виділяє такі форми, як примус, спонукання і винагорода, що орієнтовані на використання всіх видів мотиваторів і органічно вписуються в класичну систему методів менеджменту персоналом. Поняття винагороди включає комплекс матеріальних і нематеріальних, прямих і непрямих благ - стимулів, одержуваних персоналом за індивідуальний або колективний внесок у результати діяльності підприємства за допомогою професійної праці, творчої активності та необхідної трудової поведінки.

Формування системи мотивації та стимулювання праці персоналу підприємства в результаті ефективного менеджменту персоналом ґрунтується на наступній сукупності компонент:

- цілей і завдань системи;

- стратегії і політики підприємства в області мотивації і стимулювання;
- принципів мотивації і стимулювання праці;
- структури системи мотивації стимулювання праці;
- технології формування системи мотивації і стимулювання праці.

Формування системи мотивації та стимулювання праці персоналу, що передбачає послідовне виконання таких етапів:

- діагностика існуючої системи мотивації і стимулювання праці персоналу;
- формування стратегії, цілей і принципів політики організації в області мотивації і стимулювання;
- визначення змісту та структури системи стимулювання персоналу;
- розробка системи матеріальної грошової винагороди;
- розробка системи нематеріальної винагороди;
- розробка внутрішніх нормативних документів,
- фіксація системи мотивації і стимулювання персоналу;
- впровадження ефективної системи моніторингу мотивації і стимулювання персоналу.

Розглянуті в роботі [16] деякі вихідні положення системи оптимальної мотивації праці (СОМТ) покладені в основу справедливої системи мотивації праці персоналу, у якій порушення будь-якого з них робить систему мотивації неефективною або навіть шкідливою. Автор стверджує, що СОМТ повинна мати строгу спрямованість та відповідати стратегії кадрового управління. При цьому стратегія кадрового управління повинна вписуватися в загальну стратегію діяльності підприємства. Важливою характеристикою СОМТ є її особливість обліку зовнішніх по відношенню до підприємства умов середовища. До таких належать гуманітарні й технологічні умови:

1. Гуманітарні:

- правові: існуюча законодавчо-нормативна база в сфері трудових відносин;
- економічні: ситуація на ринку праці і загальні економічні умови в державі і регіоні;
- соціальні: прожитковий мінімум, рівень злочинності; перспективність регіону, рівень напруженості, особливості;
- політичні: загальнополітична обстановка в регіоні.

2. Технологічні:

- соціо-культурні: культурні традиції і норми поведінки;
- екологічні: екологічна ситуація, особливо, при несприятливій екологічній обстановці.

Система забезпечує адекватну мотивацію працівника до праці на підприємстві і безпосередньо до кола посадових обов'язків персоналу.

Враховується і заохочується праця такого працівника, який цінний для підприємства. У силу високих вимог до СОМТ рішення системою завдань спрямовані на: підтримання необхідної продуктивності; підвищення продуктивності; підтримання і вдосконалення норм підприємства.

Структура СОМТ спирається на три типи діяльнісної поведінки працівників (індивід, суб'єкт і особистість) і на нормативну сутність будь-якої діяльності. Їх інтеграцією створюється універсальна трьохблочна структура системи оптимальної мотивації праці, наведена на рисунку 1.

Перший мотиваційний блок СОМТ (1) відображає індивідний аспект і обслуговує загальну зацікавленість до праці залученого працівника. Другий мотиваційний блок СОМТ(2) відповідає за суб'єктний аспект і обслуговує виконавську дисципліну, продуктивну нормативну зацікавленість і активність працівника. Третій мотиваційний блок СОМТ(3) працює на особистісний аспект. Його функція полягає в управлінні мотивацією працівника, спрямованої на раціоналізацію (творчість, інноваційність) та активність своєї праці.

Три введених блоки утворюють стійкий базис, на якому дослідники рекомендують створення системи мотивації персоналу. Ключове значення в роботі відводиться основним принципам і правилам оптимального механізму стимулювання праці.

Два правила надають ефект всієї системи, а саме: «Правило заохочення нормативної віддачі сил і дисципліни» і «Правило заохочення раціоналізаторської активності».

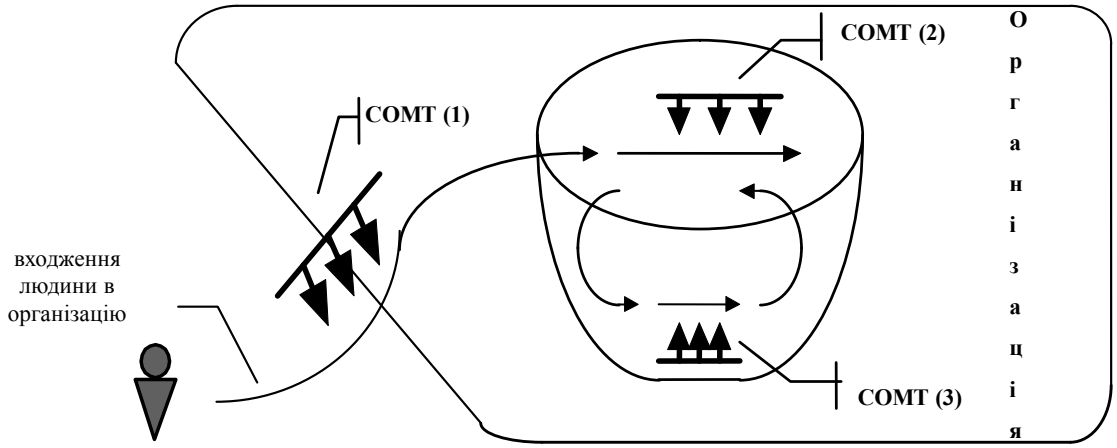

Рис. 1. Універсальна трьохблочна структура системи оптимальної мотивації праці

Перше «Правило заохочення нормативної віддачі сил і дисципліни». стимулює виконавську дисципліну та активність виконання поточних завдань відповідно до функціональних вимог працівника. Це «Правило» заохочення нормативної віддачі сил і дисципліни включає в себе дві складові МОСТ (1 "+") і МОСТ (1 "-"). МОСТ (1 "-") – містить в собі умови, спрямовані на корекцію працівника, порушує загальну дисципліну, виробничі, технологічні та позиційні норми. МОСТ (1 "+") – містить у собі умови, спрямовані на заохочення працівника згідно різних форм: вимог дисципліни, корпоративної культури, виробничих та технологічних норм, нормативного рівня інтенсивності праці працівника. Друге «Правило заохочення раціоналізаторської активності» полягає у стимулюванні творчої та інноваційної активності працівника, його участь у нормативній організації праці. Іншими словами, це стимулювання дій співробітників, спрямованих на вдосконалення норм і розвиток підприємства. У зв'язку з цим доцільно оклад працівника робити як мінімум двохскладовим: оклад (100%) = тариф (60-70%) + ВВ (30-40%) (виплата відповідності).

Основні аспекти стимулювання представляються суворо прописаними постулатами:

- робота виконавця у суворій відповідності з приписами завдання або норми → тариф "+" виплата відповідності;
- відхилення від норми, яке забезпечує раціоналізацію своїх дій для організації → доплата (бонус);
- відхилення від норми, що має негативний характер для підприємства;
- порушення норм без істотного збитку підприємству → тариф;
- порушення норм з нанесенням шкоди підприємству → тариф за вирахуванням утримання (штрафи) невідповідності;
- вироблення раціональної пропозиції працівником → прогрес-бонус.

Принципам оптимального механізму стимулювання праці додані наступні відповідності:

- обслуговування адекватного самовизначення працівника до праці;
- визнання справедливим співробітниками організації;

- підтримка високого ступеня задоволеності співробітниками свого матеріального і морального становища;

- зміни повинні проводитися спеціальною комісією в явній формі для всіх співробітників;

- зміни повинні проводитися у відповідності з затвердженою схемою внесення змін.

Механізм оптимального стимулювання повинен володіти потенціалом змінності. З цією метою він повинен бути:

- чутливим до умов всередині та за межами підприємства, володіти здатністю гнучкого і адекватного реагування на зміни зовнішніх і внутрішніх умов різного роду.

- переглянутим з затвердженою періодичністю на предмет відповідності зміненим зовнішнім і внутрішнім умовам.

Він може зазнавати змін у відповідності з критеріями: поступовості; збереження позитиву і усунення негативу; стратегічної та тактичної виправданості. Базові елементи побудови оптимального механізму стимулювання праці розбиваються на константну та змінну складові. Ці частини в свою чергу можуть включати в себе різні складові.

Константна частина оплати праці є консервативно-константною (КК) частиною оплати праці. В цьому випадку присутній базово-посадовий оклад (ставка) виплачується за виконання своїх посадових обов'язків. Розмір тарифної ставки переглядається комісією, що збирається з періодичністю один раз в рік, за виключенням, наприклад надзвичайної, інфляційної ситуації. Характерною особливістю КК оплати праці є її незалежність від обсягів виконаної роботи. КК виплачується в обов'язковому порядку, в договірному обсязі у разі відпрацювання запланованого часу за винятком грубого порушення нормативних вимог дисципліни і заподіяння матеріального збитку. Річна константна частина оплати праці - додаткова винагорода працівнику, що зростає з плином часу його роботи в даній організації: доплата за вислугу років (регулюється щорічно). Дана доплата вимірюється у відсотках від базової ставки. Величина відсотка доплати за вислугу років повинна бути строго фіксована і носити загальний для всіх працівників організації характер. Винагорода за вислугу років може вимірюватися не тільки в грошовій формі, але і в будь-якій іншій цінній для працівника матеріальній формі.

Константно-змінна частина оплати праці - виплата відповідної винагороди працівнику, що здійснюється при виконанні планових показників у разі відсутності дисциплінарних стягнень, нарікань з боку керівництва, заподіяння шкоди матеріальним цінностям підприємства. До статично-змінної частини оплати праці відносяться щомісячна, щоквартальна і річна премії. Константність даного елементу оплати праці полягає в тому, що працівник обов'язково отримує цю частину, якщо він відповідав функціональним і посадовим вимогам.

Змінна частина оплати праці поділяється на:

- преміальну систему для виконавчих ланок – «БОНУС» (оперативний рівень);

- преміальну систему для вищої управлінської ланки та вищих службовців (стратегічний рівень) – «ТАНТЬЄМА»;

- преміальна система для середнього управлінської ланки (тактичний рівень) – «БОНУС-ТАНТЬЄМА»;

- преміальна система, стимулююча прогресивні для організації нововведення – «ПРОГРЕС – БОНУС» (ПБ) («площина» раціоналізації).

Визначимо значення введених одиниць системи стимулювання праці.

«БОНУС» - додаткова винагорода працівника, яка виплачується за фактом (підтвердженим актом або накладною і рахунком-фактурою) або раз на місяць, або раз у квартал за результати його діяльності, значущі для організації, і в силу різної специфіки діяльності представників різних професій і спеціальностей поділяється на такі складові:

- комерційну (для працівників комерційної ланки підприємства);

- виробничу (для працівників виробничої ланки підприємства);

- сервісну (для працівників ланок, які обслуговують базовий процес на підприємстві).

Крім того, «БОНУС» може бути Особистий і Командний. Особистий «БОНУС» (ОБ) - винагорода, заохочує високі індивідуальні заслуги працівника у справі вирішення стратегічних і тактичних завдань підприємства (досягнення більш високих індивідуальних результатів, внесок у зниження витрат виробництва, збільшення обсягів реалізованої продукції/послуги, економію ресурсів). Командний «БОНУС» - преміальна винагорода групи за досягнення цілей свого підрозділу, стратегічно або тактично значущих для підприємства в цілому. «ТАНТЬЄМА» - додаткова винагорода (премія) для представників вищої управлінської ланки, яка виплачується за внесок керівника на стратегічному (принциповому) рівні в суттєве підвищення загального прибутку підприємства, просування і закріплення нового товару/послуги на ринку, успішну реалізацію стратегічних установок, істотне зниження величини витрат виробництва, значну економію ресурсів, підвищення ефективності виробництва. Механізми розрахунку преміювання для працівників кожної з цих ланок, природно, повинні бути різні, в силу принципової відмінності специфіки їх діяльності. Механізм стимулювання менеджерів середньої ланки досі залишається проблемною зоною пошуку. Для зняття цієї проблеми В.Н.Верхоглазенко у своїй роботі [16] запропонував синтетичний підхід до преміювання середніх менеджерів. Премія середнього менеджменту розглядається як преміальна винагорода середнього складу менеджерів і складається з двох основних частин - Командного «БОНУСУ» та «ТАНТЬЄМИ», за успішної діяльності керованого підрозділу в рамках стратегії підприємства. Іншими словами по частинах:

1. Перша частина «БОНУС-ТАНТЬЄМІ» черпається з Командного «БОНУСУ»;
2. Друга частина в «БОНУС-ТАНТЬЄМІ» поповнюється за рахунок «ТАНТЬЄМИ».

Частина Командного «БОНУСУ» в «БОНУС-ТАНТЬЄМІ» середнього керівника обчислюється як фіксований (раніше узгоджений) відсоток від Командного «БОНУСУ» (величина одержуваного бонусу, як правило, не перевищує мінімального рівня бонусу виконавців). «БОНУС» середньому керівнику спрямований на стимулювання організаційно-управлінської роботи в групі для підвищення ефективності її діяльності. Виплачується не частіше ніж раз у квартал. Дані преміальні не виплачуються середньому менеджеру при низьких показниках діяльності ввіреного йому підрозділу. Частина «ТАНТЬЄМИ» в «БОНУС-ТАНТЬЄМІ» середнього керівника визначається як фіксований відсоток, обчислюваний від чистого річного прибутку підприємства (величина одержуваної «ТАНТЬЄМИ», як правило, не перевищує мінімального рівня тантьєми вищих керівників). Дана премія стимулює тактичну відповідність роботи керованого підрозділу стратегічним над завданням підприємства. «ТАНТЬЄМА» середньому керівнику не виплачується або у разі мінімальності прибутку за підсумками за рік, або при розходженні тактики роботи його підрозділу зі стратегією підприємства. Подвійне джерело преміального фонду середнього менеджменту, за умови підбору оптимального співвідношення цих частин, дає можливість стимулювати роботу менеджера, спрямовану на вирішення оперативних і тактичних завдань, стратегічну вписаність роботи керованого підрозділу.

Висновки. Ефективність системи мотивації персоналу може бути досягнута лише у разі індивідуалізації її елементів, забезпечення відповідності винагородження працівника його внеску у зростання продуктивності виробництва. Система мотивації повинна спонукати працівників до творчої активності, прояви ділових та особистісних якостей, формувати адекватне сприйняття мотиваційних заходів підприємства. Ефективна система оцінювання персоналу дозволить установити обґрунтовану диференціацію оплати праці, сприятиме формуванню програм персонального розвитку працівників і пріоритетів стратегії управління персоналом підприємства в цілому.

Анотація

Предметом представленого дослідження є визначення конструкційних основ сучасної системи мотивації та стимулювання праці. Ефективність управлінського впливу на професійну діяльність працівників має спиратись не тільки загальні положення щодо процесів мотивації діяльності, а і враховувати ступінь трудової активності на основі диференційованого підходу до нарахування заробітної плати.

Ключові слова: продуктивні сили, ефективність праці, трудова активність, мотивація, стимулювання, заробітна плата.

Аннотация

Предметом представленного исследования является определение конструкционных основ современной системы мотивации и стимулирования труда. Эффективность управленческого воздействия на профессиональную деятельность работников должна опираться не только на общие положения о процессах мотивации деятельности, а и учитывать степень трудовой активности на основе дифференцированного подхода к начислению заработной платы.

Ключевые слова: производительные силы, эффективность труда, трудовая активность, мотивация, стимулирование, заработная плата.

Summary

The subject of the present study is to determine the structural foundations of the modern system of incentives and motivation. The effectiveness of managerial influence on the professional activities of workers should be based not only on the general provisions of motivation processes, but also take into account the degree of labor activity based on a differentiated approach to payroll.

Keywords: productive forces, labor efficiency, work activity, motivation, promotion, salary.

Список використаних джерел:

1. Армстронг М. Оплата труда: Практическое руководство по построению оптимальной системы оплаты труда и вознаграждения персонала [Текст] / М. Армстронг, Т. Стивенс. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 512 с.

2. Галенко В.П. Управление персоналом и стратегия предприятия / В.П. Галенко. – СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1994. – 320 с.

3. Герчиков В.И. Типологическая концепция трудовой мотивации. Часть 1. [Текст] / В.И.Герчиков // Мотивация и оплата труда. – 2005. – №2. – С. 53-62.

4. Гончаров В.Н. Механизмы реализации основных принципов гумманизации труда и трудовой мотивации: Монография / В.Н. Гончаров., С.И. Радомский. – Донецк: СПД Куприянова. – 2006. – 200с.

5. Друкер П., Питер, Ф. Задачи менеджмента в XXI веке.: Пер. с англ.: Уч.пос. М.: Издательский дом «Вильяме», 2001. – 497 с.

6. Мак Адамс Д. Неденежные формы поощрения: когда и как они работают лучше всего [Електронний ресурс] / Джерри Мак Адамс. – Режим доступу : http://www.management.com.ua/hrm/hrm263.html.

7. Данюк В.М. Менеджмент персоналу: Навчальний посібник / В.М. Данюк, В.М.Петюх, С.О.Цимбалюк та ін.; за ред. В.М.Данюка.–К.:КНЕУ, 2003. – 432 с.

8. Колот А.М. Мотивація персоналу: Підручник / А.М. Колот. – К.: КНЕУ, 2002. – 337с.

9. Куликов Г.В. Японский менеджмент и теория международной конкурентоспособности / Ответ. Ред. И.О. Фаризов. М.: ОАО «НПО «Издательство «Экономика», 2000. – 324 с.

10. Митрофанова Е.А. Вопросы формирования и регулирования рынка труда на уровне региона / Е.А. Митрофанова // Вестник Уральского Университета. – М.: ГУУ. – 2004. – №1. – С. 23-30.

11. Митрофанова Е.А. Исследование влияния мотивации труда персонала на стратегическое развитие организации / Е.А. Митрофанова, И.В.Павлова // Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы управления». – М.: ГУУ. – 2004. – С. 120-125.

УДК 330.341.1

Прохорчук С.В.

ІННОВАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Інноваційна спроможність є невід'ємною складовою конкурентоспроможності підприємств національної економіки в сучасних умовах. У подальшому роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності буде тільки зростати, оскільки буде змінюватись структура світового промислового виробництва на користь високотехнологічних галузей, зокрема під впливом бурхливого розвитку новітніх технології з'являться нові виробництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання інноваційної спроможності країн можна знайти в працях таких вчених як: Б.М. Бажал, З.С. Варналій, В.М. Геєць, В.В. Зянько, І.О.Іртищева, В.П. Мельник, В.Л. Осецький, І.А. Павленко, Л.І. Федулова, А.А. Чухно та ін. Незважаючи на наявність багатьох досліджень з даної тематики, слід відзначити що деякі питання потребують уточнення та подальшого дослідження.

Цілі і задачі статті. Метою цього дослідження є оцінка інноваційної спроможності економіки України на основі дослідження тенденцій інноваційної діяльності України та порівняння рівня її інноваційного розвитку з передовими країнами світу.

Основний матеріал. За останні роки економіка України придбала інноваційний характер, а інновації справді лягли в основу економічного зростання та соціального розвитку країни. Інноваційну спроможність на сучасному рівні необхідно розглядати як невід'ємну складову конкурентоспроможності національної економіки, яка визначається як набір інституцій, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності економіки. Україна представлена у декількох доповідях та індексах, які оцінюють технологічну та інноваційну конкурентоспроможність країн і здійснюють їх рейтингування. Серед них Глобальний індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму у Давосі, Індекс економіки знань Інституту Світового банку та Загальний інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (ЗІІ), що оцінюється компанією EuroINNO за підтримки Єврокомісії.

Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) є на сьогодні найбільш комплексним вимірювачем конкурентоспроможності країн, що узагальнює експертні оцінки більш ніж 1300 незалежних експертів з різних країн і сфер діяльності та дані офіційної статистики країн. ГІК формується на основі розрахунку 12 підіндексів, згрупованих у три групи залежно від домінування факторів розвитку країн: базові умови розвитку, фактори-каталізатори або підвищувачі ефективності та фактори інновацій та розвитку.

За даними звіту Всесвітнього економічного Форуму про глобальну конкурентоспроможність 2010-2011 рр., Україна посідала лише 89-е місце серед 133 країн проти 82-го місця у 2009-2010 рр. (72 місце у 2008-2009 рр.) (рис. 1).[6]

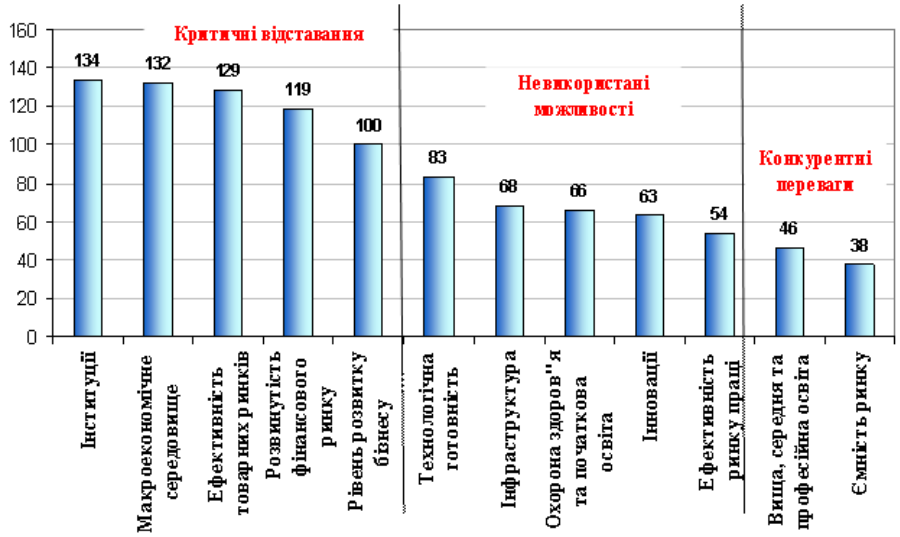

Рис.1. Рейтинги України за 12 складовими Глобального індексу конкурентоспроможності у 2010-2011 р.р.

За ЄІТ Україна знаходиться в останній за рівнем інноваційності - четвертій - групі «країн, що наздоганяють». Порівняно з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від «країн-послідовників» – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн "помірні інноватори" – 1,6 раза (Норвегія – 0,35). З точки зору інноваційного розвитку, Україна знаходиться на рівні Росії та Болгарії. [4]

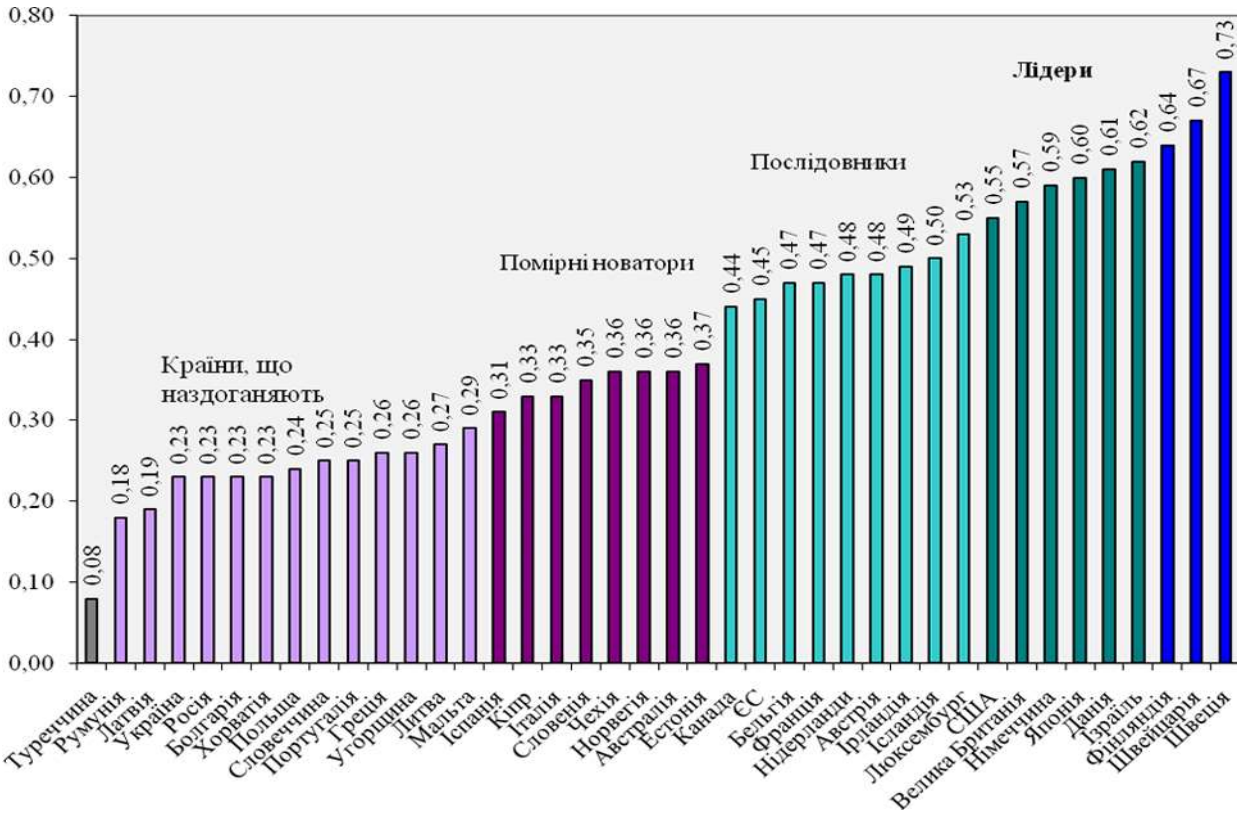

Рис. 2. Загальний інноваційний індекс для України та країн ЄС

Якщо поглянути на нашу державу в координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити якусь суперечливу картину. Наприклад, по Глобальному інноваційному рейтингу, складеному агентством Bloomberg, Україна входить до числа 50 країн - лідерів світу за рівнем інноваційного розвитку (42-е місце за підсумками 2012 р). Найсильнішими сторонами України, з точки зору інноваційності, визнаються: охоплення населення вищою освітою (6-е місце в світі), патентна активність (17-е місце), інтенсивність НДДКР (39-е місце), технологічні можливості промисловості (34-е місце). Єдине, що заважає нашій державі піднятися вище в цьому рейтингу, - підсумкова низька ефективність економіки (69-е місце). [6]

Причини такого парадоксу стають більш зрозумілими, якщо проаналізувати дані інших міжнародних рейтингів. Згідно з оцінками Світового економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79-а позиція за фактором інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2012р). Привертає увагу нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) та факторів підвищення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, все, що стосується людських ресурсів - освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої та наукової інфраструктури - залишається на незмінно високому рівні. [1]

Однак інституційна та організаційна складові, в тому числі залучення компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, мало сприяють перетворенню інновацій в масові та всеосяжні. Таким чином, незважаючи на те, що суспільство створює значний інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, цей потенціал практично не має істотного впливу на економіку. І економічний розвиток продовжується за інерційним сценарієм згідно екстенсивної моделі. [2]

Ще один привід для роздумів: за даними Глобального індексу інноваційності міст 2012-2013 рр., відразу три українські міста потрапили в рейтинг найбільш інноваційних міст світу - Київ, Львів, Одеса. В першу сотню вони, звичайно, не ввійшли, однак зайняли місця в середній групі разом з такими світовими столицями інновацій, як Дублін, Таллінн, Зальцбург, Делі. Це, безумовно, успіх, особливо якщо взяти до уваги, що в попередні роки Київ належав до міст з низьким рівнем інноваційності, а решта українських міст рейтинг взагалі не розглядав. Однак це свідчить про початок інтенсивного руху України в напрямку інноваційного розвитку економіки і суспільства. Адже за той же час, який знадобився Києву, щоб піднятися з нижньої сходинки на середню, інші міста встигли здійснити справжній прорив і стати лідером. [4]

Аналіз світового досвіду свідчить, що в основі інноваційного стрибка більшості країн-лідерів сучасної економіки лежать досить прості і не дуже витратні, з погляду фінансів, рішення. Головний фактор успіху - систематичність і безперервність кроків, спрямованих на стимулювання інновацій.

Результати дослідження оцінки ступеню інноваційної розвиненості країн світу свідчать про те, що Україна за останні декілька років різко піднялася у світовому рейтингу розвитку інновацій.

Практика показує, що мета таких досліджень - оцінити ступінь інноваційної розвиненості країн світу. В цілому рівень розвитку інновацій формується шляхом оцінки 81 показника, об'єднаного в сім компонентів індексу: інститути; людський капітал та дослідження; інфраструктура; рівень розвитку ринку; рівень розвитку бізнесу; результати у сфері знань і технологій; результати в області творчості. Чим вище значення індексу, тим більш розвиненим в інноваційному плані є держава. Окремо наукові експерти оцінюють ефективність проведеної державою політики в галузі інновацій. Її показник формується шляхом співвідношення значень інноваційних результатів і інноваційних витрат. [5]

Згідно з «Глобальним інноваційним індексом - 2013» (GII), опублікованому Корнельським університетом, школою бізнесу INSEAD і Всесвітньою організацією

інтелектуальної власності (ВОІВ), Сполучені Штати Америки повернулися до п'ятірки провідних країн за рівнем розвитку інновацій, Сполучене Королівство піднялося на третє місце, а Швейцарія зберегла своє лідируюче становище. [6]

Незважаючи на економічну кризу, інноваційні процеси продовжують розвиватися. У більшості країн витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи перевищили показники 2008 р., а успішні місцеві центри процвітають. Група країн, що динамічно розвиваються, але з низьким і середнім рівнем доходу, в тому числі Китай, Коста-Ріка, Індія і Сенегал, випередили своїх партнерів по групі, однак не потрапили в число лідерів GII-2013.

Зауважимо, що у 2014 році вище згаданий показник України виявився кращим за останні чотири роки. За останній рік Україна за рівнем розвиненості інновацій піднялася у глобальному рейтингу на вісім позицій і опинилася на 63-му місці серед 143 держав світу, розташувавшись в списку між Бахрейном і Йорданією. [3]

Згідно з підсумками дослідження, четвертий рік поспіль звання найбільш інноваційною країни світу утримує Швейцарія, чиє значення індексу в поточному рейтингу склало 64,8 бала. Трійку держав з найвищим ступенем розвитку інновацій, як і в 2013 р, доповнили помінялися місцями в світовому списку за 2014 рік Великобританія (62,4) і Швеція (62,3). Варто відзначити, що європейські країни окупували сім з десяти рядків глобального рейтингу. Конкуренцію в топ-10 рейтингу їм змогли скласти лише США (60,1), Сінгапур (59,2) і Гонконг (56,8), що опинилися на шостому, сьомому та десятому місцях відповідно. [5; 6]

Значення українського індексу інновацій досягло максимуму останніх чотирьох років і склало 36,3 бали. Цей показник перевищує середнє значення індексу серед держав з рівнем доходу нижче середнього (29,5), але серйозно не дотягує до середньоєвропейського рівня (47,2). Проте варто відзначити високу ефективність інноваційної політики України, за показником якої наша країна розташувалася на 14-му місці серед досліджуваних країн.

Число інноваційних центрів, що динамічно розвиваються, збільшується у всьому світі, незважаючи на складнощі, з якими стикається світова економіка. Подібні центри використовують місцеві переваги з урахуванням глобальних перспектив щодо ринку і талантів. Для національних директивних органів, які прагнуть надати сприяння інноваціям, повна реалізація їх потенціалу в своїх країнах часто виявляється більш перспективним підходом, ніж спроби перейняти успішні інноваційні моделі інших.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблемы. Таким чином, враховуючи отримані результати дослідження міжнародних спостережень та досліджень інноваційної спроможності та технологічної готовності країн світу, можна зробити висновок, що на інноваційний розвиток України впливають певні чинники: низька ефективність державного регулювання та законодавства, складність організації та ліквідації бізнесу, процедур сплати податків, нерозвинутість інфраструктур, низька інтенсивність конкуренції на локальних ринках, відсутність ефективних кластерних структур, низький рівень захисту інвесторів; низька якість державного регулювання економіки України та рівень нормативно-правової бази, у тому числі у сфері інновацій, низька інноваційна готовність підприємств (більшість українських компаній вважають за краще копіювати нововведення, ніж займатися ризикованими та високовитратними науковими розробками) та низький рівень співпраці у дослідницькій діяльності між університетами та промисловістю, слабке ресурсне забезпечення інноваційної діяльності (зокрема, венчурний капітал практично не функціонує), низька кількість патентів та статей у науково-технічних журналах, відсутність ефективно функціонуючих кластерних структур.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасного стану інноваційної спроможності української економіки, враховуючи глобалізаційні процеси. Проаналізовано

присвоєння глобального інноваційного індексу країнам, який розглядається як оцінка інноваційного потенціалу їх національної економіки. В результаті дослідження зроблено висновки про подальші перспективи інноваційної спроможності України.

Ключові слова: інноваційна здатність, інноваційна діяльність, інноваційно-активні підприємства, інноваційна продукція, рейтинги інноваційної спроможності країн.

Аннотация. Статья посвящена исследованию современного состояния инновационной способности украинской экономики, учитывая глобализационные процессы. Проанализировано присвоение глобального инновационного индекса странам, который рассматривается как оценка инновационного потенциала их национальной экономики. В результате исследования сделаны выводы о дальнейших перспективах инновационной способности Украины.

Ключевые слова: инновационная способность, инновационная деятельность, инновационно-активные предприятия, инновационная продукция, рейтинги инновационной способности стран.

Annotation. The article investigates the current state of innovation capabilities Ukrainian economy, including globalization. Analyzed assignment Global Innovation Index countries, seen as evaluation of innovative potential of the national economy. The study conclusions about future prospects innovation capability Ukraine.

Keywords: innovation capacity, innovation, innovation-active enterprises, innovative products, innovative capacity ratings countries.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення / З.С.Варналій, О.П. Гармашова. — К.: Знання України, 2013. — 387 с.

2. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська, С.В. Давиденко, В.А. Комаров; Національний ін-т стратегічних досліджень; за ред. Я.А. Жаліло. — К.: Знання України, 2005. — 388 с.

3.Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / [відпов. за випуск І. В. Калачова]. — К.: Інформаційно-видавничий центр держкомстату України, 2013. — 305 с.

4. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України [аналітичні матеріали] / ред. І. Єгоров [та ін.]. — К. : Фенікс, 2011. — Т. 1. — 214 с.

5. The Global Innovation Index: Stonger Innovation Linkages for Global Growth [Електронний ресурс] // World Intellectual Property Organization; INSEAD :[сайт]. — Режим доступу: http: // www.wipo.int / freepublications / en / economics/gii_2013.pdf . — Назва з екрана.

6. The Global Competitiveness Report 2011–2012 [Електронний ресурс] // World Economic Forum: [сайт]. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/ docs/ WEF_GCR_Report_2011-12.pdf (22.07.12). — Назва з екрана.

УДК: 332.146.2:004.77

Бавико О.Є.

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Формування мережевої економіки відбувається випереджальними по відношенню до інших соціально-економічних процесів темпами, на фоні експонентного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Одним з головних імперативів сучасних процесів соціально-економічного розвитку виступає їх інноваційність на технологічному та організаційному рівнях. Ці характеристики сучасного регіонального менеджменту діалектично взаємопов'язані в його практиці, оскільки, нові технологій трансформують реальність, а от же і управлінську практику, з іншого боку, саме впровадження новітніх організаційних форм відповідає основному постулату кібернетики про відповідність параметрів керуючої системи ті її об'єкта. На сучасному етапі розвитку економіки відбувається трансформація організаційних механізмів координації економічної діяльності, впровадження мережевих моделей, як на рівні принципів організації, так і в якості її засобів, на основі віртуального середовища Інтернет. Саме використання віртуального середовища виступає в якості сучасного засобу інтенсифікації трансферу знань. Завдяки вільному доступу до каналів комунікації, можливості передачі великих обсягів інформації, роботі в режимі он-лайн, постійному характеру віртуальної взаємодії, на основі інформаційно-комунікаційних технологій формується незалежний від фізичного розташування суб'єктів, простір обміну знаннями, який необхідно розглядати як основу віртуального механізму координації розсіяного знання.

Таким чином, в практиці регіонального менеджменту набувають актуальності проблеми впровадження віртуальних механізмів організації соціально-економічної взаємодії між всіма суб'єктами території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зростаюча значимість мережевих відносин, які розвиваються на фоні переходу до постіндустріальної цивілізації відображається у великій кількості відповідних досліджень вітчизняних науковців, які здійснюються в контексті таких, що стали класичними з цієї проблеми, робіт Р. Вайбера, Б. де Лона, Джона В., М. Кастельса, К. Келлі, Ф. Котлера, А. Маршалла, І. Прігожина.

На вирішальний вплив інформаційних технологій щодо розвитку нових механізмів організації економічних відносин, зокрема і мережевої економіки вказують вітчизняні дослідники Т.В. Дзякун [3], Г.В. Жаворонкова [4], А.Є. Литвин [6], Л.П. Марчук [7], В. Плескач [8].

Мережеві організації, що являють собою систему горизонтальної координації діяльності економічних суб'єктів, у якості основного фактору сучасного економічного розвитку визначають у своїх роботах С.А. Бульба [1], А.А. Гриценко [2], Д. Русак, Є. Говорун [9] та ін.

Прискорений розвиток галузей «ядра» п'ятого технологічного укладу у розвинених країнах детермінує подальшу реорганізацію організаційних механізмів координації економічної діяльності. З'являються, вже згадані інноваційні форми віртуальних підприємств та різноманітних видів краудсорсингу.

Формування концепції віртуального підприємства розпочалося приблизно 20 років назад з публікації монографії У. Девідоу і М. Мелоуна «Віртуальна корпорація» [11]. Поняття краудсорсингу в перше було застосовано у 2006 році, журналістом Дж. Хауі у статті «The Rise of Crowdsourcing» [13].

Постановка завдання. В контексті проблем розвитку регіонального менеджменту, основними цілями представленої статті визначено:

- аналіз та визначення сутності, механізму, факторів економічної ефективності засобів краудсорсингу, як інноваційних механізмів організації соціально-економічної взаємодії;

- розробка методики інноваційного розвитку регіону, як елементу регіонального менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність інтенсифікації інноваційного розвитку, як однієї з головних умов модернізації регіонального економічного простору, вимагає використання нових можливостей, спричинених розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

По-перше, стратегічне визнання та врахування факту перетворення віртуального середовища Інтернет у глобальну ділову мережу, фактор виробництва та новий інститут економічного розвитку, що відкриває нові можливості для реалізації інноваційного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності регіонального економічного простору.

По-друге, Інтернет вирівнює умови міжнародної конкуренції для великих і малих компаній. Відповідний феномен знайшов своє відображення у «парадоксі Нейсбітта»: «Чим вище рівень глобалізації економіки, тим сильніше її дрібні учасники» [12]. Парадокс Нейсбітта має кілька аспектів. В умовах розвитку сучасних технологій, транснаціональні корпорації змушені персоналізувати свої товари й послуги, тобто діяти як невеликі компанії, і навпаки малі компанії можуть розширювати свою діяльність, збільшуючи збутові ареали до міжнародних масштабів на основі налагоджених систем глобальних поставок.

По-третє, новою організаційною можливістю для регіонального менеджменту виступає загальна зв’язаність людей мобільним зв’язком і соціальними мережами. Усі сфери життя, починаючи з особистого і закінчуючи економічною діяльністю окремих фірм, регіонів та країн змінюються, опиняючись розміщеними у віртуальному просторі і глобальних соціальних мережах.

В європейських країнах набули поширення державні соціальні мережі з використанням геоінформаційних систем, що забезпечують зворотний зв’язок урядових структур з громадянами, за їхньою допомогою люди можуть вказати місце розташування на карті визначеної проблеми, повідомити про правопорушення, прийняти участь у голосуванні з питань соціально-економічного розвитку.

Використання соціальних мереж одержало широке розповсюдження у бізнес-середовищі для вирішення маркетингових завдань розвитку багатьох галузей від текстильної промисловості, IT, банківського сектору, закладів харчування до автомобільної і навіть військової галузі. Наявний досвід доводить, що за допомогою мережевого спілкування можна ефективно вирішувати завдання будь-якої складності.

Основною характеристикою інноваційних підходів до організації соціально-економічної взаємодії є впровадження технологій краудсорсингу, за допомогою яких формуються своєрідні надструктурні утворення без чітких зовнішніх і внутрішніх границь та ієрархій.

Термін краудсорсинг (від англ. crowd – натовп і sourcing – джерело, використання ресурсів) означає передачу окремих виробничих функцій невизначеному колу осіб, що об’єднані віртуальним середовищем, на підставі публічної оферти, яка не передбачає укладання трудового договору. При цьому використовуються колективний інтелект і синергія взаємодії великої кількості людей. Краудсорсинг дозволяє агрегувати інформацію, досвід, думки, прогнози, уподобання й оцінки, та на цій основі продукувати нові ідеї і приймати маркетингові рішення. Методи краудсорсингу успішно використовують компанії Nike, Pepsi, Starbucks, Ford, P&G та ін., для розробки дизайну товарів, створення рекламних продуктів, здійснення наукових досліджень. В багатьох країнах технології краудсорсингу використовуються для оптимізації діяльності органів

державної влади та місцевого самоврядування (обговорення законодавчих ініціатив, визначення проблем соціально-економічного розвитку).

Механізми роботи відповідних проектів дуже схожі: в Інтернеті (на окремому спеціалізованому сайті або сторінці організатора) розміщується інформація про завдання та цілі, які ставляться перед волонтерами. Усі бажаючі залишають свої ідеї та пропозиції (рішення завдань). Журі (самі волонтери, рада експертів, або представники установи, компанії-організатора) оцінює отриману інформацію й вибирає найбільш популярну ідею, яка у підсумку реалізується. До переваг краудсорсинга, окрім налагодження зворотного зв'язку з цільовою аудиторією, належать економія часу і фінансових ресурсів. За кілька місяців і десятків тисяч доларів часто реалізуються проекти, на які при звичайних процедурах у компанії пішли б роки й мільйони інвестицій.

Мотивацією участі людей у проектах краудсорсингу є самореалізація, лідерство, визнання з боку колег, бажання поліпшити якість товарів, робіт, послуг. Матеріальна винагорода при цьому або взагалі не передбачається або приймає форму участі в доходах, фіксованого призу за кращі ідеї або разові премії у відповідності зі значимістю пропозицій. Можлива також реальна або віртуальна монетизація активності учасників на спеціалізованих біржах ідей з купівлею-продажем акцій ідеї, за допомогою якої оцінюється її потенціал.

Вироблені за допомогою краудсорсингу інноваційні рішення компаній більш привабливі для споживачів, оскільки вони приймають участь у створенні кінцевого продукту (мотиваційний фактор участі в управлінні). В результаті використання краудсорсингу поступово стираються грані між традиційними векторами інформаційних потоків, трансформуючись убік відкритих консультацій, координації розсіяного знання, взаємного визнання досвіду, пошуку шляхів взаємодії між компанією, співробітниками, споживачами й постачальниками.

На підтвердження ефективності краудсорсингу спеціалісти наводять ряд прикладів успішної реалізації подібних проектів за кордоном. Ці приклади ілюструють наступний за синтелектуальним краудсорсиногом етап розвитку – соціальна організація.

Трансформація краудсорсингу в соціальну організацію відбувається на тлі намагання великих сучасних компаній залучити своїх співробітників до вирішення проблем подальшого розвитку на основі внутрішніх соціальних мереж. Одним з прикладів успішної розбудови та функціонування соціальної організації є досвід страхової компанії Allstate (США), що поєднала близько 70 тис. її співробітників.

Проект здійснювався у декілька етапів: перший – створення внутрішньої соціальної мережі компанії; другий – підготовка програмного забезпечення й розміщення завдань у соціальній мережі; третій – збір ідей, провокація обговорення, фільтр вдалих і невдалих рішень; четвертий – виїзні мозкові штурми із кращими креаторами, які були відібрані після третього етапу; п'ятий – поєднання управління ідеями із захоплюючою грою (гейміфікаця).

На кожному етапі вирішувався ряд завдань, серед яких об'єднання співробітників, пошук кращих ідей і креативних людей, підвищення економічних показників, розвиток командного духу та ін. Методи залучення співробітників передбачали грошові винагороди, підвищення по службі або соціальний ліфт, створення ігрової, азартної атмосфери, захоплюючі виїзні групи.

Впровадження краудсорсингу у вигляді соціальної організації забезпечило компанії Allstate лідерство серед страхових компаній практично у всіх номінаціях та входження до ТОП-100 самих бажаних роботодавців серед усіх компаній США.

В Україні на сьогоднішній день краудсорсинг знаходиться на початковій стадії розвитку і представлений лише його різновидом – краудфандінгом, що представляє собою колективне співробітництво людей, які добровільно об'єднують свої гроші через Інтернет для надання підтримки іншим людям та організаціям. У чистому вигляді механізм краудфандінгу було започатковано у межах проекту «Спільнокошт» на сайті «Велика

Ідея». Цікавим є той факт, що сам проект «Спільнокошт» був організований на основі краудфандінгу. За даними сайту «Велика ідея» на підтримку цього проекту було зібрано 38260 грн. [10]. Існують також проекти, які мають спільні з краудфандінгом риси. Це «Українська біржа благодійності», організована Фондом Віктора Пінчука та «X-Ideas» від «Nescafe». На «Українській біржі благодійності» можна пожертвувати певну суму на «добру справу», переважно, на благодійність. «X-Ideas» та «Велика ідея» надають можливість представити свою ідею і отримати грант на її реалізацію [5].

Конвергенція соціальних і бізнес-мереж, відкриває нові можливості для вирішення актуальних проблем регіонального розвитку на основі використання технологій краудсорсингу та формування комплексної інфраструктури інноваційного розвитку територій.

На основі відповідних технологій розроблено спеціальну методику інноваційного розвитку регіону, яка складається з чотирьох етапів: формування кооператійних зв'язків у кластері інноваційного розвитку, стійкого кадрового забезпечення, інфраструктурного забезпечення в режимі «єдиного вікна», інтеграції у міжнародний поділ праці та глобальні інноваційні процеси. У результаті реалізації методики формується інфраструктура, що забезпечує повний цикл супроводу інновації від глобальної креативності до міжнародного маркетингу і вирішення виробничих завдань.

На кожному етапі здійснення методики формування інфраструктури інноваційного розвитку передбачається застосування інструментів краудсорсингу, що об'єднані у межах відповідного алгоритму. Перший етап алгоритму використання краудсорсингу передбачає визначення цілей проекту. Цілями краудсорсингу можуть бути проведення «мозкового штурму», експертизи для розв'язання проблем, що складають зміст основних етапів методики, забезпечення глобальної й локальної комунікації суб'єктів економічної діяльності, їхньої участі у виробленні стратегії та пошуку необхідних ресурсів розвитку, формування «зворотного зв'язку» з системою органів державної влади та місцевого самоврядування.

На наступному етапі відбувається вибір онлайн-платформи та інструментів краудсорсингу. Відповідна платформа може бути як закритою, внутрішньою системою, що доступна тільки для ідей і знань співробітників компанії, їх клієнтів і постачальників, так і повністю відкритим для інновацій та інших форм участі електронним майданчиком. Основним критерієм відбору онлайн-платформи виступають її функціональні характеристики (галузева спрямованість, види інструментів краудсорсингу, характеристики онлай-співтовариства, візуалізації результатів, наявність мобільних комунікацій і т.п.).

На третьому етапі засобами інформування, мотивації, фільтрації, формується онлайн-співтовариство. При цьому, в якості основних умов ефективності краудсорсингу слід виділити масовість і незалежність учасників, їх децентралізацію в просторі, різнорідність учасників (за досвідом, віком, соціальним статусом), прозорість дій користувачів, наявність відкритого доступу до історії проекту та всього процесу одержання кінцевого результату, використання мотиваційних чинників. Особливе значення має максимальне спрощення процедури приєднання до онлайн-співтовариства та подальшої взаємодії з ним. В цьому контексті, доцільно використовувати вже існуючі міжнародні та національні онлайн-платформи краудсорсингу.

На четвертому етапі, у відповідності з виробленими раніше правилами, відбувається запуск онлайн-платформи краудсорсингу й управління її роботою (формування тем, визначення експертів, модерування пропозицій і коментарів).

На п'ятому етапі відбуваються аналіз та відбір запропонованих співтовариством пропозицій, нагородження переможців, ухвалюється рішення про закінчення або продовження роботи проекту.

Не менш важливим за генерацію нових ідей виступає їх подальша реалізація, перетворення в інновацію та готовий продукт або послугу. На шостому етапі формуються

алгоритми організації та здійснення нових бізнес-проектів, впровадження нових технологій для розвитку соціально-економічної інфраструктури, підвищення комфортності проживання.

Реалізація алгоритму використання краудсорсинга передбачає постійну оцінку соціально-економічної ефективності за критеріями відповідності результатів поставленим цілям інноваційного розвитку та формулювання подальших цілей стратегічного розвитку регіонального економічного простору.

Висновки з даного дослідження. Умовою успішної модернізації регіональної економіки в умовах розбудови постіндустріальної цивілізації, що характеризується надвисоким ступенем ентропії, виступає впровадження віртуальних форм координації економічної діяльності – віртуальних підприємств та краудсорсингу, основою функціонування яких виступає віртуальне середовище Інтернет.

Гнучка, адаптивна, динамічна, мережева структура віртуального підприємства дозволяє вирішувати питання обмеженості фінансових ресурсів та конкурентоспроможності окремих суб'єктів економічної діяльності. Результатами застосування інструментів краудсорсингу для формування інфраструктури інноваційного розвитку регіонального економічного простору виступають: налагодження зворотного зв'язку з населенням регіону, активізація державно-приватного партнерства у сфері інноваційного розвитку, досягнення консолідації інтересів на різних бюджетних рівнях, залучення необхідних людських, інноваційних та інвестиційних ресурсів для модернізації економіки, інтеграція у систему міжнародного розподілу праці та міжнародний інноваційний простір, підвищення комфортності проживання на території.

Анотація

У статті розглянуто наукові основи організаційної модернізації регіонального менеджменту в умовах формування мережевої економіки. Представлено методику інноваційного розвитку регіону, організаційна основа якої базується на технології краудсорсингу.

Ключові слова: регіональний менеджмент, віртуальні механізми координації, модернізація, краудсорсинг, краудфандінг.

Аннотация

В статье рассмотрены научные основы организационной модернизации регионального менеджмента в условиях формирования сетевой экономики. Представлена методика инновационного развития региона, организационная основа которой базируется на технологии краудсорсинга.

Ключевые слова: региональный менеджмент, виртуальные механизмы координации, модернизация, краудсорсинг, краудфандинг.

Summary

The article reviews the scientific basis of organizational modernization of regional management in the emerging network economy. Techniques of innovative development of the region, the organizational basis of which is based on the technology of Crowdsourcing.

Keywords: Regional management, virtual coordination mechanisms, modernization, Crowdsourcing, kraudfandinh.

Список використаних джерел:

1. Бульба С.А. Економічна сутність підприємницьких мереж / С.А. Бульба // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 11 (113). – С. 78-82.

2. Гриценко А.А. Иерархия и сетевые структуры в институциональной архитектонике экономических систем / А.А. Гриценко // Научные труды ДонНТУ. – Серия экономическая. – 2010. – Вып. 31-1. – С. 51-55.

3. Дзякун Т.В. Формування та розвиток мережевої економіки : автореф. дис. … канд. экон. наук / Т.В. Дзякун. – К., 2011. – 22 с.

4. Жаворонкова Г. В. Розвиток інноваційних інформаційно-комп'ютерних технологій в Україні / Г.В. Жаворонкова, І.О. Борисюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 3. – С. 68-72.

5. Краудфандінг – нове джерело еко фінансування / А. Шевченко. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.climateinfo.org.ua/content/kraudfanding-nove-dzherelo-eko-finansuvannya.

6. Литвин А. Є. Особливості розвитку галузі інформаційних технологій / А. Є. Литвин // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 11 (125). – С. 300-307.

7. Марчук Л.П. Сучасна інформатизація суспільства та її вплив на інформаційні процеси / Л.П. Марчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2012. – № 1 (65). – С. 37-44.

8. Плескач В. Проблеми становлення електронних ринків в умовах розвитку інформаційного суспільства / В. Плескач // Науково-технічна інформація. – 2008. – № 2. – С. 45-48.

9. Русак Д.М. Передумови створення нової мережевої моделі управління сучасними корпораціями / Д.М. Русак, Є.П. Говорун // Вісник Донецького національного університету, серія: Економіка і право. – 2009. – № 1. – С. 326-328.

10. Що таке Спільнокошт? [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://biggggidea.com/spilnokosht/.

11. Davidow W., Malone M. The Virtual Corporation: Structuring and Revitalizing the Corporation for the 21st Century. – New York: Harper Collins. – 1992.

12. Naisbitt J. Global paradox: the bigger the world economy the more powerful its smallest players. - N.Y., Morrow, 1994.

13. Howe J. «The Rise of Crowdsourcing» / Jeff Howe // Wired. (June 2006). [Електронний ресурс]. Режим доступу:
http://www.wired.com/wired/Archive/14.06/crowds.html.

УДК: 631.1.027:338.432

Кузькіна Т.В., Правоторов С.Б.

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ АГРОМАРКЕТИНГУ ЯК БАЗОВОЇ РИНКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Розкриття сутності маркетингу (агромаркетингу) та розвиток його окремих теоретичних положень є надзвичайно актуальним. При цьому пріоритетним є питання актуалізації маркетингу як такого в аграрній сфері в принципі.

Огляд останніх досліджень. Дослідженням цієї теми займалися І. Соловйов, П. Островський, О. Єранкін , Є. Сєрова , С. Близнюк, В. Андрійчук, Т. Дудара, В. Зіновчук, Дж. Ула, Р. Бренсов, В. Власов, Л. Карданова, І. Кириленко, Р. Коулз, Д. Норвелла та інші вчені. Спільним у поглядах є те, що застосування маркетингу може стати ефективним інструментом регулювання діяльності підприємств агросфери в умовах ринкового середовища. Проте існують розбіжності в підходах до трактування сутності поняття «агромаркетинг».

Формування завдання дослідження. Аграрна сфера України знаходиться в стані переходу до відносин, які базуються на ринкових засадах. Сучасна економічна наука володіє широким арсеналом методів, засобів та інструментів регулювання. Проте стрімкий розвиток ринкового середовища, динамічна його зміна, вплив процесів глобалізації вимагають перегляду та використання в діяльності підприємств у нових вимірах традиційних підходів, виявлення нових аспектів, на які, в першу чергу, необхідно звернути увагу, та поєднання їх для досягнення максимальної ефективності будь-якої галузі. При цьому досягти позитивної динаміки розвитку можливо лише за умови комплексного підходу.

Виклад основного матеріалу. В Україні з 90-х років XX ст. маркетинг є ключовою концепцією у побудові взаємовідносин між виробниками і споживачами в умовах ринку. У промисловості, на відміну від агропромислового комплексу (АПК), маркетинг розглядається як необхідний інструмент вивчення усіх сторін діяльності організацій та установ на промисловому ринку [1].

В літературі зустрічаються різні трактування сутності «агромаркетингу». Наприклад, «агромаркетинг – це сукупність всієї ділової активності, яка супроводжує потік продовольчих товарів та послуг від початку сільськогосподарського виробництва до груп споживачів» [1]; агромаркетинг як складова системи агробізнесу і функції маркетингу. Різні підприємницькі структури, що сприяють такому поєднанню, утворюють комплекс економічних відносин, який називають аграрним маркетингом» [2].

Деякі автори акцентують увагу на тому, що агромаркетинг відрізняється від промислового, комерційного, банківського і інших видів маркетингу. Це визначається особливостями сільського господарства: залежністю результатів від природних умов, роллю і значенням товару, різноманітністю форм власності неспівпаданням робочого періоду і періоду виробництва, сезонністю виробництва і отримання продуктів, різноманіттям організаційних форм господарювання і їх діалектикою, зовнішньоекономічними зв'язками, участю державних органів в розвитку АПК і його галузей. Природні і економічні процеси в агробізнесовій діяльності інтегруються і утворюють особливі умови для виробництва і організації маркетингу [2]. На нашу думку, у вищенаведеному визначенні мова йде про маркетингове середовище, а особливості середовища притаманні будь-якій сфері і будь-якому виду діяльності.

Дослідження авторів публікації дозволяють стверджувати, що на практиці такий підхід до маркетингу в аграрній сфері України найбільш розповсюджений. Умовно називають його «пасивним» маркетингом. В літературі зустрічається підхід, коли головним завданням агромаркетингу визначається «активний вплив на ринок і попит на продукцію агропідприємств» [3]. Відзначимо, що таке завдання за своєю суттю перегукується з концепцією інтенсифікації комерційних зусиль, коли продавець намагається за будь-яких умов здійснити продаж. За такого підходу потреби споживачів вивчаються і задовольняються досить поверхнево, тому маркетинг при такому підході не використовується.

Ми розглядаємо агромаркетинг як комплексне поняття. Так, наприклад, систему агромаркетингу необхідно розглядати як важливу складову, сформовану із п’яти взаємодоповнюючих підсистем: інформаційного забезпечення, агромаркетингових досліджень, управління агромаркетингом, інфраструктури агромаркетингу, стратегічного і оперативного управління [4]; комплексним можна вважати підхід, коли роль маркетингу вбачається у ефективному задоволенні потреб підприємств в реалізації маркетингової діяльності. Соловйов І.О. розглядає агромаркетинг як комплексно-системний метод вирішення проблем організації, який охоплює всі стадії процесу «виробництво – розподілення (обмін) – споживання» [1] та акцентує увагу на тому, що в ринкових умовах повномасштабна ефективна реалізація потенціалу маркетингу можлива тільки за умови оптимального поєднання ринкового саморегулювання і важелів та інструментів державного регулювання, що обґрунтовано дозволить сформувати сприятливі умови

господарювання для аграрних підприємств та інших суб'єктів ринку. Такий підхід, на нашу думку, є найбільш обґрунтованим.

Аналіз підходів до сутності поняття агромаркетинг дозволяє запропонувати власне бачення, в якому на перший план висувається необхідність реалізації саме засад маркетингу в агросфері: агромаркетинг – це діяльність, що направлена на реалізацію концепції маркетингу на всіх етапах відтворення продукції підприємства з пріоритетом максимального застосування саморегулюючого механізму ринку. Загальна концепція маркетингу має бути повністю застосовуваною у аграрному виробництві, проте як і в будь-якому виді економічної діяльності має типові особливості:

- об'єктом маркетингу є товар першої життєвої необхідності, отже, необхідно своєчасно, в потрібному об'ємі і асортименті, з урахуванням віку, статі, національних традицій, стану здоров'я споживачів задовольняти їх потреби і інтереси. Товар, як правило, має певну специфіку щодо термінів придатності, тому оперативність постачання, упаковка, сервісне і естетичне обслуговування досить вагомі.
- яскраво виражена сезонність - робочий період і період виробництва не співпадають у часі. Наприклад, продукцію рослинництва отримують один-два раз у рік, а робочий період триває цілий рік. Тому важливо правильно зорієнтуватись (спрогнозувати) характер попиту споживачів, ринкову кон'юнктуру тощо.
- основним засобом і предметом праці є земля, виробництво продуктів взаємозв'язане і визначається її якістю і інтенсивністю використання. Існує також тісний зв'язок використання землі з розвитком галузей.
- відсутність сформованого ринку землі (основного засобу і предмету виробництва) створює певні суперечності, а, відповідно, ризики. З одного боку приваблює низькими ставками орендної плати за її використання, з іншого – не стимулює до раціонального її використання і ставлення до землі як до капіталу.
- гостра конкуренція на ринку продукції через ідентичність товарів висуває до маркетингу вищі вимоги до адаптивності, самоорганізації і самоврядування порівняно з іншими видами маркетингу.
- суттєве державне втручання і регулювання зумовлює необхідність врахування державних і інших директивних рішень.
- відносна «молодість» науки агромаркетинг, відповідно низький рівень реалізації науково обґрунтованих рекомендацій, недостатня кількість кваліфікованих фахівців тощо.

Щодо функцій агромаркетингу, то, як і для маркетингу в цілому, це управління, організація, планування, прогнозування, аналіз, оцінка, облік і контроль. Маркетинг є невід'ємним атрибутом розвинутого ринку, який передбачає функціонування всіх складових ринку, зокрема розвинутої вертикалі ринку, наприклад, ринок – агробізнес – застосування концепції маркетингу в діяльності. Якісна реалізація кожного рівня вертикалі, з дотриманням всіх функціональних можливостей забезпечує системі існування і розвиток.

Термін «агробізнес» є складовою понять «агро» і «бізнес», і означає ведення бізнесу в аграрній сфері. Виходячи із наведеної вище тези про те, що орієнтація на концепцію маркетингу є запорукою успішної підприємницької діяльності (бізнесу), можемо стверджувати, що для аграрної сфери агромаркетинг має стати невід'ємним атрибутом успішного агробізнесу, і, відповідно, дієвим інструментом успішного впровадження ринкових відносин в галузі.

Висновки. Проаналізувавши погляди вчених, ми дійшли до висновку, що не існує єдиного підходу до сутності поняття агромаркетинг. Причиною такого явища вважаємо відсутність глибинного розуміння сутності маркетингу та його можливостей. Крім того, аграрна галузь, як жодна інша, будує діяльність за інерцією, коли всі зусилля спрямовані у сферу «створення продукту». Агромаркетинг пропонується трактувати як діяльність, що направлена на реалізацію концепції маркетингу на всіх етапах відтворення продукції

підприємства з пріоритетом максимального застосування саморегулюючого механізму ринку. Такий підхід дозволить розглядати агромаркетинг в контексті середовища, для якого застосовується. Інтеграція (адаптація) маркетингу (його інструментів, способів, методів тощо) в аграрне середовище на всіх стадіях відтворення продукції дозволить максимально задіяти механізм саморегулювання ринку, адже будь-яке господарське рішення повинне прийматися, виходячи з аналізу ринкової ситуації і тенденцій її зміни, а також з урахуванням ймовірної реакції ринку на прийняте рішення. В повній мірі реалізувати дане завдання в агросфері можливо лише за усвідомленої потреби застосування маркетингу як з боку суб'єктів галузі, так і з боку держави.

Анотація

У статті розглядаються теоретичні аспекти розвитку системи агромаркетингу, концептуальні положення підприємств та механізм функціонування.

Ключові слова. Маркетинг, агромаркетинг, система агромаркетингу, функції агромаркетингу, агробізнес, концепція агромаркетингу, комплексний підхід агромаркетингу.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические аспекты развития системы агромаркетинга, концептуальные положения предприятий и механизм функционирования.

Ключевые слова. Маркетинг, агромаркетинг, система агромаркетинга, функции агромаркетинга, агробизнес, концепция агромаркетинга, комплексный подход агромаркетинга.

Summary

In the article the theoretical aspects of development of the system of agromarceting, conceptual positions of enterprises and mechanism of functioning, are examined.

Keywords. Marketing, agromarceting, system of agromarcetingou, functions of agromarcetingou, agribusiness, conception of agromarceting, complex approach of agromarceting.

Список використаної літератури:

1. Соловйов І. О. Агромаркетинг : системна методологія, реалізація концепції : [монографія] /Соловйов І. О. – Херсон : Олди-плюс, 2008. – 344 с.
2. Островський П.І. Аграрний маркетинг. Навчальний посібник / Островський П.І. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
3. Єранкін О.О. Періодизація еволюції маркетингу в АПК України та перспективи його розвитку //Економіка АПК. – 2008. – № 1. С. 131–140.
4. Серова Є. В. Аграрная экономика: Учебник для студентов экономических вузов, факультетов и специальностей / Серова Е. В. – М. : ГУ ВШЭ, 1999. – 480с.
5. Близнюк С. В. Маркетинг в Україні: проблеми становлення та розвитку / Близнюк С. В.. – К. : ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2003. – 384 с.
6. Маркетинг. Принципы и технология маркетинга в свободной рыночной системе : [учебник для вузов] / под ред. Н. Д. Эриашвили. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 255 с.
7. Шевченко М. Развитие маркетинговой деятельности в системе аграрного рынка / М. Шевченко //Економіст, 2008. – № 9. – С. 28–30.
8. Рябчик А. В. Організаційно-управлінські аспекти вдосконалення системи агромаркетингу в Україні / А. В. Рябчик // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Вип. 142, Ч.1. – 2009.

УДК: 338.47:656

Корнієцький О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Незважаючи на велику кількість теоретичних розробок щодо формування та функціонування регіональних транспортно-логістичних систем, багато важливих аспектів цього процесу залишаються недостатньо дослідженими. Необхідне комплексне дослідження з метою теоретико-методологічного та прикладного вирішення проблеми розробки організаційно-економічних механізмів формування та функціонування регіональних транспортно-логістичних систем на засадах інтеграційної взаємодії, що дозволить синхронізувати транспортні, товарні та інформаційні потоки і досягти ефекту синергії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Основи теоретичні й методологічні засади дослідження процесів формування і функціонування транспортно-логістичних систем, у тому числі і на регіональному рівні, представлені в працях таких відомих вчених як: Б.А. Анікін, Д.Дж. Бауерсокс, Д. Бенсон, В.М. Бобровник, Н.В. Вохновський, А.М. Гаджинський, І.В. Гуртовий, В.В. Демиденко, В.С. Загорський, Н.В. Іванова, О.С. Ігнатенко, А. Г. Кальченко, І.Г. Клімова, Е.В. Крикавський,Р.Р. Ларіна, В.А. Медведев, О.Б. Наумов, В.Е. Николайчук, М.А. Окландер, Т.В. Ревуцька, Дж. Уайтхед та ін.

Формулювання цілей статті. Логістика є дуже важливою наукою в сфері будь-яких видів підприємництва та послуг,адже саме завдяки регіональним та міжрегіональним логістичним системам вирішується безліч проблем та знаходяться шляхи їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток міжнародного ринку виробництва продукції йде шляхом спеціалізації й одночасної інтеграції, коли сировину виробляють в одних країнах, а виготовляють готову продукцію в інших. Це стимулює вдосконалювання національних транспортних систем, формування міжнаціонального ринку транспортних послуг. На перше місце виходять вимоги щодо прискореного руху товарів, схоронності вантажів, реалізації технологій перевезень «від дверей до дверей» і «точно в строк» [1].

Застосування методів логістики в управлінні матеріальними й інформаційними потоками в транспортній галузі явище не нове. З 1970-х рр. портові підприємства СРСР працювали на принципах безперервного планування й регулювання; у виробництво були впроваджені безперервні плани графіки роботи флоту, графіки роботи портів, графіки роботи транспортних вузлів [2]. Застосування принципів безперервного планування можна охарактеризувати як високий рівень диспетчеризації того часу. Очевидно, що це й був логістичний підхід до обробки експортно-імпортних, транзитних вантажів у морських портах в умовах планової економіки. Однак термін «логістика» у той час не був настільки популярний.

У цей час ринки транспортних послуг і логістики в Україні за своїми розмірами і якісним складом значно відрізняються від ринків більш розвинених країн. У Західній Європі ці послуги активно користуються попитом і передаються на аутсорсинг у більшості операцій транспортування й логістики на підприємстві. Вітчизняні логістичні оператори ще тільки освоюють відповідні розділи транспортної логістики. Процес цей характеризується високими темпами в силу об'єктивних факторів розвитку швидко зростаючого українського ринку. Особлива увага в цей час приділяється моделюванню логістичних процесів і впровадженню досягнутих результатів у сферу інформаційного

забезпечення логістики. Попит на логістичні послуги постійно збільшується. Це викликано зростанням виробництва товарів і послуг, чисельності підприємств, постійним збільшенням споживчого сектора національної економіки й обсягів торгівлі [3].

Разом з тим, за останні роки українські перевезення перетерпіли ряд позитивних змін, які призвели до підвищення кількості і якості надаваних транспортних послуг і послуг транспортної логістики. Росте обсяг перевалки вантажів, а залізничні й автомобільні перевезення стають все більше затребуваними. Постійно зростаючі вимоги до якості виконуваних транспортних послуг породжують необхідність оптимізації витрат часу й коштів на доставку вантажів споживачам і в остаточному підсумку сприяють формуванню логістичних секторів регіональної економіки [4].

Причиною відокремлення логістики стало природне виділення нового об'єкта, предмета, цілей і функцій управління, раніше не розглянутих всіма іншими розділами менеджменту. Самою діяльністю управління займається операційний менеджмент, а унікальним об'єктом управління логістики стали матеріальні й нематеріальні потоки, яким раніше не приділялося уваги. Незважаючи на множину визначень поняття «логістика», дослідники сходяться в думці, що її предметом стало забезпечення продукції в необхідному місці, у потрібних кількостях, за найкоротший строк з мінімальними витратами, метою - мінімізація сукупних витрат, а функцією - підвищення ефективності бізнесу.

У цей час як і раніше найбільшим попитом серед компаній-споживачів логістичних послуг користуються складування й транспортування вантажів. Однак вже є тенденції до збільшення попиту на різні консалтингові послуги. У цьому зв'язку ринок логістичних компаній умовно можна поділити на сектори. Якщо раніше логістичні оператори в основному спеціалізувалися на транспортних й супутніх їм послугах (складування, розмитнення, консолідація вантажів), то зараз багато компаній уже починають освоювати й інші сектори логістики. Причому, діяльність логістичних компаній досить вузько-спрямована, найчастіше вони спеціалізуються на якомусь одному секторі логістики [5].

Актуальність розвитку функцій логістичного управління рухом товарів багаторазово зросла в умовах переходу до ринкових відносин. Це пов'язане з інтенсифікацією й розширенням товарно-грошових відносин, з динамічним збільшенням горизонтальних господарських зв'язків між підприємствами й організаціями сполучених галузей. Зросли можливості для поліпшення їхньої взаємодії на основі розширення господарської самостійності й ініціативи посередницьких структур і транспортних підприємств, удосконалювання їх економічних відносин .

Проблеми ефективного управління рухом товарів на мікро- і макрорівні стають все більше значимими для всіх господарюючих економічних суб'єктів. Системне й грамотне управління товарними потоками на взаємовигідних для товаровиробників, посередників, організацій сфери послуг і соціальної сфери умовах дозволить збільшити інвестиційну привабливість, підвищити конкурентні переваги, поліпшити показники фінансово-господарської діяльності, створити додаткові робочі місця, сформувати єдиний інформаційний простір, спростити процес пошуку потенційних клієнтів і постачальників, скоротити часові розриви на всіх стадіях руху потоків ресурсів і готової продукції, а також супутніх їм потоків інформації, фінансових коштів і сервісних потоків .

У цьому зв'язку проблеми формування й системного регулювання руху товарів у просторі й у часі на регіональному рівні, шляхом створення логістичних систем, є актуальними й здобувають велику значимість як у науково-теоретичному, так і в практичному відносинах.

Дослідженню сутності логістичних центрів, проектам їх створення й функціонування в економічній літературі приділена достатня увага. Узагальнюючи різні трактування поняття логістики з позиції їхнього змісту [6], можна зробити наступні висновки.

По-перше, основу більшості визначень логістики руху товарів становить матеріальний потік, його рух від постачальника матеріально-технічних ресурсів до споживача, або усередині виробництва при виготовленні проміжного й кінцевого продукту, отже, мова йде про процес руху товарів.

По-друге, матеріальний потік у різних визначеннях є предметом управління, планування, організації, контролю й координації, отже, мова йде про управління процесом руху товарів.

По-третє, у деяких трактуваннях присутній термін «система», що має на увазі об'єднання в єдине ціле функцій логістики на основі певних принципів і заданих відносин, отже, управління процесом руху товарів розглядається у вигляді системи.

Узагальнюючи визначення матеріального потоку, можна зробити висновок про те, що «потік» у загальному вигляді має дві основних ознаки: по-перше, він повинен передбачати рух; по-друге, він повинен мати предмет руху.

У свою чергу, матеріальний потік, що поєднує підприємства й організації, не існує сам по собі, він супроводжується цілим рядом технологічних процесів, пов'язаних із транспортуванням, складуванням і зберіганням запасів матеріальних ресурсів, реалізацією проміжної й кінцевої готової продукції.

Відповідно до факторів, що здійснюють вплив на довжину й кількість ланок (учасників) у логістичних ланцюгах, логістичні ланцюги класифікуються на три групи-рівні по рівнях управління - функціональний рівень, мікрорівень, макрорівень, а саме:

- функціональний логістичний ланцюг, що включає у свій склад операції й процедури, здійснювані в процесі руху товарів усередині функціональних підрозділів;
- мікрологістичний ланцюг, що представляє собою сформовані ланки учасників процесу руху товарів усередині підприємства або організації;
- макрологістичний ланцюг, що складається з організованих ланок учасників процесу руху товарів – суб'єктів виробничо-господарської діяльності різних напрямків [7].

Основною передумовою можливості застосування логістичного методу організації руху товарів є організаційно-економічна єдність учасників руху товарів.

Модель логістичної організації руху товарів представлена на рис. 1. Виробництво, оптова й роздрібна торгівля, транспорт починають координувати й спільно планувати свої дії. Новий об'єкт управління - наскрізний матеріальний потік

На виході із системи руху товарів (точка А) наскрізний матеріальний потік досягає заздалегідь спроектованих контрольованих показників.

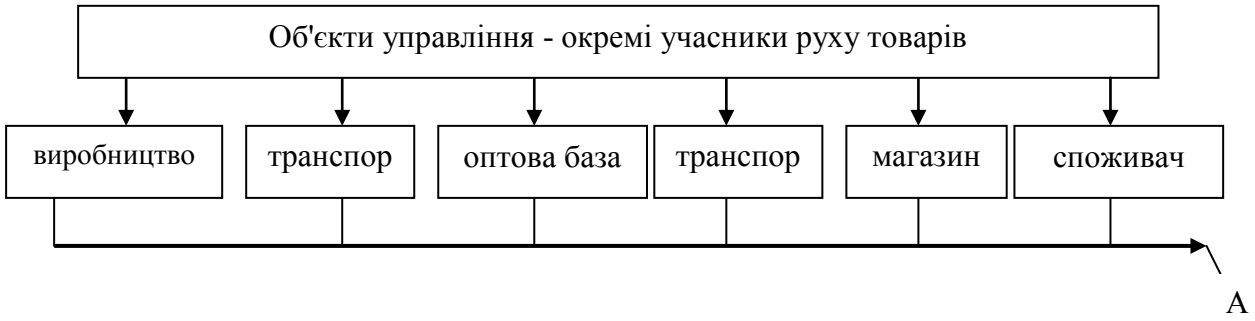

Рис. 1. Логістичний підхід до управління матеріальними потоками в системі руху товарів

На основі теоретичного аналізу різних трактувань [8] можна відзначити, що рух товарів – це планомірна організація переміщення товарів з пунктів виробництва в пункти споживання.

Система руху товарів визначається великою кількістю елементів. Структура товарних потоків включає різноманітні форми діяльності: суб'єкти виробничо-господарської діяльності, оптову, роздрібну торгівлю, а також торгівлю на біржах, ярмарках, виставках, аукціонах через посередників, що діють на ринку .

Великі промислові підприємства, що мають потужні збутові мережі й оптова торгівля може стати основою побудови регіональної системи розподілу товарів, тому що загальним є наявність у всіх програмах серйозної складової - створення логістичних центрів, без яких вирішення вказаних проблем, на новій науково-виробничій і організаційно економічній основі неможливе.

У сфері переміщення й перетворення товарів країни обумовлюються наступні тенденції:

- збільшення обсягу вантажних потоків в усіх напрямках транспортних коридорів, при неповному використанні їх потенціалу з урахуванням світових інтеграційних тенденцій у сфері транспорту й логістики;

- вітчизняний бізнес працює без урахування світового досвіду в цій сфері, внаслідок чого відбувається постійне збільшення в собівартості продукції транспортних складових і зниження їх конкурентоспроможності;

- не на достатньому рівні приділяється увага створенню логістичної системи руху товарів за участю транспортного комплексу країни [9].

Організаційні методи державної підтримки процесів руху товарів повинні охоплювати вирішення завдань і координаційні функції, виконувані органами виконавчої влади, структуризацію цих функцій, реалізацію їх на державно-програмній основі .

На нашу думку, до завдань державних структур на регіональному рівні варто віднести:

- розробку й реалізацію науково-технічної політики розвитку процесів руху товарів і товаропровідної мережі;

- координацію процесів руху товарів і діяльності суб'єктів товарних ринків по організації й здійсненню руху товарів.

Зацікавленим виконавчим органам України на рівні країни, регіонів разом з бізнесом варто займатися розробкою проекту програми по створенню логістичної системи товароруху (ЛСТ). Можливо, це буде мережа регіональних вантажних терміналів, діяльність яких буде координуватися логістичним центром у складі регіональних транспортно-логістичних систем.

У регіоні завершеною формою логістичної організації руху товарів повинна виступати регіональна логістична система товароруху (РЛСТ).

Самі по собі регіональні логістичні системи руху товарів будуть неоднорідні в силу багатьох соціально-економічних, географічних і інших розходжень, що існують між регіонами України.

Структурна модель логістичної системи руху товарів України (рис. 2) повинна формуватися на основі синтезу локальних, функціональних, територіально-адміністративних і галузевих підсистем ЛСТ.

Основна мета ЛСТ – забезпечити раціональне використання й оптимізацію товарних і пов'язаних з ними інформаційних і фінансових потоків з найменшими витратами. Дана модель включає чотири основні підсистеми, до складу яких, у свою чергу, входять ряд відносно незалежних ЛСТ.

Основними очікуваними результатами від програми створення ЛСТ є підвищення якості логістичного обслуговування споживачів і перехід на світові стандарти, зниження собівартості продукції, що транспортується, і підвищення її конкурентоспроможності, формування ефективної системи моніторингу, контролю й регулювання матеріальних потоків, вирішення соціально-економічних завдань та ін.

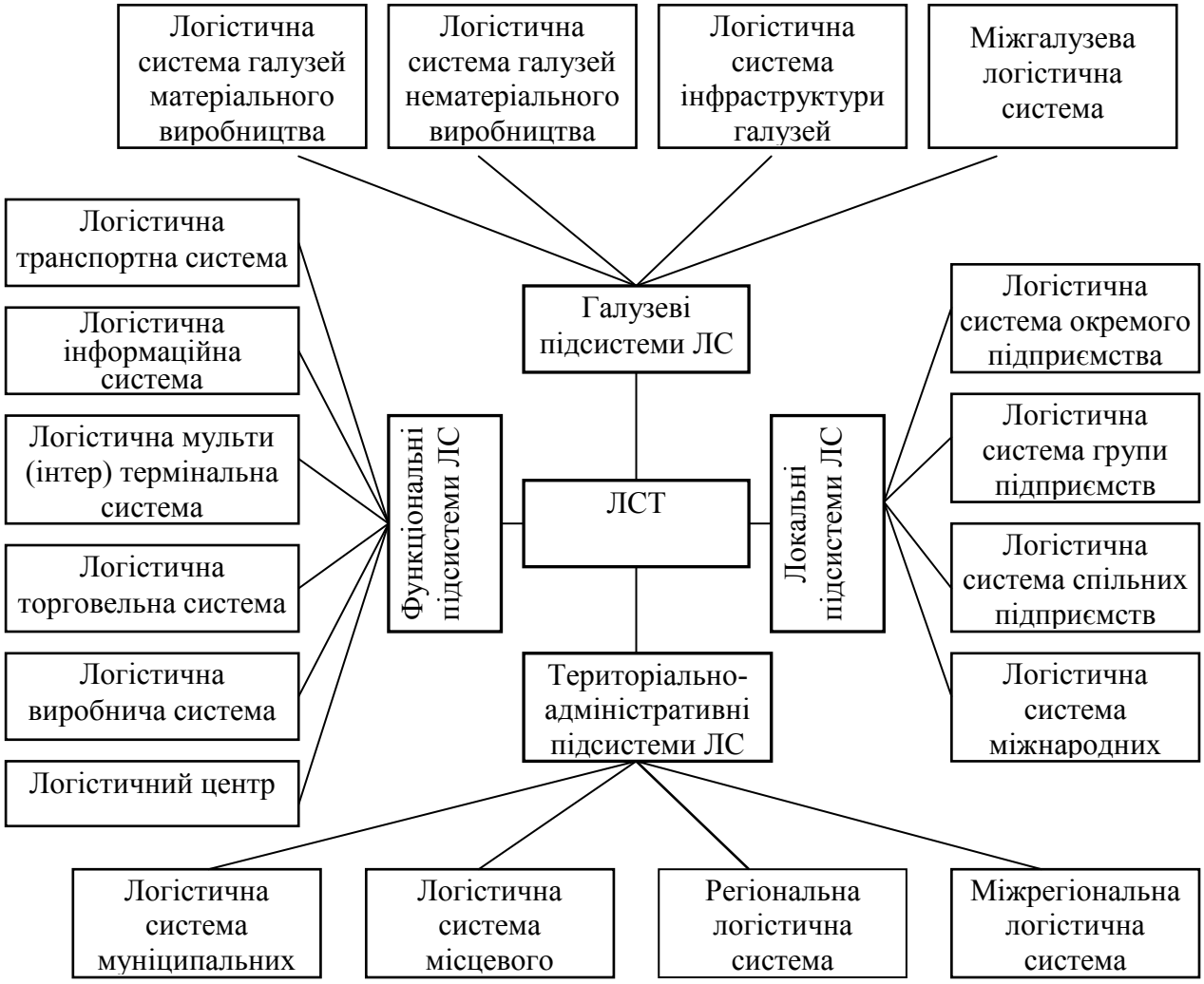

Рис. 2 Структурна модель логістичної системи руху товарів України

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Широке застосування логістики в практиці господарської діяльності пояснюється необхідністю скорочення часових інтервалів між придбанням сировини й поставкою товарів кінцевому споживачеві. Логістика дозволяє мінімізувати товарні запаси, а в ряді випадків взагалі відмовитися від їх використання, дозволяє істотно скоротити час доставки товарів, прискорює процес одержання інформації, підвищує рівень сервісу.

Формування й розвиток регіональних логістичних систем для України має першорядне значення, тому що дозволяє прискорити оборотність руху товарів і послуг, поліпшити якість обслуговування споживачів, підвищити працездатність системи життєзабезпечення населення й господарюючих суб'єктів, скоротити рівень логістичних витрат функціонування інфраструктурного комплексу регіонів, насамперед у сфері руху товарів .

Існуючі програми економічного розвитку в регіонах України не повною мірою враховують залежність територіальних особливостей від руху товарів і можливості використання логістичних рішень в управлінні товарними потоками. Відсутність ефективної логістичної інфраструктури збільшує галузеві, територіальні й соціальні диспропорції в регіоні. Застосування логістичного підходу при розробці регіональних програм економічного розвитку дозволить досягти пропорційного економічного й соціального розвитку районів з різним рівнем промислового потенціалу.

Анотація

Логістику можна вважати відносно новою сферою знання, що поступово здобуває самостійність, тому що вона має свій специфічний об'єкт, предмет, функції, методи дослідження й термінологічну систему. Ключова роль транспортування в логістиці пояснюється тим, що, по-перше, матеріальний потік може існувати тільки при наявності транспортування, і, по-друге, великою питомою вагою транспортних видатків. Виходячи з вищевикладеного, транспортно-логістична система регіону є одним з найважливіших факторів економічного росту. Якщо її розглядати як ендогенний фактор, то вона може стимулювати економічний розвиток регіону. При характеристиці даної системи як екзогенний фактор, економічний розвиток регіону може гальмуватися через наявність «вузьких місць» у транспортній інфраструктурі. Розвиток регіональних та міжрегіональних систем в логістиці транспорту передбачають посилення інтеграційних тенденцій у регіональній економіці, вимагають пошуку оперативних і функціональних ринкових механізмів, що забезпечують ефективне функціонування економіки країни.

Ключові слова: регіональні системи; логістика; міжрегіональні системи; транспортно-логістичні системи; логістичні послуги; управління рухом товарів; матеріальний потік; рух товарів.

Summary

Logistics can be considered a relatively new area of knowledge that is gradually gaining independence because it has a specific object, object, functions, methods and terminology system. The key role of transportation in logistics is because, firstly, the material flow can exist only in the presence of transport, and, secondly, a large proportion of transport costs. Accordingly, transport and logistics system in the region is one of the most important factors of economic growth. If it is viewed as an endogenous factor, it can stimulate the economic development of the region. In characterizing the system as exogenous factors, the economic development of the region can be hindered because of "bottlenecks" in the transport infrastructure. The development of regional and interregional transport logistics systems provide for strengthening integration trends in the regional economy demands that the operational and functional market mechanisms to ensure the effective functioning of the economy.

Keywords: regional systems; logistics; interregional system; transport and logistics systems; logistics services; motion control products; material flow; flow of goods.

Список використаної літератури:

1. Вохновский Н.В. Управление запасами в транспортно-логистической цепи / Вохновский Н.В. - М – 2008. – 237 с.

2. Бобровник В.М. Розвиток транспортної логістики з точки зору оптимізації матеріальних потоків / Бобровник В.М., Іванова Н.В. // Регіональні перспективи. – 2000. – № 2-3. – С. 352-354.

3. Альбеков А.У. Логистика коммерции: Учеб. пособие. / Альбеков А.У., Федько В.П., Митько О.А. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2001. – 512 с.

4. Глогусь О. Логістика: Навч. посібник / Глогусь О. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 166 с.

5. Линдерс М.Р. Управление поставками и запасами: Логистика / Линдерс М.Р., Фирон Х.Е. – СПб: ООО «Издаьельство Полигон», 1999. – 768с.

6. Лоігстика як інструмент розвинутої економіки: види логістики, концепція логістики. Різноматність форм логістичних утворень // Кальченко А.Г. Логістика: підруч. / А.Г. Кальченко. - К.: КНЕУ, 2006. - С. 21 - 43.

7. Моргенштерн О. Заметки к формированию изучения логистики / Моргенштерн О. – М.: ЮНИТИ, 1998. – 460с.

8. Джонсон С.Дж. Современная логистика, 7-е издание / Джонсон С.Дж., Вуд В.Д., Вордлоу Д.Л., Мерфи П.Л. / Перевод с английского. - М.: Вильмас, 2007. - 620с.

9. Николайчук В. Е. Логистика / Николайчук В. Е. - СПб.: Питер, 2003. - 160 с.

УДК: 332.145:338.23:304.44

Бойко В. І.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ПРОГРАМ У МЕТОДОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З практичної точки зору особливий інтерес за своєю масштабністю, трудомісткістю розробки мають регіональні перспективні програми підтримки та розвитку сфери культури. Тому подальший виклад орієнтований на розробку програм саме цього типу. Отже, замовником розробки культурної програми можуть бути різноманітні соціальні суб'єкти (органи влади, громадські організації тощо). Однак найчастіше необхідність у розробці програм виникає у місцевих органів державного управління, які потребують визначення пріоритетів розвитку культурної діяльності в регіоні на певну перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблемами дослідження методології в сфері культури займається велика кількість зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Л. Елдрідж, А. Кромб, М. Пакановский, С. Мішон, П. Штерн, Р. Кілманн, М. Сакстон, Ж. Маршалл, Є. Браун, А.И. Наумов, В.А. Погребняк, Т.О. Соломанідіна, О.М. Браницький; також слід відмітити що багато вчених присвятили свої дослідження корпоративній культурі, з них такі як: К. Голд, К. Шульц, М.Армстронг, Р.Л. Кричевський, В.В. Томілов, В.А. Співак та ін.

Також існує значна кількість досліджень, орієнтована на вивчення взаємодії сучасної комунікаційної сфери зі сферою культури та мистецтва. Зокрема, це питання висвітлено у працях А. Коваленко, О. Берегової, Лазаревої та ін. [1;2]

Формулювання цілей статті. У методології розробки проекту або програми є формулювання загальної ідеї проекту або програми. Це можуть бути і творчі задуми та ідеї, ідеї організаційного плану. Однак, більш реальним буде проект, якщо він буде спрямований на вирішення виділених раніше реальних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Слід підкреслити одну важливу для сфери культури обставину. Навіть стосовно до бюджетних коштів програма є економічним методом управління. Кошти на програму виділяються не у вигляді дотації (фінансування існування структури, закладу культури), а на конкретну діяльність. Інакше кажучи, програма дозволяє отримувати бюджетні кошти в госпрозрахунковій «упаковці» (договір, кошторис, проміжні та підсумкові акти здачі-приймання). У цьому сенсі програма є економічною (конкретний кошторис, що обґрунтовує можливість реалізації діяльності) та правовою (у вигляді договору) гарантією захисту інтересів конкретних груп населення та споживачів.

Більш того, культурні програми та відповідні договори є економічними та правовими гарантіями захисту інтересів професійного середовища працівників культури. Професіоналу завжди краще працювати на конкретний договір, а не на абстрактні функції за дотацію. Цим же договором під програму захищаються його права як виконавця. Технологія розробки культурних програм повинна давати відповідь на ряд питань: 1. Кому і навіщо потрібна конкретна програма. 2. Яка необхідна програма (за обсягом та змістом). 3. Хто буде розробником програми. 4. Як розроблятиметься програма. 5. Хто буде втілювачем програми. 6. Яким чином буде організовано втілення програми[3].

Розробка програми може бути обумовлена також необхідністю координації та інтеграції сил і засобів різних суб'єктів для вирішення якоїсь загальної комплексної задачі (наприклад, культурна програма Євро-2012 або Олімпійських ігор). Крім того, культурна

програма є найважливішою умовою й передумовою залучення коштів з різних джерел, дає конкретний матеріал для організації рекламної діяльності, PR тощо. У будь-якому випадку замовник програми повинен чітко та ясно віддавати собі звіт у тому, якого роду програмний документ і для чого він має намір отримати, та прийняти з цього приводу рішення. Відсутність волі, неясність наміру дуже часто позбавляють сенсу розробку.

У будь-якому варіанті матеріали як “ великої ” програми (в “ жорсткому ” варіанті), так і конкретні проекти в рамках системи інвестиційних пріоритетів (в “ м’якому ” варіанті) повинні мати не тільки повне робоче виконання, що включає детально прописані проблему, ідею, мету, завдання, зміст, обґрунтування забезпечення, схему контролю реалізації тощо. Необхідно також мати анотацію програмних документів, їх короткий варіант для використання як роздавального, рекламного матеріалу, використовуваного в PR-акціях просування програми[4].

Розробкою програми можуть займатися безпосередньо самі працівники апарату управління відповідного державного органу. Та начебто, хто краще них володіє матеріалом, знає проблеми? Досвід, однак, показує, що у такого шляху є суттєві недоліки. По-перше, розробка перспективної програми вимагає серйозного відволікання від поточних справ, що досить часто не йде на користь ні поточним справам, ні розробці. Та, по-друге, чиновник, який залишається в колі добре йому знайомих поточних проблем, з великими труднощами може вийти за їх горизонт, що принципово необхідно при такій розробці

Тому найвищою мірою доцільно залучати для такої розробки незалежних фахівців, що добре орієнтуються в сучасних культурних процесах, їх динаміці, місцевих особливостях і традиціях. Досвід показує, що корисним виявляється залучення фахівців з гуманітарних ВНЗ, наукових центрів. Однак повністю передоручати розробку стороннім фахівцям не слід - розробка може виявитися надмірно абстрактною і утопічною, варіантом безвідповідального прожектерства, грою розуму, що представляє, в кращому випадку, теоретичний інтерес - не більше.

Отже, в групу розробників обов’язково повинні увійти також місцеві працівники культури - як найбільш досвідчені та компетентні з них, так і молоді, ініціативні та перспективні фахівці. Істотно полегшить розробку повноцінної програми, а головне – подальшу реалізацію, залучення до її розробки представників місцевої законодавчої та виконавчої влади (депутатів - членів комісії з культури, провідних урядовців відповідних служб), а також представників громадськості (творчих спілок, громадських організацій), провідних журналістів, що цікавляться проблемами місцевої історії, традицій та культурного життя.

Організаційно залучення всього цього кола осіб може бути оформлено у вигляді комісії з розробки програми, створення тимчасового трудового колективу. З активними учасниками розробки можуть бути укладені конкретні договори підряду, трудові угоди, договори на купівлю-продаж інтелектуальної власності тощо. Іноді доцільно оформлення групи розробки проводити через іншу організацію, що дозволяє залучити на договірній основі спеціалістів - представників замовника. Етапи розробки проекту або програми, є стандартними. Однак, є і певна специфіка.

Сама розробка проекту та програми повинна починатись з визначення проблеми (проблем), на вирішення якої будуть спрямовані дії, що визначаються даним документом. Це можуть бути творчі проблеми. Але краще виходити з усвідомлення більш загальних проблем: соціальних (незахищеність якихось груп населення, молодіжні та жіночі проблеми), економічних (проблеми розвитку підприємництва - дрібного, середнього та великого), політичних (вибори), медичних (профілактика СНІДу , боротьба з наркотиками) тощо. Головне - зрозуміти, в рішенні яких реальних проблем регіону ми можемо взяти участь, ким ми можемо бути затребувані, вбудуватися в рішення цих загальних проблем.

Розуміння реальних проблем виводить іноді на несподіване соціальне партнерство, відкриває перспективи залучення додаткових ресурсів (див. розділ про внесок сфери культури у соціально-економічний розвиток та про ресурси сфери культури). Інформацію про ці проблеми можуть давати ЗМІ, розпорядчі документи та спеціальні дослідження. Проект, призначений для вирішення ряду проблем, потребує ясного та чіткого формулювання для додання йому переконливості, актуальності та значущості. Він перестає бути потрібним лише нам, фактом тільки нашої біографії. У ньому виявляються врахованими інтереси потенційних донорів, що забезпечує реальну і міцну спільність інтересів, полегшує не тільки залучення коштів, але і загальну реалізацію проекту або програми.

Товари та послуги в сфері культури багатовимірні, що складається з багатьох шарів умов та обмежень: натхнення та амбіцій художника, задоволення споживачів, підтвердження їх статусних амбіцій і авторитетів, рекламних та іміджевих інтересів спонсорів, кар'єрних амбіцій чиновників тощо. Тільки після цього можна приступати до формулювання мети або (цілей) програми або проекту, тобто опису конкретного бажаного результату. Для цього можуть використовуватись спеціальні методи цільового обґрунтування (див. розділ про методи планування). Зі сказаного очевидно, що методологічна розробка може включати в себе аналіз стану сфери культури в регіоні, проведення спеціального дослідження (опитувань, анкетування, спостережень, контент-аналізу документів та преси), проведення семінарів, конференцій тощо.

Такий шлях, однак, суттєво затримує розробку та збільшує її вартість. На основі досліджень (за якими робиться аналітичний звіт) треба виробити рекомендації, і тільки на їх основі - власне проектну частину програми. Істотно підвищує ефективність та результативність розробки технологія апробаційно-пошукових ділових ігор, що добре зарекомендувала себе на практиці. З її допомогою можна в стислі терміни, за рахунок інтенсивної роботи не тільки отримати змістовний програмний документ, але і сформувати групи підтримки та реалізації цієї програми.

Регіональні програми розвитку сфери культури виконують ряд функцій. Зокрема, мова йде про: уявлення про способи реального вирішення соціально значущих проблем; зобов'язання учасників вирішення цих проблем; переконання можливих соціальних партнерів та донорів в необхідності участі в проекті (програмі). Вони повинні відповідати ряду вимог: демонструвати професіоналізм розробників; демонструвати привабливість, переваги та гідності цього проекту; бути конкретними, вимірюваними та реалістичними; давати чітке уявлення про кінцевий результат; враховувати реальний час та реальні ресурси, необхідні для здійснення. Цим обумовлені особливості проектів та програм як специфічної планової документації та вимоги до їх оформлення.

Підвищити інвестиційну привабливість регіональної програми або проекту розвитку культури та шанси на його підтримку та фінансування може ряд чинників:

1) соціальна значущість проекту, включаючи: актуальність розв'язуваних проблем; довгостроковість перспективи значимого результату; - можливість подальшого самостійного розвитку; унікальність (ідеї, реалізації); в тому числі в ЗМІ;

2) політична привабливість, включаючи: відповідність проекту актуальним політичним проблемам, присутність в них ангажованості (в деяких випадках цей критерій носить зворотний характер, коли приваблива саме політична не ангажованість проекту); політкоректність, відсутність дискримінації окремих груп населення; партнерство як стратегія, розвиток і зміцнення соціального партнерства як фактора формування громадянського суспільства;

3) фінансово-економічну привабливість, в регіональних програмах розвитку сфери культури визначають: економічна ефективність (малий час та малі ресурси); зустрічне фінансування; неприбутковий характер проекту; творче використання наявних власних ресурсів. Бюджет проекту, крім загальної суми, повинен містити такі статті: оплата праці - окремо штатних та залучених працівників і спеціалістів; гонорари (з обґрунтуванням необхідності виплати); податки та єдиний соціальний податок від

загальної суми зарплати; прямі основні витрати: оренда, обладнання, витратні матеріали, відрядні, транспортні витрати, витрати на зв'язок, типографські послуги тощо; непрямі витрати; натуральні вклади, в тому числі - добровольча праця; сума вже наявних засобів, у тому числі - особистих[5].

Крім того, до бюджету додається детальний розрахунок кожної з статей. До регіональної програми розвитку сфери культури можуть прикладатися додаткові матеріали та документи:

- супровідний лист;
- завірені копії статуту організації, реєстрації, присвоєних кодів, бухгалтерського балансу за останній рік, звіту про аудит;
- протокол створення творчого колективу;
- резюме (CV) учасників проекту;
- не менше двох рекомендацій (ПІБ, посади, реквізити поручителів);
- листи підтримки;
- інші матеріали (фотографії, відеозаписи, CD, DVD тощо).

Оскільки до участі в грі залучалися фахівці-практики сфери культури та сполучених з нею сфер діяльності, між ними в процесі гри склалися певні контакти і навіть співпраця на стадіях пошуку вирішення реальних проблем, вироблення конкретних проектів таких рішень, то одним з важливих результатів гри є не тільки отримання проекту програмного документа, а й формування ініціативних груп, колективів однодумців, що досить часто вирішальним чином позначається на ході та результатах впровадження програм. Власне, проект програми після його оформлення повинен пройти традиційні стадії узгодження та затвердження.

Доцільно також провести презентацію програми з широким залученням ЗМІ. Однак успіх справи в реалізації проекту або програми в кінцевому рахунку, зрозуміло, насамперед залежить від коштів, акумульованих для її здійснення. Вирішення цієї найважливішої задачі аж ніяк не зводиться до боротьби за виділення бюджетних коштів та припускає інтенсивні зусилля в дусі фандрайзингової технології. Необхідно зазначити, що нині у методології розвитку сфери культури склалося кілька груп методів планування. Кожна з цих груп дозволяє вирішувати специфічний клас задач та не має універсального характеру.

Задача, таким чином, полягає в послідовному розписуванні (декомпозиції) головних цілей на задач, які необхідно вирішити для досягнення цілей. Задачі потім розписуються на напрями та форми роботи і так далі, аж до конкретних операцій з необхідним ступенем конкретизації. Графічно ця процедура може бути представлена у вигляді деревовидного графа – «дерева цілей», який нагадує перевернуте дерево, послідовне проходження по «гілкам» якого зверху вниз дає уявлення про конкретизацію цілей роботи на запланований період. Основною проблемою при цьому є формулювання цілей.

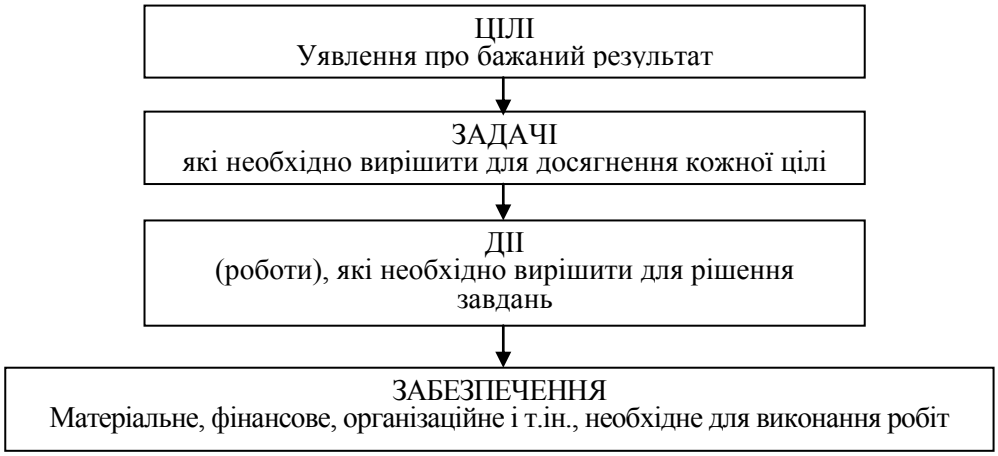

Рис. 1. Ланцюг розробки плану розвитку культури (розроблено автором)

Слід пам'ятати, що мета - це конкретний опис бажаного результату. Таким джерелами можуть бути організаційні документи - статути, положення та інструкції, нормативні документи, положення які використовуються при формулюванні цілей (статутні цілі та завдання, види діяльності, функціональні обов'язки).

Наступним етапом буде формулювання цілей як змін характеристики. Диференціація споживачів може бути побудована на основі класифікації за різними ознаками, на основі типології та на основі простого угруповання. У разі класифікації можуть бути проведені різноманітні диференціації споживачів: географічні (регіональні - по районах, мікрорайонах, будинках, населених пунктах, областях, країнах); поведінкові (активна, пасивна, індиферентна поведінка); психологічні (за темпераментом, характером); вікові, освітні, етнічні; по інтенсивності споживання. Така сегментація може проводитися на самих різних підставах. Вибір залежить від цілей та конкретного товару (послуг).

В одному випадку це соціально-економічні особливості регіону, чисельність та щільність населення. В іншому - вік, освіта, стать, сімейний стан, рівень достатку, національність, віросповідання та конфесійна приналежність, професія. В третьому - образ і стиль життя, субкультура. Крім того, класифікаційна установка відповідає, швидше, теоретичним (соціологічним, педагогічним) вимогам, але не практичному менеджменту. Так, поширений в методиці культурно-просвітницької роботи "диференційований підхід" до аудиторії припускав ряд соціально-демографічних класифікацій: за родом занять, за професією, за віком тощо. Але ці важливі для соціолога класифікації не спрацьовували у сфері вільного часу, оскільки припускалося і в ній ставитися до людини, як до молодого робітника, землероба, тваринника, ІТР-працівника тощо.

Отже, проста класифікація є масовою та безликою " інвентаризацією " споживачів, які ніби розкладаються за класифікаційними осередками, узятими окремо та ізольовано. В цьому плані більш плідним є застосування типології, відмінність якої від класифікації полягає в розгляді ознак не окремо, а в органічній єдності та цілісності, яка відображена в типі або наборі типів споживачів. Прикладом такої типології може служити типологія читачів бібліотеки. Подібна типологія для інших установ культури може бути побудована в кілька етапів.

На першому етапі споживачі діляться залежно від інтенсивності відвідування установи, наприклад, на споживачів постійних, епізодичних та випадкових. Потім визначаються, на які види культурної діяльності (масову, групову або індивідуальну, інформаційну чи активну творчу, за жанрами та видами мистецтва тощо) орієнтуються представники кожної з груп. І, нарешті, на останньому етапі кожній з отриманих підгруп дається соціально-демографічна характеристика (за статтю, віком, родом занять, професії тощо). В результаті такої типології виходить ніби "фоторобот" типових споживачів, і вже з таких описів легко та просто формулюються цілі роботи з ними.

Найважливішим аспектом обґрунтування реальності регіональних у сфері культури програм є планування фінансового і матеріального забезпечення їх реалізації. Для вирішення цього завдання найчастіше використовується балансовий метод планування, що складається у приведенні у відповідність (балансу) наявні ресурси та необхідні витрати. Залежно від природи ресурсів та витрат розрізняють три основних види балансів: матеріальний (натуральний), фінансовий (вартісний) та трудовий.

Трудовий баланс у сфері культури в даний час практикується переважно на регіональному та національному рівнях управління - як виявлення та планування ступеню забезпечення мережі закладів кваліфікованими кадрами. Однак у міру розширення нормативної бази в плануванні трудовитрат трудові баланси повинні набути поширення і в плануванні роботи окремих організацій та програм.

У разі розбіжності двох частин балансу виконують його коригування: або скорочують обсяг видатків, або планують необхідні додаткові надходження до дохідної частини, щоб покрити брак коштів. При розрахунку доходу від реалізації вхідних квитків

в плановий кошторис не варто закладати повний аншлаг. Зазвичай в кошторис закладають від 40,0% до 60,0% зайнятості зали. По-перше, це страхує від форс-мажорних обставин, по-друге, - тим радісніше бачитиме повний аншлаг та поповнення бюджету.

Для планування організаційного забезпечення, координації діяльності співвиконавців та партнерів також можуть використовуватися спеціальні методики і технології.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Можливості аналітичного планування обмежені. По-перше, його результати вирішальним чином залежать від глибини та достовірності проведеного аналізу. Це, в свою чергу, визначається адекватністю використовуваної методики цілям планування і найголовніше – докладністю та достовірністю використовуваної інформації. По-друге, його основною слабкістю є його найсуттєвіша особливість - опора виключно на попередній досвід.

Найважливішим аспектом обґрунтування реальності регіональних у сфері культури програм є планування фінансового і матеріального забезпечення їх реалізації.

Анотація

Все більш широке застосування форми та механізму культурних програм у методології управління сферою культури має кілька причин. По-перше, це, зрозуміло, нові умови функціонування сфери культури, вимагали вже нової технології освоєння, як мінімум, частини бюджетних коштів (соціального замовлення). Розповсюдження договірної дисципліни на бюджетне фінансування культурної діяльності зажадало вироблення відповідного типу документа, що визначає зміст, строки та інші умови робіт за договором. Таким документом і є програма. По-друге, необхідність залучення фінансових коштів з різних джерел та інших форм підтримки - задача надзвичайно характерна і типова для некомерційної діяльності - також вимагає відповідного документу, під який можливо залучати фінанси та інші засоби. Програма вирішує і цю задачу. По-третє, програмний підхід - характерна риса методології та практики сучасного менеджменту взагалі.

Ключові слова: оцінка програм; методологія; управління; бюджетні кошти; норми; нормативи; регіональні програми; нормативне планування.

Summary

The increasing use of forms and mechanisms of cultural programs in the field of culture management methodology has several reasons. First, it is, of course, the new operating conditions of culture, has required the development of new technology, at least part of the budget (social order). Distribution of contractual discipline in budget funding of cultural activities required to develop appropriate document type that defines the content, terms and other conditions of work under the contract. This document is the program. Second, the need to attract funding from various sources and other forms of support - the problem is extremely characteristic and typical for-profit activities - as required by the relevant document, which may engage in finance and other means. The program solves this problem. Third, the program approach - a characteristic feature of the methodology and practice of modern management in general.

Keywords: assessment programs; methodology; management; budget funds; norms; regulations; regional programs; normative planning.

Список використаної літератури:

1. Диттрих ван Веринг К. Экономическое значение культуры и искусства // Менеджмент. Наука. Образование. Культура: Сб. научных трудов. СПб.: СПбГУКИ, 2003.
2. Ягодка,А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2000.
3. Переверзев, М.П. Менеджмент у сфері культури й мистецтв / М.П.Переверзев. – М.:Инфра – М, 2010.
4. Тульчинський, Г.Л. Маркетинг у сфері культури / Г.Л. Тульчинський, Є. Л.Шекова – М.:Лань, 2009. – 96
5. Сонько С.П. та інш. Ринок і регіоналістика: навч. Посібник. – К.,2000.

УДК: 339.138

Шабага Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БЕНЧМАРКЕТИНГОВОЇ ПРОГРАМИ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка проблеми. Все більшої популярності метод бенчмаркинга набуває в бізнесі компанії усвідомлюючи необхідність всебічного і детального вивчення кращих досягнень конкурентів і подальшого використання одержаної інформації в цілях власного виживання; все більше поширення набувають конкурси на звання лідера в області якості на національному рівні та необхідності адаптації і використання світових досягнень в області виробничих і бізнес-технологій.

Огляд останніх досліджень. Дослідженням цієї теми займалися В.Едвардс Демінг, Джозеф М. Джуран, Арманд В. Фейегенбаум, Каору Ішикава, Генічи Тагучи, Шигео Шинго, Багієв Г., Аренков І., Соловьйова Ю., Голубєва Т., Данілов І., Данілова Т., Маслов Д., Михайлова Е., Михайлова М., Арташина І., Моісєєва Н.та ін.

Формування завдання дослідження. Щоб не залишитися позаду своїх конкурентів, всім компаніям, незалежно від розміру і сфери діяльності, необхідно постійно вивчати і застосовувати передовий досвід в області виробничих і бізнес-технологій, розуміння того, яка фірма знаходиться на вершині конкуренції; чому наша фірма, наш маркетинг не є кращим; що повинне бути змінено або збережено на підприємстві, щоб стати кращим; як упровадити відповідну стратегію, щоб стати кращим з кращих.

Виклад основного матеріалу. Сегмент українських ділових кіл і управлінців, орієнтованих на зовнішньоекономічні зв'язки, вже в цілому склався. На зміну універсальним стратегіям виходу на зовнішні ринки йдуть процеси концентрації, спеціалізації і централізації. Проходить поверхневе розуміння світового ринку, навіяне нашими ринковими романтиками першої хвилі, як середовища максимальної підприємницької свободи і беззастережної комерційної поведінки, на що глобальні актори реагували антидемпінговими санкціями. З другого боку, з'являються прояви того, що можна назвати самостійною «корпоративною дипломатією», яка не завжди співпадає із загальнодержавними інтересами і відповідно із задачами державної економіки [1].

Корисним напрямом є вивчення досвіду методу бенчмаркинг.

Бенчмаркинг (benchmarking) - це планомірне вивчення позитивного досвіду конкурентів і провідних компаній, порівняння власного бізнесу з еталонними зразками з метою впровадження кращих методів ділової практики. Поняття бенчмаркинг вперше з'явилося в 1972 р. в Інституті стратегічного планування Кембріджа, де був сформований основний його принцип про необхідність знати кращий досвід інших галузей. Важливо встановити, що ми робимо і як добре це робиться, а також визначитися з тим, на будь-якому відомому досвіді краще концентруватися [1].

При використовуванні бенчмаркингового підходу можна встановити, що ми робимо, наскільки добре це робиться і на будь-якому зовнішньому досвіді краще концентруватися. Бенчмаркинговий підхід дає можливість перейняти кращий досвід інших компаній. Культура підприємницької діяльності може бути орієнтована на такі цінності, як здатність робітників до навчання, підвищення власного потенціалу. У результаті можна укріпити конкурентну позицію, а також добитися підвищення ступеня задоволеності споживачів [2].

Прикладом використовування методології бенчмаркинга для українських компаній може бути стратегія "перейняття" готових методик для вирішення конкретної проблеми, тобто, «передового досвіду». Застосовують бенчмаркинг і на стратегічному рівні, тобто на рівні області.

Переплетення трьох особливостей, що характеризують розвиток: соціальна, інноваційна і екологічна орієнтації - свідчить, що ця модель є особливим варіантом в рамках європейської цивілізації [3]. Такі результати бенчмаркинга підтверджують тезу про необхідність для українських фахівців і студентів мати уміння порівнювати міжекомічні і міжгалузеві процеси і навики застосовувати знайдені передові стратегії в своїй роботі.

Бенчмаркинг підприємства [3]:

1. Дає можливість подолати застій в керівництві, повідомлети про неточне уявлення положення справ.
2. Перетворює самовдоволення і самозаспокоєність в гаряче прагнення до поліпшення.
3. Допомагає виявить сили, які має свій в розпорядженні організація, а також слабкості, які повинні бути подолані.
4. Надає організації сигнали раннього попередження про її відставання.
5. Ставить важкі, але реальні цілі.
6. Допомагає визначити пріоритети в своїй діяльності по поліпшенню роботи.
7. Визначає і включає кращі з вживаних процесів і практик менеджменту.
8. З'ясовує рівень організації в порівнянні з кращими в світі.
9. Визначає відставання рівня роботи організації від рівня її конкурентів.
10. Забезпечує організацію планами випробуваних коректуючих дій.
11. Зводить разом стратегічний план і зусилля організації, направлені на її вдосконалення.
12. Відкриває нові технології або методи управління організацією.
13. Концентрує увагу на основних чинниках організації.
14. Дозволяє здійснити великомасштабні поліпшення.
15. Допомагає організації навчатися на досвіді інших. Ні у однієї організації не може бути достатньо часу і ресурси, щоб припуститися всі помилки самостійно.
16. Створює культуру безперервного удосконалення.
17. Скорочує витрати на процес поліпшення.
18. Веде до швидкого упровадження нових підходів при меншому ризику.
19. Покращує головні фінансові показники.

Сьогодні жодна організація не може вижити, не надаючи серйозної уваги вивченню сильних рис своїх конкурентів і не навчаючись у кращих в своїй області. Необхідність процесу бенчмаркинга полягає в тому, що він не тільки пояснює, наскільки успішним ви можете бути, але і вказує, як змінити спосіб вашого ведення бізнесу, щоб ви могли досягти найбільшої ефективності.

Виділяють наступні види бенчмаркетинга [1]:

Товарний бенчмаркинг - порівняльний аналіз продукції, бізнес-процесів, пов'язаних з конкурентним товаром, з аналогами прямих конкурентів. Його слід застосовувати, якщо підприємство вирішило порівняти маркетингові показники товару з аналогічними показниками прямих конкурентів. Українські компанії частіше за все застосовують саме такий вид бенчмаркетинга.

Функціональний бенчмаркинг - порівняння ефективності окремих функцій (наприклад, логістики, управління персоналом) компаній однієї галузі, не обов'язково прямих конкурентів.

Загальний конкурентний бенчмаркинг - аналіз і сприйняття передового досвіду компаній, діючих в інших галузях.

Внутрішній бенчмаркинг - порівняння ефективності роботи паралельних підрозділів однієї організації, аналіз і упровадження кращих прийомів менеджменту, бізнес-процесів.

Висновки. Бенчмаркинг є надійним методом удосконалення бізнес-процесів завдяки вивченню діяльності інших компаній. Оскільки цей метод заснований на

фактичному використовуванні деякими компаніями передових бізнес-процесів, він також створює певні труднощі, пов'язані з мотивацією і стимулюванням. Якщо інші компанії можуть вчитися на найкращому з прикладів, то у кого може вчитися найкраща компанія? І що одержить найкраща компанія в обмін на свої передові методи роботи [5]? Ще одна проблема виникає, якщо найкраща компанія настільки випереджає аналогічні підприємства в своїй галузі, що для останніх задача подолання відставання від лідера стає просто нереальною.

Ці проблеми повинна враховувати будь-яка компанія, бенчмаркингом, що займається. Вони можуть і не викликати значних труднощів, але ними все одно доведеться займатися. Якщо враховувати ці рекомендації, бенчмаркинг стає могутнім інструментом підвищення ефективності бізнес-процесів і виявлення передових методів роботи. А соціальні медіа і онлайн-інструменти для спільної роботи будуть і далі сприяти прискоренню, полегшенню і підвищенню продуктивності роботи.

Анотація

У статті розглядаються теоретичні аспекти методу бенчмаркетинга та програми для підприємства на його основі.

Ключові слова: Бенчмаркетинг, ресурси, конкуренти, бенчмаркетинговий підхід, бенчмаркетингова програма, види бенчмаркетинга.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические аспекты метода бенчмаркетинга и программы для предприятия на его основе.

Ключевые слова: Бенчмаркетинг, ресурсы, конкуренты, бенчмаркетинговый подход, бенчмаркетинговая программа, виды бенчмаркетинга.

Annotation

In the article the theoretical aspects of method of benchmarketing and program for an enterprise on his basis are examined.

Keywords: Benchmarketing, resources, competitors, benchmarketing approach, benchmarketing program, types of benchmarketing.

Список використаної літератури:

1. Попова Н.А. Бенчмаркинг как инструмент повышения эффективности деятельности кооперативных организаций: монография / Н.А. Попова, Е.И. Леоненко; СибУПК. - Новосибирск, 2009.
2. Харрингтон Х.Дж., Харингтон Дж.С. Бенчмаркинг в лучшем виде / Пер. с англ. под ред. Б. Резниченко. - СПб.: Питер, 2004.
3. Багиев Г.Л., Аренков И.А., Соловьева Ю.Н. Бенчмаркетинг - как функция и инструмент предпринимательской деятельности. В кн.: Международная научная конференция " Маркетинг и культура предпринимательства: Тезисы докладов. - СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1996. - Ч.1.
4. Леоненко Е.И. Бенчмаркинг как эффективный инструмент повышения конкурентоспособности российских компаний: материалы всероссийской научной конференции молодых учёных: "Наука. Технологии. Инновации" Ч. 4.- Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2005.
5. Маслов Д.В., Белокоровин Э.А. Особенности применения бенчмаркинга на малых и средних предприятиях // Методы менеджмента качества. - 2004. - № 8.
6. Рейдер Р. Бенчмаркинг как инструмент определения стратегии и повышения прибыли / Пер. с англ. А.Л. Раскина; Под науч. Ред. Т.В. Даниловой. - М.: РИА "Стандарты и качество", 2007.

УДК: 65.016.7

Бабій І.В.

АЛГОРИТМ МОНІТОРИНГУ ПРОЦЕСІВ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Постановка проблеми. Сучасні ринкові умови вимагають у кожного підприємства змін, максимального використання наявних ресурсів та мінімізації витрат. Реструктуризаційні зміни усіх необхідних структурних підрозділів підприємства та усієї його діяльності надають підприємствам змогу використовувати свій резервний потенціал. Моніторинг процесів реструктуризації на промисловому підприємстві є основою для формування управлінських антикризових рішень, спрямованих на досягнення висунутих критеріїв і поставлених цілей реструктуризації.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема реструктуризації підприємств широко вивчається вченими та спеціалістами різних сфер економіки.

Разом з тим економічні літературі недостатньо приділено уваги реструктуризації промислового підприємства з позиції комплексного підходу та застосування моніторинг процесів реструктуризації для формування управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реструктуризація структури управління підприємства передбачає: встановлення процедур та функцій управління, визначення чисельності працюючих в підрозділах на основі нормативів та норм керованості, розробку процедур виконання управлінських робіт, оцінку затрат і результатів від проведення реструктуризаційних змін [2].

Реструктуризація організаційно-кадрової складової має включати моніторинг проблем, які потребують вирішення, розробку моделі реструктуризації, порівняння прогнозу з фактичним станом після проведення реструктуризаційних змін (рис. 1).

У моніторингу реструктуризації основним елементом є вибір критеріїв реструктуризаційних змін, які визначають основні методи реструктуризації, важелі та інструменти впливу. Процеси реструктуризації організаційно-кадрової складової потребують системного аналізу і моніторингу та виявлення проблемних питань. Виявлення мети реструктуризаційних змін організаційної структури управління має бути об’єктивним для того, щоб вона відповідала певному критерію. Та чи інша модель реструктуризації організаційно-кадрової складової має прийматися на основі порівняння очікуваних результатів з фактичними даними реструктуризації.

Отже, моніторинг процесів реструктуризації підприємства є дійовим засобом практичного застосування, який спроможний застерегти підприємства від кризових ситуацій. Наявність на крупних підприємствах складних організаційних зв’язків, які потребують відстеження показників ресурсно-фінансової, організаційно-кадрової та виробничо-технологічної складової антикризового потенціалу, робить моніторинг витрат та результатів найголовнішим серед засобів аналізу, діагностики та контролінгу діяльності підприємства.

На підприємствах застосовуються різні методики діагностики показників діяльності. Різним є і вплив результатів моніторингу на прийняття управлінських рішень. Сучасні ситуації на ринку потребують швидкого реагування на них, нетрадиційних засобів нейтралізації негативних кризових явищ.

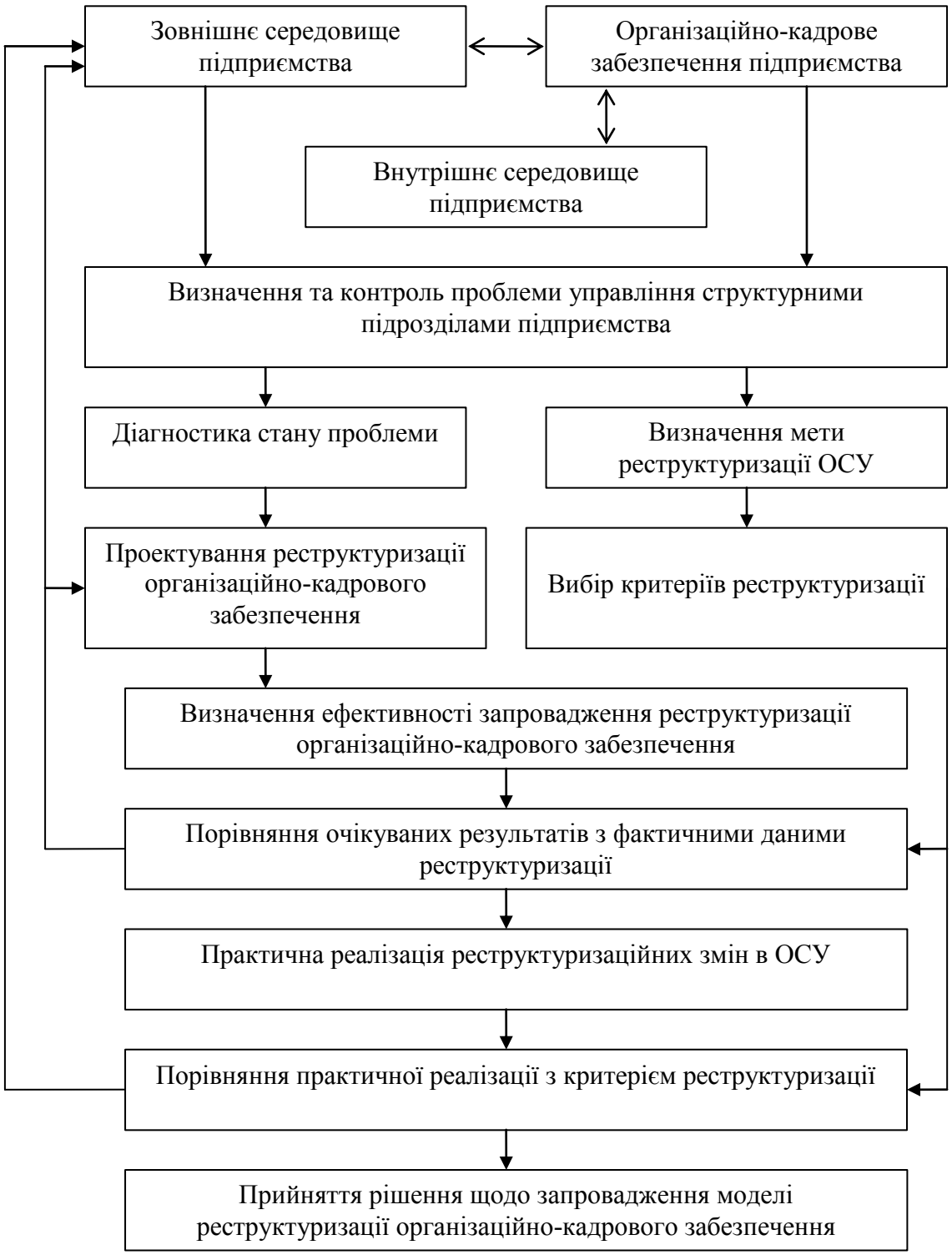

Рис. 1. Моніторинг реструктуризації організаційно-кадрової складової антикризового потенціалу підприємства

Складовими системи моніторингу процесів реструктуризації промислових підприємств мають стати: агрегування та оцінка показників антикризового потенціалу підприємства; аналіз стану та показників оцінки ефективності прийнятих рішень; виявлення відхилень і проблемних питань на основі співставлення фактичних показників з прогнозованими, плановими показниками яких має досягти підприємство в результаті реструктуризаційних змін [1].

Оцінювання ефективності досягнутих показників часто проводиться за такими групами:

– соціальні показники, які в більшій мірі характеризують трудові показники: середньої заробітної плати, темпів зростання витрат на соціальні заходи, чисельності працюючих, їх кваліфікації та професіоналізму;

– фінансові: обсягів та темпів зростання чистого доходу, прибутку, дивідендів, нарахованих на акції;

– показники ефективності використання ресурсів та стану активів: рентабельності діяльності, фінансової стійкості, коефіцієнти покриття, загальної, абсолютної ліквідності, коефіцієнти забезпечення власними коштами, вартість активів, вартість власного капіталу, ступінь зносу основних засобів тощо.

Однак єдиної системи формування показників ефективності діяльності підприємств машинобудування, яка б використовувалася для моніторингу і прийняття управлінських рішень немає.

Традиційні методики оцінки: не дають змогу розробити загальноприйнятої для окремої галузі; обов'язкові критерії, які прийняті для державних підприємств, не дають змоги враховувати галузеві особливості і специфіку видів економічної діяльності; закріплення нормативних значень критеріїв без прив'язки до стану економіки не дає змоги враховувати мінливість внутрішніх та зовнішніх факторів.

Для оцінки ефективності діяльності підприємств, їх здатності протистояти кризовим явищам необхідна комплексна система оцінки антикризового потенціалу підприємств та підсистема моніторингу даних показників для прийняття управлінських рішень на основі визначення відхилень фактичних рівнів показників від їх нормативних характеристик [4].

Отже, моніторинг процесів реструктуризації машинобудівних підприємств має бути гнучкою, динамічної підсистемою, яка дозволить постійно досліджувати, спостерігати основні кількісні та якісні параметри антикризового потенціалу підприємства з метою оцінки, контролю та прогнозування активності підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках (рис.2).

Рис. 2. Об'єкти моніторингу процесів реструктуризації підприємства

Під якісними та кількісними характеристиками слід розуміти систему показників оцінки антикризового потенціалу.

Антикризовий потенціал є агрегованою характеристикою складових показників ресурсно-фінансової, виробничо-технологічної та організаційно-кадрової стійкості підприємства і має різні одиниці вимірювання за своїми складовими і нормативними значеннями, то односпрямованість нормативних характеристик, які характеризують антикризовий потенціал підприємства, слід здійснити за допомогою поділу показників, які прямують до максимуму, і тих, які прямують до мінімуму. Зв'язок між агрегованим показником і показником, який прямує до максимуму, і нормою, яка є його максимальним значенням є прямим, а показником, який прямує до мінімуму і його мінімальне значення є нормою, є оберненим. Моніторинг таких показників підприємства буде доступним і дієвим.

Загальний агрегований показник антикризового потенціалу під час його моніторингу буде вказувати лише на рівень протистояння підприємства до його кризових явищ.

Моніторинг процесів реструктуризації промислових підприємств в механізмі антикризового управління є інформаційною моделлю, яка поєднує стратегічне планування антикризового потенціалу, аналіз і контроль з метою ефективного забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень щодо прогнозованого розвитку підприємства за сучасних конкурентних умов функціонування та поглиблення кризових явищ у зовнішньому середовищі. Отже, моніторинг реструктуризаційних змін представляє собою процес постійного спостереження і оцінювання таких змін з метою прийняття виважених управлінських рішень.

Впровадження моніторингу процесів реструктуризації підприємства проводиться у два етапи. На першому етапі моніторинг формується і запроваджується на підприємстві. На другому етапі відбувається його корегування, відповідно до виявлених відхилень і тенденцій розвитку зовнішнього ринку. На початковій стадії моніторинг може здійснюватись за всіма показниками антикризового потенціалу підприємства, а згодом коло показників моніторингу зменшується, виходячи з того, які напрями реструктуризації прийняті запроваджені на підприємстві за якими показниками слід здійснювати спостереження. Тобто, як критерії реструктуризації, так і кількість показників, за якими ведеться спостереження, з часом можуть змінюватись відповідно до поставлених цілей і об’єктивних умов, що складаються на даний час на зовнішньому ринку.

Система здійснення моніторингу процесів реструктуризації на підприємстві буде здійснюватись наступним чином: на першому етапі визначається проблема, яку можна вирішити шляхом реструктуризації (рис. 3). Пошук цієї проблеми спрощується в результаті проведення оцінки антикризового потенціалу підприємства. Саме на тому етапі виявляються вузькі місця і приймається рішення про їх усунення шляхом запровадження реструктуризаційних змін. На основі виділених конкретних проблем формується і відбирається система критеріїв реструктуризації і показників, які проходитимуть моніторинг під час запровадження реструктуризаційних змін[1].

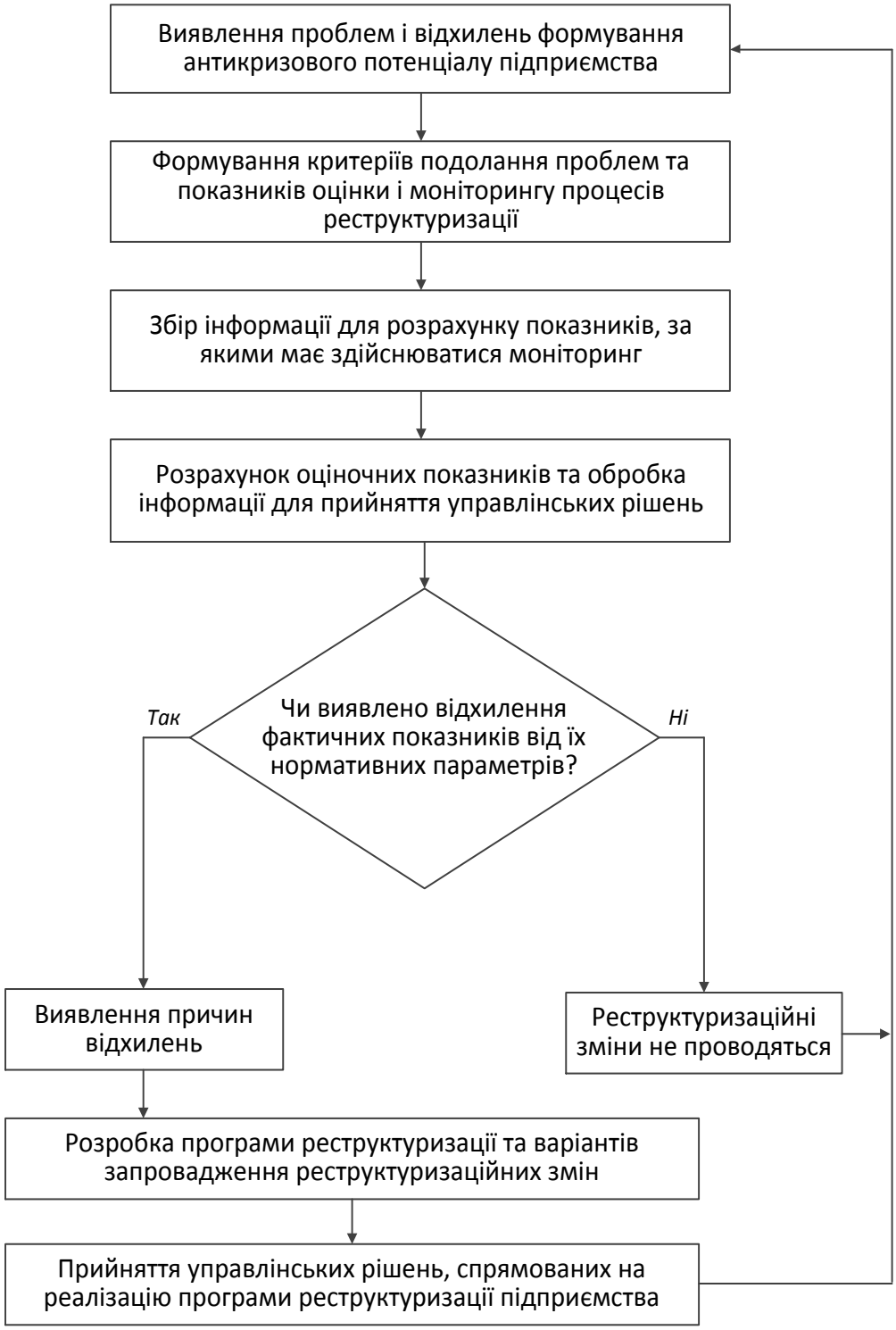

Рис. 3. Алгоритм моніторингу процесів реструктуризації на промисловому підприємстві

Наступним етапом моніторингу є збір зовнішньої та внутрішньої інформації, яка необхідна для розрахунку показників, систематизації і впровадження її та проводяться розрахунки показників в результаті яких виявляються відхилення від нормативних характеристик антикризового потенціалу.

Якщо відхилень немає, то моніторинг припиняється. Якщо ж відхилення зафіксовані, то з'ясовуються причини виникнення відхилень, розробляються програми антикризового управління реструктуризацією підприємства та сценарії подальшого розвитку підприємства, виробляються відповідні управлінські рішення, видаються накази.

Послідовне виконання етапів моніторингу, які зазначені на рисунку, дасть можливість підприємству вийти з передкризового стану, реструктуризувати свою діяльність, мінімізувати ризики, уникнути помилок в подальшому, якщо постійно вести спостереження за окремими показниками і своєчасно реагувати на зміни та виклики зовнішнього середовища, а також досягти відповідних фінансових результатів у перспективі.

Отже, результати моніторингу є основою для формування управлінських антикризових рішень, спрямованих на досягнення висунутих критеріїв і поставлених цілей реструктуризації. Моніторинг, як систематичне відстеження процесів реструктуризації в механізмі антикризового управління є спеціально організованим систематичним спостереженням за відхиленнями фактичних даних показників антикризового потенціалу від їх нормативних характеристик з метою прийняття управлінських рішень щодо реструктуризаційних змін, необхідних для ефективного функціонування машинобудівного підприємства.

Оскільки процеси реструктуризації машинобудівних підприємств носять періодичний характер, то створення окремого відділу з моніторингу є недоцільним. У такому випадку пропонується на підприємствах машинобудівної галузі, де це необхідно, створити тимчасові робочі проекти, в які входять різні спеціалісти, наприклад, спеціалісти планово-фінансового відділу, відділу кадрів, виробничо-технологічного відділу та відділу праці та заробітної плати. Слід розробити на підприємстві і Положення «Про моніторинг діяльності підприємства під час запровадження реструктуризаційних змін». У Положенні мають бути описані принципи, цілі, задачі і функції робочої групи з моніторингу, компетентність і відповідальність працівників за достовірність інформації, надання прав працівникам групи використовувати всю необхідну інформацію, яку мають надавати інші підрозділи для робочої групи.

Висновки. Отже, організація і проведення моніторингу процесів реструктуризації підприємства в загальному організаційно-економічному механізмі антикризового управління є необхідними і достатніми для активізації машинобудівних підприємств, які потребують реструктуризаційних змін і здатні реалізувати власний потенціал на досягнення позитивних результатів.

Анотація. У статті розглянуто сутність поняття моніторингу процесів реструктуризації. Досліджено складові системи моніторингу процесів реструктуризації промислових підприємств. Запропоновано алгоритм моніторингу процесів реструктуризації на підприємстві, модель моніторингу реструктуризації організаційно-кадрової складової антикризового потенціалу підприємства та перелік її об’єктів.

Ключові слова: реструктуризаційні зміни, антикризовий потенціал, модель моніторингу, організаційно-кадрове забезпечення підприємства.

Аннотация. В статье рассмотрена сущность понятия мониторинга процессов реструктуризации. Исследовано составляющие системы мониторинга процессов реструктуризации промышленных предприятий. Предложен алгоритм мониторинга процессов реструктуризации на предприятии, модель мониторинга реструктуризации организационно-кадровой составляющей антикризисного потенциала предприятия, а также перечень её объектов.

Ключевые слова: реструктуризационные изменения, антикризисный потенциал, модель мониторинга, организационно-кадровое обеспечение предприятия.

Summary. In the article the essence of the concept of monitoring restructuring was reviewed. The structure of the system monitoring of industrial restructuring were investigated The algorithm for monitoring of restructuring the company, model monitoring restructuring

organizational and human resources component of crisis potential of the company and monitored for restructuring the company as a whole were offered.

Keywords: restructure change, anti-crisis potential, monitoring model, organizational and staffing software of the enterprise.

Список використаних джерел:

1. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: [навч. посібник] / Бачевський Б.Є. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С. 87–89.

2. Белых Л.П., Федотова М.А. Реструктуризация предприятия. *М., ЮНИТИ-ДАНА*, 399 с., 2001.

3. Гессель М. У пошуках кращого директора: корпоративне управління в перехідній та ринковій економіках / Гессель М. – К. : Основи, 2003. – 212 с.

4. Іваниця О.Б. Сучасні моделі реструктуризації українських та російських підприємств / О.Б. Іваниця, Ю.О. Нікітін // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 8. – С. 89–97.

УДК: 658.8:004

Лазаренко Д.А.

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Постановка проблеми. Інформація має велике значення для внутрішнього управління підприємством і його зовнішніх контактів, і особливо для ухвалення рішень вона є обмеженим і дорогим ресурсом виробничої активності суб'єкту господарювання.

Якнайповніше потребам бізнесу в отриманні кількісних обґрунтованих рекомендацій для ухвалення рішень відповідає галузь прикладної науки, що має назву дослідження операцій. Змістом дослідження операцій як розділу прикладної математики є аналіз і рішення математичних завдань, пов'язаних з вибором з безлічі допустимих рішень таких, які задовольняють тим або іншим критеріям оптимальності і називаються оптимальними.

Усі рішення, у тому числі і оптимальні, що приймаються на основі інформації, відноситься не стільки до минулого досвіду, скільки до прогнозованого майбутнього. При цьому рішення, мають бути застраховані від помилок, пов'язаних з неточним або недостовірним прогнозуванням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інформаційного забезпечення розглядалися в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених: Балабанової Л.В., Бажина І.І., Баззела Р., Беляєвського І.К., Березі А.М., Богданової Е.Л., Вовчак І.С., Войчак А.В., Котлера Ф. та ін. Разом з тим, у сучасній економічній літературі України залишаються недостатньо розробленими проблеми прийняття рішень на основі автоматизованих управлінських інформаційних систем.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування механізму прийняття рішень на основі автоматизованих управлінських інформаційних систем.

Виклад основного матеріалу. У процесі прийняття рішень необхідно виокремлювати три основних етапи (табл. 1): підготовка (постановка завдання), розробка (формування й вибір рішення) і реалізація рішення, які можуть бути деталізовані відповідно до рівня рішення, вимог.

Таблиця 1

Основні етапи прийняття управлінських рішень

ПІДГОТОВКА	1. Збір інформації про можливі проблеми	1.1. Моніторинг внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства
	2. Виявлення проблеми і визначення причин її виникнення	2.1. Опис проблемної ситуації
		2.2. Виявлення організаційної ланки, де виникла проблема
		2.3. Формулювання проблеми
		2.4. Оцінка її важливості
		2.5. Виявлення причини виникнення проблеми
	3. Формування цілей рішення проблеми	3.1. Визначення цілей організації
		3.2. Формулювання цілей рішення проблеми
	4. Обґрунтування стратегії рішення проблеми	4.1. Детальний опис об`єкта
		4.2. Визначення області допустимих значень змінних факторів
	5. Збір і аналіз інформації із проблеми	5.1. Збір інформації за конкретно визначеною проблемою
		5.2. Кластерізація інформації за пріоритетними критеріями
		5.3. Аналіз інформації із кластерів
	6. Визначення системи критеріїв і показників	6.1. Визначення вимог до рішення
		6.2. Визначення критеріїв ефективності рішення
		6.3. Визначення обмежень
РОЗРОБКА	5. Генерування варіантів рішення	5.1. Розчленовування задачі на підзадачі
		5.2. Пошуки ідей вирішення кожної підзадачі
		5.3. Побудова моделей і проведення розрахунків
		5.4. Визначення можливих варіантів рішення кожної задачі й підсистеми
		5.5. Узагальнення результатів кожної підзадачі
		5.6. Прогнозування наслідків рішень кожної підзадачі
		5.7. Розроблення варіантів рішення всього завдання
	6. Оцінка альтернативних варіантів	6.1. Визначення альтернативних варіантів, які максимально відповідають вимогам
	7. Вибір кращого варіанта	7.1. Аналіз ефективності варіантів рішення
РЕАЛІЗАЦІЯ	7. Корегування й узгодження рішення	7.1. Відпрацювання рішення з виконавцями
		7.2. Узгодження рішення з функціонально взаємодіючими службами
		7.3. Затвердження рішення
	8. Реалізація рішення	8.1. Підготовка робочого плану реалізації
		8.2. Реалізація плану
		8.3. Внесення змін у рішення під час реалізації (корегування)
		8.4. Оцінка ефективності прийнятого й реалізованого рішення

Кожне завдання щодо прийняття управлінського рішення може бути охарактеризоване деякими загальними аспектами, а саме: конкретна вихідна ситуація; два і/або більше варіантів рішення; наслідки реалізації варіантів рішення. За допомогою цих компонентів можна охарактеризувати будь-яку проблему вибору рішення – це той єдиний стержень, що формує методологію розробки і прийняття рішень, використану в будь-якому підприємстві.

Наведена структура процесу прийняття управлінських рішень є достатньо уніфікованою і може бути адаптована для прийняття управлінських рішень будь-якою організацією [4, с. 165].

Таким чином, процес прийняття управлінського рішення – це творчий процес, який вимагає аналізу та інтеграції усіх компонентів прийняття рішення: проблемної ситуації, ресурсів, часу, цілей і обмежень тощо. Для здійснення цього процесу необхідно керуватися методичними положеннями, що орієнтують на вибір раціональних шляхів підготовки, розробки і реалізації рішень. Причому проблема має представлятися різними способами і в різних площинах, а у разі граничної необхідності – і переоцінюватися.

Інформаційне забезпечення – одна з найважливіших забезпечуючи функцій, якість якої є визначальним чинником обґрунтованості прийнятого рішення й ефективності функціонування системи менеджменту.

Сучасні інтегровані системи управління підприємством (ІСУП) дозволяють: оперативно акумулювати дані; одночасно працювати великій кількості користувачів, жорстко регламентуючи при цьому права доступу до даних; мають значні обсяги пам`яті для зберігання значних масивів інформації. Такі можливості ІСУП за умови реалізації методів інформаційної підтримки прийняття рішень забезпечують скорочення витрат на обробку даних і підвищення надійності отримуваних результатів, необхідних для прийняття як стратегічних, так і тактичних і оперативних управлінських рішень. Інформаційні системи, будучи основним інструментом підвищення обґрунтованості управлінських рішень, є складним програмно-апаратними і телекомунікаційними комплексами.

Фактори, що зумовлюють необхідність автоматизації процесу прийняття управлінських рішень, подані у таблиці 2.

Інформаційне забезпечення управління – сукупність інформаційних ресурсів, засобів, методів і технологій, які сприяють ефективним комунікаціям у контурі управління і прийняття управлінських рішень.

Структура інформаційного забезпечення складається з двох основних елементів:

- функціональна частина – це комплекс підсистем, кожна з яких вирішує деяку підмножину інформаційних завдань конкретної сфери (техніко-економічне планування; технічна підготовка виробництва; збут і реалізація продукції; оперативне управління виробництвом; матеріально-технічне постачання; бухгалтерський облік; управління якістю продукції; управління персоналом тощо);
- забезпечувальна частина – це сукупність засобів, на базі яких вирішуються завдання функціональних підсистем і компонентів, що забезпечують їх вирішення через прийняття управлінських рішень (технічне забезпечення; програмне забезпечення; організаційне забезпечення; технологічне забезпечення; ергономічне забезпечення; правове забезпечення; лінгвістичне забезпечення; кадрове забезпечення тощо).

Таблиця 2

Фактори автоматизації процесу ПУР

Рівень фактору	Зміст факторів
На макрорівні	Зміна форм конкуренції. Поява і розвиток нових бізнес-моделей. Зростання необхідності в актуальності і своєчасності інформації для управління. Глобалізація та інтернаціоналізація бізнесу. Чіткий розподіл функцій за рівнями управління, у зв'язку з вертикальною та горизонтальною інтеграції бізнесу. Скорочення термінів виробничого циклу. Зникнення чітких границь між галузями. Ускладнення та інтелектуалізація інформаційних продуктів. Поява нових високоефективних технологій передачі даних. Інтеграція всіх бізнес-процесів та функцій в єдину модель
На макрорівні	Достатньо складна система розподілу повноважень між головною компанією і структурними підрозділами, дочірніми підприємствами. Ускладнена система контролю і стимулювання діяльності підрозділів, яка в ідеалі має охоплювати всі чинники господарської діяльності, контрольовані підрозділами, і забезпечувати уніфікацію (тобто рівність стимулювання за однаковий внесок у фінансові результати підприємства різних підрозділів). Різноманітний характер виробничого процесу за окремими видами діяльності і, як наслідок, різні способи обліку витрат і фінансових результатів. Різноманітні товарно-матеріальні і фінансові потоки, що визначають наявність елементів вертикальної (за стадіями технологічного циклу) і горизонтальної (регіональний і дивізіональний розподіл праці) інтеграції. Широкий спектр ринків збуту (різних за ємністю і еластичністю) та видів діяльності (виробництво, послуги, торгівля, будівництво тощо) і, як наслідок, необхідність додаткового розмежування за видами діяльності в системі управлінського обліку і планування. Недостатня якість інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень (недостатня повнота, достовірність і оперативність отримання даних ОПР). Недостатня регламентованість документообігу і, як наслідок, зниження ефективності систем обліку і контролю діяльності компанії

Технології організації інформаційного забезпечення включають:технології комунікацій на основі комп’ютерних мереж (локальні обчислювальні мережі, Інтернет, Естранет, Інтранет; технології обробки інформації на основі персональних комп’ютерів (ПК) і спеціалізованих автоматизованих робочих місць (АРМ);технології електронного документу обігу;технології прийняття рішень на основі засобів штучного інтелекту (бази знань, системи підтримки прийняття рішень, експертні системи тощо.

Технології прийняття рішень на основі автоматизованих управлінських інформаційних систем поділяються на:системи генерації звітів (IRS);керуючі інформаційні системи (MIS);виконавчі інформаційні системи (ESS);автоматизовані системи підтримки діяльності (АС ПД);системи підтримки прийняття рішень (DSS);системи підтримки прийняття стратегічних рішень (EIS);групові системи підтримки прийняття рішень (ГСППР GROUPWARE) – призначені для підтримки колективного прийняття рішень IBM WORKGROUP, ICL TEAMWARE OFFICE, LOTUS NOTES,

NOVEL GROUPWISE, PLEXSYS, Decision Explorer тощо);системи підтримки прийняття рішень на базі управління знаннями (наприклад GURU);експертні системи.

Системи генерації звітів (Information Reporting Systems – IRS) – забезпечують керівників інформацією, яка необхідна їм для щоденного прийняття рішень. Вони виконують і оформлюють різні види звітів, інформаційний зміст яких визначений наперед самими менеджерами так, щоб в них була тільки необхідна для них інформація.

Керуючі інформаційні системи (Management Information Systems – MIS)обслуговують управлінські рівні організації, забезпечуючи менеджерів необхідною інформацією, в деяких випадках – з інтерактивним доступом до поточної роботи організації та архівних звітів. Зазвичай вони орієнтуються майже виключно на внутрішні результати, що не стосуються зовнішнього середовища. MIS насамперед обслуговують функції планування управління та прийняття рішень на управлінському (середньому) рівні.

Керуючі інформаційні системи: підтримують структуровані та слабо структуровані рішення на експлуатаційному (нижньому/технічному) та управлінському рівнях; орієнтовані для звітів і контролю; покладаються на існуючі загальні дані і потоки даних; мають небагато аналітичних можливостей; допомагають в прийнятті рішень, використовуючи попередні і звітні дані; відносно негнучкі; мають скоріше внутрішню, а не зовнішню орієнтацію; інформаційні вимоги відомі і стійкі.

Виконавчі інформаційні системи (Executive Support Systems -ESS) - забезпечують інтерактивну сукупність поточної інформації щодо кон'юнктури ринку, формують зручний доступ для керівників вищих рівнів та інших менеджерів до інформації без допомоги посередників. ESS використовують сучасну графіку, зв'язок і методи зберігання даних, забезпечуючи виконавцям легкий інтерактивний доступ до поточної інформації щодо стану організації.

Автоматизовані системи підтримки діяльності (АС ПД) - це нова ідеологія систем, без яких сучасна організація не в змозі швидко реагувати на запити клієнтів і на виробничі процеси. АС ПД забезпечує і підтримує бізнес-процесси будь-якої організації в найбільш актуальному й ефективному стані. АС ПД передбачає виділення основної інформаційної суті, з якою працює кожен співробітник організації, та автоматизацію операцій, що виконуються над цією суттю. Інформаційною суттю називають набір відомостей про об'єкт діяльності) АС ПД також передбачає комплексний підхід: спочатку моделюються взаємозв'язки в моделі бізнесу; потім моделюється кожна конкретна ситуація.

Системи підтримки прийняття рішень (СППР) (Decision Support Systems - IRS) - інтерактивні комп'ютерні інформаційні системи, які використовують моделі рішень і спеціалізовані бази даних для допомоги ОПР в прийнятті управлінських рішень. DSS надають ОПР можливості аналітичного моделювання, гнучкі інструменти пошуку необхідних даних, різноманітні форми представлення інформації.

Системи підтримки прийняття стратегічних рішень (Executive Information Systems - EIS) - управлінські інформаційні системи, пристосовані до стратегічних інформаційних потреб вищого керівництва. Вище керівництво отримує інформацію з багатьох джерел, включаючи листи, записи, періодичні видання і доповіді, зустрічі, телефонні дзвінки і суспільну діяльність. Мета комп'ютерних систем підтримки прийняття стратегічних рішень полягає в тому, щоб забезпечити вище керівництво безпосереднім і вільним доступом до інформації щодо ключових факторів, що є важливими при реалізації стратегічних цілей.

Технології СППР: OLAP-технології; сховища даних; табло даних; формування системи знань (Data Mining); генетичні алгоритми; нейромережі; Інтернет-технології тощо. Спектр використання СППР у сучасних умовах досить широкий - вони використовуються для підтримки прийняття рішень і в медицині, і в освіті, і в управлінні соціальними процесами, і в урядовій діяльності.

Проте найчастіше СППР використовують для підтримки прийняття рішень в економічній сфері: SIMPLAN - для підтримки корпоративного планування; PIMS - для підтримки прийняття рішень в маркетингу; IFPS - для інтерактивного фінансового планування; PMS - для підтримки рішень при управлінні цінними паперами; Precision Tree Prime Decision - для підтримки прийняття рішень в економіці на основі дерев рішень; Decision Grid - для підтримки прийняття багатокрітеріальних рішень в економіці; Project/Marketing Expert («Pro-Invest Consultsng».) - ЕС що забезпечує підтримку прийняття рішень на всіх етапах розроблення стратегічного і тактичного планів інвестиційної діяльності/маркетингу і контролю за їх реалізацією: проведення аудиту інвестиційної діяльності/маркетингу; планування інвестиційної діяльності/маркетингу; TAX ADVISOR (консультант з питань оподаткування) допомагає повіреному з питань оподаткування і планування майна для клієнтів з великою власністю. FedEx (Federal Express) - система збору даних про клієнтів, робить відповідний висновок - дає змогу оглядати можливості ділових повідомлень з глобальної бази; інтерактивна система планування фінансів – Interactiv Financial Piпaпciai Planning System(IFPS). СППР: Апalca, Expert Choice.

Експертні системи (ЕС) - це прикладні системи штучного інтелекту, у яких база знань є формалізованими емпіричними знаннями висококваліфікованих фахівців (експертів) в певній вузькоспеціалізованій предметній сфері. Експертні системи призначені для заміни експертів при вирішенні завдань (через їх недостатність, низький рівень оперативності або в небезпечних (шкідливих) умовах).

Можна виділити основні класи завдань, що вирішуються експертними системами. Це: діагностика; прогнозування; ідентифікація; управління; проектування; моніторинг. Серед найбільш відомих екпетних систем виділяють: DENDRAL - ЕС для розпізнавання структури складних органічних молекул за наслідками їх спектрального аналізу (вважається першою в світі експертною системою); MOLGEN - ЕС для вироблення гіпотез про структуру ДНК на основі експериментів з ферментами; XCON - ЕС для конфігурації (проектування) обчислювальних комплексів VAX-11 в корпорації DEC відповідно до замовлення покупця; MYCIN - ЕС діагностики кишкових захворювань; PUFF - ЕС діагностики легеневих захворювань; MACSYMA - ЕС для символьних перетворень виразів алгебри; YES/MVS -ЕС для управління багато-задачною операційною системою MVS великих IBM корпорації IBM; DART-ЕС для діагностики великих НМД корпорації IBM; PR0SPECTOR - ЕС для консультацій при пошуку покладів корисних копалини; POMME - ЕС для видачі рекомендацій щодо догляду за яблуневим садом; набір експертних систем для управління плануванням, запуском і польотом космічних апаратів типу «човник»; MOBIC - ЕС для діагностики різних форм гіпертонії.

Висновки. 1. Встановлено, що кожне завдання щодо прийняття управлінського рішення може бути охарактеризоване деякими загальними аспектами, а саме: конкретна вихідна ситуація; два або більше варіантів рішення; наслідки реалізації варіантів рішення. За допомогою цих компонентів можна охарактеризувати будь-яку проблему вибору рішення – це той єдиний стержень, що формує методологію розробки і прийняття рішень, використану в будь-якому підприємстві.

2. Дослідження показують, що виконавчі інформаційні системи забезпечують інтерактивну сукупність поточної інформації щодо кон'юнктури ринку, формують зручний доступ для керівників вищих рівнів та інших менеджерів до інформації без допомоги посередників.

3. Мета комп'ютерних систем підтримки прийняття стратегічних рішень полягає в тому, щоб забезпечити вище керівництво безпосереднім і вільним доступом до інформації щодо ключових факторів, що є важливими при реалізації стратегічних цілей.

Анотація

У статті обґрунтовано механізм прийняття рішень на основі автоматизованих управлінських інформаційних систем.

Ключові слова: механізм, автоматизація, управління, інформація, система, ресурси, бізнес.

Аннотация

Обосновывается механизм принятия решений, основанный на автоматизированных информационных системах управления.

Ключевые слова: механизм, автоматизация, управление, информация, система, ресурсы, бизнес.

Summary

In the article is grounded the mechanism of decision-making based on automated management information systems.

Keywords: mechanism, automation, management, information, system, resources, business.

Список використаної літератури:

1. Аттеков А.В. Методы оптимизации: Учеб.для вузов / Под.ред. Зарубина В.С., Крищенко А.П.-М.:Изд-во МГТУ им.Н.Э.Баумана, 2001. – 440 с.
2. Кремер Н.Ш. Исследование операций в экономике: Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. Кремера Н.Ш. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 407 с.
3. Мур Джеффри Х. Экономическое моделирование в МхсгозогЧ Excel, 6-е изд.: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильяме», 2004. – 1024 с.
4. Приймак В.М. Прийняття управлінських рішень: Навчальний посібник/ В.М. Приймак.- К.: Атіка, 2008.- 240 с.
5. Урубков А.Р. Курс MBA по оптимизации управленческих решений. Практическое руководство по использованию моледей линейного програмирования / А.Р. Урубков. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 176с.
6. Чейз Ричард Б. Производственный и операционный менеджмент, 8-е изд.: Пер. с англ./ Б. Чейз Ричард. – М.: Издательский дом «Вильяме», 2003. – 704 с.
7. Лазаренко Д.О., Майданевіч П.М. Забезпечення інформативності облікових даних в процесі прийняття управлінських рішень / Колективна монографія. Заг. ред. Д.О. Лазаренко, - Слов'янськ: СДПУ, 2008. - 250с.

УДК: 330.658:005.5

Соколова Л. В.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ У МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН УМОВ РИНКУ

Постановка проблеми. Ринкова економіка характеризується комерційним характером взаємовідносин між економічними суб'єктами, конкуренцією між господарськими суб'єктами, формуванням економічних пропорцій під впливом динаміки цін та конкурентної боротьби, самостійністю учасників економічного процесу,

формуванням цін на основі попиту та пропозиції, економічною відповідальністю. Суб'єктами ринкової економіки є всі фізичні та юридичні особи, а об'єктами – усі результати суспільної діяльності. Для сучасного ринку характерна розгалужена та багаторівнева структура, високий рівень конкуренції та динамічність розвитку.

Нестабільність економічних процесів та кризові явища в економіці прослідковуються за наступними показниками: падіння обсягів виробництва, падіння фондових індексів, ріст безробіття і масові звільнення, падіння обсягу споживання індивідуальними господарствами.

В умовах економічної нестабільності та кризових явищ перед керівництвом підприємства постійно виникає проблема підвищення ефективності його діяльності. Сучасна економічна ситуація диктує необхідність пошуку нових напрямків підвищення ефективності діяльності підприємства, що дозволить забезпечити його конкурентноздатність на ринку. Моделі управління ефективністю знайшли відображення у стандартах, які розроблені підприємствами з урахуванням специфіки їх діяльності і містять чіткі вимоги до персоналу задіяного у трудових процесах. Однак недостатня увага приділена впливу бізнес-процесів на стратегію розвитку підприємства, його конкурентну позицію та можливість швидкої адаптації до зміни умов на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику формування моделі менеджменту із застосуванням процесного підходу та її вплив на ефектність діяльності підприємства досліджували своїх працях, як вітчизняні, так і зарубіжні автори, зокрема Файоль А., Ансофф І., Друкер П., Хаммер М. і Чампі Д., Харрінгтон Дж., Єсселинг К.С. і Харм Ван Німваген, Мазур І.І., Шапіто В.Д. і Ольдерроге Н.Г., Кутільєв П.В., Ташкінов А.Г., Бойко А.А. і Бахмарева І.В., Хміль Ф.І., Кузьмін О. Є. і Мельник О.Г., Стадник В.В. і Йохна М.А., Хомяков В.І., однак питання ефективності застосування процесного підходу для підвищення мобільності підприємства у змінних умовах ринку залишаються відкритими для подальших розробок.

Формулювання завдання дослідження. Пристосування підприємства до ринкових умов потребує як зміни виконуваних функцій, так і внутрішньої організаційної перебудови, перш за все доповнення організаційної структури новими ланками, перегляду всієї системи розподілу прав, повноважень та відповідальності. Завданням дослідження є обґрунтування необхідності застосування процесного підходу у менеджменті підприємства, шляхом виокремлення бізес-процесів спрямованих на оцінку реальних потреб ринку, виявлення можливостей та загроз підприємства, орієнтацію на ринковий попит, як основи підвищення ефективності його діяльності та конкурентноздатності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне підприємство представляє собою складну соціально-економічну систему, що містить дві підсистеми (керуючу та керовану), та реалізує три ключові процеси: залучає із макросередовища необхідні ресурси, трансформує за допомогою наявних технологій у товари чи послуги, які потім виводить на ринок. Саме тому, як об'єкт управління, необхідно розглядати не тільки організаційну структуру підприємства, а й взаємозв'язки підрозділів в операційній діяльності та управлінські процеси для підтримки функціонування підрозділів і працівників. У такому разі менеджмент підприємства може бути визначений як процес оптимізації різного роду ресурсів для досягнення цілей підприємства.

В структурі управління підприємством можна виділити два типи зв'язків: функціональні та процесні. Функціональні зв'язки між посадами більш очевидні, саме тому розвиток управлінських теорій спочатку йшов у напрямку функціонального підходу до управління, де всі функції менеджменту розглядалися окремо без взаємозв'язків між ними. Однак, аналізуючи діяльність керівників А. Файоль вперше розглянув її як процес, що підрозділяється на окремі стадії: планування, організація, координування, мотивування, контроль. Пізніше стало очевидно, що переліком даних функцій зміст процесу управління не вичерпується, адже виконання кожної з них також являє собою певний управлінський процес.

Кабушкин М.І., Бондаренко Г.А. [1] зазначили, що організаційна структура управління підприємством – це така сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, які знаходяться між собою в стійких відносинах, а це в свою чергу забезпечує їх функціонування як єдиного цілого.

Більшість менеджерів у побудові організаційних структур підприємств зосереджують основну увагу на здійсненні управлінських функцій, реалізуючи, таким чином, лінійно-функціональний тип структури, який не може бути достатньо ефективним особливо для великих промислових підприємств в умовах мінливого та динамічного макросередовища. Частково подолати такий недолік можна застосувавши більш гнучкі матричні організаційні структури, які дозволяють одночасно реалізувати декілька проектів підприємства. Але обмеженість можливостей функціонального підходу при цьому залишиться незмінною, адже реальна діяльність здійснюється не лише в межах лінійно-функціональних зв'язків між посадами, які здебільшого регламентуються наказами та дозволами, вона пронизує підприємство у вигляді певних процесів.

Перспективним для вирішення цієї проблеми може стати застосування процесного підходу до управління, який, за висловом Рачека С.В., Пономаревої М.С. [2], дозволив пов'язати між собою управлінські функції в динамічно змінюваному просторі і в часі.

Процесний підхід - це вихід на продуктивну ідею внутрішніх постачальників і споживачів. Фактично реальна діяльність, що приносить додану вартість, не здійснюється ізольованими елементами функціональної ієрархії, а пронизує підприємство у вигляді сукупності процесів [3, с. 31].

Перевагою процесного підходу є забезпечення безперервного управління взаємозв'язками між окремими процесами операційної системи підприємства, їх поєднанням та взаємодією. Саме процесний підхід формує у менеджера сприйняття підприємства як «відкритої системи», що діє в умовах мінливого ринку та коригує свої «внутрішні» процеси під впливом змін ринкових факторів. Застосування процесного підходу створює передумови для розуміння і задоволення потреб клієнтів, розгляду процесів з точки зору добавленої вартості, отримання результатів виконання та результативності процесів, прагнення до постійного поліпшення процесів на основі об'єктивних показників.

Рис. 1. Застосування процесного підходу як способу адаптації організаційних структур підприємства до вимог ринку

Тривалий час в менеджменті розглядалися лише виробничі процеси. Більш сучасним є погляд на підприємства як на сукупність різних потоків робіт – бізнес-процесів.

Бізнес-процес (БП) можна визначити як послідовність сукупності дій щодо здійснення виробничо-господарської діяльності в рамках певної організаційної структури управління промислового підприємства, яка перетворює на «вході» отримані ресурси з метою отримання на «виході» результату, що має цінність для споживача. При цьому БП характеризується двома важливими особливостями: по-перше, він має своїх зовнішніх постачальників, внутрішньофірмових одержувачів і споживачів; по-друге він перетинає організаційні межі, тобто він зазвичай протікає поверх бар'єрів, що існують між підрозділами організації, а також між різними організаціями, пов'язаними між собою стосунками «постачальник-споживач» або навіть проникає крізь ці бар'єри [4, с. 79].

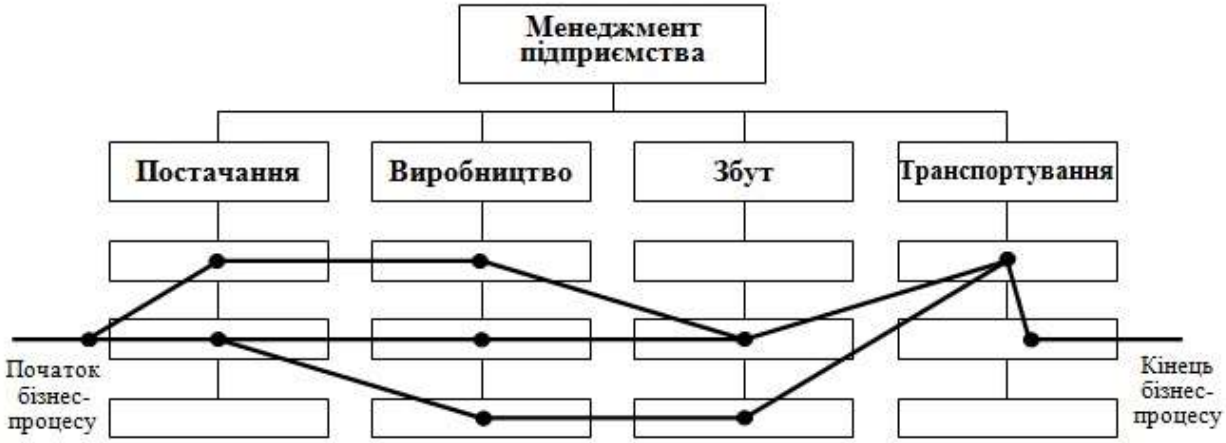

Рис. 2. Взаємозв'язки підрозділів підприємства в бізнес-процесі

Усі бізнес-процеси підприємства А. Бьерн [5] поділяє на три групи:

1. Наскрізні бізнес-процеси, які проходять через кілька підрозділів організації або через всю організацію, перетинають межі функціональних підрозділів – міжфункціональні процеси;

2. Бізнес-процеси (підпроцеси) підрозділів, діяльність яких обмежена рамками одного функціонального підрозділу організації – внутріфункціональні процеси;

3. Операції (функції) самого нижнього рівня декомпозиції діяльності організації, як правило, операції виконуються однією людиною.

Результати діяльності сучасного підприємства знаходяться в прямій залежності від впливу різних зацікавлених сторін. У відповідності до цієї концепції Суров Д.М. виділив типи бізнес-процесів, де врахував, як вплив цих процесів на досягнення цілей підприємства, так і вимоги всіх зацікавлених в його діяльності сторін.

Таблиця 1

Класифікація бізнес процесів промислового підприємства [6, с. 11]

Типи бізнес-процесів	**Приклади бізнес-процесів**	**Зацікавлені особи**
Стратегічні бізнес-процеси	Маркетинг Розроблення стратегії підприємства Розробка продукції Поліпшення діяльності підприємства	Керівник підприємства Власники Інвестори Внутрішні клієнти
Основні бізнес-процеси	Отримання ресурсів Виробництво Контроль якості Пакування Передача продукції на склад	Зовнішні клієнти Внутрішні клієнти

Бізнес-процеси управління	Планування потреби в ресурсах Управління фінансами Управління персоналом Управління знаннями Управління інформаційними технологіями Управління взаєминами з клієнтами Управління взаєминами з постачальниками	Керівник підприємства Внутрішні клієнти Постачальники Клієнти Підрядчики
Забезпечуючі бізнес-процеси	Постачання, доставка та розподіл матеріальних ресурсів Внутрішня логістика Ремонт обладнання Управління корпоративними службами/приміщеннями Управління безпекою	Внутрішні клієнти
Допоміжні бізнес-процеси	Управління екологічною безпекою Охорона праці Управління майном Бухгалтерські послуги Юридичні послуги	Персонал Суспільство Держава

В процесному підході значна увага приділяється питанням взаємодії підрозділів. Його концепція дозволяє об'єднати зусилля підрозділів, часто розрізнені, спрямовані на виконання окремих конкретних функцій, в єдиний ланцюг об'єднаних зусиль компанії, націлених на досягнення конкретних стратегічних результатів – надання клієнту якісного кінцевого товару у найкоротші строки. Даний підхід дозволяє також врахувати такі важливі аспекти бізнесу, як орієнтація на кінцевий товар, зацікавленість кожного окремого виконавця у підвищенні якості кінцевого товару, і як наслідок, зацікавленість у якісному виконанні своєї роботи [7, с. 130].

Висновки. Адаптація до змін умов ринку передбачає розробку та впровадження менеджментом форм і методів виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби. Аналіз адаптаційних процесів з економічної точки зору необхідно здійснювати шляхом одночасного аналізу процесу організаційних змін та оцінки їх кінцевого результату. В процесі адаптації підприємства використовують різні адаптаційні механізми, які доцільно поділити на пасивні та активні. Пасивні механізми спрямовані лише на зміну стратегії менеджменту, активні – передбачають використання сукупності процесів, спрямованих на зміну внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства для підвищення ефективності його діяльності. Застосування процесного підходу менеджменту дозволяє використовувати активні методи адаптації підприємства до зміни умов ринку, за яких організаційна діяльність керівника стає вирішальним фактором в побудові, існуванні та розвитку організаційної структури підприємства, фактично визначає її динамічні межі. Система менеджменту підприємства в основу побудови якої закладається бізнес-процес характеризується: динамічною поведінкою і більш гнучким реагуванням на внутрішні та зовнішні впливові фактори, розподілом відповідальності між учасниками процесу та їх загальною зацікавленістю у швидкому обміні ресурсами, саморегулюванням, орієнтацією на потреби споживача, спрощенням процедур організації та координації діяльності, підвищеним контролем якості кінцевого товару – це створює значні переваги, які можуть бути використані підприємством для ведення активної конкурентної боротьби та досягнення успіху.

Анотація

Статтю присвячено аналізу перспектив застосування процесного підходу менеджменту для підвищення ефективності діяльності підприємства на ринку. Встановлено, що процесний підхід передбачає активний вплив керівника, як на процеси організаційних змін, так і на їх кінцеві результати. Запропоновано взаємодію підрозділів підприємства будувати на основі бізнес-процесів.

Ключові слова: процеси підприємства, управлінські процеси, бізнес-процеси, процесний підхід у менеджменті.

Аннотация

Статья посвящена анализу перспектив применения процессного подхода менеджмента для повышения эффективности деятельности предприятия на рынке. Установлено, что процессный подход предполагает активное влияние руководителя, как на процессы организационных изменений, так и на их конечные результаты. Предложено взаимодействие подразделений предприятия строить на основе бизнес-процессов.

Ключевые слова: процессы предприятия, управленческие процессы, бизнес-процессы, процессный подход в менеджменте.

Summary

This article analyzes the prospects of application of the process approach management to improve the effectiveness of the company in the market. It is established that the process approach implies a strong influence of the head on the processes of organizational change as well as on their final results. Is proposed to build interaction of the business units on the basis of the business processes.

Keywords: enterprise processes, management processes, business-processes, process approach in management.

Список використаної літератури:

1. Кабушкин Н.И., Бондаренко Г.А. Менеджмент гостиниц и ресторанов: Учебное пособие. – 2-е изд. / Н.И. Кабушкин, Г.А. Бондаренко. – Мн.: ООО «Новое знание», 2001. – 216 с. – (Экономическое образование).
2. Рачек С.В., Пономарева М.С. Теоретические основы процессного подхода в управлении организацией / С.В. Рачек, М.С.Пономарева // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. – 2012. – № 48. – Режим доступа: www.uecs.ru
3. Болотина Г. К., Рыбка А. Г. Управление процессами: учебное пособие. / Г. К. Болотина, А. Г. Рыбка. – Тюмень: Изд-во Тюмен. гос. универ. 2012. – 240 с.
4. Ташкинов А.Г. Теоретико-методологические основы процессного подхода к управлению на промышленном предприятии / А.Г. Ташкинов // Вестник Пермского универ. Серия: Экономика. – 2014. – Вип. 2(21). – С. 77-86.
5. Бьерн А. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования. / Андерсен Бьерн. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2003. – 584 с.
6. Суров Д.Н. Теоретико-методологические основы реализации процессного подхода к управлению промышленным предприятием [Текст]: автореф. дисс. канд. экон. наук.: спец. 08.00.05. «Экономика и управление народным хазяйством»; Москов.гос.универ. приборост. и информ. / Д.Н. Суров. – М., 2010. – 25 с.
7. Холод Л.Л., Хрусталев Е.Ю. Методы и инструментарий процессного подхода. / Л.Л. Холод, Е.Ю. Хрусталев. // Знание. Понимание. Умение. – 2007. – № 4. – С. 126-135.

УДК: 330.322:338.43:631.95

Берегова В.В., Сілецька Н.В

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Трансформація економічних відносин в Україні, поява нових джерел фінансування інвестиційних проектів та необхідність екологізації сучасного виробництва – все це вимагає перегляду та удосконалення традиційних підходів до вибору екологічно й економічно оптимальних проектних рішень у галузях природокористування взагалі та сільського господарства як її складової зокрема. І якщо в більш рентабельних галузях цій проблемі приділяється сьогодні належна увага, то в галузі сільського господарства питання еколого-економічного оцінювання господарських рішень і досі залишаються недостатньо вирішеними. За відсутності вітчизняних розробок доцільно орієнтуватись на використання зарубіжного досвіду в проблемі вибору економічно та екологічно оптимальних стратегій господарювання із обов'язковим урахуванням сучасних особливостей економічних відносин в Україні, а також практики вітчизняних розрахунків у меліоративній галузі [3].

Питання ускладнюється ще й особливостями функціонування інвестиційних проектів, як об'єктів природокористування, у складних і мінливих умовах навколишнього природного середовища, що обов'язково необхідно враховувати при виборі найкращого з них для реалізації. Таким чином, удосконалення методологічних і методичних аспектів еколого-економічного оцінювання інвестиційних проектів дозволить підвищити обґрунтованість прийнятих господарських рішень з урахуванням особливостей створення й функціонування інвестиційних об'єктів як складних еколого-економічних систем.

Огляд останніх досліджень. З точки зору екологічної безпеки, на сучасному етапі забезпечити її досить складно. Тому виникає необхідність встановлення балансу між потребами суспільства в природних ресурсах і об’єктивною можливістю природи їх задовольнити. Превентивні природоохоронні заходи стають більш суттєвими сьогодні, у період формування ринкових відносин. Раніше діюча витратна, природомістка модель економічного розвитку зумовила спочатку поступове, а потім обвальне нарощування негативних, часом незворотних, змін навколишнього природного середовища.

Поняття «вплив екологічних факторів» розглядається з двох точок зору. У вузькому розумінні, вплив екологічних факторів виявляється в неминучому додатковому інвестуванні заходів, пов’язаних з запобіганням негативного впливу на навколишнє середовище та дотриманням екологічних стандартів. У широкому розумінні, механізм врахування екологічних факторів повинен передбачати оцінку не лише природоохоронних витрат, але й економічних наслідків забруднення навколишнього середовища, які неможливо ліквідувати. Обов’язкове їх відшкодування є основною умовою раціонального природокористування та принципом правової відповідальності.

Дотримання екологічних стандартів повинно бути обов’язковим для здійснення підприємницької та інвестиційної діяльності, як і розробка нормативної законодавчої бази для введення прогресивних екологічних стандартів, системи екологічного страхування і аудиту. Через труднощі виміру масштабів екологічних змін досить складно запропонувати стандартну схему екологічного аналізу.

Проблема полягає у створенні абсолютно досконалої системи еколого-економічного контролю за виробничою та інвестиційною діяльністю.

Виклад основного матеріалу. У теорії оцінки ефективності інвестиційних проектів існують чотири кількісні критерії*:* чиста теперішня вартість, внутрішня норма прибутковості, термін окупності, індекс прибутковості. Завдання полягає у підвищенні надійності та вірогідності результатів оцінки економічних параметрів інвестиційних

проектів та їх адаптації до стандартної схеми визначення ефективності інвестицій з урахуванням екологічного фактору.

У загальному вигляді економічна ефективність капітальних вкладень у будь-який сектор народного господарства визначається сукупністю різнонаправлених факторів, що характеризують розмір грошових потоків, пов'язаних з реалізацією проектів: система зовнішньополітичних, економічних, регіональних, галузевих та інших ризиків, технічні та технологічні характеристики проекту, рівень кваліфікації персоналу, наявність ресурсів, оптимальність терміну будівництва та інші.

Крім того, при оцінці ефективності інвестицій необхідно враховувати екологічні витрати, пов'язані з попереднім відновленням компонентів оточуючого середовища, які раніше деградували.

Будь-який з підходів до оцінки економічної ефективності інвестицій, що ґрунтується на порівнянні витрат на здійснення проекту і результатів від його реалізації, повинен враховувати можливі додаткові екологічні витрати. Такі витрати мають імовірний характер і можуть збільшувати капіталомісткість заходів, що в результаті зменшить привабливість проекту для потенційного інвестора. Якщо вчасно, на стадії передпроектних розрахунків, не врахувати цей факт, то фінансові очікування інвестора не виправдаються: фактична ефективність проекту після його здійснення може бути лише розрахунковою.

На практиці існують різні критерії ефективності інвестицій. З боку інвестора це перш за все - прибутковість, а з боку держави, на території якої буде розташовано виробництво, це соціальні та екологічні критерії.

При використанні цих критеріїв на практиці не повністю враховується вплив екологічного фактору, зокрема, екологічні збитки понадлімітного забруднення навколишнього середовища. Як свідчать статистичні дані, в Україні імовірність таких збитків повсякчасно зростає. Тому при прийнятті рішень про інвестування важливо враховувати витрати на забезпечення протиаварійної та технологічної безпеки виробництва, компенсацію можливих економічних наслідків цих ситуацій.

При визначенні чистої теперішньої вартості (*NPV*), внутрішньої норми прибутковості (*IRR*), терміну окупності (*PP*), індексу прибутковості (*PI*) потрібно враховувати показники еколого-економічних витрат, що мають імовірний характер та впливають на розмір грошових потоків:

$$NPV = ГП - ІС - ЕЗпі, \quad (1)$$

де *ГП*- сума грошових потоків у сучасній вартості;

ІС – сума інвестиційних ресурсів, спрямованих на реалізацію проекту у сучасній вартості ;

ЕЗпі – сума економічних збитків, завданих понадлімітними викидами (скидами) у сучасній вартості.

Один з критеріїв оцінки ефективності інвестицій формулюється так: інвестування вважається вигідним, якщо сумарна дисконтована вартість доходів, які забезпечуються даним проектом, перевищує сумарну дисконтовану вартість витрат. Цей критерій має назву критерію чистої приведеної вартості (net present value, *NPV*).

Чистою приведеною вартістю інвестиційного проекту називається сумарна поточна вартість чистих грошових потоків (c_0, c_1, c_2, …, c_t, …, c_n), які забезпечує даний проект. Чистий грошовий потік в момент t визначається як різниця між приростом доходів у зв'язку з проектом та приростом витрат. За умови, що ці грошові потоки розміщені у часі через однакові проміжки, які дорівнюють одному року, то чиста приведена вартість [2] розраховується як сума приведених грошових потоків:

$$NPV = \sum_{t=0}^{n} c_t / (1+r)^t, \quad (2)$$

де *NPV* – чиста приведена вартість;

t – період часу (порядковий номер року);

n – кількість років;

c_t – чистий грошовий потік у момент часу t;

r – максимальна доходність (процентів за рік), яка забезпечується альтернативними способами вкладення коштів, причому в даній формулі вона вважається незмінною.

У загальному випадку для довільної неперіодичної послідовності грошових потоків, які дисконтуються згідно з ставкою, яка відповідає моменту часу, коли вони виникають, чиста приведена вартість розраховується за формулою [2]

$$NPV = c_0 + \sum_{t=1}^{n} c_t / (1 + r_{et})^{w(t)}, \quad (3)$$

де NPV – чиста приведена вартість;

c_0 – грошовий потік на сьогоднішній день;

n – кількість періодів часу;

c_t – грошовий потік у момент часу t;

r_{et} – ефективна доходність альтернативних вкладень за період часу від сьогоднішнього дня до моменту виникнення t-го грошового потоку;

$w(t)$ – кількість років до моменту t.

Якщо $NPV>0$, то інвестування вигідне і проект потрібно прийняти, а якщо $NPV<0$ – навпаки.

Аналіз чистої теперішньої вартості показує, що його зменшення здійснюється за рахунок:

- платежів за понадлімітні викиди, компенсацій, сплачених державі внаслідок аварійного (залпового) скиду (викиду), штрафів за порушення діючого законодавства складають до70 відсотків;
- внутрішнього економічного збитку – до 30 відсотків;
- компенсації юридичним та фізичним особам не враховувались.

За своєю сутністю ці витрати визначаються як еколого-економічні збитки від понадлімітного забруднення навколишнього середовища. Вони мають імовірний характер і складаються з:

- платежів за сталий понадлімітний викид (скид) забруднюючих речовин в навколишнє середовище;
- компенсацій, сплачених державі в результаті аварійних викидів (скидів);
- компенсацій, сплачених державі в результаті залпових непередбачених викидів (скидів);
- штрафів за порушення чинного природоохоронного законодавства;
- внутрішнього економічного збитку, обумовленого понадлімітним забрудненням навколишнього середовища завданого інвестору;
- компенсацій юридичним та фізичним особам за завданий збиток у випадку понадлімітного викиду.

З точки зору еколого-економічних ризиків, понадлімітний викид може мати імовірний характер і включає три складові: сталий понадлімітний викид; аварійний викид; залповий непередбачений понадлімітний викид.

Розрахунок економічної ефективності є важливою складовою інвестиційного аналізу проектів. Його суть полягає у співвідношенні результату від капітальних вкладень до загальної суми капітальних вкладень, наприклад у вигляді приросту прибутку протягом одного року до суми капітальних вкладень. Капітальні вкладення визнаються економічно доцільними, якщо отриманий показник загальної ефективності порівняний з певним нормативом.

У процесі розроблення планів капітальних вкладень показники ефективності порівнюються з аналогічними показниками попереднього періоду (який однаковий із даним за часом). Це порівняння виконується на рівні галузі, підгалузі, об'єднання, окремого підприємства. Аналітично коефіцієнт ефективності капіталовкладень у загальному вигляді розраховується за стандартною формулою так [1]:

$$E = (П_н - П_0)/K, \quad (4)$$

де E – ефективність капіталовкладень;
$П_н$ – прибуток нового періоду;
$П_0$ – прибуток попереднього періоду;
K – сума капіталовкладень.

Одночасно визначається період окупності капіталовкладень

$$T = K/(П_н - П_0) = 1/E, \quad (5)$$

де T – період окупності капіталовкладень;
K – сума капіталовкладень;
$П_н$ – прибуток нового періоду;
$П_0$ – прибуток попереднього періоду;
E – ефективність капіталовкладень.

Основними недоліками описаного вище методу оцінки ефективності інвестицій є такі: по-перше, в розрахунках показника ефективності не враховується фактор часу – ні прибуток, ні обсяг інвестицій не зводяться до одного й того самого моменту часу; по-друге, за показник віддачі від капіталовкладень взято прибуток, який не завжди дає уявлення про величину грошового потоку, що генерується інвестицією; по-третє, у процесі оцінки ефективності не враховується вартість капіталу, залученого до фінансування інвестицій. Метою, пропонованою у статті, є визначення загальних методичних шляхів та окремих кількісних методів вдосконалення еколого-економічної оцінки ефективності інвестиційних проектів.

Інтегральний економічний ефект частково усуває зазначені вище недоліки і складається з декількох етапів. Спочатку відбираються варіанти з потенційно можливих, кожний з яких задовольняє усі задані обмеження. До варіантів, що розглядаються, обов'язково включаються найбільш прогресивні, техніко-економічні показники які відповідають або перевищують світові стандарти. Потім за кожним варіантом з множини припустимих визначаються (з урахуванням динаміки часової вартості грошей) витрати, результати та економічний ефект. Кращим визнається варіант, у якого величина економічного ефекту максимальна, або, за умови рівності отриманих результатів, витрати на досягнення якого мінімальні.

Суттєвим досягненням даного підходу є зведення усіх вартісних показників проекту (результатів та витрат) до одного моменту часу. Але цей підхід, на нашу думку, не повністю відповідає вимогам часу, оскільки не враховує вартості капіталу, що залучається до фінансування проекту.

В основу методів, які позбавлені усіх означених недоліків, покладено концепцію часової вартості грошей. Суть усіх методів оцінки базується на схемі: вихідні капітальні вкладення генерують грошовий потік і визнаються ефективними, якщо цей потік достатній для повернення вихідної суми капіталовкладень і забезпечення певної віддачі на вкладений капітал [2].

Висновки. Результати дослідження щодо практичного застосування економічної оцінки під час проектування свідчать про те, що у більшості випадків ця оцінка обмежується прогнозом таких показників, як капітальні вкладення, експлуатаційні витрати, собівартість продукції. На нашу думку, на основі лише цих розрахунків неможливо зробити аналіз вигідності проекту, тому що: по-перше, відсутня будь-яка інформація щодо можливостей реалізації виробленої продукції на ринку та ринкової ціни цієї продукції, на основі чого можна зробити попередній висновок щодо можливостей повернення інвестиції; по-друге, для отримання достовірного результату всі розрахунки треба привести до єдиного моменту часу, наприклад, теперішнього, оскільки, як відомо, гроші з часом знецінюються; по-третє, капітальні вкладення та доходи, отримані у результаті інвестиції, потрібно розділити в часі на фінансові потоки, оскільки зрозуміло, що фінансування проекту відбувається в декілька етапів. І лише врахувавши всі означені

зауваження, можна отримати достовірний реальний результат, на основі якого інвестор може прийняти рішення.

Удосконалена система еколого-економічної оцінки інвестиційних проектів може бути використана як методична основа для прийняття інвестиційних рішень. Розроблена модель формування системи еколого-економічних показників може бути основою при прийнятті інвестиційних рішень. Врахування внутрішнього економічного збитку дозволяє підвищити обґрунтованість прийняття рішень про проведення превентивних заходів, націлених на зменшення екологічного ризику, це дає змогу підвищити інтерес інвестора у вкладанні коштів на природоохоронні цілі. Практична реалізація розробленої методики показує, що зміни основних показників економічної оцінки інвестиційних проектів внаслідок урахування понадлімітних викидів та скидів можуть наближатися до 10 відсотків. Результати дозволяють підвищити надійність методів економічної оцінки ефективності інвестиційних проектів з урахуванням екологічного фактору.

Анотація

В статті визначені загальні методичні шляхи та окремі кількісні методи вдосконалення еколого-економічної оцінки ефективності інвестиційних проектів. Проаналізовано один з критеріїв оцінки ефективності інвестицій, який має назву критерію чистої приведеної вартості.

Ключові слова: інвестиційний проект, чиста приведена вартість, ефективність капіталовкладень, період окупності капіталовкладень, екологічний фактор.

Аннотация

В статье определены общие методические пути и отдельные количественные методы совершенствования эколого-экономической оценки эффективности инвестиционных проектов. Проанализирован один из критериев оценки эффективности инвестиций, который называется критерий чистой приведенной стоимости.

Ключевые слова: инвестиционный проект, чистая приведенная стоимость, эффективность капиталовложений, срок окупаемости капиталовложений, экологический фактор.

Summary

The article determines general methodological ways and some quantitative methods of improving the ecological and economic evaluation of investment projects. It analyzes one of the criteria for assessing the effectiveness of investments called the net present value criterion.

Keywords: investment project, net present value, investment efficiency, payback period of investments, environmental factor.

Список використаних джерел:

1. Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко ГХ, Коюда ОЛ. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності: Монографія /За ваг. ред. В.М. Гриньової. - Х.: ХДЕУ, 2012. - 464 с.

2. Інвестування: Навч. посіб. / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда; За заг. ред. В.М. Гриньової. - 2-гевид., доопр. і доп. - Х.: Інжек, 2011. - 404 с.

3. Інвестиційний менеджмент: Навч. посіб. / В.М. Гриньова, В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда, Ю.М. Великий. - 2-ге вид., доопр. і доп. - Х.: Інжек, 2010. - 664 с.

4. Захарін С.В. Регулювання власних джерел фінансування інвестицій діяльності підприємств// Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №5. - с.161-168.

УДК: 338.48

Іванов А.М., Саламатіна С.Є

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУМОСЬКОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах унікальної та надзвичайно складної соціально-економічної ситуації в Україні, пов'язаної з проблемами переосмислення європейської інтеграції, змінами геополітичної ситуації в Україні та Європі, стрімким зниженням економічного доходу населення України та інших країн пострадянського простору, виникає гостра проблема переорієнтації потреб та пропозицій щодо відпочинку громадян цих країн-туристів.

Але, не дивлячись на це, в світі продовжується зростання потреб туристів у відпочинку [1] (особливо активному та екзотичному), оскільки за останні десятиліття пострадянський турист зрозумів потребу та необхідність витрачати гроші саме на власні потреби, не вважаючи на зміни макросередовища.

Це стосується і найбільш дорогого відпочинку, на який приходиться менше 1% потреб українських туристів – круїзних подорожей [3], які менше десяти років тому стали доступними українським туристам та споживачам пострадянського простору. Це пов'язано з причинами:

1. Збільшенням доходів населення і можливістю їх використання для власних потреб.
2. Зміною потреб зі звичайного відпочинку на унікальний відпочинок.
3. Збільшенням бажань у відвідуванні багатьох об'єктів і територій за короткий термін подорожі.
4. Бажанню повернутися до стану розвитку круїзів часів СРСР.
5. Наявності розгалуженої мережі морських портів та не зовсім досконалої інфраструктури в них та ін.

Але на сьогоднішній день гострою залишається проблема сучасного стану та перспектив круїзного відпочинку, попиту та пропозиції, організації та економічної складової організації круїзного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями організації та економічного ефекту від цієї діяльності займалися відомі українські вчені Одеси - І. Голубкова, В. Дергачов, С. Нездойминов, Н. Андрєєва, Н. Логунова[3-7, 9], а також зарубіжні вчені – П. Уайльда, Ю. Макогон ін. [8, 10]. Їх дослідження присвячені питанням можливості та необхідності розвитку круїзного туризму, розвитку морських портів, стратегії на близьке майбутнє тощо. Але не дослідженими залишаються майбутнього розвитку круїзного туризму (з урахуванням складної соціально-економічної ситуації в Україні та світі, економічним ефектом від цієї діяльності тощо.

Формулювання завдання дослідження. Саме тому важливим питанням наукових досліджень в організації та впровадженні в життя круїзного туризму є чітке визначення пріоритетів розвитку даного виду туризму на всіх рівнях державної влади – від центральної до місцевої. Виходячи з цього, завданням статті є обґрунтування варіанту подальшого розвитку круїзного туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. В роки існування СРСР найбільш дорогими та такими, що користувалися надзвичайним попитом, але були майже недоступними для потреб пересічних громадян, були тури по Чорному та Середземному морям, оскільки ці тури дозволяли радянським туристам відвідувати за короткотривалу подорож декілька міст-портів, відомих на світовому рівні. Також розповсюдженими серед туристів були тури по річковим артеріям – Дунаю, Волзі, Дніпру.

Після розпаду СРСР Україна повністю лишилася круїзних лайнерів [11], а тому і можливості розвивати даний вид туристичної діяльності.

В жодному нормативно-правовому документі України не визначені пріоритети, від яких залежить майбутнє та ефективність розвитку морського круїзного туризму, крім Морської доктриниУкраїни[2], а також регіональних програм розвитку туризму та курортів, наприклад в Програмі розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області на 2011-2015 роки [13].

Але, всупереч цьому, Україна має доволі багатий та потужний природно-ресурсний та соціально-економічний потенціал для цієї діяльності, враховуючи той факт, що країна є морською державою і має кордони по Чорному та Азовському морях, а також прямий вихід до Середземного моря.

В цій діяльності можуть бути задіяні такі центри мореплавства України як Одеса, Миколаїв, Херсон, Ізмаїл, Іллічівськ, Маріуполь та інші. Нажаль до цього списку з 2014 року не можна додати такі порти як Ялта, Севастополь, Феодосія та інші, розташовані на території півострова Крим з причин нез'ясованості приналежності цих об'єктів до території України.

1. За розмірами:

А) великі;

Б) середні;

В) малі;

2. За видами забезпечення засобами пересування:

А) круїзні лайнери;

Б) яхти;

В) річкові «трамвайчики» та ін.

3. За потребами заходу в порти клієнтів:

А) загальні туристичні потреби (відпочинок, «коктейль-знайомство» з містом, екскурсії і т.п.);

Б) специфічні потреби (наприклад, знайомство з містом, яке певний час виконувало функцію цента судно будівництва СРСР, сучасної України – міста Миколаєва чи відвідування унікальних етнічних поселень).

4. За доступністю відвідування.

5. За відомістю.

Круїзний ринок світу сьогодні належить до трьох відомих світових холдингів та декількох незалежних морських компаній:

1. CarnivalCorp (51% ринку круїзів світу).
2. RoyalCaribbean (23%).
3. MSC (10%).
4. GentlingGroup, Louis, Thomson і інші (16%) [9].

Станом на 1991 рік у України були 30% торговельного флоту СРСР, 18 морських та 8 річкових портів. Також в межах України були сконцентровані найпотужніші промислові об'єкти суднобудування та судноремонту. На сьогоднішній день доходи від діяльності торговельного флоту України складають млрд. дол. США, деяких потужних портів Україна лишилася завдяки агресії Російської Федерації в 2014 році, а суднобудівні та судноремонтні заводи знаходяться на грані виживання.

За останні роки на українському флоті доволі сильно знизився пасажиропотік, про що свідчать дані: станом на 2014 рік в акваторію України зайшло 13775 кораблів, з них – 1506 пасажирських, 36 швидкісних, 9311 – грузових, 1762 – танкерів, 149 – риболовецьких, 1011 яхт та інших судів[14] (рис. 1-2). Лідером по заходах кораблів в роки СРСР була і є Одеса. Але, якщо у 2013 році в порт Одеса зайшли 816 кораблів, то у 2014 році в Одеський порт зайшли 35 суден під прапором іншої держави з 150 запланованих [11]. Якщо у часи колишнього СРСР до українських портів приїздило 3 млн. туристів щорічно, то у 2014 році відвідало Україну лише 10 тис., а Одесу – 122,6 тис. осіб [11].Лідером по заходах пасажирських кораблів у 2013 році був Севастополь [14]. Сьогодні статистика відсутня і кримські порти знаходяться на проблемній території, до

якої з часу її окупації Російською Федерацією заборонено вхід кораблів як під прапором України, так і під прапором інших країн, крім РФ та деяких її політичних та економічних союзників.

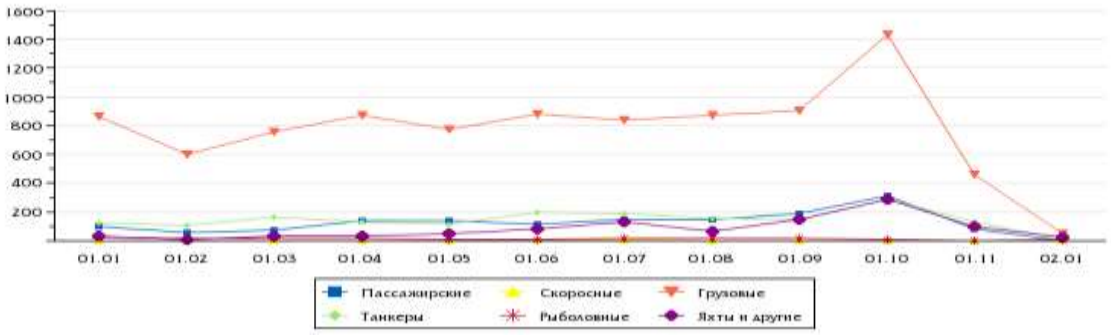

Рис 1 – Динамика судозаходів в порти України [14]

У порівняні з 1993 роком грузопотік через українські порти також значно зменшився з 6177000 т. до 904000 т. (5,8 разів), знизивши країну з 25 на 75 місце світу у рейтингу морських країн світу. До 2014 року лідером по заходах грузових кораблів в порти України був Маріуполь (717 кораблів у 2013 році), сьогодні за об'єктивних причин – воєнні дії, порт залишився на нульових відмітках по кількості заходів.

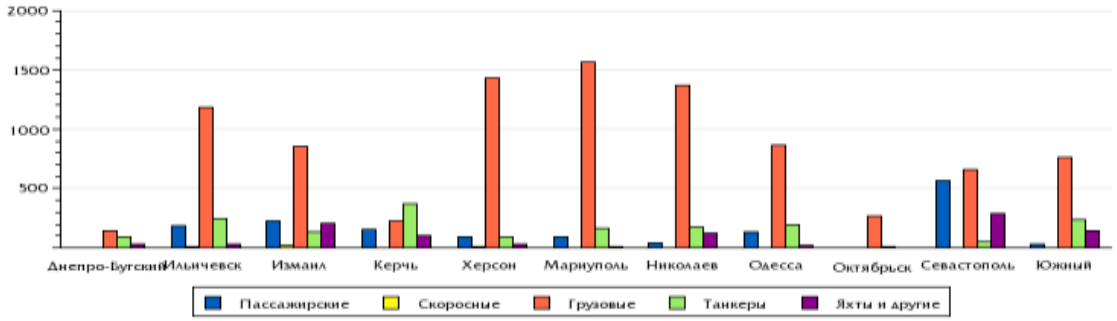

Рис. 2 - Судозаходи в Україну в розрізі по портах [14]

Рис. 3 – Загальна кількість судозаходів в Україну по типах судів [14]

Аналізуючи дану інформацію, слід зауважити, що у України як морської держави є декілька варіантів майбутнього розвитку морського круїзного туризму:

1. Повне знищення за рахунок багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів.

2. Поступовий розвиток та оновлення морського круїзного транспорту за рахунок зростаючих потреб туристів.

3. Стрімкий розвиток морських туристичних круїзів.

Розглянемо детальніше кожен з варіантів та визначимо найбільш ефективний, враховуючи, що за даними [1] головним споживачем туризму в Україні є власний споживач, на якого в 2014 році приходилося більше 70% проданих в Україні турів.

Першим варіантом майбутнього розвитку морських туристичних круїзів є повне припинення його розвитку та переорієнтація на інші види туристичних подорожей, які є більш цікавими, економічного обґрунтованими для туриста. Наприклад, автобусні тури гастрономічного туризму чи варіації «похмурого» туризму.

В період воєнно-політичного конфлікту, який сьогодні відбувається в Україні, жодна круїзна компанія не дозволить заходити в морські порти своїм лайнерам. Така ж ситуація можлива і в період післявоєнного періоду. Україна на сьогоднішній час має проблемну територіально-адміністративну одиницю – Крим, в межах якої знаходяться потужні порти – Ялта, Севастополь, Феодосія, Керч та інші, які не підпорядковуються українській владі, а значить – не можуть розглядатися як об'єкти круїзного туризму. Так, з 20 грудня 2014 року ЄС заборонив компаніям країн ЄС надавати послуги, які напряму пов'язані з туристичною діяльністю в Криму та Севастополі. Суднам, які здійснюють круїзні послуги, заборонено заходити в порти Севастополя, Керчі, Ялти, Феодосії, Євпаторії, Чорноморська та Камиш-Бурун [14].

Також проблемною територією є Донецька та Луганська області, які межують з Російською Федерацією, країною, що надавала певний відсоток туристів, які користувалися попитом на морські туристичні перевезення через українські порти. Сьогодні ця група туристів майже відмовилася від послуг української влади з вищезазначених причин – боязнь існування воєнного конфлікту, невизначеність формальностей щодо перетинання державного кордону, майже відсутність захисту особистості державними органами влади, відмова деяких круїзних компаній обслуговувати громадян з російським паспортом, включати до тур груп російських туристів.

Реальним фактором, який може призвести до повного знищення круїзного туризму в Україні може стати погіршення економічної ситуації в Україні і як наслідок – зубожіння населення і зменшення попиту населення на відпочинок.

Ще одним безперечним фактором знищення круїзного туризму в Україні є політика основних круїзних компаній світу щодо зниження цін на круїзні тури для українських туристів та тих туристів, які в минулому користувалися пропозицією морських перевізників.

Але головною проблемою, яка може призвести до повного знищення круїзного туризму – це недосконаліть державного регулювання цим видом діяльності. Жоден нормативно-правовий документ в галузі туризму не регламентує діяльність круїзного туризму як перспективну сферу господарювання, а визначає її як немасовий та рідкісний за попитом вид туризму, з чим не погоджуються деякі вчені[7].

Поступовий ріст можна пов'язати з наступними причинами:

1. Спрощення візового режиму для громадян України до країн ЄС.
2. Зміна менталітету українського споживача на європейський манер.
3. Орієнтація на туристів країн колишнього СРСР – Молдови, Бєларусі, країн Закавказзя.
4. Просування бренду України як потужної морської країни для розвитку міжнародного круїзного туризму.
5. Підвищення транзитного рейтингу України на світовому ринку перевезень. Станом на 2014 рік Україна мала транзитний рейтинг 3,11 бали, що вище у порівнянні з сусідами – Польщею, Болгарією, рейтинг яких складає 2,72 бали.

6. Удосконалення портової інфраструктури, покращення привабливості українських портів.

7. Купівля вторинного флоту, вартість якого складає від 50 до 200 млн. євро за одиницю [9], фрахт іноземних засобів транспортування, чи купівля нових засобів пересування по воді. Так, наприклад, Херсонська міська рада придбала на початку 2015 р. новий прогулянковий катер, вартість якого 3,8 млн. грн., призначений для регулярних перевезень Дніпром жителів до дач.

8. Знаходження для суднобудівних заводів Миколаєва якісних інвесторів та будівництво нових транспортних засобів, в першу чергу – малих кораблів, яхт, річкових кораблів і ін.

9. Перезавантаження туристичного кластеру «Малими містами Півдня України», створення нового потужного туристичного кластеру, кластероутворюючим центром якого буде місто Одеса.

10. Ефективне вливання України в Асоціацію круїзних портів Середземного, Егейського та Чорного морів[11]та функціонування міждержавної компанії «CruiseBlackSea».

11. Продовження функціонування спільно з Польщею концепції транспортного коридору Гданьск-Одеса, який має розвиватися у формі сполучення між портами України, Грузії, Азербайджану, Туркменістану.

12. Ефективне маркетингове дослідження із залученням науковців-фахівців в галузі туризму, економіки, маркетингу та менеджменту.

13. Взагалі невідомим та «закритим» для українського та зарубіжного туриста залишається варіація круїзного туризму, метою якого є знайомство та відвідування підприємств «закритого» типу – суднобудівних та судноремонтних заводів, підприємств стратегічного призначення – АЕС, машинобудівних заводів, хімічних і т.п. Цей фактор також може вплинути на зростання попиту на морські круїзи. Але для цього, на нашу думку слід перенести центр воєнного флоту України з Одеси до Миколаєва, таким чином створюючи моральну небезпеку для іноземних відвідувачів.

14. Створення нових форм господарювання на місцевому рівні. Наприклад, в Миколаєві розглядається питання щодо створення комунального пароплавства. Суть проекту в тому, що 99% акцій будуть у приватних осіб, а 1% - у власності міста. Місцева влада знаходить інвесторів, надає на довготривалий період можливість користуватися будівлями портів, причалами та узбережжям річок Інгулу та Південного Бугу, частиною Дніпро-Бузького лиману з метою отримання власного прибутку за рахунок організації водних перевезень, а місто буде отримувати у пільговий час (наприклад, до 14-16.00) можливість користуватися засобами пересування для пільгових категорій населення – пенсіонерів, громадян міста для перевезення їх до дачних територій, загальноміських свят і т.п. [14].

Прикладом поступового повернення може стати розвиток круїзного туризму в країнах колишньої соцорієнтації - Болгарії, Польщі, Балтії та інших. Іноземні круїзні судна обминали території цих країн з кінця 80-х років 19 століття до часу вступу цих країн до блоку НАТО та входження до складу Євросоюзу. Сьогодні пасажиропотік до цих країн майже зрівнявся з «часами-пік» - 70, 80-и роками 19 ст.

Третій варіант можливого розвитку круїзного туризму в Україні передбачає дуже стрімкий розвиток. Причинами росту є наступні:

1. Визначення українським урядом круїзного туризму як перспективного напрямку туристичної діяльності країни. Глибоке та ефективне переосмислення Морської доктрини України на період до 2035 р.[2] та Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року [1].

2. Включення портів Одеса, Миколаїв, Херсон та інших до Асоціації MedGruise, до складу якої входять головні порти Чорного моря під єдиним брендом CruiseBlackSea.

3. Пріоритетним поряд з морськими круїзами слід вважати круїзи типу «річка-море» із заходом до Дніпро-Бузького лиману.

4. Створення державного туристичного кластеру.

Висновки. Аналізуючи три варіанти майбутнього розвитку морського круїзного туризму в Україні, вважаємо, що найбільш перспективним є варіант поступового розвитку. Обов'язковою умовою є інтеграція українського Причорномор'я до складу Середземноморсько-Чорноморського туристичного регіону світу, а не виокремлення його як окремого туррегіону світу та прийняття важливих нормативно-правових документів з питань функціонування морських круїзів.

Анотація

В статті розглянуто перспективи розвитку морського круїзного туризму в Україні. Майбутнє - за поступовим розвитком круїзного туризму.

Ключові слова: туризм, морський круїзний туризм, Морська доктрина.

Аннотация

В статье рассмотрены перспективы развития морского круизного туризма в Украине. Будущее - за постепенным развитием морского круизного туризма.

Ключевые слова: туризм, морской круизный туризм, Морская доктрина.

Summary

The article deals with the prospects for development of cruise tourism in Ukraine. The future is in the gradual development of cruise tourism.

Keywords: tourism, sea cruise tourism, Marine doctrine.

Список використаних джерел:

1. Державна цільова програма розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua.

2. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1307. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/13072009.

3. Голубкова, И. А.Закономерности развития круизного туризма / И. А. Голубкова // Ефективна економіка. – 2012. – №12.– Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua.

4. Дергачев В. А.Геополитическая и геоэкономическая трансформация Украины / В. А. Дергачев. // Научные труды в семи книгах. Кн. 6. Электронное издание на CD. - Режим доступа: http://dergachev.ru/book-16/07.html.

5. Зацепіна Н. О. Історія виникнення та сучасний стан круїзного туризму в світі / Н.О. Зацепіна// Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. - вип. XXXIV. - С.232-234.

6. Котлубай А. М. Развитие торгового судоходства: проблемы и перспективы развития: монография / А. М. Котлубай. – Одесса, 2008. – 380 с.

7. Логунова Н.А. Теоретические аспекты развития круизного туризма / Н.А. Логунова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/19_AND_2013

8. Макогон Ю. В.Украина – держава морская: монография; под ред. Макогона Ю. В. / Ю. В. Макогон, А. Ф. Лысый, Г. Г. Гаркуша, А. В. Грузан. – Донецк: ДонНУ, 2010. – 393 с.

9. Нездойминов С.Г., Андрєєва Н.М. Морской круизный бизнес как вектор международной интеграции морехозяйственного комплекса Украины / С.Г. Нездойминов, Н.М. Андрєєва //Економіка природокористування, 2014, №7. С. 43-45.

10. Уайльд П. Тенденции в развитии круизного рынка. – Режим доступу: http://portsukraine.com/node/2580.

11. Одеський морський порт. – Режим доступу: http://www.port.odessa.ua/index.php/ua/

12. Относительно стратегических приоритетов реализации потенциала Украины как морского государства. Аналитическая записка НИСИ. – Режим доступу: http://www.maritimebusinessnews.com.ua/news/.

13. Програма розвитку туристично-рекреаційної галузі Одеської області на 2011-2015 роки. – Режим доступу: http://oblrada.odessa.gov.ua.

14. Морские бизнес-новости Украины. – Режим доступу: http://www.maritimebusinessnews.com.ua

УДК: 338.483(477.64)

Марченко О.А.

СУЧАСНА ОЦІНКА РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Удосконалення регіональної структури галузі туризму ґрунтується на визнанні туристичного розвитку України як одного із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, невід'ємної складової розвитку України. Тому на рівні регіонів, особливо в останні роки, приділялася увага щодо консолідації зусиль влади, промисловців, підприємців, усього населення області для створення здорового духовного простору. Головною метою цієї політики проголошено: впровадження державної культурної політики в регіоні; виконання обласних цільових галузевих програм; забезпечення певного мінімуму туристичних послуг для всіх верств населення; збереження народних мистецьких традицій, етнокультурного розмаїття; підвищення масової культури, її орієнтація на моральні та духовні цінності; раціональне використання наявного туристичного ресурсного потенціалу та обгрунтування механізмів удосконалення його структури.

Огляд останніх досліджень. Увага з боку вчених-економістів до обгрунтування механізмів розвитку, трансформації та удосконалення структури туристичного потенціалу була проявлена належним чином. Ще в 70-90-х рр. минулого століття специфіку досліджували переважно економісти-географи, насамперед це: О.Бейдик, М. Крачило, М. Кострицяя, О. Любіцева, О. Ігнатенко, І. Смаль та інші науковці. У їх роботах переважно досліджені географічна зумовленість галузі, її ресурсний потенціал, види атракцій та напрями і форми здійснення туристичних послуг.

У 2000-х роках активний інтерес до вирішення проблкм розвитку галузі на теоретичному та практичному рівні почали проявляти вчені-економісти. Так, були опубліковані роботи В. Липчука, Л. Мармуль, Т. Пінчук, О. Сарапіної, інших науковців, у яких досліджені особливості організаційно-економічного механізму здійснення туристично-рекреаційної діяльності. Формуванню регіональної структури туристичної галузі присвячені роботи Д. Стеченка, Л. Чернюк.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є надання сучасної оцінки регіональної структури туристичного потенціалу Запорізької області; обгрунтування політики подальшого розвитку туристичної галузі регіону.

Виклад основного матеріалу. У Запорізькій області структуру туристичного потенціалу визначають соціально-культурна та природно-ресурсна складові.

Туристичний потенціал Запорізького краю винятково багатий на пам'ятки історії та культури. На державному обліку перебуває 8031 історико-культурна пам'ятка, у т. ч. 1677 – історії, 6276 – археології, 78 – монументального мистецтва. До Державного реєстру національного культурного надбання України внесено 18 пам'яток області: 8 памяток археології (надзвичайні пам'ятки світового значення - залишки давніх стоянок, поселення, городища, поховальні комплекси, кургани, ґрунтові могильники Канат-Могила та Поповські могили у Бердянському районі; Куляб-Могила у Михайлівському, Солоха та Мамай-гора у Кам'янсько-Дніпровському, Цимбалові могили у Великобілозерському районах, а також археологічний комплекс пам'яток «Лиса Гора» у Василівському районі та 3 пам'ятки історії (включаючи Дніпрогес). Також функціонує *3 заповідники:* Національний заповідник «Хортиця», державний історико-археологічний музей-заповідник «Кам'яна Могила» (м. Мелітополь), історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» (м. Василівка).

Острів Хортиця – унікальна комплексна історико-культурна та природна пам'ятка, що охоплює період від мезоліту до XX століття, всесвітньо відома як колиска Запорізького козацтва та осередок першої у світі демократичної республіки. У відповідності до розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2005 р. № 373-р. була схвалена та реалізовувалась Концепція Державної програми розвитку національного заповідника «Хортиця» на 2006-2010 рр. З давніх часів Хортиця набула значення духовного, державного і політичного символу Українського народу. Острів Хортиця став колискою українського козацтва, оплотом запорізьких вольностей та уособленням національного духу.

Національний заповідник «Хортиця» розташований на острові та прилеглих до нього територіях, займає площу 2386,86 га. На острові завдовжки 12 і завширшки 2,5 км розміщено комплекс із 70 унікальних пам'яток історії та археології, що охоплюють період від мезоліту до наших днів, з них 36 пам'яток пов'язано з історією запорізького козацтва. Музейний фонд заповідника становить майже 34 тис. одиниць зберігання. Це археологічні колекції, предмети декоративно-ужиткового мистецтва, скульптури, кераміки, вироби з дерева, металу, скла, кістки, шкіри тощо. Тут знаходиться державний геологічний заказник «Дніпровські пороги» загальною площею 1383 га. Його унікальною особливістю є наявність ландшафтів усіх географічних зон України - від степової до гірської.

Відомим туристичним ресурсом є Державний історико-археологічний заповідник «Кам'яна Могила» (Мелітопольський район). На території 15 га заповідника знаходиться пісковиковий пагорб площею 3,0 га, який є унікальною пам'яткою стародавньої історії та культури. Історико-архітектурний заповідник «Садиба Попова» (Василівський район) – диво містобудування, музей замкової архітектури пізнього класицизму, побудований у 1884 р. Аналогів високоякісного мурування стін з цегли, за свідченнями фахівців, немає ні в Україні, ні у країнах СНД, ні взагалі в Європі. Заповідник «Кам'яні Могили» (Розівський район) засновано 5 квітня 1927 р. як особливу природоохоронну територію місцевого значення. Його площа складає близько 400 га, з них 300 га у складі Донецької області і 100 – Запорізької. Зараз він є одним із чотирьох відділів Українського державного степового природного заповідника. Район урочища «Кам'яні Могили» у геологічному, біологічному, художньо-емоційному та історичному аспектах є водночас унікальним і репрезентативним.

Далеко за межами України відомі також нерухомі речові пам'ятки із числа археологічних знахідок курганів Кам'янського городища, меморіальні місця, пов'язані зі всесвітньо відомими історичними постатями Н. Махна, Д. Донцова та ін. Додає регіону позитивного туристичного іміджу унікальна споруда греблі Дніпрогесу та органічно пов'язаний з нею район соцміста Запоріжжя, спроектований всесвітньо відомими архітекторами братами Вєснєними. За сприяння управління культури і туризму облдержадміністрації стало традиційним проведення **різних** фестивалів,

конкурсів всеукраїнського, міжнародного та обласного значення.

Зокрема, мова йде про І Міжнародний юнацький конкурс піаністів ім. В. Віардо; Міжнародний кінофестиваль «Бригантина» (м. Бердянськ); Всеукраїнський фестиваль дитячого та юнацького виконавського мистецтва "Акорди Хортиці"; Всеукраїнський фестиваль дитячої естрадної творчості "Топ-Топ"; регіональний конкурс на вищу театральну нагороду Придніпров'я "Січеславна – 2013"; обласний фестиваль народної хореографії ім. Ю. Большакова; обласний пісенно-поетичний фестиваль "Мамині джерела"; Всеукраїнський фестиваль мистецтв національних культур "Ми – українські"; Всеукраїнський фестиваль народного мистецтва "Хортиця" за участю провідних мистецьких колективів України; відбірковий тур Всеукраїнського фестивалю сучасної пісні та популярної музики "Червона Рута" тощо.

Запорізька область має унікальне економіко-туристичне положення. Територія області займає 27,2 тис. км^2, що становить 4,5 % території України. Протяжність з півночі на південь становить 208 км, а зі сходу на захід – 235 км. Є досить розвинута система залізничного, автомобільного, водного та авіаційного сполучення. Клімат – помірно-континентальний, характеризується чітко означеною посушливістю. Середньорічні температури: літня - +22 С, зимова - -4,5 С. На рік у середньому припадає 225 сонячних днів. Умовно область поділяється на три природні зони: степову (50,8%), степову посушливу (34,8%) та сухостепову (14,4%). Такі природнокліматичні умови дозволяють вирощувати в області майже всі сільськогосподарські культури, отримуючи високі врожаї, а також максимально сприяють розвиткові курортно-туристичної діяльності.

Гідрографія складається з Каховського й Дніпровського водосховищ, 3 середніх рік (Молочної, Конки, Гайчура) і 118 малих річок з 28 водосховищами та 849 ставками. Північна частина Азовського моря є цінною рибогосподарською та рекреаційною акваторією. Узбережжя багате на мінеральні лікувальні ресурси: лікувальні грязі, мінеральні води.

Мережа рік надає можливості розвитку водного туризму та яхт-клубів. Причому довжина берегової лінії Азовського моря в межах області перевищує 300 км. Акваторія р. Дніпра, залишки колишніх плавнів історичного Великого Лугу є стабілізуючим рекреаційним чинником індустріального осередку регіону. Основне родовище лікувальних грязей має запаси 634 т. Використовуються вони санаторіями курорту «Бердянськ». Родовище «Кирилівське» розташоване в гирлі р. Тащенак, що впадає в Молочний лиман. Затверджені ДКЗ України, їх запаси на термін 50 р. перевищують 40 тис. куб. м. Середньорічний видобуток їх сягає 99 куб. м. Грязі використовуються санаторієм «Кирилівка». В районі м. Приморська розвідані та затверджені запаси лікувальної грязі Великого та Малого лиманів у кількості 250,6 тис. куб. м, що дає змогу перспективного розвитку міста як курорту.

У Запорізькій області поширені мінеральні лікувальні води. Родовище «Бердянське» розташоване на території курорту «Бердянськ» і включає ділянки «Лазурний», «Бердянськ», «Нива», «Азов-1» і «Азов-3». На родовищі використовуються ропні і високомінералізовані води для бальнеологічних цілей зовнішнього застосування. Води середньої мінералізації поряд із зовнішнім застосуванням використовуються як лікувально-столові після їх розведення до мінералізації 5 г/дм^3 (за лікувальними властивостями вода аналогічна «Миргородській»). Загальні запаси мінеральних вод родовища затверджені ДКЗ СРСР у кількості 3,5 тис. м^3/доб. Середньодобовий водовідбір складає біля 300,0 м^3, тобто біля 10,0 % затверджених запасів.

Родовище «Кирилівське» розташоване на території санаторію «Кирилівка», де використовуються ропні води і води середньої мінералізації. Запаси ропних вод затверджені в кількості 699 м^3/доб., середньої мінералізації – 360 м^3/доб. Водовідбір відповідно складає по 7,0 м^3/доб. Значні запаси мінеральних лікувальних ресурсів

дозволяють розвивати на узбережжі Азовського моря в Запорізькій області курортно-оздоровчий туристичний кластер.

Загальна кількість мисливських угідь в області займає площу 2559,128 тис. га. Протягом 2000-2010 рр. у регіоні було надано у користування 2156,486 тис. га угідь, з них Українському товариству мисливців і рибалок – 1,835 тис. га, держлісгоспам – 713,310 тис. га, Товариству військових мисливців та рибалок – 14,086 тис. га, трьом колективним сільськогосподарським підприємствам разом – 17,709 тис. га.

Мисливські угіддя визначені користувачам терміном на 15 років відповідно до рішення Запорізької обласної ради від 26.12.07р., протокол № 4. З метою збереження цінних видів флори та фауни в області на території 54,9 тис. га створено 310 об'єктів природно-заповідного фонду, що складає 2,02 % загальної площі області. Після створення національного природного парку «Приазовський», площа природно-заповідних територій області зросла більш, ніж удвічі і перевищує 6,5 % від загальної площі області.

Конкурентною перевагою туристичного потенціалу краю є унікальне поєднання природних умов, ландшафтів, різноманітних рекреаційних ресурсів із низкою емоційно потужних пам'яток історії, археології, монументального мистецтва та архітектури. Сприятливий клімат, чудові прибережні пейзажі Дніпра, джерела мінеральної води і лікувальні грязі, тепле Азовське море приваблюють туристів.

Отже,різноманітний туристичний потенціал Запорізького Приазов'я створює передумови для перспективного розвитку курортного господарства. Нині ця територія є рекреаційним резервом і перебуває на етапі екстенсивного освоєння. На розвиток рекреаційної сфери значно вплинула загальна криза в господарстві країни. Нестача коштів у більшості населення на відпочинок та оздоровлення призвела до скорочення кількості рекреаційних закладів чи неповного їх завантаження.

Сьогодні відбуваються процеси трансформації та становлення як організаційно-економічної, так і регіональної структури галузі туризму Північного Приазов'я. Основним елементом ієрархічної системи регіональної структури є курорт. У межах Запорізького Приазов'я сформовано три курорти: «Бердянськ», «Кирилівка» та «Приморськ». Одночасно тут склалися і рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку локального та регіонального значення (Новопетрівські і Луначарські - Бердянського адміністративного району; Орловські - Приморського району; Радивонівські – Якимівського району; Чкалівські, Ботієвські і Степанівські – Приазовського району). Вони мають вигідне розміщення і сприятливі природні умови та ресурси для організації туристичної діяльності.

Так, розміщений на південному сході Запорізької області, Бердянський грязьовий приморський курорт територіально об'єднує Бердянську косу з її кореневою частиною, курортну зону м. Бердянська, а в перспективі може приєднати Луначарські і Новопетрівські рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку локального значення, розташовані відповідно на захід та на схід від меж міста. Особливо сприятливі соціально-економічні умови та ресурси має Бердянський курорт. Основу його складає достатньо розвинена транспортна інфраструктура, що забезпечує доступність курорту з усіх транспортних напрямів.

Кирилівський бальнеокліматичний грязьовий курорт знаходиться на південному заході Запорізької області і територіально об'єднує селище міського типу Кирилівку, коси Пересип і Федотову. На території курорту, що займає площу 203,3 га, переважає оздоровчий сезонний відпочинок дітей і дорослих, що здійснюється в 113 рекреаційних установах загальною місткістю 19,9 тис. людей.

Розширення території курорту «Кирилівка» можливе за рахунок непридатних і малопридатних сільськогосподарських угідь (900 га). Це дозволить територіально охопити курортом Молочний лиман, що є джерелом мулових і сульфідних грязей. У комплексі соціально-економічних умов і ресурсів туристичного потенціалу найбільш

сприятливою для розвитку рекреації і туризму в межах курорту є достатньо розвинена транспортна інфраструктура.

Приморський оздоровчий курорт місцевого значення розташований на півдні Запорізької області. Він налічує 24 оздоровчі заклади для дорослих на 7,6 тис. чол., та 7 дитячих оздоровчих закладів місткістю 2,3 тис. койко-місць. Степанівські, Чкалівські і Ботієвські рекреаційні угіддя стихійного тривалого і короткочасного відпочинку розташовані поблизу м. Мелітополя на території Приазовського адміністративного району між Кирилівським і Приморським курортами.

Маючи вигідне географічне положення, сприятливі природні рекреаційні передумови, функціонально вільні, непридатні і малопродуктивні для ведення сільського господарства землі, вони можуть існувати, освоюватися самостійно – поза курортом як туристичні території або кластери. Здійснене зонування регіональної структури туристичної галузі є підставою для формування та розвитку у її межах спеціалізованих туристичних кластерів із значним туристичним потенціалом та конкурентними перевагами, власними ринковими нішами розвитку у перспективі [1].

Незважаючи на вище зазначені аспекти, не раціональне використання природних ресурсів загрожує швидким їх виснаженням. Така ситуація зумовлена відсутністю: Державного кадастру природних територій курортів України та Державного кадастру природних лікувальних ресурсів України; нормативно-правових актів про визначення природних територій курортами державного та місцевого значення зі встановленням їх меж та зон санітарної охорони; затвердженої відповідно на державному й регіональному рівнях медичної спеціалізації курортів; затвердженої та зкорегованої містобудівної документації на більшості курортних територій; державного моніторингу курортних територій; достатнього обсягу фінансування з місцевих бюджетів протиерозійних і протизсувних робіт, що загрожує руйнуванням частини прибережних територій та пляжів; державного нагляду і контролю за дотриманням правил і норм використання лікувальних ресурсів (наявні унікальні природно-оздоровчі ресурси використовуються неефективно, існує тенденція до їх руйнування і знищення); диференційованих тарифів плати за користування природними лікувальними ресурсами у залежності від їх цінності тощо.

Чинниками, що є передумовою або джерелом виникнення проблемних ситуацій у розвитку галузі туризму та оптимізації її структури, є наступні: стабільне зниження рівня народжуваності та зростання смертності міського і сільського населення, що призводить до збільшення від'ємного природного приросту або депопуляції. Очевидно, що в найближчому майбутньому потенційний попит на внутрішній туризм зменшиться; охорона історичних пам'яток забезпечується за рахунок коштів місцевих бюджетів, що не задовольняє нагальні потреби утримання і не забезпечує доступності цих пам'яток для громадськості та проведення науково-дослідних розробок; високий ступінь техногенного навантаження на структуру гос подарського комплексу області в цілому негативно впливає на стан навколишнього природного середовища. Залишається гострою ситуація у сфері поводження з відходами, що у великих обсягах щорічно утворюються, розміщуються та накопичуються на території. Інтенсивний розвиток експортноорієнтованої металургійної галузі ще більше загострить цю проблему. На Запорізькій АЕС у 2001 р. було збудоване сухе сховище відпрацьованого ядерного палива (СВЯП), яке вирішило проблему його збереження на 50 років. З уведенням сховища в дію держава щорічно заощаджує десятки мільйонів дол. Головний наслідок його використання - збереження найпотужнішої у Європі атомної станції у складі діючих електростанцій України. Але це значно зменшує інвестиційну привабливість рекреаційних угідь області, особливо в іноземних інвесторів.

Запорізька область посіла 4 місце у країні за кількістю викидів від стаціонарних джерел забруднення (підприємств) – 233,5 тис. т. Це пов'язано, передусім, із розміщенням у регіоні промислових об'єктів таких екологічно небезпечних видів

економічної діяльності, як металургійна, хімічна, у т.ч. нафтопереробна промисловість, видобування металевих руд, виробництво електроенергії тощо. Особливу тривогу викликає екологічний стан узбережжя Азовського моря в курортній зоні (с. Кирилівка та Алтагірське урочище), де відсутнє водовідведення оздоровчих закладів.

Вже більше 30 років ці зони не мають власних очисних споруд каналізації. Відсутність централізованого водовідведення та елементарних умов у місцях зосередження відпочиваючих призвело вже до значних забруднень прибережної смуги, що може призвести до повної втрати цінного рекреаційного й туристичного ресурсу. У цілому, води Азовського моря на території Запорізької області згідно з комплексною оцінкою класифікуються як брудні.

Відсутні прісні води уздовж узбережжя Азовського моря в межах Якимівського і Приазовського районів. Питне водопостачання залишається найгострішою проблемою для басейну Азовського моря як у кількісному, так і в якісному розумінні. Через відсутність джерел питної води в південній частині області, у тому числі в оздоровчих зонах узбережжя Азовського моря, створюється незадовільна епідеміологічна ситуація, що ставить під загрозу здоров'я населення та відпочивальників.

Висновки. Чинники, що потребують поглибленого аналізу для визначення їх впливу на подальший розвиток галузі туризму регіону та його структури, є наступними:

1. Багатонаціональний склад населення Запорізького краю. За матеріалами Всеукраїнського перепису населення 2001 р. налічує понад 130 національностей. Основне населення – це українці, росіяни, болгари, греки, що може надати додаткові можливості залучення культурних надбань національних меншин регіону, їх активного використання у сфері туризму: створення етнографічних куточків, взаємодія з материнськими державами, релігійний та ностальгійний туризм (меноніти).

2. Більша частина території області розташована в зоні центрального степу, південно-західна частина – у зоні сухого степу України. Часто бувають посухи, особливо в південних і південно-східних районах. У північних районах суховії слабкої та середньої інтенсивності спостерігаються один раз на 40-50 років, у південних – практично щорічно. Такі кліматичні умови можуть згубно впливати на молоді ландшафтні парки, на врожайність плодів та овочів, які є одним із привабливих чинників для туристів з північних регіонів.

3. Внаслідок свого географічного положення за площею лісів область належить до лісодефіцитних регіонів, тому при розширенні та плануванні рекреаційних та туристичних зон це необхідно враховувати. Використання місцевого природно-ресурсного потенціалу безпосередньо пов'язане як з економічною, так і з соціодемографічною ситуацією в регіоні. На жаль, використання рекреаційних комплексів може призвести до їх занепаду. Адже деякі рекреаційні ресурси не є самовідтворювальними. Саме тому на регіональному рівні потрібні цілеспрямовані дії, механізми підвищення якості життя і в тому числі – на розвиток рекреації та туризму.

Так, до компетенції організаційно- та фінансово-економічних механізмів належать: безпосереднє фінансування природоохоронної діяльності, чіткий контроль за використанням уведення в дію природоохоронних об'єктів і потужностей за рахунок усіх джерел фінансування, допомога в раціональному використанні об'єктів соціально-культурної сфери як туристичних атракцій регіону, сприяння розвитку малого підприємництва у сфері оздоровчо-туристичних послуг тощо.

На державному рівні підтримується активізація роботи щодо створення нових єврорегіонів та туристичних кластерів, сільського зеленого туризму, а саме: реалізовується діяльність, яка сприятиме розвитку туристичного руху в прикордонній зоні шляхом проведення взаємної промоуції туристичних атракцій, туристичної інформації у туристичних районах, ліквідації бар'єрів, що обмежують туристичний рух [2].

У межах цього напрямку необхідно ставити та вирішувати завдання щодо

розбудови Приазовського туристичного кластеру спільно з сусідніми областями. Це сприятеме комплексному використанню наявного туристичного потенціалу, розвитку механізмів удосконалення структури галузі, зростанню її конкурентних переваг та конкурентоспроможності на регіональному, національному та світовому рівнях.

Анотація

У статті надана сучасна оцінка регіональної структури туристичного потенціалу Запорізької області. Обґрунтовано політику подальшого розвитку туристичної галузі регіону.

Ключові слова: туристичний потенціал, регіональна структура, конкурентна перевага, курорт, туристична індустрія.

Аннотация

В статье дана современная оценка региональной структуры туристического потенциала Запорожской области. Обоснована политика дальнейшего развития туристической окраски региона.

Ключевые слова: туристический потенциал, региональная структура, конкурентное преобладание, курорт, туристическая индустрия.

Abstract

The tourist potential of Zaporozhye region and its modern assessment of the regional structure is described in the given article. The policy for further development of tourism diversity in the region is grounded.

Keywords: tourism potential, regional structure, competitive predominance, resort, tourism industry.

Список використанних джерел:

1. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18.11.2003 № 1282-IV // Офіційний вісник України. – 26.12.2003. - № 50. – С. 34.

2. Концепція розвитку туризму і курортів в Україні [Електронний ресурс]: проект. – Режим доступу: http://tourism.gov.ua/doc.aspx?id=411.

УДК: 332.3

Горлачук В.В., Белінська С.М.

ІНСТИТУТ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ І ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Одним із ключових моментів формування конкурентоспроможного сільськогосподарського землекористування є процес створення комплексної інституціоналізації ринкових механізмів у сфері аграрної економіки. Це випливає з того, що традиційні шляхи пошуку оптимального розв'язання цієї проблеми не здатні справитись з досі невпорядкованими процесами у землекористуванні: відсутність прозорого ринку, тіньові схеми використання землі, низька продуктивність орних земель, наростання деградаційних процесів, відсутність об'єктивної інформації про кількісний і

якісний стан земельних угідь, відсутність в органах управління адекватної уяви про управління сільськогосподарським землекористуванням.

Найбільшим недоліком сільськогосподарським землекористування є відсутність його стабільності, серйозні недоліки у формі черезсмужжя дальноземелля, вклинювання, конфігурації, відсутність стратегічного бачення розвитку землекористування та ін.

Реалізуючи значну кількість проектів використання землі у сільському господарстві актуалізувалась увага до проектів землеустрою, завданням якого є створення організаційно-територіальних і виробничих умов, які б сприяли раціональній організації виробництва в цілому та ефективному використанню всіх земельних угіль сільськогосподарських підприємств. Узагальнення досвіду розроблення проектів землеустрою свідчить, що майже всі вони носять декларативний характер і є низькоефективними. Реальна практика землевпорядного проектування на сьогодні є недосконалою: використовуються застарілі методологічні та методичні схеми; відсутній взаємозв'язок між схеми землеустрою і проектами; проекти розробляються за шаблоном; відсутній моніторинг ефективності проектів землеустрою; недостатньо впроваджуються інформаційні технології, не приділяється увага питанням впорядкування землекористувань, пов'язаних з ліквідацією існуючих просторово-територіальних недоліків. Зараз у більшості випадків землеустрій проводиться вибірково у межах окремих господарств. Це неправильно, тому необхідно змінити це становище.

Треба зважити також на те, що проекти землеустрою не забезпечують бажаних результатів через їх формалізм та відсутність ефективних інституційних умов і механізмів їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень. Важливість та значимість піднятих питань привертає увагу багатьох вчених – економістів, землевпорядників, серед яких можна виділити таких: Д. І. Бабміндра, В. В Горлачук, О. І Гуторов, Д. С. Добряк, Й. М. Дорош, О. С. Дорош, П. Г. Казьмір, А. Г. Мартин, Л. Я. Новаковський, А. Я. Сохнич, М. Г. Ступень, А. М. Третяк та ін.

Вивченню питань, пов'язаних з інституціоналізацію економічного розвитку приділяють увагу такі вчені, як В. Бодров, А. Гриценко, О. Івашина, Д. Норт, О. Іншаков, О. Олійник, Ю. Ольсевич, Ю. Петруня, В. Тарасевич, А. Ткач, О. Уільямсон, Д. Фролов, та ін.

Проте незважаючи на значні результати наукових досліджень майже не вивченими залишаються питання пов'язані з інституціональним чинником, як умовою подолання соціально-економічної та економічної кризи землекористування, стимулювання позитивних зрушень щодо поліпшення його конкурентного становища на внутрішньому і зовнішньому ринках. Це означає, що сучасний землеустрій проводити старими методами втрачає науковий і практичний смисл, тобто форми і методи землеустрою повинні бути приведені у відповідність до нової інституціональної структури економіки України, кардинально провівши зміни у системі політичних, правових, соціальних, економічних і земельних відносин з урахуванням традиції, культури, ментальності тощо.

Необхідно відмовитись від «кустарщини» і примітивізму, який досі існує у землевпорядній практиці. Отже, необхідність удосконалення методологічних основ землеустрою, правового та організаційного його супроводу є на сьогодні досить актуальним.

Постановка завдання. Метою статті є розробка обґрунтованих наукових і практичних рекомендацій щодо формування інституційного середовища у системі земельних відносин, що ґрунтується на ефективному землеустрої.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку земельних відносин свідчить, що землеустрій, який є складовою частиною суспільного виробництва, виник через необхідність реалізації державної політики щодо регулювання суспільних відносин, пов'язаних з володінням і користуванням землею. У контексті вищеприведеного, землеустрій виступає як елементом розвитку продуктивних сил, так і елементом розвитку

виробничих відносин, пов'язаних з володінням і користуванням землею. Кожному способу суспільного виробництва властиві відповідні форми, завдання і зміст землеустрою, які суттєво між собою відрізняються. Так, суб'єкти громадянського суспільства періоду соціалістичного способу виробництва використовували теорію і практику землеустрою викладену у працях Н. Буріхіна, А. Вервейка, М. Гендельмана, Г.Горохова, В. Кірюхіна, Д. Сахарова, В. Троїцького, С. Удачіна, Я. Цфасмана, О. Шулейкіна [1, 3, 4, 8], яка була спрямована насамперед на створення умов раціонального використання і охорону земель сільськогосподарського призначення. В результаті цього було розроблено Генеральну схему використання земельних ресурсів України на період 1976 – 1990 роки, обласні схеми використання земель, районі схеми землеустрою, на кожне сільськогосподарське підприємство були розроблені проекти внутрігосподарського землевпорядкування, які кожні 5 років коригувались та іншу землевпорядну документацію.

У процесі активізації державної політики, спрямованої на підвищення інтенсивності використання земельних угідь проектами землевпорядкування колгоспів і радгоспів передбачались великі обсяги трансформації кормових угідь, чагарників та ін. під орні землі. Внаслідок цього, розорювання схилових земель, прибережних захисних смуг стали причиною розвитку ерозійних процесів, дефляції ґрунту та інших екологічних дисбалансів в грунтово-біологічних екосистемах.

Як відзначає А. М. Третяк – «Найбільш негативні фактори впливають саме на грунти кращої якості. Так, дві третини всіх еродованих_сільськогосподарських угідь держави – це чорноземи типові, звичайні і південні» [7, с.223].

В цілому ж, загальна площа еродованих земель в Україні складає майже 13 млн. га сільгоспугідь, або понад 35% їх загальної площі. Причому, щорічне зростання площі еродованих земель складає в середньому 80 – 120 тис. га. Прикладом цього є Миколаївська область, де щорічний приріст еродованих земель складає 14 тис. га. Відсутність заходів протиерозійного захисту є причиною того, що на сільгоспугіддях в Україні втрачається «понад 800 млн. т грунту, або 26 млн т гумусу, в якому міститься 1,2 млн т азоту, 0,9 млн т фосфору і 13,9 млн т калію. [9, с.44]. Така ситуація свідчить, що більшість регіонів України не цікавили питання захисту грунтів від антропогенного навантаження, збереження і відтворення їх родючості, недостатня увага докладалася до збереження біорізноманіття і ландшафтів екосистеми.

Можна стверджувати, що інститут землеустрою не відігравав належної координаційної ролі у розв'язанні проблем раціонального використання і охорони земель. Землеустрій переважно служив на догоду партійним лідерам, з допомогою якого узаконювались їх антиекологічні, антигуманні управлінські рішення щодо використання земель.

Звичайно, що такий підхід до розуміння суті землеустрою, що зводив його лише до економічних функцій не міг сприяти ефективному досягненню головних економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку сільськогосподарського землекористування. Саме тому, виникнення і становлення приватної власності на землю є об'єктивною передумовою формування інституту землеустрою, який є визначальною умовою організації ефективного використання земельної власності, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів.

Сучасні тенденції розвитку земельних відносин, коли земля є об'єктом права приватної, державної та комунальної власності докорінно змінено завдання землеустрою, який докорінно може змінити уклад життя села і розвиток сільських територій. Аналізуючи зміст нової редакції Земельного кодексу України від 25.10.2001 р. [2] неважко побачити, що завдання його спрямовані на:

- реалізацію політики держави щодо науково обґрунтованого перерозподілу земель, формування раціональної системи землеволодінь і землекористувань з усуненням недоліків у розташуванні земель, створення екологічно сталих ландшафтів і агросистем;

- інформаційне забезпечення правового, економічного, екологічного і містобудівного механізму регулювання земельних відносин на національному, регіональному, локальному, господарському рівнях шляхом розробки пропозицій по встановленню особливого режиму і умов використання земель;
- встановлення на місцевості меж адміністративно – територіальних утворень, територій з особливим природоохоронним, рекреаційними і заповідними режимами, меж земельних ділянок власників і землекористувань;
- здійснення заходів щодо прогнозування, планування, організації раціонального використання та охорони земель на національному, районному, локальному і господарському рівнях;
- організацію територій сільськогосподарських підприємств із створенням просторових умов, що забезпечують еколого-економічну оптимізацію використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, впровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням, удосконалення співвідношення і розміщення земельних угідь, системи сівозмін, сінокосо – і пасовищезмін;
- розробку системи заходів по збереженню і поліпшенню природних ландшафтів, відновленню і підвищенню родючості грунтів, рекультивації порушених земель і землюванню малопродуктивних угідь, захисту земель від ерозії, підтоплення, висушення, зсувів, вторинного засолення і заболочення, ущільнення, забруднення промисловими відходами і хімічними речовинами та інших видів деградації, по консервації деградованих і малопродуктивних земель, попередженню інших негативних явищ;
- організацію територій несільськогосподарських підприємств, організацій і установ з метою створення умов ефективного землекористування та обмежень і обтяжень у використанні земель.

За сьогоднішніх умов інститут землеустрою стає вагомим інструментом реалізації економічної, соціальної та екологічної політики держави, він є універсальним засобом територіального планування та умовою контролювання за типами і підтипами землекористування, його інтенсивності, головною умовою зростання вартості земельного капіталу та високої конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, що забезпечить продовольчу безпеку країни.

Зважаючи на природу земельних відносин, як порівняно самостійних напрямків територіальних процесів, зміст землеустрою полягає у розвитку наступних дій:

- встановлення на місцевості меж адміністративно – територіальних утворень, землеволодінь і землекористувань;
- розробку загальнодержавної і регіональних прогром використання та охорони земель;
- складання схем землеустрою, розроблення техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель відповідних адміністративно – територіальних утворень;
- обґрунтування встановлення меж територій з особливими природоохоронними, рекреаційними і заповідними режимами;
- складання проектів впорядкування існуючих землеволодінь і землекористувань та створення нових;
- складання проектів відведення земельних ділянок;
- встановлення в натурі меж земельних ділянок;
- підготовку документів, що посвідчують право власності або право користування землею;
- складання проектів землеустрою, що забезпечують еколого- економічне обґрунтування сівозмін, упорядкування угідь, а також розроблення заходів щодо охорони земель;
- розроблення іншої землевпорядної документації, пов’язаної з використанням та охороною земель;

- здійснення авторського нагляду за виконанням проектів з використання та охорони земель;
- проведення топографо-геодезичних, картографічних, грунтових, геоботанічних та інших обстежень і розвідування земель.

Завдяки землеустрою на сьогодні виконано великі обсяги таких землевпорядних робіт, як:

- розроблення проектів роздержавлення і приватизації земель з видачею державних актів на право колективної власності на землю та надання у постійне користування;
- встановлено межі сільських рад та населених пунктів;
- визначено території земель для ведення особистого підсобного та фермерських господарств;
- розроблені проекти поділу земель сільгосппідприємств на земельні частки (паї);
- проведено інвентаризацію земель сільгосппідприємств з метою отримання інформації про склад і кількість земельних угідь;
- виконано грошову оцінку всіх категорій земель, в тому числі видано сертифікати на земельні частки (паї);
- розроблено проекти реформування недержавних сільгосппідприємств на засадах приватної власності на землю та ін.

Але треба відзначити, що відсутність чітких стратегій соціально – економічного та екологічного розвитку аграрного сектора економіки подальший розвиток землеустрою був загальмований, в результаті чого не розроблялись проекти землеустрою сільськогосподарських підприємств, відійшли на задній план роботи з оптимізації земельних угідь, організація системи сівозмін, зрошення і осушення земель, впровадження системи природоохоронних заходів, що призвело до різкого зниження урожайності сільськогосподарських культур. Наприклад за період 1990 – 2000 роки урожайність зернових культур, цукрових буряків, картоплі та ін. знизилась більше, ніж вдвічі. І тільки через майже 25 років земельної реформи урожайність культур починає приближатись до рівня 1990 року. У порівнянні з такими країнами як Австрія, Франція, Нідерланди, Німеччина, на значно гірших родючістю ґрунтах урожайність орної пшениці була у 2,5 – 3 рази вищою, ніж в Україні [5, с.52 – 59]. Скорочення поголів'я великої рогатої худоби за період 1990 – 2013 роки у 6 разів, в тому числі корів у більш, ніж втричі, свиней – у 5, а овець і кіз – у 8 разів, що породило проблему скорочення посівів однорічних і багаторічних трав у структурі посівних площ, в результаті чого скоротилось внесення органічних добрив з 5,8 т/га у 1990р. до 0,1 у 2012р., що і стало об'єктивною причиною зниження гумусності ґрунтів, і, відповідно, їх родючості.

Такі недоліки перешкоджали перетворенню стратегії земельної реформи на ефективний інструмент розвитку аграрного сектора економіки, пожвавлення інвестиційних процесів в інших галузях виробництва, зростання добробуту громадян. Основною причиною цього було те, що вся діяльність, пов'язана із проведенням земельної реформи носила інтереси фіскального характеру, тобто виконувались ті види робіт, які конкретно забезпечували надходження коштів до бюджетів різних рівнів. В першу чергу, це такі інституції, як державний земельний кадастр у складі якого виконувались роботи з визначенням грошової оцінки земель всіх категорій, проводилась державна реєстрація земельних ділянок, здійснювався облік кількості і якості земель, відбувався перерозподіл земель між підприємствами, установами, організаціями і громадянами з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, не відповідаючи сучасним потребам соціально-економічного розвитку сільськогосподарського землекористування. Значна робота проводилася у сфері законотворчого процесу, спрямованого на поглиблення і завершення земельної реформи, розбудови цивілізованих земельних відносин ринкового типу. Свідченням цього є ухвалення Земельного, Водного і Лісового кодексів України, Законів України « Про землеустрій», «Про державний

контроль за використанням та охороною земель», «Про особисте селянське господарство», «Про охорону земель», «Про фермерське господарство», «Про оцінку земель», «Про оренду землі», «Про державну експертизу землевпорядної документації», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», цілу низку постанов Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, які внесли істотні зміни щодо діяльності держави у контексті забезпечення земельної реформи в Україні.

На практиці ж реально землеустрій, як інструмент реалізації земельної реформи втілювався лише у формі окремих видів робіт і не розглядався як необхідна умова здійснення ефективної політики розвитку сільськогосподарського землекористування, здатного прискорити рух аграрного сектора шляхом ринкових перетворень.

Основною причиною цього була відсутність комплексно-системного підходу до проведення земельної реформи. Проведений аналіз поточної ситуації в аграрному землекористуванні засвідчив, що найважливішою умовою розвитку землеустрою та реальна досяжність його цільових установок забезпечується шляхом гармонізації правового, соціального, культурного, організаційного, економічного, екологічного, демографічного інститутів та цілої низки інших формальних і неформальних інститутів, займаючи рівновелике місце в тріаді (рис. 1).

Кожна з компонент вершини_являють собою відкриту для інших і тісно зв’язану динамічну систему, здатну забезпечити ефективне використання землі.

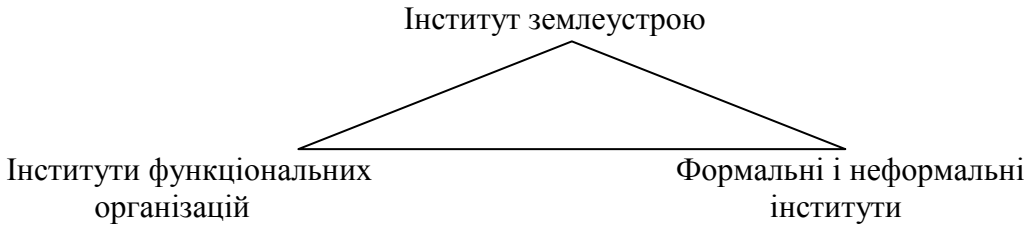

Рис. 1. Алгоритм розвитку землеустрою

При цьому, інститути функціональних організацій представляються у формі вищих та центральних органів виконавчої влади, територіальних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, проектних організацій, центрів державного земельного кадастру, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Земельного банку України та ін.

Значний інтерес являє собою правовий інститут, який об’єднує норми конституційного, адміністративного, трудового, фінансового, кримінального права, котрі системно регулюють виробничі і земельні відносини.

Соціальний інститут передбачає закріплення принципів громадянського суспільства, які визначають організацію діяльності людей, орієнтовану на використання земель.

Культурний інститут інтегрує в собі правову, інформаційну, управлінську, організаційну, політичну, професійну, етичну, естетичну, педагогічну культуру і відповідає за процеси раціонального використання і охорони земель. Організаційний інститут охоплює організацію роботи з людськими ресурсами, планування та проектування земельних робіт, проведення землеустрою на загальнодержавному та регіональному рівнях, проведення землеустрою на місцевому рівні, організації робочого проектування, організації забезпечення проведення землеустрою, землевпорядних вишукувань, мотивації діяльності, контролю в системі управління, оцінці ефективності менеджменту та інших заходів, що забезпечують підвищення ефективності використання землі.

Економічний інститут передбачає розробку та реалізацію державної економічної політики щодо розвитку земельної політики країни і її регіонів з метою задоволення

економічних, соціальних, духовних потреб суспільства та людини. Екологічний інститут покликаний на збереження довкілля, охорону та раціональне використання землі, збереження і відтворення родючості ґрунту, захисту земель від деградаційних процесів, забруднення хімічними речовинами, виробництво екологічно безпечної продукції тощо. Демографічний інститут розглядає такі ключові фактори, як чисельність населення і розміщення його на території, міграційні тенденції, структуру населення за статтю, віком, складом сім'ї, зайнятістю, етнічна та релігійна структура населення, народжуваність, смертність та ін.

Приведені інститути є важливими структурними елементами методології науки про землеустрій, які розкривають його потенціал відповідно до розвитку продуктивних сил і суспільних відносин. Тобто мова йде про те, що землеустрій не може бути впливовою силою, не взявши «під свій дах» згадувані інститути, здатних до формування оптимальної організаційної структури сільськогосподарського виробництва, конкурентного і високорентабельного розвитку сільськогосподарського землекористування. Побудова моделі новітнього землеустрою дозволить максимально об'єктивно поєднати інтереси всіх учасників земельних відносин, реалізувавши інтереси, права і свободи громадян, органів місцевого самоврядування, державної влади та землевласників і землекористувачів, не допустивши розвитку конфліктних ситуацій на ґрунті місцевих звичаїв, традицій та особливостей культури.

Тому на нашу думку, нині необхідно переосмислити концептуальні ідеї розвитку землеустрою, шляхом об'єднання зусиль формальних і неформальних інститутів, здатних реалізувати основні напрями державної політики у сфері реформування земельних відносин з метою ефективного використання потенціалу земельних ресурсів України і її регіонів, прискоривши рух країни шляхом європейської інтеграції. Наочне уявлення про формування інституційного середовища землеустрою приведено на рис. 2. При цьому, реальний потенціал землеустрою сільськогосподарського землекористування виражається змістом розглядуваних у ньому питань, що окреслюють способи використання земель. Найчастіше зміст проектів землеустрою сільськогосподарських підприємств розглядають у контексті вирішення наступних питань:

- встановлення складу земельних угідь;
- організації території орних земель;
- організації території багаторічних насаджень;
- організації території кормових угідь (сіножатей і пасовищ);
- визначення ефективності проекту землеустрою.

Але, для забезпечення умов реалізації сталого розвитку землекористування цього недостатньо. Ключова роль при цьому повинна відводитися землевпорядним регламентам, які визначають види і параметри дозволеного використання і охорони земель у межах кожного сільгосппідприємства.

У методологічному контексті інститут регламентів полягає у наступному:

- встановлення зон із спеціальним режимом використання земель, з метою запобігання розвитку процесів водної і вітрової ерозії;
- встановлення меж техногенно забруднених земель;
- встановлення меж деградованих і малопродуктивних земель;
- виділення територій з меліоративними системами;
- виділення охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно – захисних зон, зон особливого режиму використання земель;
- виділення зон особливо цінних сільськогосподарських земель та лісових угідь.

Нова модель землеустрою, яка враховує практику попередніх багатьох років передбачає поєднання інтенсивного і обмежувального використання землі.

В результаті встановлення відповідних регламентів землеустрою повинен виготовлятися кадастровий план обмежень і обтяжень у наступній послідовності:

- підготовчі роботи;

- складання плану обмежень і обтяжень з наступним вирахуванням площ відповідних зон;
- розгляд, узгодження за затвердження плану обмежень і обтяжень;
- виготовлення і видача документації замовнику.

Для розробки адекватної стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування необхідно мати уявлення про всю сукупність складових відповідних обмежень. З цією метою на місцевості необхідно встановити межі з обмеженим режимом землекористування, які є об'єктивною основою для проведення розрахунків щодо відшкодування збитків зумовлених таким обмеженням.

Практика показує, що визначення розміру відшкодування збитків повинен носити диференційований характер, в залежності від виду обмежень і обтяжень.

Наприклад, збитки зумовлені обмеженим режимом використання земель в зоні будівництва магістральних трубопроводів можна визначити за наступним алгоритмом:

$$З = \frac{Вв.п. \times Бр.д.}{Бпр.вл.},$$

де $Вв.п.$ – вартість валової продукції на землях до порушення структури ґрунту;

$Бр.д.$ – бал бонітенту рекультивованої ділянки;

$Бпр.вл.$ – бал бонітенту за природними властивостями.

Наприклад, при вартості виробництва озимої пшениці на земельній площі, що прилягає до рекультивованої ділянки з балом 48 одиниць складає 6 тис. грн/га, а на грунтах рекультивованої ділянки з балом 42 вартість валової продукції складатиме 5250 грн (6 тис. грн х 42 : 48). Це є свідченням того, що збитки складають 750 грн/га. Головна проблема при цьому полягає в тому, що повернення земельної ділянки до свого попереднього стану відбувається не зразу після її рекультивації, а «тільки через 50 – 100 і більше років»[10, с.134].

Окремої уваги заслуговує проблема відшкодування збитків у випадках, коли земельної ділянки орних земель знаходяться у межах охоронних зон ліній електропередач, ширина яких визначається параметрами напруги в електромережі. Спираючись на Правила охорони електричних мереж для повітряних ліній електропередач ширина охоронних зон визначається наступним чином: «для ліній напругою до одного кВт – 2 м; до 20 кВт – 10 м; 35 кВт – 15 м; 110 кВт – 20 м; 150 – 220 кВт – 25 м; 330 – 500 кВт – 30 м; 750 кВт – 40 м; 1150 кВт – 45 м»[6].

Об'єктивна необхідність виділення охоронних зон полягає не тільки в тому, щоб не порушити нормальне функціонування електромереж, але і щоб захистити людей від негативного впливу електромагнітного поля, яке утворюється при проходженні струму в електромережі при виконанні польових робіт, не допустити погіршення якості рослинницької і тваринницької продукції, що виробляється в зоні ліній електропередач.

При цьому методологічною основою визначення збитків, зумовлених обмеженим режимом землекористування може бути:

- різниця у величині чистого доходу, зумовленого обмеженим переліком вирощування сільгоспкультур в охоронній зоні;
- різниця у грошовій оцінці між орними землями, розміщених у охоронній зоні та видозміненим угіддям (сіножаті, чагарники тощо), яке обмежує находження людей, тварин у зоні електромагнітного впливу.

Ефективним інструментом підвищення продуктивності орних земель є процес розміщення культур адаптованих до якісних параметрів ґрунту. Тобто тут мова йде про те, що, на так званих, «малопродуктивних землях» встановлюються обмеження на розміщення тих культур, які не забезпечують окупності витрат на їх вирощування.

Наприклад, вирощування зернових культур на ґрунтах з балом бонітету нижче 22 не забезпечує окупності витрат цієї культури, рівень якої нині в Україні складає 1,35. Аналогічно не доцільно розміщати посіви цукрових буряків на ґрунтах з балом нижче 32,

соняшника – нижче 20 балів»[10, с.182]. Але розміщення на цих ґрунтах посівів багаторічних трав реально може забезпечити вихід зеленої маси в 300 – 350 ц/га, що відповідатиме в середньому 58,5 ц (≈325 ц/га х 0,18) кормових одиниць або понад 50 ц/га озимої пшениці, що відповідає рівню окупності 3,2.

Таким чином, завдяки впровадженню проектів землеустрою, інтерпретації інформації про якісний стан земельних угідь, ґрунтового покриву можна забезпечити ефективність всієї системи землекористувань у контексті управління аграрним сектором економіки. У цьому зв'язку, актуальною вбачається наступна структура проекту землеустрою сільськогосподарського землекористування (табл. 1).

Приведена структура інституту землеустрою створює надійну основу для майбутнього зростання вартості земельного капіталу і є ефективним інструментом «реанімації» порушених цінностей сільськогосподарського землекористування, створення нових конкурентних переваг для сільськогосподарських товаровиробників. Логічним продовженням розвитку інституту землеустрою, що забезпечує суспільству необхідні можливості для конкуренції є моніторинг та визначення критичної межі, за якою починають погіршуватись якісні характеристики ґрунтового покриву.

В основу цієї системи повинен бути закладений агроекологічний паспорт земельних ділянок землекористування, який у динаміці надаватиме аналітичну інформацію про якісний стан земельних ресурсів.

На рівні сільськогосподарського землекористування такою інформацією є:

- показники енергетичного потенціалу ґрунту, в тому числі, вміст гумусу в %, запаси гумусу в орному шарі ґрунту, т/га;
- глибина гумусового горизонту, в см;

Таблиця 1

Структура проекту землеустрою сільськогосподарського землекористування

Складова частина проекту	Елементи
Встановлення регламентів дозволеного використання і охорони земель	Встановлення зон із спеціальним режимом використання земель з метою запобігання розвитку водної і вітрової ерозії
	Встановлення меж техногенно забруднених земель
	Встановлення меж деградованих і малопродуктивних земель
	Виділення меж з меліоративними системами
	Виділення охоронних зон
	Виділення зон санітарної охорони
	Виділення санітарно – захисних зон
	Виділення зон особливо цінних сільськогосподарських земель і лісових угідь
	Виділення зон особливою режиму використання земель
Розміщення обслуговуючої інфраструктури	Розміщення господарських дворів
	Розміщення дорожньої мережі
	Розміщення водогосподарських споруд
	Розміщення інших інженерних споруд
Організація земельних угідь	Встановлення складу і площ земельних угідь, їх поліпшення та розміщення
Організація території ріллі	Встановлення типів, видів і кількості сівозмін
	Розміщення сівозмін
	Розміщення полів (з урахуванням рельєфу місцевості, особливостей ґрунтів, доріг, лісосмуг та ін.)
	Розміщення полезахисних лісосмуг
	Розміщення польової дорожньої мережі

Впорядкування території багаторічних насаджень	Розміщення: - порід і сортів плодових насаджень; - розміщення кварталів; - розміщення підсобних господарських центрів; - розміщення захисних лісних смуг; - розміщення дорожньої мережі; - розміщення водних джерел і зрошувальної мережі
Впорядкування території пасовища	Розміщення гуртових і отарних ділянок
	Розміщення загонів
	Розміщення літніх таборів
	Розміщення водних джерел
	Розміщення скотопрогонів
Впорядкування території сіножатей	Розміщення сіножатезмін
	Розміщення дорожньої мережі
	Розміщення водних джерел
Ефективність проекту	Економічна
	Соціальна
	Екологічна

- гідролітична кислотність pH;
- еродованість: слабоеродовані, середньоеродовані, сильноеродовані;
- розміщення за крутизною схилів: 1 – 3°; 3 – 5°; 5 – 7°; і більше 7°;
- бал бонітенту ґрунту за родючістю;
- забрудненість пестицидам, нітратами, радіонуклідами, важкими металами та ін.;
- регламенти дозволеного використання землі;
- грошова оцінка землі;
- інженерна інфраструктура;
- правовий режим використання земельної ділянки та ін.

Приведена інформація по кожній із земельних ділянок змушує суб'єктів господарювання на землі забезпечувати постійне вдосконалення технологій використання землі, забезпечуючи сталість землекористування та комплекс інших позитивних макро- і мікрозрушень і його здатність адаптуватись до змін зовнішнього середовища.

Ключова роль у формуванні ефективних конкурентних стратегій сільськогосподарського землекористування належить маркетинговому менеджменту у землеустрої, який являє собою систему планування, організації, мотивації і контролю за змістом і якістю розробки землевпорядної документації із землеустрою, виходячи з умов зовнішнього середовища.

Як засвідчив досвід, маркетинговий менеджмент у землеустрої має своїм завданням створення землевпорядної документації, що відповідає інтересам споживача цієї документації, забезпечуючи при цьому збереження і відтворення родючості ґрунту та досягнення цілей землевпорядного підприємства (отримання прибутку, визнання на ринку праці, стабільність господарської діяльності, опір змінам, можливостей стратегічного планування, економічного аналізу ринку тощо). Тут мова йде про те, що земельний маркетинг є основним інститутом пристосування виробництва до потреб ринкової економіки, виходячи з якості землі. Маркетинг є цільовою функцією прогнозування ринкової ситуації, що дозволяє забезпечити відповідність попиту на землю її пропозиції, вивчення кон'юнктури сільгосппродукції на ринку, визначення вартості землі, визначення обсягів виробництва і споживання, спонукання до зниження витрат виробництва і збереження родючості ґрунту тощо.

Висновки. Отже, одним з основних інститутів організації раціонального використання і охорони земель є інститут землеустрою як елемент розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, пов'язаних з користуванням і володінням землею.

Стратегічний план соціально – економічного та екологічного розвитку країни і її регіонів може бути успішно реалізований за умови науково – методологічного забезпечення даного процесу. Для забезпечення умови зростання сукупного позитивного ефекту землеустрою необхідно подолати практику короткострокових кон'юнктурних інтересів, об'єднавши зусилля інших інститутів – інститутів функціональних організацій та формальних і неформальних інститутів в єдиний кластер, який враховує такі важливі фактори розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, як: вищі та центральні органи виконавчої влади, територіальні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, проектні організації, центри державного земельного кадастру, МВФ, Світового банку, Земельного банку України, соціальний, культурний, організаційний, економічний, екологічний, демографічний та інші інститути, оскільки сучасний землеустрій, взятий сам по собі, поза зв'язками з іншими сферами суспільного життя є абстракцією.

Існує необхідність удосконалення логістики розроблення проектів землеустрою сільськогосподарських підприємств, де ключова роль відводиться землевпорядним регламентам, які визначають види і параметри дозволеного використання земель кожного сільськогосподарського землекористування.

Таким регламентом є: встановлення зон із спеціальним режимом використання земель з метою запобігання розвитку процесів водної і вітрової ерозії, встановлення меж техногенно забруднених земель, які вимагають специфічного режиму їх використання; встановлення меж деградованих і малопродуктивних земель; виділення територій з меліоративними системами; виділення охоронних зон, зон санітарної охорони, санітарно – захисних зон, зон особливого режиму використання земель, виділення зон особливо цінних сільськогосподарських земель та лісових угідь. Зміст цих регламентів відображається на кадастрових планах обмежень і обтяжень.

При цьому, підкреслимо неоспоримість того, що сам землеустрій є історичним феноменом, який виник на певному етапі розвитку людського суспільства, тому він, насамперед, є суспільним інститутом, спрямованим на організоване та інституціоналізоване використання земель сільськогосподарського землекористування. Він є найраціональнішим інституційним інструментом вирішення складних завдань управління земельними ресурсами у сучасному суспільстві.

Анотація

Досліджено проблеми інституціоналізації землеустрою як головної умови раціонального використання і охорони земель. Визначено теоретико-методологічні засади формування структури проектів землеустрою, які базуються на правових та інституційних положеннях стратегії розвитку сільськогосподарського землекористування.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інститути, інституціоналізація, інституційне середовище, сільськогосподарське землекористування, законодавство, управління земельними ресурсами, функції.

Аннотация

Исследованы проблемы институционализации землеустройства как главного условия рационального использования и охраны земель. Определены теоретико-методологические положения формирования структуры проектов землеустройства, которые базируются на правовых и институционных положениях стратегии развития сельскохозяйственного землепользования.

Ключевые слова: конкурентоспособность, институты, институциональная среда, институционализация, сельскохозяйственное землепользование, законодательство, управление земельными ресурсами, функции.

Summary

The problems of institutionalization of Land Management as the main subject of rational use and protection of land. Definitely theoretical - methodological principles of formation of the structure of land management projects that are based on legal provisions and institutional development strategy for agricultural land use.

Keywords: competitiveness, institutions, institutionalization, institutional environment, agricultural land use, legislation, land management functions.

Список використаних джерел

1. Гендельман М. А. Внутрихозяйственное землеустройство колхозов степи /М.А. Гендельман, Е.Б. Житомирский. – М.: «Сельхозгиз»,1955. – 220 с.
2. Земельний кодекс України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002. – № 3 – 4. – ст. 27.
3. Землеустроительное проектирование: [учебник] / Под ред. В.Д. Кирюхина. – М.: – «Колос», 1976. – 527 с.
4. Кирюхин Д. Д. Противоэрозионная организация территории / Д. Д. Кирюхин. – М.: «Колос», 1973. – 160 с.
5. Корчинська О. А. Ефективність використання сільськогосподарських угідь: теоретичний і практичний аспекти / О. А. Корчинська // Землеустрій і кадастр. – 2008. – №1. – с. 52 – 69.
6. Правила охорони електричних мереж. Постанова Кабінету Міністрів України від 04 березня 1997 року. – № 209. – Київ, 1997.
7. Третяк А. М. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: [Навчальний посібник] / А. М. Третяк, Т. М. Прядка, І. Г. Колчанова. – Херсон: ОЛДІ – ПЛЮС, 2013. – 352 с.
8. Удачин С. А. Научные основы землеустройства / С. А. Удачин. – М.: «Колос», 1965. – 272 с.
9. Управління землекористуванням: [Підручник] / В. В. Горлачук, О. М, Гаркуша, В. Г. В'юн, І. М. Песчанська, Д. М. Демченко: За ред. В. В. Горлачука. – Миколаїв: «Іліон», 2006. – 376 с.
10. Янчук В. П. Управління землями з обмеженим режимом землекористування: [Монографія] / В. П. Янчук. – Миколаїв: «Іліон», 2005. – 200 с.

УДК: 332:657

Белінська С.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗЕМЛІ

Постановка проблеми. В Україні відбуваються принципові зміни у формах власності на землю, що викликає суттєві перетворення у складі землевласників та землекористувачів. Запровадження в Україні приватної власності та особливості використання земель у виробничому процесі аграрних підприємств зумовили необхідність подальшого розвитку ефективних форм управління земельними відносинами та раціонального землекористування, що, в свою чергу, вимагає переосмислення економічної суті земельних ресурсів та включення їх до складу об'єктів бухгалтерського обліку.

Методика бухгалтерського обліку земельних ресурсів, що діяла в умовах адміністративно-командної системи, втратила свою значимість. Разом з тим, у державі ще не створено належної системи нормативного регулювання обліку земельних ресурсів, яка б дозволяла достатньою мірою формувати інформацію про їх якісні характеристики, оцінку та потенційні можливості використання земель в сучасних умовах. Отже, виникає потреба в розробці методичних основ інформаційного забезпечення суб'єктів господарювання щодо земельних ресурсів, що сприятиме проведенню контролю та економічного аналізу наявності і стану використання земельних ресурсів, пошуку резервів підвищення ефективності землекористування.

Аналіз останніх досліджень. У розробку теорії земельних відносин та практики обліку землі суттєвий внесок зробили такі вчені-економісти, як М.Я. Дем'яненко, В.М. Другак, В.М. Жук, О.М. Євстаф'єва, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, Ю.Я. Лузан, Б.В. Мельничук, В.Я. Месель-Веселяк, В.Б. Моссаковський, Ю.М. Осадча, А.І. Крупка, О.А. Петрова, О.Д. Радченко, П.Т. Саблук, В.Я. Соколов, І.Б. Садовська, Л.К. Сук, В.М. Трегобчук, А.М. Третяк, М.М. Федоров, В.П. Ярмоленко, В.К. Ярмолицький та ін.

Проте питання визначення подальших напрямів удосконалення системи бухгалтерського обліку земельних ресурсів залишаються відкритими. Насамперед, поглибленого дослідження вимагає порядок накопичення та узагальнення інформації про земельні ресурси в системі первинного, аналітичного, синтетичного обліку та звітності сільськогосподарських підприємств, визначення їх вартісної оцінки у складі інших необоротних активів.

Відсутність належного облікового забезпечення земельних ресурсів, невизначеність окремих теоретичних положень та потреба в практичних рекомендаціях щодо вирішення зазначених питань поки що не дає можливості говорити про вичерпну відповідь з цього питання.

Метою статті є теоретико-методичних засади та практичні заходи щодо удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку землі.

Виклад основного матеріалу. Бухгалтерський облік здійснюється в усіх сферах економіки: в організаціях і підприємствах, установах як виробничої, так і невиробничої сфери і служить для спостереження та контролю за їхньою діяльністю. Він забезпечує отримання і опрацювання потрібної інформації на підставі безперервного документального відображення фактів господарської діяльності і є функцією управління [2, с. 13].

Господарські активи (засоби) й джерела їх утворення, господарські процеси та їх результати є основними об'єктами бухгалтерського обліку [1, с. 23]. Господарські засоби – це майно підприємств, яке представлено засобами виробництва (засоби та предмети праці), засобами у сфері обігу (предмети обігу; кошти; кошти в розрахунках; засоби, що обслуговують обіг), засобами невиробничої сфери [4].

В аграрній сфері земельні ресурси є основним господарським засобом, тому важливим завданням є розкриття змісту землі як об'єкта бухгалтерського обліку. «Облік земель – це ціла система заходів щодо реєстрації інформації про землю кількісного, якісного та правового характеру» [6, с. 259].

Метою бухгалтерського обліку земельних ресурсів є отримання даних про землю, необхідних для зовнішніх (кредиторів, інвесторів) та внутрішніх користувачів для прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення раціонального та ефективного використання земель.

До ключових завдань бухгалтерського обліку земельних ресурсів можна віднести:

- створення належної інформаційної бази щодо відображення фізичного стану земельної ділянки, ведення агротехнічних записів стану та змін по окремих земельних ділянках (сівозмінах) для систематичного контролю за збереженням якісних характеристик та ефективним використанням земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах;

- визначення об'єктивної вартісної оцінки землі (історичної, фактичної, справедливої);

- чітке документальне оформлення та своєчасне відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з надходженням, вибуттям та використанням земельних ресурсів;

- відстеження змін щодо передачі прав на земельні ресурси, спостереження за рухом земель разом із будівлями та спорудами, відображення змін у складі та стані земельних угідь при переході від одного стану в інший;

- відображення та контроль за наявністю та рухом коштів, призначених для цільового фінансування витрат щодо покращення землі;

- накопичення відповідної інформації про власні та залучені земельні ресурси сільськогосподарських підприємств та правильне відображення її при складанні відповідної бухгалтерської звітності;

- контроль за правильністю нарахування та своєчасністю сплати податків на землю та відображенням їх в обліку.

Документальне відображення земельних ресурсів в обліковій системі підпорядковане ряду нормативно-правових актів.

Документування земельних ресурсів в обліку здійснюється на загальних засадах обліку основних засобів, тому основними документами, що формують первинний та зведений облік землі, є акти приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів; акти приймання-здачі відремонтованих і реконструйованих (модернізованих) об'єктів; акти на списання основних засобів; інвентарні картки обліку основних засобів тощо.

Оскільки земельні ресурси входять до складу основних засобів підприємства, обов'язковою процедурою є проведення *інвентаризації* площ земельних угідь. Для підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку інвентаризації підлягають всі землі, що належать підприємству на правах власності, а також ті, що взяті на правах користування та оренди. Відповідно до Інструкції [3] та Методичних рекомендацій з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств [5] інвентаризація земельних ділянок проводиться в розрізі видів сільськогосподарських угідь (рілля, пасовища, сіножаті, ліси, водойми, землі запасів), а результати інвентаризації земельних угідь заносяться до інвентаризаційного опису. Проте там наводять лише узагальнені відомості про кількість та вартість земель, закріплених за окремими підрозділами, що, на наш погляд, значно знижує контрольну функцію обліку земельних ресурсів.

Узагальнення інформації про господарські операції з обліку земельних ресурсів в аграрних підприємствах здійснюється на підставі даних первинних документів та бухгалтерських довідок, дані з якого в кінці місяця переносять до Головної книги і формують звітну інформацію. Бухгалтерська звітність є заключним етапом узагальнення даних у системі рахунків і є невід'ємним елементом методу бухгалтерського обліку.

Важливою формою бухгалтерської звітності сільськогосподарського підприємства є Баланс. У зазначеній формі звітності підприємства приватної форми власності відображають вартість земельних ресурсів, що належать підприємству на правах власності та на умовах фінансового лізингу, разом з іншими засобами та необоротними матеріальними активами. Державні та комунальні підприємства наводять в Балансі по статті «Основні засоби» вартість майна, отриманого на правах господарського відання чи правах оперативного управління, у тому числі вартість земельних ділянок на правах постійного користування. Вартість земельних ділянок відображають окремим рядком. Проте відображення сукупної вартості земельних угідь у звітності без диференціації її за кількісними показниками не дозволяє користувачам отримати необхідну інформацію про якісну характеристику земельного потенціалу та ефективність його використання. Не

може забезпечити повноцінною інформацією й форма «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств», в якій зазначаються виключно натуральні показники – загальна площа сільськогосподарських угідь та ріллі, що перебувала у користуванні підприємства протягом звітного року без земель, що були здані в оренду. Тому як фінансова, так і статистична звітність потребують удосконалення.

Отже, проведений аналіз сучасної методики бухгалтерського обліку земельних ресурсів свідчить про її недостатню системність, а тому процеси реєстрації, збору та накопичення інформації про наявність і використання земельних ресурсів у процесі господарської діяльності вимагають удосконалення.

Досліджуючи ведення обліку землі в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності виявлено, що сільськогосподарські підприємства під час здійснення господарської діяльності широко використовують як власні земельні ділянки (паї), так і орендовані, що перебувають у його користуванні. В пореформений період операційні орендні відносини набули домінуючого значення в аграрній сфері.

Виплату відповідних сум орендної плати підприємства здійснюють, як правило, за платіжними відомостями та видатковими касовими ордерами, накладними на відпуск товарно-матеріальних цінностей, актами виконаних робіт та наданих послуг. Ведення такого обліку абсолютно не суперечить існуючому законодавству, проте, у зв'язку відсутністю узагальненої інформації про кількісні та вартісні показники розмірів орендованих ділянок та здійснених виплат за них, значно ускладнює проведення оперативного аналізу ефективності використання орендованих земель.

Крім того, при використанні орендованих земельних ресурсів у виробничому процесі відбувається протиріччя між ефективним та екологічно обґрунтованим, раціональним використанням земельних ділянок, що перебувають у короткостроковій оренді. Орендар на відміну від власника не зацікавлений здійснювати капітальні вкладення у поліпшення земель. В обстежених аграрних підприємствах лише третина підприємств здійснює вкладення у поверхневе поліпшення орендованих сільськогосподарських земель.

Саме тому в бухгалтерському обліку орендованих земель слід подолати певні недоліки. Для цього необхідно забезпечити накопичення інформації про кількісні та якісні характеристики ділянок, про витрати підприємства, пов'язані з орендою земель та паїв, про фактичні доходи від їх використання, що дозволить розрахувати величину економічного ефекту від залучення додаткових капітальних інвестицій, спрямованих на поліпшення земель та залучення додаткових угідь.

Впорядкувати таку інформацію можна за допомогою правильно побудованого аналітичного обліку. Аналітичний облік земель включає облік кількості та якості земельних угідь та земельних ділянок у розрізі землевласників та землекористувачів. У подальшому його дані використовують для відображення вартості земельних угідь та прав користування у бухгалтерському обліку, визначення розміру земельного податку, доходів і втрат власників та землекористувачів і для інших цілей [7, с. 153].

Раніше земельний облік кожного сільськогосподарського підприємства був представлений у земельній шнуровій книзі, кадастрових картах, планах та графіках сівозмін, де накопичувалась інформація про якісні та кількісні характеристики земельних угідь. На сьогоднішній день зазначені книги практично не ведуться, а дані за складом угідь та їх площею відображають у журналах спеціалізованих форм або здійснюють певні групування за актами землеволодіння. Це, в свою чергу, перешкоджає проведенню взаємозвірки державних кадастрів та вихідних даних земельно-облікової системи сільськогосподарського підприємства.

Через відсутність належної організації аналітичного обліку в сільськогосподарських підприємствах державні служби здійснюють моніторинг земель, збираючи дані з районних земельних комітетів та сільських рад. Підприємства ж звітуються за категоріями угідь та їх площами у статистичній звітності за даними кадастрового обліку земель. Тому вважаємо, що управління земельними ресурсами буде

набагато ефективнішим, якщо показники державного земельного обліку на початковому етапі будуть накопичуватись на рівні конкретного підприємства на підставі первинних документів та даних аналітичного обліку, підтверджених відповідними висновками інвентаризаційних комісій.

Здійснення додаткового контролю за обліком земельних ресурсів з боку фінансово-облікової служби дозволить не лише виявити розбіжності між фактичною наявністю земель і обліковими даними, а й перевірити документальне оформлення прав власності на землю, постійного користування землею, оренди землі, здійснення її грошової оцінки. Як свідчить практика, в переважній більшості підприємств інвентаризація земель проводиться несвоєчасно, з відхиленнями в порядку заповнення інвентаризаційних відомостей, а акти інвентаризації не надають повної інформації про земельні ресурси. Тому за даними інвентаризаційних описів не виявляють порушення та неточності в облікових регістрах та супроводжувальній документації.

Висновки. Отже, земельні ресурси сільськогосподарського призначення, як об'єкт бухгалтерського обліку, – це вид активів з довготривалим строком використання, інвентарним об'єктом якого є окрема ділянка з фіксованими межами, площею та місцем розташування, що має кількісну, якісну та конкретну грошову оцінку і підпорядковується загальним методологічним підходам щодо відображення її в обліку.

Аналіз існуючого стану обліку землі дає підстави стверджувати про необхідність удосконалення діючої методики організації бухгалтерського обліку сільськогосподарських земель.

Анотація

В статті досліджено теоретико-методичні засади та практичні заходи щодо удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку землі. Аналіз сучасної методики бухгалтерського обліку земельних ресурсів свідчить про її недостатню системність, а тому процеси реєстрації, збору та накопичення інформації про наявність і використання земельних ресурсів у процесі господарської діяльності вимагають удосконалення. Обґрунтовано необхідність удосконалення бухгалтерського обліку землі.

Ключові слова: облік, бухгалтерський облік, земля, земельні ресурси, первинний облік, аналітичний облік, статистичний облік, земельні відносини.

Аннотация

В статье исследовано теоретико-методические основы и практические меры по совершенствованию организации и методики бухгалтерского учёта земли. Анализ современной методики бухгалтерского учёта земельных ресурсов свидетельствует о ее недостаточной системности, а потому процессы регистрации, сбора и накопления информации о наличии и использовании земельных ресурсов в процессе хозяйственной деятельности требуют усовершенствования. Обоснована необходимость совершенствования

бухгалтерского учёта земли.

Ключевые слова: учёт, бухгалтерский учёт, земля, земельные ресурсы, первичный учёт, аналитический учёт, статистический учёт, земельные отношения.

Summary

The paper investigates the theoretical and methodological foundations and practical measures to improve the organization and methods of accounting earth. Analysis of modern accounting methods of land resources shows its lack of consistency and therefore registration processes, gathering and storing information on the availability and use of land resources in the economic activities require improvement. The necessity to improve accounting earth.

Key words: accounting, accounting, land, land, primary accounting, analytical accounting, statistical records, land relations.

Список використаної літератури:

1. Білоусько В.С. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посібник / В.С. Білорусько, М.І. Бєлєнкова; за ред. В.С. Білоуська. – К.: Мета, 2002. – 240 с.
2. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник / [М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, Л.Г. Панченко та ін.]; за ред. проф. М.Ф. Огійчука. – К.: Вища освіта, 2003. – 800 с.
3. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків: затв. наказом Міністерства фінансів України від 11.08.94 р. № 6 [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/.
4. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
5. Методичні рекомендації з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств: рекомендовані листом Міністерства аграрної політики України від 04.12.03 р. № 37-27-12/14023 [Електронний ресурс]: Законодавство України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/.
6. Облік у селянському (фермерському) господарстві (посібник) / за ред. М.Я. Дем'яненка. – К.: ІАЕ, 2001. – 403 с.
7. Рекомендації з врегулювання майнових і земельних відносин в сільськогосподарському бізнесі: документальне оформлення, облік і оподаткування / за ред. В.М. Жука, І.Б. Садовської // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 5. – С.71–162.

УДК: 332.2

Колосюк А.А.

КРІТЕРІЇ НЕСУМІСНОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ (У Т.Ч. ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОПОДАТКУВАННЯ) ТА ВИМОГ РИНКОВОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

Вихідні передумови. Тисячолітні досягнення культури суспільного співіснування пропонують людству єдину альтернативу насильницьким формам обміну активами. Зазначена альтернатива суспільних відносин отримала назву «ринкові відносини». Сучасні ринкові відносини сформовані на свідомих моральних основах та переконаннях більшості суспільства отримують подальший світовий розвиток та впровадження.

Ринок земель займає окреме місце у безлічі видів ринків. Особливості ринку земель, в першу чергу пов'язані із унікальними споживчими особливостями землі, як базового та обмеженого природнього ресурсу. Вдало віддзеркалює постійне зростання споживчих властивостей та попиту на землю відомий вислів філософа та письменника XIX століття Марка Твена «купуйте землю – оскільки її вже більш ніхто не виробляє».

Земля у поєднанні із нерухомістю (та іншими її поліпшеннями) є обмеженим благом людства, яке має здатність до утворювання ренти – «ціни привілеї», за теорією британського філософа та політичного економіста XIX століття Джона Стюарта Мілля [18].

Сучасна економічна система розвинених країн являє собою змішану економіку, з поєднанням приватної і державної форм власності, планових ринкових механізмів господарювання та регулювання соціальних проблем. Слід зазначити, що особливості

співвідношення названих елементів змішаної економіки у зазначених країнах різне. Специфіка поєднання перелічених факторів дозволяє світовому суспільству розрізняти моделі змішаної ринкової економіки, а саме: американську, китайську, західноєвропейську тощо. Забезпечення отримання зисків зазначених моделей економіки, починаючи від окремого учасника ринкових відносин - до комплексного розвитку економіки країни та зайняття відповідного місця у світовому просторі в цілому, досягається за допомогою саморегульованої системи виробничих, комерційних, фінансових та інформаційних структур. Такі структури мають внутрішнє розгалуження, галузеві особистості, інфраструктуру, правила та норми функціонування тощо.

Українським суспільством обрано шлях ринкових реформ наприкінці минулого століття. Крок України, пов'язаний із переходом суспільного ладу найбільшої за площею суверенної держави Європи, із найродючішими у світі ґрунтами, із площин пострадянської адміністративно-командної моделі до планової ринкової моделі економіки, викликав складні трансформації у правовій, соціальній та економічній основах господарювання. При цьому, неконтрольований розпад попередньої суспільної формації, став додатковим обтяженням для перехідної економіки України. Враховуючи зазначене, ще на початку 90-х років минулого століття академік НАН України Ю.М. Пахомов підкреслював, що загальною умовою формування дієздатної ринкової економіки в Україні є здійснення державою цілеспрямованих заходів з метою забезпечення конкурентно-сприятливого середовища для різних суб'єктів господарювання. Знов таки, у силу вище зазначених обставин, прагматично обґрунтовані застереження науковців і до цього часу нехтуються національною елітою та українським суспільством в цілому, про що у т.ч. свідчить зміст останньої Коаліційної угоди Верховної Ради України VIII скликання [22].

Важливим завданням України щодо економічної активізації та розвитку підприємницької діяльності національного суспільства - є створення умов цивілізованого безперешкодного забезпечення учасників суспільно-виробничих відносин земельним ресурсом та ринковими механізмами використання та перерозподілу цього обмеженого ресурсу.

Постановка проблеми. Внаслідок сформованого попереднім суспільним укладом СРСР економічного нігілізму та сліпої довіри українського суспільства до владних структур в країні сформовано неконтрольований соціально-економічний прошарок корумпованих бізнес-груп. Формально не змінюючи ідеологію реформ за період незалежності України, олігархічному бюрократизму вдалося винести за дужки ідеї економічних реформ принцип послідовності таких змін. Наслідком зазначених стихійних економічних перетворень стала монополізація олігархатом України керівних сфер економіки та ключових державних посад [21].

Стан оцінки нерухомості, у т.ч. для вилучення земельної ренти, нажаль не став виключенням загального процесу занурення суспільно-економічних відносин у небезпечні псевдонаукові глибини економічного нігілізму. Так, за законами ринкової економіки оцінка нерухомості - є одночасно найпростішим та найпрозорішим процесом. Однак на теренах пострадянського простору, і України зокрема, оцінка нерухомості стала найбільш проблемним питанням із самих часів її започаткування. Фахівці пов'язують зазначену проблематику із тривалим періодом заперечення суспільством сутності землі як нерухомості, і як наслідок, втрати самої культури її оцінки. Внаслідок підмін оцінки різноманітними нормативними схемами ціноутворення як на землю, так і на земельні поліпшення реалістичне уявлення про вартість земельної власності в Україні не змогло сформуватися [12].

Про принципову неспроможність досягнення, за перелічених та породжених ними обставин, рівня сучасної культури суспільно-економічних відносин зокрема свідчить перекручена методологія оцінювання нерухомості для оподаткування. Чинна методологія оцінювання для фіскальних цілей земельної компоненти нерухомості обслуговує єдину мету - екстенсивне збільшення податкового навантаження. Незважаючи на вивірянні

часом упередження людства та наявні досягнення сучасних дієздатних моделей економіки, інфікований за два с половиною десятиріччя вірусом безвідповідальності та мотивований отриманням власних зисків, владний інститут кружляє сам та примушує кружляти українське суспільство на хибному шляху.

Так однією із особливостей оцінки та оподаткування земель у розвинутих країнах є диференційований підхід, як до базових показників, так і до самої методології оцінки сільськогосподарських земель, земель лісового фонду та забудованих земель.

Характерною особливістю оцінки земель в Україні є перекручення, як зазначеного методологічного підходу до особливостей рентоутворення за рахунок місцерозташування та (або) якісних характеристик земельного ресурсу, базових понять при визначені вартості земель так і нееластична диференціація оподаткування земель.

Інерційна ідеологічна затримка поширення світового досвіду у сфері оцінювання та оподаткування нерухомості та порушення системою владних органів України, майже всіх декларованих законом принципів оподаткування набрала рівня національної біди та прискорює процес руйнації економіки нашої держави.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблематика науково-методичних засад проведення грошової оцінки земель в Україні розкривається у роботах Ю.М. Палехи [1,2,3], Ю.Ф. Дехтяренка, М.Г. Лихогруда, Ю.М. Манцевича, Ю.М. Палехи, І.В. Антипенко [6,7,8,9], А.Г. Мартина [4, 5], В.М. Кілочко [10], А.М. Третяка [11], О.І. Драпіковського, І.Б. Іванової [12], Ю.М. Палехи, А.А. Колосюка [13, 14] , А.А. Колосюка, Т.В. Якубенко [15, 16] та інших. У той же час, наукові підходи до удосконалення методології використання грошової оцінки земель для цілей оподаткування залишаються малодослідженими внаслідок тривалого ментального невизнання українським суспільством об'єктивних вимог ринкової економіки та досягнень світової культури оцінки, оподаткування нерухомості тощо.

Ключові слова: грошова оцінка земель, економіка, оподаткування, реформа, ринок, рента, нерухомість.

Метою статті є висвітлення нагальних потреб завершення ринкових перетворень шляхом удосконалення методології проведення грошової оцінки земель (у т. ч. для фіскальних потреб), а також стимулювання фінансового розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Тривала трансформація суспільних відносин в Україні у черговий раз підтвердила економічну аксіому небезпечного переродження позитивів початкових економічних зрушень країн перехідної економіки - у процеси руйнації навіть основ державності.

Негатив породжених наслідків неконтрольованих суспільством процесів реформування економіки України (і тому супроводжених відвертим та свідомим ігноруванням системою владних інститутів України чинників ринкової економіки) призвів до небезпечної напруги соціально-економічних відносин та наступної стадії розпаду державності. Ця стадія руйнації економіки характеризується активізацією процесів поляризації відносин як у суспільстві та владних колах, так і між владою та суспільством [23].

Таким чином, сучасна багатостороння державна криза - є наслідком непослідовних тривалих економічних реформ в Україні.

Одними із повчальних для історії людства розділів, започаткованої 15 березня 1990 року найдовшої у світі реформи земельних відносин - є розділи, присвячені фіскальному нігілізму у визначенні та застосуванні бази оподаткування земель України. Зазначені розділи вже налічують чисельні приклади наскрізних безвідповідальних експериментів усіх гілок неконтрольованої влади України над невичерпною економічною потужністю держави та соціальним рівнем терпіння населення.

Відомо, що важливою складовою ефективних земельних відносин є виважена фіскальна політика державної влади у сфері землекористування. Така політика, не стримуючи розвиток господарської діяльності, повинна створювати передумови для

перерозподілу частини земельної ренти в інтересах територіальних громад [5]. Натомість, найчастіше малодосвідчені ідеологи податків прямолінійно сприймають логіку економічних відносин, і вважають, що чим вищі податки, тим більше грошей надійде в бюджет. Однак на практиці - завжди виходить навпаки. «Податки ніхто не любить платити» - філософські прорік за 4 століття до н.е. у віки можновладцю давньогрецький філософ, учень Сократа, учитель Аристотеля - Платон. З тим щоб податки стимулювали, а не знищували платників, визнаний світом античний філософ дав владному інституту універсальну пораду - знаходити у оподаткуванні «золоту середину».

Крім того, що земля є об'єктом оподаткування у фіскальній політиці, але одночасно вона є і інструментом інвестиційної політики. Недарма всі успішні в інвестиційній політиці країни Європи та світу використовують пільгове і навіть безоплатне користування землею для інвесторів, що дозволяє вирішувати екологічні проблеми та проблеми енергозбереження, створювати нові робочі місця тощо. Однак не зважаючи на те, що основний об'єкт права власності українського народу - земля України має високу інвестиційну привабливість та бюджетну спрямованість, і цей ресурс здатний генерувати за деякими оцінками до 30% ВВП держави [16], у фіскальній політиці сучасної України замість диференціального (наприклад відносно абсолютної вартості нерухомості) пошуку «золотої середини» у фіскальній політиці пріоритети помилково віддано прямому податковому тиску на власників (користувачів) земельного ресурсу.

Враховуючи викладене, умовою реалізації платного характеру використання землі - є нагальне вирішення проблематики забезпечення суспільства реалістичними уявленнями про вартість землі та підтримання процесів прозорості, безперервності і об'єктивності оцінювання зазначеного ресурсу для фіскальних цілей та збалансування податкового навантаження в Україні.

Стан економічних показників України. Внаслідок непослідовної трансформації адміністративно-командної моделі економіки та під дією ігнорованих владою вимог законів ринкової економіки за вікнами пересічних українців запанував третій десяток лихих років перехідної економіки України. Офіційно оприлюднені Кабінетом Міністрів України [19] та офіційні дані за станом на 01.01.2015 року наслідки безвідповідальних експериментів попередньої влади над перехідною економікою держави свідчать про негативні тенденції економіки держави як щодо рівня ВВП так і щодо динаміки міжнародних резервів України (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка міжнародних резервів України за 2010-2014 роки, млрд. $

Незважаючи на те, що Україна географічно розташована в Європі, і що ми вже встигли підписати угоду про Асоціацію з Європейським союзом, статистика міжнародних рейтингів показує, що за рівнем соціально-економічного розвитку Україна може увійти хіба що до Африканського союзу. Невтішні факти незалежних міжнародних досліджень макроекономічних показників України, свідчать про наступне:

1. Щороку населення України скорочується приблизно на 300 тис. осіб, що дорівнює населенню середнього європейського міста, такого як, наприклад, Флоренція.

2. Середня тривалість життя в Україні на 10 років менша, ніж у розвинутих країнах.

3. Згідно рейтингу країн, найбільш сприятливих для народження дитини (Where-to-be-born Index) Україна займає 78 місце із 80.

4. У середньому в рік у Києві працюють на 292 години більше ніж у Парижі. При цьому продуктивність праці в 3 рази нижче, ніж у Білорусі, в 4 рази нижче, ніж в Європі і в 6,5 разів нижче, ніж у США.

5. Згідно з даними МВФ, за період з 1993 по 2014 рр. зростання реального ВВП в Україні склало 0% (рис. 3)

Рис.3. Зростання реального ВВП в Україні за період з 1993 по 2014 рр.

6. З 1991 року Україна втратила 1/5 частину економіки.

7. Згідно критеріям ЄС лише 5% населення України можна віднести до середнього класу.

8. 20 млн. працездатного населення України справляє на 35 млрд. $ менше експортної продукції, ніж дохід компанії IBM, в якій працює 431 тис. співробітників (рис. 4)

Рис.4. Порівняння доходів від експорту продукції працездатного населення України з доходами компанії IBM

9. Щорічний відтік прибутку з України оцінюється у 8 млрд. $.

10. Щорічний дефіцит зовнішньоторговельного балансу оцінюється приблизно в 15 млрд. $.

11. За рівнем корупції в світі - Україна 118 із 144 країн-учасниць рейтингу.

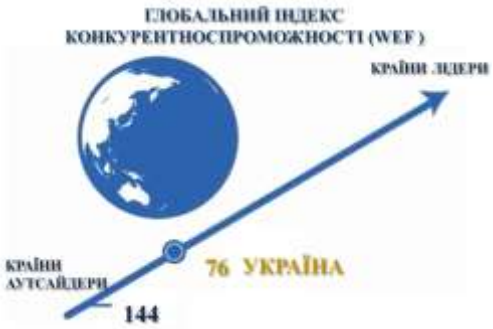

Рис.5. Глобальний індекс конкурентоспроможності (WEF)

Рис.6. Рейтинг України за рівнем захисту прав на приватну власність

Рис.7. Рейтинг України за рівнем привабливості податкового законодавства для іноземних інвесторів

12. Згідно з Індексом конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) Україна займає 76 місце з 144 (рис. 5).

13. У рейтингу країн за рівнем захисту прав на приватну власність Україна посідає 135 місце з 144. (рис. 6)

14. За рівнем привабливості податкового законодавства для іноземних інвесторів Україна посідає 137 місце з 144. (рис. 7).

Стан розвитку інфраструктури ринку нерухомості в Україні. Оскільки механізми регульованого ринку націлено на корегування політичних помилок урядів і тому вони дозволяють забезпечити сталий економічний розвиток країни - не останню роль у перелічених «досягненнях» корумпованого ринку в Україні безсумнівно відіграє невиважена фіскальна політика держави [20]. В котрий раз чергова провладна команда ігнорує пряму залежність стану економічного розвитку будь-якої держави від розвитку ринку нерухомості (рис. 2) та розвитку його структури (рис. 3).

Рис. 2. Залежності стану ринкової економіки

Рис. 3. Структура ринку нерухомості

Нерозвиненість інфраструктури ринку земель України (рис. 4) та відсутність процесів економічного саморегулювання блокує розвиток соціально-господарських зв'язків учасників ринку, що завдає значної прямої моральної та економічної шкоди розвитку країни.

Рис. 4. Стан сучасного розвитку інфраструктури ринку землі України

За станом на 01.01.2015 року розвинутих фрагментів інфраструктури ринку земель України – не існує, п'ять із десяти складових інфраструктури ринку земель (до яких відноситься і оцінка нерухомості) знаходяться у стані деформованого розвитку, а інші п'ять - нерозвинуті взагалі. Внаслідок зазначеного - інфраструктура ринку земель наразі не тільки не обслуговує та не забезпечує сам ринок земель, а що найгірше інколи просто блокує економічні процеси нашої держави, що негативно відбивається на стані економіки України в цілому.

Стан реформування земельних відносин в Україні. Самобутність економічної розбудови земельних відносин в Україні, а відвертіше - імітація такої розбудови віддзеркалюється на стані земельних відносин в цілому, та зокрема у сформованій нормативно-правовій базі проведення і використання оцінки основного національного багатства України, яке згідно до Конституції України перебуває під декларативно особливою охороною держави, в особі українського Уряду. Левову частку у руйнівні процеси непослідовних трансформаційних змін суспільного ладу в Україні вносять чинні вектори державної політики у галузі земельних відносин.

Так, характерною рисою реалізації Урядами (майже всіх каденцій) державної політики у сфері управління земельних відносин, стало відверте правило підбору тимчасових непрофільних осіб, виключно за квотним принципом, на посаду очільників земельного відомства (рис. 5).

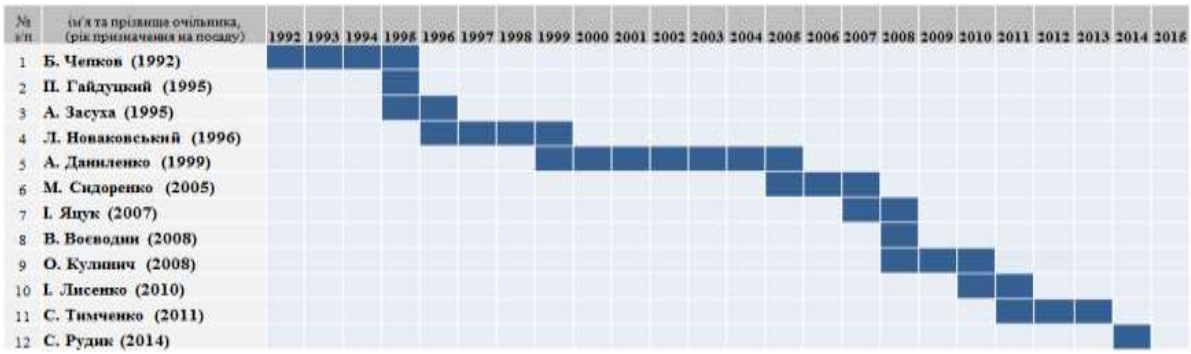

Рис. 1. Аналіз урядового менеджменту очільників земельного відомства України у період з 1992 по 2015 роки

Окремої критики заслуговують владні експерименти щодо спотворення функцій, прав та обов'язків земельної служби України, починаючи від зниження належного статусу та штучного підпорядкуванняїї (як будь-якої пересічної структури) непрофільному для земельної галузі Міністерства - Мінекології, МінАПК, Мінрегіону тощо, та завершуючи безпрецедентним розширенням функціоналу земельної служби.

Непослідовність реформування у сфері земельних відносин призвела до офіційного визнання в останні десятиріччя чисельних фактів корумпованості сфери земельних відносин, як сфери державного управління. Величезні суми хабарів, які підприємці та звичайні громадяни змушені сплачувати чиновникам, що розпоряджаються державними та комунальними землями, погоджують проектну документацію, реєструють земельні ділянки й права на них, підтверджуються статистикою правоохоронних органів [5].

Стан оцінювання та оподаткування земель України

Сучасне проведення та використання в Україні оцінки земель регламентовано значною низкою неузгоджених між собою законів, а саме: Земельним кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України «Про оцінку земель», Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність, Законом України «Про державний земельний кадастр».

З прийняттям у 2003 році спеціального закону України щодо оцінки земель, НГО земельних ділянок визначена одним із найважливіших економічних регуляторів земельних відносин, що застосовується для визначення розміру земельного податку та орендної плати за землі державної та комунальної власності, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

З 2010 року, у законі України, який регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів закріплено визнання НГО земельних ділянок базою оподаткування земель. При цьому законодавець відокремлює визначення ставок податку для земель, НГО яких проведено та для земель, НГО яких не проведено незалежно від місцезнаходження таких ділянок.

Наповнення фінансової бази місцевого самоврядування в Україні за рахунок плати за землю забезпечено застосуванням затверджених місцевими радами результатів НГО земельних ділянок, а плату за землю віднесено до місцевих податків.

Розбудовуючи та уточнюючи розмір фіскальних навантажень законодавець України залишає поза увагою методологічну хибність та 20 річну застарілість НГО земель у якості безапеляційного інструментарію та бази оцінювання. Внаслідок зазначених процесів, методологічне підмінювання реалістичного уявлення вартості земельної власності різноманітними нормативними схемами ціноутворення зразку 1995 року, замість соціально-економічного регулювання земельних відносин, їх руйнує.

Перелічені вади оцінювання нерухомості де-юре і де-факто запрограмовані генерувати «результат навпаки» проголошеним ринковим перетворенням, про що з кожним роком гучніше наголошують вітчизняні науковці:

- сформований у 1995 році стан методичного регулювання нормативної грошової оцінки земель України в межах поселень призводить до суттєвих економічних та соціальних проблем, що негативно позначається на сприйманні населенням земельної політики держави та супроводжується скороченням надходжень від плати за землю [15];
- економіко-правовий механізм платності землекористування початку 1990-х років, який містить значні корупційні ризики, без суттєвих змін перенесено у Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [5];
- небезпечна тенденція економічно не виважених спроб подальшого розвитку та впровадження всіма гілками влади України вибіркового податкового тиску на хибних вихідних облікових даних, зокрема на користувачів забудованих земель, призводить до суттєвих перекручувань значень НГО окремих земельних ділянок а також до суб'єктивних суджень осіб, заінтересованих в результатах такої оцінки [16];
- зволікання із внесенням змін у діючу Методику та Порядок нормативної грошової оцінки поселень можуть у найближчій час призвести суттєвих економічних та соціальних проблем, що позначиться як на сприйнятті населенням земельної політики держави, так і до значного скорочення бюджетних надходжень від плати за землю [14].

Напрями вирішення порушених проблем. Реалізація вимог законів ринкової економіки щодо забезпечення українського суспільства нескладними, прозорими та об'єктивними вартісними показниками грошової оцінки земель (у т.ч. для цілей оподаткування), на думку автора, вимагає:

- низки послідовних та збалансованих фахових змін у законах та законодавчих актах;
- визначення законом рівня відповідальності перед суспільством за стан нормативно-правового регулювання грошової оцінки земель:
- конкретного (них) ЦОВВу (ів)
- персональної (у т.ч. кримінального) відповідальності очільника (ків) ЦОВВу (ів).

З метою поетапного (5-10 років) та безперервного переходу до випробуваної світом культури оцінки нерухомості (у т. ч. для фіскальних цілей) та забезпечення прозорого оподаткування, означені заходи слід розділити в Україні на два паралельні процеси, а саме:

- приведення вимог закону у відповідність до реалістичних уявлень про земельну власність;
- поміркований розвиток та впровадження масової оцінки нерухомості.

Приведення вимог закону України у відповідність вимог до реалістичних уявлень про земельну власність має включати наступні заходи:

1. Запровадження Законом України «Про оцінку земель» диференційного методологічного підходу (єдиних підходів, принципів, стандартів, методик та порядків) до базових показників грошової оцінки сільськогосподарських земель, земель лісового фонду та забудованих земель України.

2. Приведення у відповідність до актуалізованих норм закону підзаконних норм (методик та порядків) проведення грошової оцінки земель України.

3. Проведення та затвердження результатів суцільної грошової оцінки сільськогосподарських земель, земель лісового фонду та забудованих земель України та грошової оцінки окремих землеволодінь.

4. Внесення даних щодо результатів грошової оцінки земель та грошової оцінки земельних ділянок України до публічних он-лайн даних Державного земельного кадастру.

Паралельний процес приведення вимог закону України до світових стандартів у частині розвитку та законодавчого впровадження для фіскальних цілей масової оцінки нерухомості потребує додаткових досліджень, увагу яким автор приділить окремо.

Висновки:

1. Існуюча система нормативно-законодавчого регулювання оцінки земель (у т.ч. для цілей оподаткування) України, потребує приведення у відповідність до реалістичних уявлень про їх вартість, на основі визнаних світом принципах та методології.

2. Без врахування досягнень світової культури оподаткування нерухомості новітні процеси створення конкурентного середовища, економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель України приречені на чергове фіаско.

3. Неефективність правової системи України слід сприймати як причину недостатнього розвитку ринкової економіки, а не аргумент на користь відмови від реформ, покликаних стати основою її вдосконалення.

Анотація

У статті висвітлено розбіжності між проголошеними ринковими перетвореннями та методологічним консерватизмом у оцінюванні земель України (у т.ч. з метою оподаткування). Автором запропоновано низку нормативно-правових заходів щодо визначення вартості земель на основі об'єктивних показників рентоутворення нерухомості в Україні. Пропозиції обґрунтовано із використанням аксіом формування та вилучення ренти, монографічного та загальнонаукових методів аналізу, синтезу, дедукції та конкретизації.

Ключові слова: грошова оцінка земель, економіка, оподаткування, реформа, ринок, рента, нерухомість.

Аннотация

В статье отражены расхождения между провозглашёнными рыночными преобразованиями и методологическим консерватизмом оценки земель Украины (в т. ч. с целью их налогообложения). Автором предложен ряд нормативно-правовых мероприятий для определения стоимости земель на основе объективных рентных показателей недвижимости Украины. Предложения обоснованы с использованием аксиом формирования и изъятия ренты, монографического и общенаучных методов анализа, синтеза, дедукции и конкретизации.

Ключевые слова: денежная оценка земель, экономика, налогообложение, реформа, рынок, рента, недвижимость.

Summary

The article reflects the discrepancy between the declared market reforms and methodological conservatism valuation of lands of Ukraine (including for taxation). The author proposed a number of regulatory measures definition the value of the land on the basis of

objective indicators of sizes formation rent Ukrainian real estate. Proposals proved using the axioms of formation and removal, rent, monographic, scientific methods of analysis, synthesis, deduction and concretization.

Keywords: monetary valuation of land, economy, tax reform, market, rent, real estate.

Список використаної літератури:

1. Проблемні питання співвідношення результатів нормативної грошової оцінки територій населених пунктів різних категорій/Ю.Палеха// Землевпорядний вісник. – 2012. – № 6. – С. 2-7.

2. Економіко-географічні аспекти формування вартості територій населених пунктів/Ю.Палеха// К.: ПРОФІ, 2006. – 340 с.

3. Теорія і практика визначення вартості територій і оцінки земель населених пунктів України: дис. … доктора геогр.. н.: 11.00.02 / Палеха Юрій Миколайович// К., 2009. – 425 с.

4. Нормативна грошова оцінка земель несільськогосподарського призначення: нові методичні підходи запроваджуються у 2013 році/ А. Мартин // Землевпорядний вісник. – 2012. – № 10. – С. 20-24.

5. Десять кроків для подолання корупції у земельних відносинах/Мартин А.Г., Біленко С.Б. [та ін.].// К.: Асоціація «Земельна спілка України». – 2014. 30 с.

6. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні [Текст] / Ю.Ф. Дехтяренко, М.Г. Лихогруд, Ю.М. Манцевич, Ю.М. Палеха. – К.: Профі, 2002. – 256 с.

7. Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів: назріла необхідність змін у правовій та методологічній бази //Ю.Ф.Дехтяренко, Ю.М.Манцевич, Ю.М.Палеха // Агросвіт. – 2010 - №18 – С. 8-12.

8. Оподаткування нерухомості: сучасний стан, зарубіжний досвід та перспективи / Антипенко І.В., Дехтяренко Ю.Ф., Манцевич Ю.М., Палеха Ю.М. // Економіка та держава. – 2011. – № 5. – С. 4–6.

9. Грошова оцінка та оподаткування: сучасний погляд на проблему / Дехтяренко Ю. Ф., Манцевич Ю. М., Палеха Ю. М. // Землеустрій і кадастр. – 2011. – №1. – С. 36 – 40.

10. Удосконалення грошової оцінки земель в Україні [Текст] / В.М. Кілочко. – К.: ТОВ «ЦЗРУ», 2004. – 160 с.

11. Концептуальні проблеми розвитку грошової оцінки земель в Україні [Текст] / А.М. Третяк; УААН, Інститут землеустрою. – К.: [б.в.], 2001. – 50 с.

12. Драпіковський О. І. Оцінка земельних ділянок / Драпіковський О. І., Іванова І. Б. – К. : ПРІНТ-ЕКСПРЕС, 2004. – 296 с.

13. Реформування методології нормативної грошової оцінки земель населених пунктів в Україні/Ю.М. Палеха, А.А. Колосюк//Бізнес навігатор. – 2013. - № 2 (31). С. 183 – 191.

14. Нормативна грошова оцінка земель населених пунктів: на рубіконі змін//Ю.М. Палеха, А.А. Колосюк//Землеустрій і кадастр. – 2013. - № 2. С. 60 – 68.

15. Аналіз даних довідника нормативної грошової оцінки земель населених пунктів /А.Колосюк, Т. Якубенко// Землевпорядний вісник. – 2013. – №3. – С. 11 – 16.

16. Методологічні ризики використання даних державного обліку забудованих земель України метою їх нормативного оцінювання /А.Колосюк, // Землевпорядний вісник. – 2014. – №8. – С. 11 – 16.

17. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку/Ш.І. Ібатуллін, О.В. Степенко, О.В. Сакаль [та ін.].// К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної Академії Наук України». – 2012. 52с.

18. Основи економічної теорії. Підручник/за заг. ред. д. е. н., проф. Л. С. Шевченко//Харків.: Право. 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://uristinfo.net/uchebnye-materialy/280-osnovi-ekonomichnoyi-teoriyi--ls-shevchenko-/8817-glava-14-rinok-zemli-zemelna-renta-rinok-neruhomosti.html - Назва з екрана.

19. Экономика Украины в преддефолтном состоянии – инфографика/ Електронний ресурс: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://finance.obozrevatel.com/analytics-and-forecasts/37024-ekonomika-ukrainyi-v-preddefoltnom-sostoyanii-infografika.htm - Назва з екрана.

20. Київський Міжнародний Економічний Форум 2 жовтня 2014 року «Україна: із третього світу у перший». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.20khvylyn.com/review/video/video_11379.html - Назва з екрана.

21. Александр Пасхавер: Почему мы чемпионы по неудачам в реформах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://argumentua.com/stati/aleksandr-paskhaver-pochemu-my-chempiony-po-neudacham-v-reformakh?utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter - Назва з екрана.

22. КОАЛІЦІЙНА УГОДА 2014 ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ VIII скликання від 21.11.14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS23590.html - Назва з екрана.

23. Украинцы не хотят больше платить налоги государству-рэкетиру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://gocman.com/articles/ukrainci-ne-hotjat-bolshe-platit-nalogi-gosudarstvu-reketiru-320.html#.VJIgg6J4MNY.facebook

УДК: 631.1:633.18(477)

Морозов Р.В.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗРІВНОВАЖЕНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Зернова галузь у господарствах степової зони України посідає провідне місце за обсягами і дохідністю виробництва та за сучасних умов має бути зорієнтована на високоінтенсивний тип розвитку, використання наукоємних ефективних технологій та пріоритетне впровадження інших організаційно-економічних і технологічних новацій. Рисівництво є невід'ємною складовою зернової галузі у Південно-степовому регіоні України, а рис серед усіх злаків має найбільші перспективи підвищення продуктивності. Вирощування рису в умовах Причорномор'я та північної частини Криму відіграє важливу роль як фактор ефективного використання малопродуктивних, вторинно-засолених, осолонцьованих і підтоплених земель, підвищення їх родючості й поліпшення еколого-меліоративного стану та одержання на них у рисових сівозмінах високих урожаїв рису й супутніх сільськогосподарських культур. За нинішньої економічної ситуації зрівноважений розвиток галузі рисівництва повинен спрямовуватися на підвищення вітчизняного науково-технічного і технологічного рівня галузевого виробництва та зберігати стабільне збалансоване зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В контексті дослідження проблем сталого розвитку важливими є наукові розробки зарубіжних і вітчизняних учених. До

питань сталого розвитку економічних систем зверталися зарубіжні дослідники Г. Брундтланд, К. Кондратьєв, Д. Медоуз та ін. Вітчизняна економічна наука впродовж багатьох десятиліть збагачується новими розробками теоретичного і прикладного характеру в цій сфері: основи національної стратегії сталого розвитку досліджували В.М. Геєць, В.Я. Шевчук та ін.; концептуальні основи сталого та екологобезпечного розвитку національного АПК – В.М. Трегобчук; концептуальні засади та економіко-екологічні принципи сталого розвитку регіональних агропромислових комплексів – В.П. Прадун; забезпечення сталого природокористування – М.А. Хвесик; концептуальні засади сталого розвитку агропродовольчої системи – О.В. Шубравська; теоретико-методологічні засади економічного механізму сталого розвитку національної аграрної сфери – О.Л. Попова.

Однак, незважаючи на вагомі теоретико-методологічні напрацювання і значну кількість досліджень щодо комплексного вирішення проблем сталого розвитку, проблема сталого розвитку сільського господарства, зрівноваженого розвитку окремих галузей потребує більш ґрунтовного розкриття у теоретичному, методологічному та організаційному плані.

Формування завдання дослідження. Головним завданням дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування наукових положень щодо забезпечення зрівноваженого розвитку галузі рисівництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стабільність суспільства вирішальною мірою визначається характером аграрного виробництва, що, будучи одним з основних видів економічної діяльності, забезпечує людство продовольством. Однак у другій половині XX – на початку XXI століття в агропромисловій сфері почали наростати кризові явища, з’явилися ознаки нестійкості сільського господарства, у результаті інтенсифікації і розширення масштабів діяльності аграрний сектор став першопричиною прискореної деградації і виснаження природних, у першу чергу земельних ресурсів, у багатьох країнах почали виникати соціально-економічні і екологічні проблеми, пов’язані з неефективністю сільськогосподарського виробництва.

Безпосередньо, що стосується питання вирішення проблем сталого сільського господарства і сільського розвитку, то у 1996 р. на сесії FAO (Food and Agriculture Organization – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) у Римі були сформульовані і прийняті основні положення програми сталого сільського господарства і сільського розвитку (SARD – Sustainable Agricultural Rural Development), яка є важливою складовою «Agenda XXI» [5], яка була ухвалена на Міжнародній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., і висвітлює основні підпрограми та керівні принципи щодо досягнення сталого розвитку.

Цілком очевидно, що нині для умов України одним з найбільш важливих напрямів перетворення аграрного виробництва вважається концепція сталого розвитку сільського господарства, відповідно до якої сільське господарство повинно одночасно задовольняти потреби суспільства в продовольстві, забезпечувати високий рівень життя населення і не завдавати шкоди навколишньому середовищу.

Щодо концепції сталого розвитку України, поділяємо думку вітчизняних науковців, які зазначають, що «…основне його завдання полягає у забезпеченні динамічного соціально-економічного зростання, збереженні навколишнього природного середовища і раціональному використанні природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь через побудову високоефективної економічної системи, яка стимулює продуктивну працю, науково-технічний прогрес, має соціальну спрямованість» [2, с. 35].

У контексті світового виробництва харчової продукції, ґрунтуючись на концепції сталого розвитку сільського господарства і сільських територій, країни світу надають важливого значення розвитку рисівництва, пропонується дедалі більше глобальних ініціатив, спрямованих на стимулювання цього виробництва. До них належать виконання

положень «Порядку денного на XXI століття», що стосуються сталого сільського господарства і сільського розвитку, Декларації про всесвітню продовольчу безпеку 1996 р. До міжурядових регулятивних інструментів, які мають ключове значення для виробництва рису, належать міжнародні стандарти якості продовольства (CODEX Alimentarius), міжнародні угоди у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією, які функціонують на рівні Всесвітньої торгової організації. Нині у світовому сільському господарстві значну увагу приділяють розвитку рисівництва, про що свідчить той факт, що 2004 р. Генеральна Асамблея ООН об'явила Міжнародним роком рису.

Ініціатива проведення Міжнародного року рису була висунута 1999 р., коли Міжнародний науково-дослідний інститут рису, відреагувавши на зростаючу стурбованість своїх співробітників серйозними питаннями, що стосуються вирощування рису, звернувся за співпрацею до FAO з тим, щоб оголосити Міжнародний рік рису. В історії Генеральної Асамблеї ООН випадок оголошення міжнародного року, присвяченого одній сільськогосподарській культурі, був безпрецедентним.

Зважаючи на необхідність вирішення проблеми продовольчої безпеки у Світі, тема Міжнародного року рису – «Рис – це життя» – відображає значення рису як однієї з основних продовольчих культур і побудована на розумінні того, що рисові системи необхідні для забезпечення продовольчої безпеки, скорочення масштабів бідності та поліпшення засобів до існування.

Разом із тим, у рамках Міжнародного року рису рис визначено як центральний елемент, за допомогою якого можна чітко розрізняти взаємозалежний зв'язок між сільським господарством, продовольчою безпекою, харчуванням, агробіорізноманіттям, навколишнім середовищем, культурою, економікою, наукою, гендерними факторами і зайнятістю [3].

Слід зазначити, що в основу проведення Міжнародного року рису покладено ідею залучення всього співтовариства щодо здійснення взаємовигідних спільних дій, спрямованих на вирішення проблем, пов'язаних зі стійким збільшенням виробництва рису. Це має досягатися за рахунок збору та аналізу даних, розповсюдження інформації через засоби масової інформації; проведення національних, регіональних і глобальних робочих нарад, конкурсів і виставок; цільових досліджень; надання технічної підтримки країнам-партнерам та сільськогосподарським громадам.

Розвиток галузі рисівництва є складним процесом, що зумовлюється різноманітністю і взаємозв'язком його компонентів. Встановлено, що за сучасних умов зрівноважений розвиток галузі має бути спрямований на отримання високих економічно виправданих рівнів урожайності високоякісного рису з поступовою переорієнтацією економічного зростання на задоволення соціальних потреб суспільства, раціональне використання зрошувальної води, земельних та інших ресурсів (рис. 1).

Слід зазначити, що ідея сталого розвитку передбачає, насамперед, перехід до рівноважного природокористування, що забезпечує збалансованість споживання та відтворення природних ресурсів. Л.М. Грановська стверджує, що «умовою досягнення балансу інтересів у сфері природокористування зони рисосіяння є всебічне зрівноваження інтересів економічного, соціального та екологічного розвитку…» [1, с. 344].

Рис. 1. Складові зрівноваженого розвитку галузі рисівництва

Крім того, як відмічає В.М. Трегобчук, «…сьогодні практика не має всебічно обґрунтованих та виважених рекомендацій насамперед щодо:

- організації раціонального й екологобезпечного землекористування в загальній системі аграрного природокористування на основі інтегрального еколого-економічного підходу до формування сталих, високопродуктивних і екологічно зрівноважених агроландшафтів;
- методології і методів оцінки екологічності аграрного виробництва загалом та землекористування зокрема, способів та напрямів проведення земельної реформи з урахуванням екологічних чинників, вимог і обмежень;
- методів оцінки негативних екологічних наслідків агропромислового виробництва й урахування її при визначенні його кінцевої ефективності та розмірів плати за забруднення навколишнього середовища;
- способів, напрямів і строків запровадження в Україні міжнародних екологічних стандартів якості навколишнього середовища, використовуваних технічних засобів, технологій ти вироблюваної продукції, в т. ч. й агропродовольчої» [4, с. 100, 101].

Таким чином, за сучасних умов зрівноважений розвиток галузі рисівництва як процес стабільного динамічного економічного зростання, що має супроводжуватися адекватними соціальними перетвореннями та сприяти збереженню навколишнього природного середовища і раціональному використанню природно-ресурсного потенціалу традиційної території рисосіяння України, потребує коригуючо-регулюючого впливу, який необхідно забезпечувати шляхом формування системи стратегічного управління розвитком галузі рисівництва.

Висновки з даного дослідження. Результати досліджень дають підстави стверджувати, що у контексті світового виробництва харчової продукції, ґрунтуючись на концепції сталого розвитку сільського господарства і сільських територій, країни світу

надають важливого значення розвитку рисівництва, пропонується дедалі більше глобальних ініціатив, спрямованих на стимулювання цього виробництва. Зрівноважений розвиток галузі рисівництва припускає баланс між економічною доцільністю та можливостями природно-ресурсного потенціалу забезпечувати економічне зростання галузі, яке має супроводжуватися адекватними соціальними перетвореннями та сприяти вирішенню проблеми підвищення якості довкілля.

Анотація

Висвітлюються теоретико-методологічні аспекти зрівноваженого розвитку галузі рисівництва в Україні. Обґрунтована категоріальна сутність зрівноваженого розвитку галузі рисівництва.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, рисівництво, розвиток, управління.

Аннотация

Освещаются теоретико-методологические аспекты уравновешенного развития отрасли рисоводства в Украине. Обоснована категориальная сущность уравновешенного развития отрасли рисоводства.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, рисоводство, развитие, управление.

Summary

Theoretical and methodological aspects of the balanced development of rice-growing industry in Ukraine are illuminated. Categorial essence of the balanced development of rice-growing industry is motivated.

Keywords: agricultural production, rice growing, development, management.

Список використаної літратури:

1. Грановська Л. М. Еколого-збалансоване природокористування в умовах поліфункціональності територій / Грановська Л. М. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. – 414 с.

2. Данилишин Б. М. Економіка природокористування : підручник / Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. – К. : Кондор, 2010. – 465 с.

3. Международный год риса. Общая информация [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/russian/events/rice/basic.htm

4. Трегобчук В. М. Концептуальні основи сталого та екологобезпечного розвитку національного АПК / В. М. Трегобчук // Проблеми сталого розвитку України. – 1998. – С. 93–105.

5. United Nation. Agenda XXI: Programme of action for sustainable development. UN Puplication, 1992. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Prvs/2009_1/0044.pdf

УДК 378.1(477)

Гришова І.Ю., Лебедєва В.В.

МЕХАНІЗМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Процес ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції має особливості, неврахування яких при розробці цінової політики в регіоні спричиняє порушення ринкової рівноваги, що негативно впливає на їх конкурентоспроможність та соціально-економічний розвиток. В умовах трансформації регіональної структури аграрної економіки стабілізувати ринок сільськогосподарської продукції спроможна лише держава встановленням таких цін, що стимулюють зростання обсягу пропозиції при дефіциті продукції та обсягу попиту – при її надлишку. Проте, надмірне державне регулювання над цінами порушує механізм ринкового конкурентного ціноутворення на основі законів попиту та пропозиції, що обмежує цінову конкуренцію сільськогосподарських підприємств в Одеському регіоні та можливості до формування його конкурентоспроможності. Отже, сьогодні зростає роль ефективних механізмів ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції в регіональному аспекті.

Аналіз останніх досліджень: Питанням ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції та забезпеченню держаної підтримки сільськогосподарських підприємств в регіоні присвятили свої праці такі вчені: Андрійчук В.Г., Малік М.Й., Лупенко Ю.О., Топіха І.Н., Наумов О.Б., Лагодієнко В.В., Іртищева І.О.,Краснорyцький О.О., Гудак В.В., Червень І.І. , Шевченко С.В., Штепа О.В., Артус М. М, Шпичак О.М, Пасхавер Б.Й та ін. [1-9]

Невирішеність питань ціноутворення на аграрному ринку в регіональному аспекті, що спричиняють залежність аграрних підприємств від державного регулювання та звужують їх конкурентоспроможність, зумовлює актуальність подальших досліджень щодо удосконалення механізмів ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та визначення регіональних особливостей проблеми.

Мета дослідження: визначення особливостей процесу ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції в Одеському регіоні та розробка практичних рекомендацій щодо формування цінової політики аграрних підприємств в регіональному аспекті.

Виклад основного матеріалу: У методології ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції виділяють три основні підходи до формування цінової політики в АПК: витратний, ринковий та конкурентний. Сутність витратного підходу полягає у створенні ціни, яка є відображенням сукупних витрат підприємства на виробництво продукції і покликана відшкодувати йому ці витрати. Проте, на думку вчених аграрників [4-8] встановлення цін лише із застосуванням цього підходу без орієнтації на ринковий попит, призводить до підвищення рівня ризику реалізації продукції. Тому, при ринковому підході, товаровиробник формує ціну на рівні ринкової, регулюючи при цьому свої витрати шляхом підвищення продуктивності праці, якості продукції та зниження її собівартості, що є головним чинником економічної ефективності виробництва. Необхідною передумовою конкурентного підходу до встановлення цін на сільськогосподарську продукцію, який набуває свого поширення у розвинутих країнах світу, є біржова система, що надає інформацію про поточну ринкову ціну та широке застосування біржових контрактів.[6]

Економетрічний аналіз в розрізі регіонів за 1996–2012 рр. свідчить про суттєвий зв’язок зростання закупівельних цін на яловичину та молоко зі зменшенням поголів’я великої рогатої худоби та корів із коефіцієнтами кореляції відповідно–0,88, –0,88 і –0,84, –0,79 в Україні та Дніпропетровській області, яка є одним із найпотужніших аграрних регіонів нашої держави. Зростання цін на продукцію птахівництва стимулює збільшення

поголів'я, що, відповідно, підтверджують коефіцієнти кореляції для яєць (0,91 і0,92) та м'яса птиці(0,88 і0,92) у країні та області. Коливання поголів'я свиней у межах України в більшій мірі корелює із закупівельною ціною м'яса, тоді як в області спостерігається стабільніша ситуація, про що, відповідно, свідчать коефіцієнти кореляції–0,72 та–0,30. Підвищення закупівельних цін на м'ясо і яйця сприяє зростанню обсягів їх виробництва і в цілому в Україні(коефіцієнти кореляції 0,6 та 0,93) і в Дніпропетровській області (коефіцієнти кореляції0,92 та0,83). Але підвищення закупівельних цін на молоко більш як у10 разів у2012 році відносно1998 року не зупинило падіння обсягів виробництва молока в Україні на40 %, а в Дніпропетровській області – навіть у 2,3 раза[1,2].

Досліджені особливості ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції дозволяють визначити чинники створення ринкового попиту та ринкової пропозиції, збалансована взаємодія яких є передумовою формування рівноважної ринкової ціни(рис. 1).

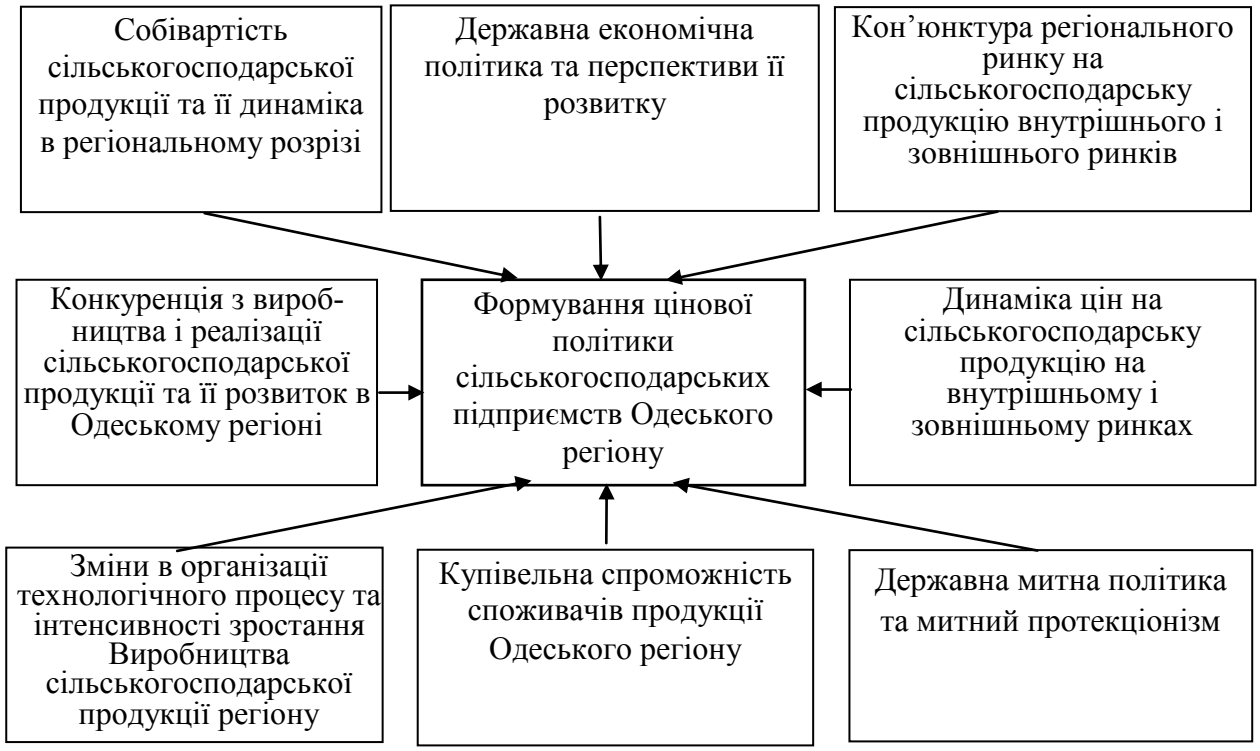

Рис. 1. Основні чинники регіональної цінової політики сільськогосподарського підприємства

Рівноважну ринкову ціну у даному випадку слід розглядати не як абстрактний ідеал, якого не може існувати у реальній дійсності, а як таке співвідношення попиту і пропозиції, за якого досягається максимально можливий у сучасних умовах обсяг реалізації сільськогосподарської продукції. Чим більше до одиниці співвідношення кожного чинника формування ринкового попиту та відповідного йому чинника формування ринкової пропозиції, тим більше ціна на сільськогосподарську продукцію наближається до такої, що задовольняє як товаровиробників, так і споживачів продукції.

На думку Червня І.І., з метою удосконалення механізмів ціноутворення в Одеському регіоні та ефективної реалізації своєї цінової політики сільськогосподарські підприємства можуть використовувати різноманітні стратегії[5], до яких відносяться: "закріплення на ринку", котра застосовується шляхом встановлення низьких цін і забезпечує можливості розширення обсягів виробництва і, відповідно, зменшення витрат у розрахунку на одиницю продукції; "зняття вершків", шляхом встановлення високої ціни на якісну, унікальну, захищену патентами продукцію, яка поступово знижується при зменшенні попиту; "знижок із цін", що спрямовується на прискорення грошового обігу і збільшення обсягів реалізації(наприклад надання знижок за платежі готівкою та оптову

закупівлю, сезонних знижок); "опортуністичного ціноутворення", що передбачає підвищення ціни на продукцію, кількість якої є недостатньою на ринку; "географічної ціни", що може бути реалізована диференційованим її встановленням для різних регіонів України.

Методом підвищення ефективності механізмів цінової політики сільськогосподарських підприємств в Одеському регіоні, за дослідженням [9], є проведення досліджень щодо наслідків зміни ціни залежно від ситуації на ринку на основі аналізу умов беззбитковості та здійснення цінового моніторингу, який представляє собою оперативне відстеження реалізаційних, оптово-відпускних на роздрібних цін на сільськогосподарську продукцію на ринках всіх рівнів – місцевому, регіональному та державному. Проблемою ціноутворення на сільськогосподарських підприємствах Одеського регіону залишається недостатньо високий рівень інформаційного забезпечення, недосконаліть системи збору, обробки, зберігання та розповсюдження інформації щодо рівня цін серед суб'єктів ринку.

Високі сукупні витрати на виробництво сільськогосподарської продукції, що склалися в Одеському регіоні в 2010-2013рр.мвизначають, відповідно, високу вартість сільськогосподарської продукції, яка складається з її собівартості, витрат на транспортування, реалізацію і тощо. У процесі ціноутворення до цієї вартості додаються податкові відрахування, інші обов'язкові платежі та нормований обсяг чистого прибутку. Наступний етап ціноутворення передбачає порівняння отриманої у результаті цих розрахунків суми та реальної ринкової ціни. Таким чином, кінцева ціна на сільськогосподарську продукцію в Одеському регіоні формується під впливом дії законів вартості, попиту та пропозиції. Щодо визначення суспільної вартості сільськогосподарської продукцію і, відповідно, встановлення середньої ціни у регіоні, то вона, повинна визначатися не за середніми умовами виробництва, а за тими, що існують на гірших за родючістю та місце розташуванням землях, щоб забезпечити на них відшкодування витрат та отримання прибутку на рівні середньої норми. Аналіз цін на основні види продукції тваринництва в Одеському регіоні свідчить про їх недостатній рівень для забезпечення розширеного відтворення із рентабельністю виробництва понад 25 %. Регіональні особливості вітчизняного сільського господарства призводять до розбіжності закупівельних цін на м'ясо на34,8 %, на молоко – на 54,7 %, на яйця – на 70,4 %, що сигналізує про нестабільний стан українського аграрного ринку.

Велике значення для стабілізації цінової політики аграрних підприємств в Одеському регіоні відіграє цільові (еквіваленті, паритетні) ціни, які покликані відшкодувати товаровиробнику його матеріальні витрати (нормативні), витрати праці на середньому рівні в регіоні і забезпечити прибуток аграрних товаровиробників та конкурентоспроможність регіону. Про явну недосконаліть системи і механізмів ціноутворення на сільськогосподарську продукції за останні 5 років в регіональному розрізі відверто говорить нееквівалентність міжгалузевого товарообміну між сільським господарством і переробною промисловістю, яка має тенденцію до збільшення. Диспаритет цін негативно відобразився на відтворювальних можливостях підприємств аграрного сектору та харчової промисловості Одеського регіону.

Оскільки за умов вільної конкуренції остаточний рівень цін на товари формується на основі ринкової ситуації, підприємствам необхідно своєчасно реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Несвоєчасне реагування на зміни ринкової ситуації негативно впливає на результати фінансово-господарської діяльності. Якщо середні ринкові ціни знизилися в результаті змін ринкової ситуації, а сільськогосподарське підприємство своєчасно не відреагувало на ці зміни, то у нього зменшаться обсяг реалізації і величина прибутку. Якщо в результаті ринкової ситуації відбулося підвищення середнього рівня цін, а підприємство своєчасно не відреагувало, то воно матиме прямі втрати від реалізації товарів за заниженими цінами.

Функціонування організаційно-економічного механізму ціноутворення в регіоні за умов ринкових відносин визначається парадигмою ціноутворення (функціональна система концептуальних підходів у формі ідей, уявлень та вимог, спрямованих на розв'язання теоретичних і практичних завдань з формування ринкових цін на економічні блага). Основні підходи, що розкривають економічну сутність парадигми формування цін за умов ринкових відносин наступні: державне регулювання складових ціни, спрямованих на забезпечення загальнодержавних потреб у фінансових ресурсах через прямі і непрямі податки, відрахування на соціальні заходи та визначення основних соціальних параметрів життя людини у формі встановлення мінімальної заробітної плати, гарантування соціального страхування і соціального забезпечення тощо; поєднання ринкового саморегулювання і державного регулювання процесу формування рівня цін на економічні блага через режим обмеження монополізму, нечесної конкуренції, підтримання повноцінності грошей в обороті та інших заходів; підхід до формування цін на економічні блага, за якого ціна повинна задовольняти умови виробництва і умови споживання; економічне обґрунтування співвідношення цін на взаємозамінні товари через порівнювання натуральних показників споживних переваг та рівня якості; забезпечення системного підходу до ціноутворення через функціональну взаємодію динамічного взаємозв'язку між окремими цінами і зовнішнім середовищем, що діє в економіці суспільства; спрямування діяльності відповідних державних органів на обмеження диспаритету цін на економічні блага різних галузей економіки.[9]

Висновки: Держава здійснює регулюючий вплив на ринкове ціноутворення в регіоні за допомогою урядових заходів на основі нормативно–правового забезпечення. Виробники (продавці) регулюють ринкові ціни через застосування методичних підходів і способів ціноутворення, що забезпечують реалізацію їх цінової політики. Споживачі) спрямовують свій регулюючий вплив на ринкові ціни через купівлю або відмову від купівлі сільськогосподарської продукції. Кожен суб'єкт ринкових відносин, відстоюючи власний інтерес і застосовуючи доступні йому форми і методи впливу на формування цін, безпосередньо впливають на функціонування організаційно-економічного механізму регулювання цін за умов ринкових відносин в регіональному аспекті.

Ціни на сільськогосподарську продукцію Одеському регіоні найповніше відповідають потребам економіки суспільства, якщо вони задовольняють інтереси виробників і споживачів цієї продукції. Тому їх рівень має формуватися на засадах:

– відображення суспільно необхідних витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією сільськогосподарської продукції, впливом природно кліматичних умов та сезонного характеру виробництва;

– врахування якості сільськогосподарської продукції та стимулювання якісних показників діяльності підприємств;

– дотримання еквівалентності обміну сільськогосподарських продуктів на промислові вироби, що використовуються для виробничої діяльності в аграрному секторі економіки.

Анотація. Проаналізовано цінову політику аграрних підприємств. Визначено особливості ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції. Обґрунтовано перспективні напрямки підвищення ефективності ціноутворення на продукцію агропромислового комплексу.

Ключові слова. Ціна, ціноутворення, цінова політика, сільськогосподарські підприємства, аграрний ринок,.

Аннотация. Проанализирована ценовая политика аграрных предприятий. Определены особенности ценообразования на рынке сельскохозяйственной продукции. Обоснованы перспективные направления повышения эффективности ценообразования на продукцию агропромышленного сектора.

Ключевые слова. Цена, ценообразование, ценовая политика, сельскохозяйственные предприятия.

Annotation. The analysis of the prices of agricultural production concrete types is characterized by instability by years though tend to growth. Instability of the prices by years testifies to instability and uncertainty of economic policy as a whole in relation to agriculture. The changes in price didn't answer dynamics of growth of prime cost, had of-ten spontaneous character that didn't promote stabilization of the financial and economic relations of the agricultural enterprises. **Keywords.** Price, pricing, price policy, agricultural enterprises.

Список використаної літратури:

1. Гудак В.В. Механізм ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції/ В.В. Гудак// Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – №7 (26). – С. 221-225.

2. Одінцов М.М. Теоретико-методологічні засади формування і регулювання цін на сільськогосподарську продукцію/ М.М. Одінцов// Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1656

3. Штепа О.В. Організаційно-економічний механізм формування і реалізації аграрнимипідприємствами маркетингових стратегій на ринку продукції овочівництва: дис. … канд. екон. наук: 08.00.04 / Олена Валентинівна Штепа. – Херсон: Міжнародний університет бізнесу і права. – 2011. – 214 с.

4. Воскобійник Ю.П. Функціонування цінового механізму в сучасних умовах розвитку аграрного ринку / Ю.П. Воскобійник // Економіка АПК. – 2012. – № 1. –С. 185–187.

5. Червень І.І. Аграрний ринок вимагає зваженої цінової політики/ Червень І.І., Бурковський І.Д., Бурковська А.В. // Економіка АПК. – 2007. – №3. – С.99-104

6. Месель-Веселяк В.Я. Ціновий фактор і розвиток аграрного виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 179–180.

7. Молдаван Л.В. Форми і важелі державного впливу на формування міжгалузевих цін та їх стабілізацію в агропродовольчому комплексі (зарубіжний досвід) / Л.В. Молдаван // Економіка АПК. – 2014. – № 1. – С. 180–182.

8. Пасхавер Б.И. Современное состояние ценового паритета в АПК / Б.И. Пасхавер // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 174–175.

9. Шпичак О.М. Теоретико-методологічні аспекти ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / О.М. Шпичак // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 3–10.

10. Артус М. М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки: монографія /М. М. Артус. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 354 с.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

Шановні колеги!

Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор» є фаховим науковим виданням. Видається на підставі «Свідоцтва Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації» від 03.09. 2009року (серія КВ № 15586-4058ПР). Згідно постанови ВАК України від 18. 11.2009р. № 1 - 05/5, науковий журнал «Бізнес-навігатор» включено до переліку наукових видань України, (див. Бюлетень ВАК України №12, 2009р.) в яких можуть опубліковуватись результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук.

Журнал публікує статті теоретико-методологічного, науково-методичного та прикладного характеру з актуальних питань розвитку економічної науки та підприємництва. Статті друкуються російською, українською, англійською, французькою та німецькою мовами.

Основні фахові напрямки: проблеми раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу і навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки соціально-економічного розвитку і життєдіяльності людини; розвиток, тенденції та закономірності економічної, інвестиційної, інноваційної, виробничої, логістичної, маркетингової діяльності підприємств, організаційно-правові форми підприємницької діяльності, фактори, ресурси, види, стадії і результати економічної діяльності підприємств, процес та форми управління підприємством (менеджмент).

Надсилаючи до редакції матеріали, просимо виконувати такі правила:

1. **Вимоги до текстових матеріалів:**

Стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу. Рукописи для публікацій подаються:

а) на диску (Word) або USB накопичувачі. Файл повинен мати розширення *doc або *rtf; шрифт - Times New Roman; кегль 12; інтервал 1; ширина полів: зліва - 20 мм, праворуч - 20 мм, зверху, знизу - 20 мм;

б) до диску додається паперовий варіант статті, а також затверджена відповідним чином рецензія доктора економічних наук (якщо серед авторів немає доктора наук) та відомості про авторів на окремому аркуші;

в) якщо у статті багато формул, схем, таблиць тощо, їх треба подати окремим файлом.

Обсяг статті 6-12 сторінок без переносів та нумерації .

2. **Структура статті**

Редакція науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» повідомляє, що відповідно до внесення змін до наказу ВАК України від 04.04.2000 № 178 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію» та з метою забезпечення якісно нового рівня повноти і оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства у знаннях, вдосконалення механізму оприлюднення творчого доробку науковців, складені нові вимоги до статей, що направляються до науково-виробничого журналу «Бізнес-навігатор» серії: «Економіка і підприємництво».

Статті необхідно готувати, дотримуючись такої структури подачі матеріалу:

УДК……..(напівжирний шрифт)

Прізвище,ініціали (напівжирний шрифт)

НАЗВА СТАТТІ (НАПІВЖИРНИМ ПРОПИСНИМ ШРИФТОМ)

1. Структура наукової статті повинна обов’язково містити такі необхідні елементи:

- **Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.**
- **Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.**
- **Формулювання завдання дослідження**.
- **Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.**
- **Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.**
- На статті обов'язково надають **анотацію (резюме)** українською, російською та англійською мовами з **ключовими словами**.
- **Список використаних джерел**.

3. Організаційні питання

Стаття надсилається з копією документа про оплату за опублікування. Вартість публікації складає 460 гривень за статтю. Збірники надсилаються кур’єром за індивідуальною домовленістю з редакцією.

Автор ставить свій підпис на останній сторінці. Цим він стверджує, що всі дати, цитати, фактичні дані звірені, матеріал зчитано, тобто статтю підготовлено до видання.

Статті, оформлені не у відповідності з указаними правилами, редакцією не розглядаються. Рукописні матеріали до розгляду не приймаються. Надіслані матеріали авторові не повертаються.

Редакція залишає за собою право скорочувати і виправляти статті, а також за згодою авторів вміщувати їх у огляд. Матеріали надсилаються в редакцію журналу. Наша адреса: 73039 м. Херсон, вул. 49 Гвардійської Дивізії, 37-А Довідки за телефоном: (0552) 33-53-40, 33-52-61

e-mail: sovet@mubip.org.ua

З повагою,
відповідальний секретар: Крупіца І. В.

НАШІ АВТОРИ

1.	**Атаманчук Ю.М.**	-	к.п.н, доцент, Київський інститут бізнесу та технологій
2.	**Бабій І.В.**	-	к.е.н., доц. каф. ЕМА, Хмельницький національний університет
3.	**Бавико О.Є.**	-	д.е.н., доцент, ректор, професор кафедри менеджменту Міжнародного університету бізнесу і права.
4.	**Білоусова С.В.**	-	д.е.н., професор, президент Міжнародного університету бізнесу і права
5.	**Берегова В.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та статистики, Державного вищого навчального закладу «Херсонський державний аграрний університет»
6.	**Белінська С.М.**	-	к.е.н., доцент (б.в.з.) кафедри обліку і аудиту Чорноморського державного університету імені Петра Могили
7.	**Бойко В. І.**	-	доцент кафедри менеджменту Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
8.	**Бойко А.Б.**	-	к.е.н., Міжнародний університет бізнесу і права
9.	**Горлачук В.В.**	-	д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства та землеустрою Чорноморського державного університету імені Петра Могили
10.	**Гришова І.Ю.**	-	д.е.н, заступник директора Центру економічних досліджень Одеської національної академії харчових технологій
11.	**Жуйков Г.Є.**	-	д.е.н., професор, перший проректор Міжнародного університету бізнесу і права
12.	**Жигірь А.А.**	-	доцент кафедри економічної кібернетики і фінансів Бердянського державного педагогічного університету
13.	**Іванов А.М.**	-	к.е.н, доцент кафедри ресторанно-готельної справи і туризму, Одеська національна академія харчових технологій
14.	**Імшеницька І.Г.**	-	Старший викладач кафедри маркетингу, Міжнародний університет бізнесу і права
15.	**Лазаренко Д.А.**	-	д.е.н., доцент, Донбаський державний педагогічний університет

16.	**Корнієцький О.В.**	-	декан Миколаївського факультету Морського та річкового транспорту, Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного м. Миколаїв
17.	**Колосюк А.А.**	-	к.е.н., доцент Одеська державна академія будівництва та архітектури
18.	**Кузькіна Т.В.**	-	к.е.н., доцент, Міжнародний університет бізнесу і права
19.	**Лебедєва В.В.**	-	к.е.н., доцент, Одеський національний політехнічний університет
20.	**Марченко О.А.**	-	к.гео.н., доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
21.	**Максименко А.Г.,**	-	к.е.н., асистент кафедри менеджменту організацій та права, Миколаївський національний аграрний університет
22.	**Мельник Ю.М.**	-	викладач, Відокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж Уманського національного університету садівництва
23.	**Морозов Р.В.**	-	д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і аудиту та фінансів, ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
24.	**Ніколюк О.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри агробізнесу, фінансів і права, Одеський державний аграрний університет
25.	**Огинская А.В.**	-	аспирант, Белорусский государственный экономический университет
26.	**Орленко О.В.**	-	к.е.н., доцент, Міжнародний університет бізнесу і права
27.	**Орел В.М.**	-	кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і логістики Одеська національна академія харчових технологій
28.	**Петренко М.П.**	-	докторант Міжнародного університету бізнесу і права
29.	**Просянчук В.Л.**	-	здобувач, Міжнародний університет бізнесу і права
30.	**Правоторов С.Б.**	-	здобувач, Міжнародний університет бізнесу і права
31.	**Прохорчук С.В.**	-	к.е.н., доцент, Міжнародний університет бізнесу і права

32.	**Петричко М.М.**		к.е.н., доцент кафедри обліку та фінансів Мукачівського державного університету
33.	**Руснак А.В.**	-	к.е.н., доцент, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет
34.	**Саламатіна С.Є.**	-	к.т.н., Доцент кафедри ресторанно-готельної справи і туризму, Одеська національна академія харчових технологій
35.	**Сілецька Н.В.**	-	к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та статистики, Державного вищого навчального закладу «Херсонський державний аграрний університет»
36.	**Соколова Л.В.**	-	доцент кафедри менеджменту Міжнародного університету бізнесу і права
37.	**Федорчук І.В.**	-	викладач кафедри економіки підприємства, фінансів та фінансово-економічної безпеки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
38.	**Шабага Т.М.**	-	старший викладач, кафедра маркетингу, Міжнародний університет бізнесу і права

БІЗНЕС-НАВІГАТОР
№1(36), 2015. – 199 с.

Науково-виробничий журнал

Головний редактор: Жуйков Г. Є.
Редакційна рада: Білоусова С. В.,
Левківський К. М., Некряч А.І.
Відповідальний за випуск: Крупіца І. В.
Технічний редактор: Білоусов О.М.
Верстка: Макеєва О.О.
Комп'ютерний набір: Макеєва О.О.

Підписано до друку 26.03.2015
Формат 60 х 84.1/8 Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк.. 5,9 Наклад 300 примірників
Редакційно-видавничий центр МУБіП м. Херсон, вул. 49-ї Гвардійської дивізії, 37-А
тел./факс 33-53-40, 44-47-81;
E-mail: mubip@mubip.org.ua, sovet@mubip.org.ua